

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.531>

<https://orcid.org/0000-0002-5669-0974>

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Edvinas Bakanauskas

Grupės intereso pripažinimas,
dukterinės uždarnosios akcinės
bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių
apsauga: probleminiai bendrovių teisės
aspektai

DAKTARO DISERTACIJA

Socialiniai mokslai,
Teisė (S 001)

VILNIUS 2023

Disertacija rengta 2017–2023 metais Vilniaus universitete.

Disertacija ginama eksternu.

Mokslinė vadovė – doc. dr. Lina Mikalonienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001, nuo 2017-10-01 iki 2022-09-27).

Mokslinis konsultantas – prof. habil. dr. Valentinas Mikelėnas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Gynimo taryba:

Pirmininkas – prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Nariai:

prof. dr. Virginijus Bitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001),

prof. dr. Jānis Kārklīņš (Latvijos universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001),

doc. dr. Haroldas Šinkūnas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001),

doc. dr. Vaidotas Vaičaitis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Disertacija ginama viešame Gynimo tarybos posėdyje 2023 m. spalio mėn. 19 d. 14 val. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Kazimiero Leono Sapiegos (302) auditorijoje ir nuotoliniu būdu (gynimas hibridiniu būdu). Adresas: Saulėtekio al. 9, Vilnius, Lietuva, tel. +370 5 236 6185; el. paštas tf@tf.vu.lt.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje ir VU interneto svetainėje adresu:

<https://www.vu.lt/naujienos/ivykiu-kalendorius>

<https://doi.org/10.15388/vu.thesis.531>

<https://orcid.org/0000-0002-5669-0974>

VILNIUS UNIVERSITY

Edvinas Bakanauskas

Recognition of the Group Interest,
Protection of the Minority
Shareholders' Rights of the Subsidiary
Private Limited Liability Company:
Problematic Aspects of Company Law

DOCTORAL DISSERTATION

Social Sciences,
Law (S 001)

VILNIUS 2023

The dissertation was prepared between 2017 and 2023 at Vilnius University.

The dissertation is defended on an external basis.

Academic supervisor – Assoc. Prof. Dr. Lina Mikaloniene (Vilnius University, Social Sciences, Law, S 001, from 2017-10-01 till 2022-09-27).

Academic consultant – Prof. Habil. Dr. Valentinas Mikelėnas (Vilnius University, Social Sciences, Law, S 001).

This doctoral dissertation will be defended in a public meeting of the Dissertation Defence Panel:

Chairman – Prof. Habil. Dr. Vytautas Nekrošius (Vilnius University, Social Sciences, Law, S 001).

Members:

Prof. Dr. Virginijus Bitė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001),

Prof. Dr. Jānis Kārklīņš (University of Latvia, Social Sciences, Law, S 001),
Assoc. Prof. Dr. Haroldas Šinkūnas (Vilnius University, Social Sciences, Law, S 001),

Assoc. Prof. Dr. Vaidotas Vaičaitis (Vilnius University, Social Sciences, Law, S 001).

The dissertation shall be defended at a public meeting of the Dissertation Defence Panel at 14:00 on 19th of October 2023 in Kazimieras Leonas Sapiega (302) room of the Vilnius University Faculty of Law and remotely (hybrid defense).

Address: Saulėtekis alley, 9, Vilnius, Lithuania

Tel. +370 5 236 6185; e-mail: tf@tf.vu.lt

The text of this dissertation can be accessed at the library of Vilnius University, as well as on the website of Vilnius University:

www.vu.lt/lt/naujienos/ivykiu-kalendorius

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. GRUPIŲ TEISINIS REGULIAVIMAS	27
1.1. Grupių teisinis reguliavimas ES lygiu.....	27
1.2. Grupių teisinis reguliavimas atitinkamose ES valstybėse narėse bei pagal EMCA.....	34
2. PATRONUOJANČIOS BEI DUKTERINĖS BENDROVĖS SAMPRATA	49
2.1. Patronuojančios bei dukterinės bendrovės samprata ES, atitinkamų ES valstybių narių nacionaliniu lygiu bei pagal EMCA	49
2.2. Patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata ABĮ kontekste ..	58
2.2.1. Patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos raida.....	58
2.2.2. Patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys.....	63
2.2.3. ABĮ 5 straipsnyje nustatytos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos įvertinimas.....	64
2.2.3.1. <i>De jure</i> kontrolė	65
2.2.3.2. <i>De facto</i> kontrolė.....	67
2.2.3.3. Kontrolė sutarties pagrindu	70
3. GRUPĖS INTERESO PRIPAŽINIMAS BENDROVIŲ TEISĖJE	76
3.1. Grupės intereso pripažinimas ES lygiu	76
3.2. Grupės intereso pripažinimas ar (ir) patronuojančios bendrovės teisės teikti nurodymus ES valstybėse narėse bei pagal EMCA	86
3.2.1. Grupės intereso pripažinimas Prancūzijoje.....	86
3.2.2. Patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams Vokietijoje	93
3.2.3. Grupės intereso pripažinimas Italijoje	103
3.2.4. Grupės intereso pripažinimas Čekijoje.....	112
3.2.5. Grupės intereso pripažinimas ir patronuojančios bendrovės teisė teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams pagal EMCA	116
3.3. Grupės intereso pripažinimas Lietuvoje.....	120

3.3.1. Poreikis pripažinti grupės interesą Lietuvoje	120
3.3.2. Dukterinės bendrovės valdymo organų teisė veikti grupės interesais.....	125
3.3.3. Dukterinės bendrovės valdymo organų pareiga, esant teisėtiems patronuojančios bendrovės nurodymams, veikti grupės interesais	133
4. DUKTERINĖS BENDROVĖS SMULKIŲJŲ AKCININKŲ TEISIŲ APSAUGA	138
4.1. Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko samprata.....	138
4.2. Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė į informaciją.....	141
4.3. Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo	163
4.4. Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė gauti bendrovės pelno dalį (dividendą)	178
4.5. Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė pasitraukti iš dukterinės bendrovės.....	200
IŠVADOS.....	210
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	216
SUMMARY	237
PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS	258

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas ir problematika. Vis daugiau dėmesio bendrovių teisėje yra skiriama bendrovių grupių¹ reguliavimo klausimams spręsti. Vien 2016 metais Europos Komisijos įsteigta neformali bendrovių teisės ekspertų grupė (angl. *Informal Company Law Expert Group*, toliau – ICLEG) parengė 3 ataskaitas (ICLEG, 2016a; ICLEG, 2016b; ICLEG, 2016c), kuriose pateikiamos įvairios iniciatyvos bendrovių grupių reguliavimo kontekste. Tuo tarpu nepriklausoma Europos bendrovių teisės ekspertų grupė (angl. *European Company Law Experts*, toliau – ECLE) 2016 m. parengė pasiūlymą dėl bendrovių grupių reguliavimo reformos Europos Sąjungoje (ECLE, 2016). 2017 metais, po daugiau nei 9 metų rengimo, buvo pristatytas Europos modelinis bendrovių aktas² ((European Model Companies Act, 2017), toliau – EMCA), kurio 15 skyriaus nuostatos yra skirtos bendrovių grupių veiklai reguliuoti³. 2021 m. paskelbtas P. Krebs ir S. Jung tyrimas „*Europos grupės*

¹ Teisėje doktrinoje tam tikrais atvejais vietoje termino „grupė“ yra vartojami žodžių junginiai „bendrovių grupė“ arba „įmonių grupė“ (pvz., Lietuvos teisės doktrinoje: Papijanc, 2007, p. 81; Kriaučiūnas, 2001 p. 32, užsienio teisės doktrinoje: Manovil, 2020, p. 1; Vicari, A. and Schall, A., 2020, p. 145, 380, 606, 830). Atitinkamai toks žodžių junginių „įmonių grupė“ ar „bendrovių grupė“ vartojimas suponuoja, kad grupės subjektais gali būti tik įmonės ar bendrovės, visgi pakanka detaliau panagrinėti minėtų mokslininkų darbus ir galima pastebėti, kad kai kuriose jų vietose yra nurodoma, kad „įmonių grupės“ ar „bendrovių grupės“ subjektais gali būti ir kitų teisinių formų juridiniai asmenys bei tam tikrais atvejais net fiziniai asmenys (Papijanc, 2007, p. 83; Kriaučiūnas, 2001 p. 36; Vicari, A. and Schall, A., 2020, p. 384; Manovil, 2020, p. 15). Akivaizdu, kad toks formuluočių vartojimas, kai vietoje termino „grupė“ yra vartojami „įmonių grupės“ ar „bendrovių grupės“ žodžių junginiai, o tada nurodoma, kad įmonių grupės subjektais gali būti ne tik „įmonės“ ar „bendrovių grupės“, bet ir kitos teisinės formos juridiniai asmenys, sukelia tam tikrą teisinį neaiškumą, nes „įmonės“ ar „bendrovės“ apibrėžimas neapima kitų teisinės formos juridinių. Tikslingiau yra vartoti terminą „grupė“, kuris gali apimti įvairias juridinių asmenų teises formas, vietoje žodžių junginių „įmonių grupė“ ar „bendrovių grupė“. Atitinkamai šioje disertacijoje, siekiant didesnio teisinio aiškumo, kaip bendrinis terminas, yra vartojamas „grupės“ terminas, tačiau tuo atveju, jei visi grupės subjektai yra įmonės ar bendrovės, vartojami „įmonių grupės“ ar „bendrovių grupės“ terminai. Tuo tarpu terminai „grupės įmonė“, „grupės bendrovė“ yra vartojami pagal tikslinę paskirtį, t. y. konkrečiai turint omenyje būtent „įmonę“ ar „bendrovę“, priklausantią grupei.

² Europos modelinis bendrovių aktas yra negriežtosios teisės (angl. *soft law*) šaltinis. EMCA nuostatos ir jų komentaras sudaro vieną teisės aktą (European Model Companies Act, 2017).

³ EMCA 15 skyriuje, kitaip nei minėtose ICLEG ir ECLE iniciatyvose, yra ne tik, kad analizuojami svarbiausi bendrovių reguliavimo klausimai, bet kartu pateikiamas ir konkretus bendrovių įstatymo modelis, įskaitant nuostatas, skirtas bendrovių grupėms.

teisės persvarstymas“ (angl. *European Group Law Reconsidered*, Krebs, Jung, 2021). 2021 m. Europos bendrovių valdysenos instituto (angl. *European Corporate Governance Institute*, toliau – ECGI) ataskaita: „*Bendrovių grupės: bendrovių teisė, privatus susitarimas, lygi nuosavybė*“ (angl. *Corporate Groups: Corporate Law, Private Contracting and Equal Ownership*, ECGI, 2021), 2022 m. ataskaita dėl grupės viduje sudaromų sandorių (ECGI, 2022), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (angl. *The Organisation for Economic Co-operation and Development*, toliau – OECD) atlikti tyrimai grupių tematika, iš kurių naujausi: dėl valdymo organų pareigų ir atsakomybės įmonių grupėse (angl. *Duties and Responsibilities of Boards in Company Groups*, OECD, 2020), dėl įmonių grupių valdysenos (angl. *The governance of company groups*, OECD, 2021), geroji praktika ir politika dėl įmonių grupių valdysenos Azijoje (angl. *Good Policies and Practices for Corporate Governance of Company Groups in Asia*, OECD, 2022). Sistemiskai analizuojant minėtas iniciatyvas, ataskaitas, reformas, matyti, kad pagrindinis dėmesys yra skiriamas grupės bendrovių smulkiųjų akcininkų bei kreditorių interesų apsaugai užtikrinti bei gerinti grupės valdymą, iš kurių viena pagrindinių teisinių priemonių – grupės intereso pripažinimas.

Lietuvoje, nors ir buvo nagrinėti tam tikri grupių reguliavimo aspektai⁴, tačiau tai buvo atlikta pakankamai seniai ir pagrindinis dėmesys buvo skirtas dukterinės bendrovės kreditorių interesų apsaugai užtikrinti⁵ bei grupių nemokumo problematikos analizei⁶. Tuo tarpu nei dukterinės bendrovės⁷ smulkiųjų akcininkų teisių, nei grupės intereso pripažinimo problematika nebuvo detaliau nagrinėta, nors tokios analizės atlikimas itin aktualus. Visų

⁴ 2001 m. D. Kriauciūno straipsnyje „*įmonių grupės: reglamentavimas Europos Bendrijos ir Lietuvos teisėje*“ bendrais bruožais buvo aptarta grupės samprata, smulkiųjų akcininkų bei kreditorių apsaugos klausimai (Kriauciūnas, 2001, p. 32-48).

⁵ 2007 m. buvo parengtas V. Papijanc straipsnis: „*Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje*“ (Papijanc, 2007, p. 95-102). Taip pat minėtas autorius 2008 m. parengė disertaciją „*Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*“ (Papijanc, 2008). Tam tikri patronuojančios bendrovės civilinės atsakomybės klausimai buvo nagrinėti ir L. Mikalonienės disertacijoje „*Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*“ (Mikalonienė, 2011, p. 313-340).

⁶ 2012 m. G. Bartkaus vadovaujama darbo grupė atliko taikomąjį mokslinį tyrimo darbą, kuriame buvo nagrinėta bendrovių grupių nemokumo problematika (Bartkus, 2012).

⁷ Šioje disertacijoje vietoje termino „*uždaro tipo dukterinė bendrovė*“ yra vartojamas terminas „*dukterinė bendrovė*“, visų pirma, siekiant išvengti perteklinio žodžių junginių vartojimo, antra, atsižvelgiant į šios disertacijos pavadinimą bei objektą.

pirma, dėl grupių reikšmės Lietuvos ekonomikai. Lietuvoje pirmosios grupės⁸ atsirado atkūrus Nepriklausomybę ir perėjus nuo planinės prie rinkos ekonomikos, o šiais laikais grupės yra neatsiejama Lietuvos ekonomikos dalis, būtent grupės bendrovės pirmauja Lietuvoje pagal įvairius ekonominius rodiklius: gaunamas pajamas, dirbančių darbuotojų skaičių, sumokamų mokesčių ir kitų įmokų kiekį⁹. Valstybės ekonominę sėkmę lemia ne tik jos žmogiškieji ar gamtos ištekliai, bet verslo teisinis reglamentavimas, nuo kurio kokybės priklauso ir Lietuvos ekonominė pažanga (Mikalonienė *et al.*, 2017, p. 13). Bendrovių teisėje grupių veiklos teisiniu reguliavimu įprastai siekiama tiek užtikrinti pakankamą dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugą, tiek numatyti teises priemones, palengvinančias bendrovių grupių valdymą (Manovil, 2020, p. 3; OECD, 2020 p. 7), iš kurių viena pagrindinių – grupės intereso pripažinimas¹⁰ (Sorensen, 2020, p. 1; Szabo, Sorensen,

⁸ Ekonomistai išskiria tokias grupių atsiradimo Lietuvoje priežastis: visų pirma, siekis pertvarkyti planinės doktrinos metu Lietuvos ekonomikoje dominavusias vadinamosios sąjunginės reikšmės įmones, kurios laisvos rinkos sąlygomis negalėjo efektyviai funkcionuoti (pvz., taip atsirado „Ekranas įmonių grupė“, „Mažeikių nafta įmonių grupė“ (Mačerinskas, Mokūnas, 2012, p. 74-75)), antra, verslo diversifikacijos poreikis, t. y. dukterinių įmonių steigimas naujai veiklai vystyti (pvz., „Vilniaus prekyba įmonių grupė“, „MG Baltic įmonių grupė“), trečia, valstybės institucijų sprendimai pertvarkant šalies ūkio struktūrą, siekiant išlaikyti valstybės dominuojančią poziciją akcininkų bei valdymo organų struktūroje, tačiau kartu pritraukiant naujus investuotojus (pvz., „Lietuvos energija įmonių grupė“ (dabartinė „Ignitis grupė“), ketvirta, siekiant valdyti produkto gamybos ir realizavimo ciklą, t. y. nuo žaliavų produktui gaminti kūrimo iki galutinio produkto pristatymo vartotojui (pvz., „Linas Agro įmonių grupė“, „Agrokonzerno įmonių grupė“ (Mačerinskas, Mokūnas, 2012, p. 74-76). Plačiau apie grupių susiformavimo prielaidas Lietuvoje galima žiūrėti: Mačerinskas, Mokūnas, 2012, p. 74-77; Morkūnas, 2016, p. 92-104.

⁹ Bendrovės, priklausančios grupėms, pirmauja Lietuvoje pagal įvairius ekonominius rodiklius. Visų pirma, pagal gaunamas pajamas (2021 m. pagal šį rodiklį pirmoje vietoje buvo ORLEN Lietuva, AB, antroje vietoje – Thermo Fisher Scientific Baltics, UAB, trečioje vietoje – UAB Maxima LT, Verslo žinios, 2022), antra, sumokamų mokesčių ir kitų įmokų kiekį (2021 m. pagal šį rodiklį pirmoje vietoje buvo ORLEN Lietuva, AB, trečioje vietoje – UAB „PHILIP MORRIS BALTIC“, ketvirtoje – AB Klaipėdos nafta (Valstybinė mokesčių inspekcija, 2022)), trečia, pagal darbuotojų skaičių (2018 m. pagal šį rodiklį pirmoje vietoje buvo UAB Maxima LT, antroje – Lietuvos geležinkeliai, ketvirtoje – UAB Palink (Verslo žinios, 2018)).

¹⁰ Teisės doktrinoje pasakymas „grupės intereso pripažinimas“ yra vartojamas apibūdinant teisinį reguliavimą, pagal kurį dukterinės bendrovės valdymo organams leidžiama veikti grupės interesais, o dukterinės bendrovės valdymo organų nariams nebūti laikomais pažeidusiais savo pareigas dukterinės bendrovės atžvilgiu (Sorensen, 2020, p. 1). Priklausomai nuo teisinio reguliavimo, dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais gali būti nulemtas patronuojančios bendrovės nurodymų įgyvendinimu

2018, p. 728). Atitinkamai svarbu įvertinti, ar esamas Lietuvos bendrovių teisinis reguliavimas užtikrina pakankamą dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugą, o grupės valdymo gerinimo kontekste – aktuali grupės intereso pripažinimo analizė. Antra, dėl sisteminio ir išsamaus grupių veiklos reguliavimo ES lygiu nebuvimo, kuris lemia, kad tokie esminiai grupių reguliavimo klausimai, kaip dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsauga, grupės intereso pripažinimas yra palikti reguliuoti ES valstybių narių nuožiūrai. Atitinkamai, kai kurių ES valstybių narių bendrovių teisėje yra pripažįstamas grupės interesas (pvz., Prancūzija), o dar kai kurių ES valstybių (pavyzdžiui, Vokietijoje, Italijoje, Čekijoje) pozityvioje bendrovių teisėje gan detalai reglamentuoti tiek grupių valdysenos, tiek dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos aspektai. Visgi vien tai, kad minėtų užsienio valstybių bendrovių teisėje skiriamas gerokai didesnis dėmesys minėtiems grupių reguliavimo aspektams nei kad Lietuvoje, savaime nereikia, kad Lietuvoje dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsauga nėra pakankama ar kad turi būti pripažįstamas grupės interesas. Kaip teisingai yra nurodęs V. Mikelėnas, teisinės minties bei teisės raidos istorija mus moko, jog teisė turi atitikti ekonomines, socialines, kultūrinės atitinkamos valstybės realijas (Mikelėnas, 2004, p. 6). Taip ir dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos užtikrinimas bei grupės intereso pripažinimas Lietuvos bendrovių teisėje turi būti pagrįstas, atliktas įvertinus šių pokyčių reikalingumą bei suderinamumą su esamu Lietuvos bendrovių teisiniu reguliavimu, teismų praktika, teisės doktrina. Trečia, dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių bei grupės intereso pripažinimo analizė yra aktuali ir šiais aspektais: visų pirma, formuojant teisės doktriną dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos, grupės intereso pripažinimo klausimais, antra, atlikta analizė galės būti pagalbinė priemonė teismams sprendžiant bylas, susijusias su dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsauga, grupės intereso pripažinimu, trečia, įstatymo leidėjui, vertinant, ar egzistuoja poreikis keisti esamą teisinį reguliavimą, susijusį su dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsauga bei grupės intereso pripažinimu.

Bendrovių teisės doktrinoje grupių, kaip reiškinių, problematika įprastai yra siejama su grupės, kaip ekonominio vieneto, ir grupės, kaip teisinio vieneto, nesutapimu (Bouderhem, 2021, p. 1-2; Manovil, 2020, p. 87;

(pvz., Čekijos atveju: Čekijos bendrovių ir kooperatyvų įstatymo (toliau – ČBKĮ) 81 straipsnio 1 dalis, Čekijos bendrovių ir kooperatyvų įstatymas, 2012) arba pačiu dukterinės bendrovės valdymo organų sprendimu, t. y. nesant patronuojančios bendrovės nurodymų dukterinės bendrovės valdymo organams veikti grupės interesais (Pvz., EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalis).

Romashchenko, 2020, p. 127-129; Windbichler, 2019 p. 12-13; Conac, 2013 p. 195; Avgitidis, 1996, p. 1; Conac, 2013 p. 195). Jau 20 amžiaus pradžioje Flechtheim pabrėžė, kad grupių fenomenas lemia takoskyrą tarp „normos ir realybės“, „teisinės formos ir ekonominės realybės“, „įmonių teisės ir įmonių realybės“ (Antunes, 1994 p. 64). Pagal klasikinį bendrovių teisės modelį yra laikomasi nuostatos (atskirumo principo), kad kiekviena bendrovė yra savarankiškas, nepriklausomas civilinių teisinių santykių subjektas (Mucciarelli, 2021 p. 3; Troger, 2014, p. 2; Antunes, 1994 p. 50). Visgi šio principo taikymas tampa komplikuoatas, kai bendrovė priklauso grupei, nes tokiu atveju grupės bendrovės faktiškai nėra savarankiškos, nepriklausomos, jos sudaro vieną ekonominį vienetą, todėl taikant minėtąjį principą grupės bendrovių atžvilgiu atsiranda takoskyra tarp teisės ir ekonominės realybės (Vicari, Schall, 2020, p. 382). Grupės bendrovės, kaip savarankiško subjekto, problematiką atspindi ir esamas nacionalinis bendrovių teisinis reguliavimas, nes, viena vertus, remiantis atskirumo principu yra laikoma, kad grupės bendrovės yra nepriklausomi, savarankiški subjektai, kurie patys atsako pagal savo prievoles¹¹, kita vertus, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABĮ) 5 straipsnyje yra nurodomi atvejai, kai yra laikoma, jog dukterinė bendrovė yra kontroliuojama patronuojančios bendrovės (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 2000). Taigi atsiranda tam tikras teisinis nesuderinamumas, neapibrėžtumas, nes dukterinė bendrovė yra laikoma nepriklausoma, tačiau tuo pat metu ir priklausoma, t. y. kontroliuojama patronuojančios bendrovės (ABĮ 5 straipsnis).

Grupės, kaip ekonominio vieneto, ir grupės, kaip teisinio vieneto, nesutapimas sukelia neaiškumą ir neapibrėžtumą dukterinės bendrovės valdymo organams dėl galėjimo veikti grupės interesais¹². Žvelgiant iš ekonominės perspektyvos dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais yra pagrįstas ir savaime suprantamas, atsižvelgiant į faktinę

¹¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.50 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad juridinis asmuo atsako pagal savo prievoles jam nuosavybės ar patikėjimo teise priklausančiu turtu (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000).

¹² Atsižvelgiant į tai, kad dukterinė bendrovė įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo valdymo organus, tačiau dukterinės bendrovės valdymo organai nėra civilinės atsakomybės subjektais, o valdymo organų nariai yra (plačiau apie sąvokų „valdymo organas“ ir „valdymo organo narys“ atribojimą galima žiūrėti: Jakuntavičiūtė, 2012, p. 26-30, šioje disertacijoje, kalbant apie sprendimo priėmimą veikti dukterinės bendrovės ar grupės interesais, yra vartojamas terminas „**dukterinės bendrovės valdymo organai**“, o kalbant apie fiduciarines pareigas ar jų pažeidimą dukterinės bendrovės atžvilgiu (CK 2.87 straipsnio 7 dalis), vartojamas terminas „**dukterinės bendrovės valdymo organų nariai**“.

grupės bendrovių vienovę (Conac, 2013 p. 195). Tuo tarpu, remiantis atskirumo principu, kiekviena bendrovė yra nepriklausomas ir savarankiškas civilinių teisinių santykių subjektas, o jos valdymo organai gali veikti tik šios bendrovės interesais (valdymo organų nariai turi lojalumo pareigą dukterinės bendrovės atžvilgiu). Atitinkamai, dukterinės bendrovės interesai gali skirtis ar net būti priešingi grupės interesams, tokiu atveju dukterinės bendrovės valdymo organai susiduria su dilema, kokiems interesams teikti prioritetą? Viena vertus, formaliai žiūrint galima būtų teigti, kad atsižvelgiant į tai, jog dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi lojalumo pareigą dukterinės bendrovės atžvilgiu (CK 2.87 straipsnio 2 dalis), todėl dukterinės bendrovės valdymo organai turėtų veikti tik dukterinės bendrovės interesais. Kita vertus, atsižvelgiant į ekonominę grupės bendrovių vienovę, galima būtų teigti, kad veikimui grupės interesais turėtų būti teikiamas prioritetas. O gal visgi dukterinės bendrovės valdymo organai tam tikrais atvejais turėtų veikti dukterinės bendrovės interesais, tačiau kartu neignoruoju ir dukterinės bendrovės interesų? Atsakymas į šį klausimą yra aktualus, visų pirma, iš teorinės pusės, visų pirma, dėl apibrėžtumo, t. y., kas yra grupės interesai, antra, koks yra santykis tarp grupės ir dukterinės bendrovės interesų, antra, praktinės pusės, o būtent – siekiant didesnio teisinio aiškumo ir nuspėjamumo dukterinės bendrovės valdymo organams dėl veikimo grupės interesais.

Dukterinės bendrovės valdymo organų veikimo grupės interesais klausimas yra aktualus ir žvelgiant iš dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių ir interesų apsaugos perspektyvos. Dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai nėra susiję su visos grupės interesais ir tam tikrais atvejais net yra jiems priešingi (Manovil, 2020, p. 41; Antunes, 1994, p. 86). Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko, kaip ir pavienės bendrovės akcininko, tikslas – siekti geresnių bendrovės, kurios akcininku jis yra, veiklos rezultatų, siekiant patenkinti pagrindinį akcininko interesą, t. y. išsaugoti investicijas ir uždirbti iš jų naudos (Mikalonienė, 2015 p. 50). Kitaip tariant, dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai įprastai skiriasi nuo grupės intereso, jie nėra tapatūs grupės interesams, todėl teisės doktrinoje dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai dar vadinami „išoriniais“ t. y. už grupės interesų ribų, o dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai dar vadinami „išoriniais akcininkais“ (angl. *outside shareholders*), būtent taip pabrėžiant jų interesų skirtingumą nuo kitų dukterinės bendrovės akcininkų bei visos grupės interesų (Manovil, 2020, p. 41). Atitinkamai dukterinės bendrovės veikimas grupės interesais savaime nereiškia veikimo dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesais. Ir, atsižvelgiant į tai, kad dukterinė bendrovė yra kontroliuojama patronuojančios bendrovės, kuri suinteresuota siekti visos grupės interesų, kyla grėsmė, kad į dukterinės bendrovės

smulkiųjų akcininkų interesus paprasčiausiai nebus atsižvelgta, valdant dukterinę bendrovę, o to rezultatas – gali būti pažeisti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai.

Grupės, kaip ekonominio vieneto, ir grupės, kaip teisinio vieneto, nesutapimas lemia ir tam tikros teisinės problematikos, susijusios su dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsauga, buvimą. Pagal esamą nacionalinį bendrovių teisinį reglamentavimą dukterinę bendrovę ir jos smulkiuosius akcininkus sieja prievoliniai teisiniai santykiai (CK 2.45 straipsnis). Vienas esminių prievolinių teisinių santykių požymių yra tas, kad kreditorius visada turi reikalavimo teisę konkrečiam skolininkui, o skolininkas visada turi atsakyti konkrečiam kreditoriui (Mikelėnas, 2002, p. 41). Atitinkamai, prievolinių teisinių santykių pobūdis tarp dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko ir dukterinės bendrovės lemia, kad dukterinės bendrovės akcininkas gali įgyvendinti savo teises dukterinės bendrovės atžvilgiu. Visgi ekonomine prasme grupės bendrovės sudaro vieną ekonominį vienetą, veikia grupės interesais, sudarydami tarpusavio sandorius, dalindamiesi informacija, investuodami į bendrus verslo projektus. Taigi, atsižvelgiant į grupės bendrovių ekonominę vienovę, natūraliai kyla du klausimai, visų pirma, dėl dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisių apimties pakankamumo pagal esamą nacionalinį reguliavimą, antra, dėl dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko galėjimo įgyvendinti savo teises kitų (ne dukterinės bendrovės) grupės subjektų atžvilgiu.

Atsakymas į pirmąjį klausimą yra itin aktualus akcininko teisės į informaciją kontekste, nes tai yra viena svarbiausių akcininko teisių ir tik būdamas gerai informuotas apie bendrovę ir jos veiklą, akcininkas gali veiksmingai įgyvendinti savo teises bei efektyviai jas ginti (Mikalonienė, 2015, p. 152). Taigi šios akcininko teisės kontekste yra aktualu įvertinti, ar pagal esamą nacionalinį bendrovių teisinį reglamentavimą užtikrinamas pakankamas grupės skaidrumas, t. y., ar dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi teisę gauti informaciją apie grupės struktūrą, kontrolės atsiradimą ir pasibaigimą dukterinės bendrovės atžvilgiu, grupės valdymą?

Akcininkas turi teisę į informaciją apie bendrovę ir jos veiklą pagal specialią procedūrą, kuri įgyvendinama atliekant bendrovės veiklos tyrimą (Mikalonienė, 2015, p. 152). Atsižvelgiant į tai, kad dukterinė bendrovė priklauso grupei, o grupė sudaro vieną ekonominį vienetą, aktualu įvertinti, ar esamas nacionalinis bendrovių teisinis reguliavimas, pagal kurį dukterinės bendrovės akcininkas turi teisę kreiptis į teismą tik dėl bendrovės, kurios akcininkų jis yra, veiklos tyrimo atlikimo, yra pakankamas, siekiant apsaugoti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus. Kitaip tariant, turi būti įvertinta, ar, siekiant apsaugoti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų

interesus, tikslinga būtų numatyti dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisę kreiptis į teismą dėl kitų grupės bendrovių, įskaitant patronuojančios bendrovės, veiklos tyrimo inicijavimo.

Viena iš kertinių bendrovės akcininko teisių – teisė gauti bendrovės pelno dalį, t. y. dividendą (Mikalonienė, 2015, p. 54). Analizuojant minėtąją teisę dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisės kontekste, yra aktualu įvertinti, ar pagal esamą nacionalinį bendrovių teisinį reguliavimą yra užtikrinama pakankama dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko intereso gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) apsauga.

Pagaliau, pagal esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai gali pasitraukti iš dukterinės bendrovės tiek įgyvendindami teisę į privalomą akcijų išpirkimą (ABĮ 46¹ straipsnio 2 dalis), tiek pasinaudodami teise į priverstinį akcijų pardavimą dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti savo teises (CK 2.123 straipsnis). Atsižvelgiant į tai, kad patronuojanti bendrovė gali kontroliuoti dukterinę bendrovę ne tik būdama dukterinės bendrovės akcininke, bet ir netiesiogiai, t. y. per kitas grupės bendrovės, tikslinga įvertinti, ar esamas reguliavimas nėra per siauras tuo, kad, visų pirma, teisė į privalomą akcijų išpirkimą nėra siejama su kontrolės atsiradimu dukterinės bendrovės atžvilgiu, antra, kad tik kitas (ne dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas) dukterinės bendrovės akcininkas įstatymų numatytais atvejais turi pareigą nupirkti dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko akcijas, o patronuojančiai bendrovei tokia pareiga nėra numatyta.

Tyrimo objektas (jo ribos). Šio darbo tyrimo objekto ribas apibrėžia temos pavadinimas, darbo tikslas bei uždaviniai. Atitinkamai tyrimo objektas – grupės intereso pripažinimo bei uždaro tipo dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių (teisės į informaciją, teisė kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo, teisės gauti bendrovės pelno dalį (dividendą), teisė pasitraukti iš dukterinės bendrovės) apsaugos probleminiai bendrovių teisės aspektai. Šiame tyrime nagrinėjamos tik *ex lege* priemonės, skirtos užtikrinti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugą. Kitaip tariant, šio tyrimo objektas nėra dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos užtikrinimas sutartinių priemonių pagrindu (pvz., akcininkų sutartimi). Pažymėtina ir tai, kad šis tyrimas atliekamas bendrovių teisės kontekste bei pagrindinis dėmesys yra skiriamas minėtų teisių analizei būtent dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų kontekste, todėl nėra analizuojami probleminiai minėtų teisių aspektai, kurie būdingi ir pavienėse bendrovėse¹³.

¹³ Pavyzdžiui, uždarnosios akcinės bendrovės akcijų nuvertėjimo problematika, taikant CK 2.123 straipsnį, yra būdinga ir pavienėse bendrovėse bei Lietuvos teisės

Šiame tyrime daug dėmesio skiriama kai kurių ES valstybių narių (Vokietijos, Italijos, Čekijos, Nyderlandų, Prancūzijos) bei EMCA grupių reguliavimo analizei bendrovių teisės kontekste. Minėtos valstybės buvo pasirinktos neatsitiktinai. Visų pirma, Vokietija buvo pasirinkta, nes ši valstybė yra priskiriama prie ES valstybių, kuriuose yra išsamus grupių reguliavimas (EMCA, 2017, p. 371). Be to, būtent Vokietija buvo pirmoji ES valstybė, kurioje buvo išsamiai reglamentuota grupių veikla¹⁴, o nemažai ES valstybių vėliau perėmė Vokietijos grupių reguliavimo modelį (1986 m. Portugalija, 1993 m. Kroatija, 1993 Slovėnija, 1991-2012 m. Čekija (EMCA, 2017, p. 371). Antra, Čekija buvo pasirinkta, nes, visų pirma, ji priskiriama prie valstybių, kuriuose yra išsamus grupių reguliavimas (EMCA, 2017, p. 371), antra, Čekijoje po 2012 m. ČBKĮ reformos buvo atsisakyta didžiosios dalies Vokietijos grupių reguliavimo bruožų bei dauguma ČBKĮ nuostatų, skirtų grupių veiklai reguliuoti, buvo sukurti Čekijos įstatymo leidėjo (Černa, Tomašek, 2020, p. 250). Trečia, Italija buvo pasirinkta, nes ji yra priskiriama prie ES valstybių, kuriuose yra dalinis grupių reguliavimas (EMCA, 2017, p. 371). Ketvirta, Nyderlandai buvo pasirinkti, nes šiame darbe, be kita ko, nagrinėjamas Lietuvos bendrovių teisinis reguliavimas, kuriame numatyta dukterinės bendrovės akcininko teisė kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo¹⁵ bei teisė į priverstinį akcijų pardavimą dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti savo teises¹⁶, o šių teisių reglamentavimą Lietuva yra perėmusi iš Nyderlandų (Mikalonienė, 2015, p. 228; Bartkus *et al*, 2002, p. 236, 247), kurioje šių teisių įgyvendinimas grupių kontekste pasižymi tam tikrais ypatumais (Manovil, 2020, p. 448). Penkta, Prancūzija buvo pasirinkta, nes šios valstybės bendrovių teisėje yra pripažįstamas grupės interesas, o remiantis Prancūzijos grupės intereso pripažinimo modeliu nemaža dalis ES valstybių narių savo bendrovių teisėje taip pat pradėjo pripažinti grupės interesą (Manovil, 2020, p. 88). Pagaliau EMCA šiam tyrimui pasirinkta, nes joje yra ne tik analizuojami bendrovių grupių reguliavimo klausimai, aktualūs šiam tyrimui, bet ir kartu pateikiamas konkretus modelinis bendrovių aktas, kurio 15 skyriaus nuostatos reguliuoja

doktrinoje yra gan išsamiai išnagrinėta (Mikalonienė, 2016, p. 172-180), todėl šiame tyrime nėra nagrinėjama.

¹⁴ 1965 m., po Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo (vok. *Aktiengesetz*, toliau – AktG) reformos, AktG atsirado nuostatų, skirtų reguliuoti grupių veiklą (Manovil, 2020, p. 305; Wirth *et al*, 2017, p. 203).

¹⁵ CK antrosios knygos 2 dalies X skyriaus teisės normos.

¹⁶ CK antrosios knygos 2 dalies IX skyriaus teisės normos.

tiesioginės grupės valdymo, įskaitant grupės intereso pripažinimą, tiesioginės dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos tam tikrus aspektus.

Tyrimo tikslas – įvertinti, ar esamas Lietuvos bendrovių teisinis reglamentavimas, įskaitant jį aiškinančią teismų praktiką, yra pagrįstas, tuo aspektu, kad nėra pripažįstamas grupės interesas, ir pakankamas, užtikrinant uždarąjo tipo dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių (teisės į informaciją, teisės kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo, teisės gauti bendrovės pelno dalį (dividendą), teisės pasitraukti iš dukterinės bendrovės) apsaugą.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti aukščiau nurodytą mokslinio tyrimo tikslą, yra keliami ir atitinkamose mokslinio darbo dalyse įgyvendinami tokie uždaviniai:

1. Išsiaiškinti ir apibrėžti, koks yra požiūris į grupių reguliavimą ES lygiu bei šiam tyrimui aktualiose ES valstybėse narėse.

2. Atlikti patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos analizę.

2.1. Atlikti ABĮ 5 straipsnyje nustatytos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos istorinę analizę bei įvertinti, ar yra galimas ABĮ 5 straipsnyje pateiktų patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų praplėtimas (arba susiaurinimas) bei įvertinti, ar ABĮ 5 numatyta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata turėtų būti tobulintina.

3. Atlikti dukterinės bendrovės valdymo organų veikimo grupės interesais analizę ES ir šiam tyrimui aktualių ES valstybių narių nacionaliniu lygiu bei pagal EMCA ir įvertinti, ar egzistuoja poreikis keisti esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą:

3.1. Numatant dukterinės bendrovės valdymo organų teisę tam tikrais atvejais veikti grupės interesais.

3.2. Suteikiant patronuojančiajai bendrovei teisę teikti nurodymus grupės interesais dukterinės bendrovės valdymo organams, o pastariesiems pareigą juos įgyvendinti.

4. Atlikti dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisės į informaciją analizę ir įvertinti, ar užtikrinamas pakankamas grupės skaidrumas, o būtent, ar pagal esamą bendrovių teisinį reguliavimą dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi teisę gauti informaciją apie grupės struktūrą, kontrolės atsiradimą ir pasibaigimą dukterinės bendrovės atžvilgiu, grupės valdymą?

5. Atlikti dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisės kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimą ir įvertinti, ar nacionaliniame bendrovių teisinis reguliavimas, pagal kurį dukterinės bendrovės akcininkas turi teisę kreiptis į teismą tik dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo, bet ne patronuojančios bendrovės ar kitų grupės bendrovių veiklos tyrimo inicijavimo, yra pagrįstas?

6. Atlikti dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisės į pelno dalį (dividendą) analizę ir nustatyti, ar pagal esamą nacionalinį bendrovių teisinį reguliavimą yra užtikrinama pakankama dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko intereso gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) apsauga.

7. Atlikti dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisės į priverstinę akcijų pardavimą bei teisės į privalomą akcijų išpirkimą analizę ir įvertinti, ar esamas nacionalinis reguliavimas yra per siauras tuo, kad, visų pirma, teisė į privalomą akcijų išpirkimą nėra siejama su kontrolės atsiradimu dukterinės bendrovės atžvilgiu, antra, jog tik kitas (ne dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas) dukterinės bendrovės akcininkas įstatymų numatytais atvejais turi pareigą išpirkti dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko akcijas, o patrunuojančiai bendrovei tokia pareiga nėra numatyta.

Ginamieji teiginiai.

1. ES lygiu yra sureguliuoti tik tam tikri grupių veiklos aspektai, o dauguma klausimų, įskaitant klausimus, susijusius su uždaro tipo dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsauga bei grupės intereso pripažinimu, palikti spręsti ES valstybių narių kompetencijai. ES valstybių narių požiūriai į grupių reguliavimą bendrovių teisėje nėra tapatūs. Lietuva neturi susisteminto, kodifikuoto grupių reguliavimo, o esamas grupių reguliavimas pagrinde yra grindžiamas įgyvendintomis ES direktyvomis.

2. Pagal esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą (ABĮ 5 straipsnis) patrunuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai yra grindžiami kontrolės koncepcija, o šių apibrėžimų praplėtimas arba susiaurinimas tam tikrais atvejais yra galimas, t. y. neprieštarautų ES teisės aktams.

3. Lietuvos bendrovių teisiniame reguliavime turėtų būti nustatyta dukterinės bendrovės valdymo organų narių fiduciarinės lojalumo pareigos pozityviojo aspekto išimtis, kuri suteiktų dukterinės bendrovės valdymo organams teisę veikti grupės interesais.

4. Patrunuojančiam bendrovei turėtų būti suteikta teisė teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, o pastarieji privalėtų juos įgyvendinti, jei nurodymai būtų teisėti.

5. Esamas nacionalinis bendrovių teisinis reguliavimas neužtikrina pakankamo grupės skaidrumo bei turėtų būti tobulintinas.

6. Esamas Lietuvos bendrovių teisinis reguliavimas, pagal kurį dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę kreiptis į teismą tik dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo, bet ne patrunojančios bendrovės ar kitų grupės bendrovių veiklos tyrimo inicijavimo, yra pagrįstas, tačiau tikslinga praplėsti dukterinės bendrovės veiklos tyrimo apimtį.

7. Pagal esamą nacionalinį bendrovių teisinį reguliavimą nėra užtikrinama pakankama dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko intereso

gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) apsauga, todėl esamas teisinis reguliavimas turi būti tobulintinas.

8. Esamas bendrovių teisinis reguliavimas, pagal kurį tam, kad dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas galėtų reikalauti, kad patrunuojanti bendrovė išpirktų iš jo akcijas, patrunuojanti bendrovė, be kita ko, turi būti dukterinės bendrovės akcininkė, yra per siauras bei turėtų būti tobulintas.

Tyrimo metodai. *Dokumentų (literatūros) turinio analizės metodas* – panaudotas analizuojant ES, Lietuvos, užsienio valstybių teisės aktus, teisės doktriną, teismų nutartis bei negriežtosios teisės šaltinį EMCA. *Istorinis metodas* – pasitelktas nagrinėjant, kaip keitėsi ABĮ numatyti patrunuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai, kas lėmė dabartinio ABĮ 5 straipsnio formuluotę, taip pat istorinis metodas – pasitelktas nagrinėjant Rozenbliumo testo sąlygas, jų atsiradimo priežastis. *Lyginamasis metodas* – pasitelktas analizuojant ABĮ redakcijas, ABĮ 5 straipsnyje numatytus patrunuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimo nustatymo kriterijus bei sugretinant juos su užsienio valstybių pozityvioje teisėje pateiktais patrunuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų kriterijais, taip pat lyginamasis metodas – pasitelktas nagrinėjant, kaip grupės interesas yra suprantamas tam tikrų ES narių nacionalinėje bendrovių teisėje bei pagal EMCA, nagrinėjant dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių įgyvendinimą ir gynimą. *Sisteminis metodas* – analizuojant dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teises prievolių teisės kontekste (CK 2.45 straipsnis), taip pat nagrinėjant dukterinės bendrovės valdymo organų teisę veikti grupės interesais lojalumo pareigos kontekste (CK 2.87 straipsnio 2 dalis), taip pat nagrinėjant užsienio valstybių grupių teisinio reglamentavimo ypatumus (pavyzdžiui, Vokietijos atveju buvo nagrinėjamas AktG 1 knygos 1 dalies nuostatų ir AktG 3 knygos nuostatų tarpusavio santykis), taip pat EMCA nuostatų tarpusavio santykį (pvz., EMCA 9 skyriaus 4 straipsnio nuostatas ir EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalies nuostatas). *Teleologinis metodas* – pasitelktas atskleidžiant užsienio valstybių pozityviosios teisės (pvz., Vokietijos AktG nuostatų, reglamentuojančių grupių veiklos ypatumus, Italijos ICK nuostatų, reglamentuojančių grupių veiklos ypatumus, tikslus) bei EMCA nuostatų tikslus (pvz., rengiant EMCA 15 skyriaus nuostatų tikslus). *Loginis metodas* – panaudotas analizuojant ABĮ 5 straipsnyje nurodomus patrunuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų kriterijus, vertinant, ar ABĮ 5 numatyta patrunuojančios ir dukterinės bendrovės samprata turi būti tobulintina, taip pat analizuojant dukterinės bendrovės valdymo organų teisę arba (ir) pareigą tam tikrais atvejais veikti grupės interesais, vertinant, taip pat, ar esamas Lietuvos bendrovių teisinis reguliavimas turėtų būti keistinas, pripažįstant grupės

interesą, nagrinėjant dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teises, taip pat rengiant šios disertacijos išvadas.

Tyrimo naujumas, atliktų tyrimų grupių tematika apžvalga. Lietuvos teisės doktrinoje dar nebuvo atlikta išsami uždarojo tipo dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos ir grupės intereso pripažinimo (dukterinės bendrovės valdymo organų teisė ir (arba) pareiga tam tikrais atvejais veikti grupės interesais) analizė.

Tam tikri grupių reguliavimo aspektai jau buvo nagrinėti Lietuvos teisės doktrinoje. Bendrais bruožais ir gan seniai grupės samprata, smulkiųjų akcininkų bei kreditorių apsaugos klausimai buvo aptarti 2001 m. D. Kriauciūno straipsnyje „*įmonių grupės: reglamentavimas Europos Bendrijos ir Lietuvos teisėje*“ (Kriauciūnas, 2001, p. 32-48). Grupės samprata buvo aptarta 2006 m. V. Papijanc straipsnyje: „*įmonių grupės teisinio reguliavimo aspektai: samprata ir požymiai*“ (Papijanc, 2006, p. 81-88). Taip pat minėtas autorius atliko tyrimą dėl patronuojančios bendrovės civilinės atsakomybės pagal dukterinės bendrovės prievoles, 2008 m. buvo parengtas V. Papijanc straipsnis: „*Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje*“ (Papijanc, 2008, p. 95-102), 2008 m. disertacija: „*Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*“ (Papijanc, 2008). Tam tikri patronuojančios bendrovės civilinės atsakomybės klausimai buvo nagrinėti ir L. Mikalonienės disertacijoje „*Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*“ (Mikalonienė, 2011, p. 313-340), taip minėtos autorės monografijoje „*Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*“ (Mikalonienė, 2016, p. 30-31). 2012 m. G. Bartkus vadovaujama darbo grupė atliko taikomąjį mokslinį tyrimo darbą, kuriame buvo nagrinėta bendrovių grupių nemokumo problematika (Bartkus, 2012). 2012 m. G. Jakuntavičiūtė disertacijoje „*juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*“ nagrinėjo patronuojančios bendrovės pripažinimo dukterinės bendrovės „*de facto*“ vadove klausimą (Jakuntavičiūtė, 2012, p. 56-57).

Užsienio teisės doktrinoje grupių klausimų nagrinėjimui yra skiriama gan daug dėmesio. Visų pirma, bendrovių teisės mokslininkų grupės (komitetai), nagrinėjančios įvairius bendrovių grupių klausimus bei teikiančios rekomendacijas bei pasiūlymus. 1998 m. „*Forum Europeum*“ komitetas parengė rekomendaciją dėl bendrovių grupės teisės Europai (angl. *Corporate Group Law for Europe*, Forum Europeum, 1998, p. 180), 2002 m. „*Winter Group*“ ekspertų grupės ataskaita dėl bendrovių teisės modernizavimo, kurioje buvo nagrinėti ir grupių teisinio reguliavimo aspektai (Winter Group, 2002, p. 94), 2011 m. Europos Komisijos įsteigta „*The Reflection*“ (liet.

Svarstymo) grupė parengė ataskaitą dėl ES bendrovių teisės ateities (angl. *On the Future of EU Company Law*), kurios 4 dalis buvo skirta grupėms (The Reflection Group, 2011). 2016 m. ICLEG parengė 3 ataskaitas (ICLEG, 2016a; ICLEG, 2016b, ICLEG, 2016c), kuriose pateikiamos įvairios iniciatyvos grupių reguliavimo kontekste. 2017 m. ECLE parengė pasiūlymą dėl grupių teisės reformos Europoje (ECLE, 2017). ECGI parengtos ataskaitos: 2021 m. ataskaita: „*Bendrovių grupės: bendrovių teisė, privatus susitarimas, lygi nuosavybė*“ ir 2022 m. ataskaita dėl grupės viduje sudaromų sandorių (ECGI, 2022). OECD atlikti tyrimai grupių tematika, iš kurių naujausi: dėl valdymo organų pareigų ir atsakomybės įmonių grupėse (OECD, 2020), dėl įmonių grupių valdysenos (OECD, 2021), geroji praktika ir politika dėl įmonių grupių valdysenos Azijoje (OECD, 2022).

Antra, pavienių mokslininkų atlikti tyrimai grupių tematika¹⁷. Visų pirma, darbai, kuriuose nagrinėjami valstybių grupių nacionaliniai reguliavimai, pavyzdžiui, R. M. Manovil sudarytas straipsnių rinkinys¹⁸ „*Įmonių grupės: lyginamosios teisės apžvalga*“ (angl. *Groups of Companies: A Comparative Law Overview*, Manovil, 2020), A. Vicari monografija „*Europos įmonių teisė*“ (angl. *European Company Law*) 7 skyrius „*Grupės*“ (Vicari, 2021), Vicari, A. ir Schall, A. sudaryta ir suredaguota knyga „*ES įmonių įstatymai*“ (angl. *Company laws of the EU*¹⁹, (Vicari and Schall, 2020), M. Willems sudarytas straipsnių rinkinys „*Akcininkų teisės ir pareigos*“ (angl. *Shareholders' Rights and Obligations*, Willems, 2017), R. Boudierhem straipsnis (Boudierhem, 2021)²⁰, S. Černa, S. ir P. Tomašek straipsnis, kuriame aptariamas Čekijos grupių reguliavimas (Černa, Tomašek, 2020), M. Callegari straipsnis, kuriame nagrinėjamas Italijos grupių reguliavimas (Callegari, 2019). Antra, darbai, kuriuose nagrinėjamas ES lygiu, esantis grupių reguliavimas, pavyzdžiui, 2021 m. P. Krebs ir S. Jung tyrimas „*Europos grupės teisės persvarstymas*“ (angl. *European Group Law*

¹⁷ Toliau nurodomi naujausi tyrimai.

¹⁸ Šioje knygoje yra pateikti įvairių šalių teisės mokslininkų straipsniai, kuriuose aptariamas įmonių grupių reguliavimas, esantis: Portugalijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Švedijoje, Ispanijoje, JAV, Austrijoje, Brazilijoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Turkijoje, Nyderlanduose, Kipre, Suomijoje, Singapūre, Kroatijoje, Graikijoje, Argentinoje, Jungtinėje Karalystėje, Belgijoje, Slovėnijoje.

¹⁹ Šios knygos 1 dalies 7 skyriuje yra nagrinėjamas įmonių grupių reguliavimas Prancūzijoje, 2 dalies 7 skyriuje – Vokietijoje, 3 dalies 7 skyriuje – Italijoje, 4 dalies 7 skyriuje – Lenkijoje, 5 dalies 7 skyriuje – Rumunijoje, 6 dalies 7 skyriuje – Ispanijoje, 7 dalies 7 skyriuje – Nyderlanduose, 8 dalies 6 skyriuje – Jungtinėje Karalystėje (Vicari and Schall, 2020).

²⁰ R. Boudierhem straipsnio 1-3 dalyse aptaria Vokietijos, Prancūzijos, Jungtinės Karalystės įmonių grupių reguliavimus.

Reconsidered), kuriame atlikta gan išsami analizė dėl grupės intereso pripažinimo ES lygiu (Krebs, Jung, 2021), Boudierhem straipsnis²¹ (Boudierhem, 2021), E. Soransen tyrimai: visų pirma, dėl patronuojančios bendrovės vaidmens grupių valdysenoje (Soransen, 2021), antra, dėl grupės intereso pripažinimo ES lygiu (Soransen, 2020), taip pat D. Szabo ir E. Soransen atliktas tyrimas dėl grupių valdymo gerinimo ES lygiu (Szabo, Sorensen, 2018, p. 728).

Svarbiausi tyrimo šaltiniai. Visų pirma, *teisės norminiai aktai*.

Pirma, ES teisės aktai. Pavyzdžiui, nagrinėjant patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratą buvo nagrinėtos šių direktyvų nuostatos: pirma, 1983 m. birželio 13 d. Septintoji Tarybos Direktyva, pagrįsta Sutarties 54 straipsnio 3 dalies g punktu dėl konsoliduotos atskaitomybės (toliau – Septintoji direktyva, Tarybos direktyva 83/349/EEB..., 1983), antra, 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/34/ES dėl tam tikrų rūšių įmonių metinių finansinių ataskaitų, konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ir susijusių pranešimų, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/43/EB ir panaikinamos Tarybos direktyvos 78/660/EEB ir 83/349/EEB (toliau – 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/34/ES), trečia, Tarybos 1992 m. lapkričio 23 d. direktyva 92/101/EEC iš dalies keičianti Direktyvą 77/91/EEB dėl ribotos atsakomybės akcinių bendrovių formavimo ir jų kapitalo palaikymo bei keitimo (toliau – 92/101/EEC direktyva, Tarybos direktyvą 92/101/EEC..., 1992).

Antra, nacionaliniai teisės aktai: skirtingo laikotarpio ABĮ redakcijos (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 2000; Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 1990; Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 1994), nagrinėjant patronuojančios bei dukterinės bendrovės sampratą (ABĮ 5 straipsnis), tiriant dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugą (pvz., dukterinės bendrovės akcininko teisę į informaciją pagal ABĮ 16¹, ABĮ 18 straipsnio nuostatas), Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2 knygos nuostatos (pvz., dėl dukterinės bendrovės valdymo organų veikimo grupės interesais buvo nagrinėta CK 2.87 straipsnio 2 dalis, nagrinėjant dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisę kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo buvo nagrinėtos CK antrosios knygos 2 dalies X skyriaus teisės normos), Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymas ((Lietuvos Respublikos įmonių grupių

²¹ R. Boudierhem straipsnio 4 dalyje aptariami probleminiai aspektai įmonių grupių reguliavimo ES lygiu.

konsoliduotos..., 2015), nagrinėjant dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisę į informaciją.

Trečia, užsienio valstybių norminiai teisės aktai. Vokietijos AktG ir Vokietijos uždarojo tipo bendrovių įstatymas (vok. *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*, toliau – GLCC, Vokietijos uždarojo tipo bendrovių įstatymas, 2008) buvo pasitelktas, nagrinėjant grupės sampratą, veikimą grupės interesais bei dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugą. Nyderlandų civilinio kodekso (toliau – Nyderlandų CK, Nyderlandų civilinis kodeksas, 1992) nuostatos buvo analizuojamos, nagrinėjant grupės, patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratas (Nyderlandų CK 2 knygos 24a ir 24b straipsnių nuostatos), taip pat analizuojant dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos tam tikrus aspektus (pvz., nagrinėjant dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisę kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės bei kitų grupės bendrovių buvo nagrinėti Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 344 – 359 straipsniai, Italijos civilinio kodekso (toliau – ICK), o būtent ICK 9 skyriaus „*Bendrovių valdymas ir koordinavimas*“ (it. *Direzione e coordinamento di società*) nuostatos, kurios skirtos grupių veiklai reguliuoti. Taip pat Prancūzijos civilinio kodekso nuostatos (Prancūzijos komercinis kodeksas (redakcija nuo 2006 kovo 20 d.), 1804), nagrinėjant Rozenbliumo doktriną (Prancūzijos komercinio kodekso L. 242-6 straipsnio nuostatos). Čekijos atveju buvo nagrinėtos ČBKĮ 9 skyriaus „*Verslo grupės*“ (angl. *business groups*) nuostatos.

Ketvirta, EMCA, kurio 15 skyriaus nuostatos yra skirtos grupių veiklai reguliuoti.

Antra, *teismų praktika*. Visų pirma, teismų praktika nagrinėta grupės intereso pripažinimo kontekste, t. y. dėl dukterinės bendrovės valdymo organų narių teisės veikti grupės interesais²², antra, teismų praktika buvo

²² Buvo peržiūrėtos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) civilinės bylos, išnagrinėtos laikotarpiu nuo 2017 m. kovo 23 d. iki 2022 m. kovo 23 d. (viso 83 bylos), dėl CK 2.87 straipsnio taikymo, įskaitant dėl CK 2.87 straipsnio 2 dalyje numatytos bendrovės valdymo organų narių lojalumo pareigos veikti tik bendrovės, kurios valdymo organo nariais jie yra, interesais. Atitinkamai, atlikus minėtos teismų praktikos analizę, buvo nustatyta, kad bendrovių grupės interesus vis dar nėra pripažįstamas Lietuvos teismų praktikoje bei LAT, aiškindamas CK 2.87 straipsnio nuostatas, nurodo, kad bendrovės valdymo organų nariai turi pareigą veikti išimtinai bendrovės interesais (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje).

nagrinėjama, siekiant išsiaiškinti, ar užtikrinama pakankama dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių, nagrinėjamų šiame tyrime, apsauga, todėl buvo ieškomos ir analizuojamos bylos, kuriose dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas kreipėsi į teismą dėl atitinkamos jo teisės pažeidimo²³.

Specialioji literatūra. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos bendrovių teisės doktrinoje grupių klausimai buvo nagrinėti pakankamai seniai, o ir daugiausia dėmesio iki šiol buvo skirta patronuojančios bendrovės civilinės atsakomybės klausimams prieš dukterinės bendrovės kreditorius nagrinėti, kurie nepatenka į šio tyrimo objektą, daugiausia dėmesio šiame tyrime skiriama užsienio literatūros analizei, tačiau siekiant geriau suvokti esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos kontekste, buvo nagrinėta ir Lietuvos teisės doktrina: visų pirma, L. Mikalonienės monografija „Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai“ (Mikalonienė, 2015), taip pat šios autorės monografija „Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams“ (Mikalonienė, 2016, p. 30-31) bei disertacija „Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos“ (Mikalonienė, 2011). Antra, paminėtinas A. Tikniūtės atliktas akcinės ir uždarnosios akcinės bendrovės teisinės formos reglamentavimo vertinimo tyrimas, kuriame, be kita ko, nagrinėjamos smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos priemonės uždaro tipo bendrovėse (Mikalonienė, *et. al.*, 2017). Trečia, paminėtina 2018 m. atlikta G. Bartkaus vadovaujama smulkiųjų akcininkų apsaugos studija (angl. *Study on Minority Shareholders Protection*) visų ES valstybių narių, įskaitant Lietuvos, bendrovių teisės kontekste (TGS, 2018). Taip pat paminėtinas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso antros knygos komentaras (Bartkus *et al.*, 2002).

Daugiausia dėmesio šiame tyrime skiriama užsienio literatūros analizei. Visų pirma, minėtų bendrovių teisės mokslininkų grupių (komitetų), rekomendacijų, pasiūlymų (pvz., Winter Group, 2002, The Reflection Group, 2011, ICLEG, 2016a; ICLEG, 2016b; ICLEG, 2016c, OECD, 2021, OECD, 2022)²⁴ analizei. Antra, bendrovių teisės mokslininkų darbai: pirma, J. G. Antunes monografija (Antunes, 1994), kurioje aptariama grupės, kaip teisinio fenomeno, specifika, nagrinėjami grupei priklausančios ir pavienės bendrovės skirtumai, aptariama, kuo ypatingas grupės bendrovės akcininkų, kreditorių vaidmuo (Antunes, 1994, p. 87-96), antra, K. Hopt atliktas lyginamasis

²³ Pvz., dėl akcijų išpirkimo (*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis*), dėl dividendų nemokėjimo dukterinėje bendrovėje (*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis*).

²⁴ Plačiau apie mokslininkų grupes (komitetus) rašoma įvado dalyje „*naujumas, atliktų tyrimų įmonių grupių tematika apžvalga*“.

įmonių grupių tyrimas, kuriame autorius nagrinėja įmonių grupių reiškinių teisės ir ekonomikos kontekste (Hopt, 2015), trečia, P. H. Conac straipsniai, kuriuose nagrinėjami įvairūs įmonių grupių aspektai, įskaitant smulkiųjų akcininkų teisių apsaugą (Conac, 2016, Conac, 2013), Sorensen straipsniai (Soransen, 2020, Szabo, Sorensen, 2018, p. 728). Naujumo kontekste paminėtas R. M. Manovil sudarytas straipsnių rinkinys, kuriame, be kita ko, nagrinėjami ir dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos klausimai (Manovil, 2020), A. Vicari monografija (Vicari, 2021), taip pat A. Vicari ir A. Schall knyga (Vicari, and Schall, 2020), V. Joffe, D. Drake, D. Lightman, T. Collinwood knyga „*Smulkieji akcininkai*“ (angl. *Minority Shareholders*, Joffe, *et al.*, 2018), A. Koh monografija (Koh, 2022), R. Boudierhem straipsnis (Boudierhem, 2021) bei P. Krebs ir S. Jung straipsnis (Krebs, Jung, 2021).

Tikslinga išskirti ir svarbiausią literatūrą, kuri buvo pasitelkta, siekiant geriau suvokti šioje disertacijoje daugiausia nagrinėjamų užsienio valstybių, t. y. Vokietijos, Prancūzijos, Nyderlandų, Čekijos Italijos, ir EMCA grupių reguliavimą. Visų pirma, nagrinėjant Vokietijos grupių reguliavimą galima išskirti šiuos šaltinius: S. Mock ataskaitą dėl Vokietijos grupių reguliavimo (S. Mock, 2020 iš Manovil, 2020, p. p. 303-392), Vicari, A. ir Schall, A. knygos 2 dalies, kurioje apiriamas Vokietijos įmonių reguliavimas, 7 skyrių „*įmonių grupės*“ (Vicari and Schall, 2020, p. 380-403), A. Scheuch straipsnis „*Konzernrecht: Vokietijos įmonių grupių reguliavimo ir su tuo susijusių atsakomybės problemų apžvalga*“ (angl. *Konzernrecht: An Overview of the German Regulation of Corporate Groups and Resulting Liability Issues*, Scheuch, 2016, p. 191-198), K. Langenbacher straipsnis „*Ar mums reikalingas įmonių grupių įstatymas?*“ (angl. *Do We Need a Law of Corporate Groups?*, Langenbacher iš Fleischer and Kanda, 2016, p. 355-373), T. H. Troger straipsnis apie bendrovių grupių reguliavimą Vokietijoje (Troger iš Fleischer *et al.*, 2015, p. 157-201). Antra, nagrinėjant Prancūzijos grupių reguliavimą galima išskirti šiuos šaltinius: P. H. Conac ataskaitą dėl Prancūzijos grupių reguliavimo (Conac iš Manovil, 2020, p. 87-109), M. Parientie straipsnis dėl įmonių grupės koncepcijos Prancūzijoje (Parientie, 2007, 317-345), Vicari, A. ir Schall, A. knygos 1 dalies, kurioje apiriamas Prancūzijos įmonių reguliavimas, 7 skyrių „*įmonių grupės*“ (Vicari and Schall, 2020, p.145-170), G. Helleringer straipsnis, kuriame analizuojamas grupės viduje sudaromų sandorių reguliavimas Prancūzijoje. Trečia, nagrinėjant Nyderlandų grupių reguliavimą galima išskirti šiuos šaltinius: M. Olaerts ataskaitą dėl Nyderlandų grupių reguliavimo (Olaerts, 2020 iš Manovil, 2020, p. p.423-457), Vicari, A. ir Schall, A. knygos 7 dalies, kurioje apiriamas Nyderlandų įmonių reguliavimas, 7 skyrių „*įmonių grupės*“ (Vicari

and Schall, 2020, p. 1400-1432), L. Timmerman ir A. Doorman atliktas tyrimas, kuriame detaliai nagrinėti bendrovių, įskaitant dukterinių, smulkiųjų akcininkų aspektai (Doorman and Timmerman, 2002), S. M. Bartman straipsnis, kuriame aptariamas grupių reguliavimas Nyderlanduose (Bartman, 2016, 123-128). Ketvirta, nagrinėjant Čekijos grupių reguliavimą galima išskirti šiuos šaltinius: S. Černa, P. Tomašek straipsnis, kuriame aptariamas grupių reguliavimas Čekijoje (Černa, Tomašek, 2020, p. 245-259), K. Eichlerova straipsnis „*Grupės interesas Čekijos Respublikoje*“ (angl. *Group Interest in the Czech Republic*, Eichlerova, 2016, p. 5-13), B. Havel straipsnis, kuriame aptariamas Čekijos grupių reguliavimas (Havel, 2015, p. 19-44). Penkta, nagrinėjant Italijos grupių reguliavimą galima išskirti šiuos šaltinius: D. Corapi ir D. Benincasa ataskaitą dėl grupių reguliavimo Italijoje (Corapi ir Benincasa, 2020 iš *Manovil*, 2020, p. 109-129), A. Vicari ir A. Schall knygos 3 dalies, kurioje aptariamas Italijos įmonių grupių reguliavimas, 7 skyrių „*įmonių grupės*“ (Vicari and Schall, 2020, p. 606-629), M. Callegari straipsnis, kuriame nagrinėjamas Italijos įmonių grupių reguliavimas (Callegari, 2019), F. Pernazza knygos 3 dalies 1 skyrius „*įmonių grupės*“ (Pernazza, 2012, p. 245-251). Pažymėtina ir tai, kad siekiant geriau suvokti minėtų valstybių grupių reguliavimą buvo nagrinėtos ir prieš tai jau minėtos įvairių mokslininkų darbo grupių ataskaitos, nes jose, be kita ko, taip pat aptariami kai kurių valstybių grupių reguliavimai (pvz., 2021 m. ECGI ataskaitoje aptariami tam tikri Prancūzijos, Italijos (ECGI 2021, p. 21-22), Vokietijos (ECGI 2021, p. 22-23) grupių reguliavimo aspektai, taip pat 2020 m. OECD atliktame tyrime yra nagrinėjamas Vokietijos (OECD, 2020, p. 16-17), Čekijos (OECD, 2020, p. 17, 29, 30), Prancūzijos (OECD, 2020, p. 16-17) Nyderlandų (OECD, 2020, p. 18, 19), Italijos (OECD, 2020, p. 19-20)). Pagaliau, siekiant geriau suvokti EMCA nuostatų esmę, buvo nagrinėtas EMCA komentaras (EMCA, 2012), taip pat EMCA 15 skyriaus „*įmonių grupės*“ autoriaus P. H. Conac straipsnis, kuriame aptariamos EMCA 15 skyriaus nuostatos (Conac, 2016, p. 301-321), taip pat minėto autoriaus straipsnis dėl valdymo organų narių pareigų įmonių grupėse (Conac, 2013, 194-226), taip pat K. E. Sorensen straipsnis, kuriame, be kita ko, nagrinėjamos EMCA 15 skyriaus nuostatos (Sorensen, 2020).

Disertacijos struktūra. Disertaciją sudaro: įvadas, keturių dalių dėstymo dalis, išvados. Disertacijos įvade yra apibrėžiamas tyrimo aktualumas, problematika, objektas, nurodomas tikslas, suformuluoti uždaviniai, ginamieji teiginiai, aptartas tyrimo naujumas, atliktų tyrimų grupių tematika apžvalga, pristatyti taikyti tyrimui metodai, aptarti svarbiausi tyrimo šaltiniai. Pirmoje disertacijos dalyje aptariama, visų pirma, kaip keitėsi ir koks yra esamas požiūris į grupių reguliavimą ES lygiu, antra, kokie yra

pagrindiniai požiūriai į grupių reguliavimą ES ir valstybių narių nacionaliniu lygiu bei pagal EMCA. Pirmoje dėstymo dalyje atliekama analizė yra aktuali tuo atžvilgiu, kad ES lygiu nėra išsamaus grupių reguliavimo bendrovių teisės kontekste, o ES valstybių narių požiūriai į grupių reguliavimą nėra vienodi, todėl prieš pradėdant nagrinėti patronuojančios bei dukterinės bendrovės sampratą, grupės intereso pripažinimą bei dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos klausimus, tikslinga išskirti ir aptarti pagrindinius požiūrius į grupių reguliavimą. Antroje disertacijos dalyje nagrinėjama patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos analizė, taip pat įvertinama, ar ABI 5 straipsnyje numatyta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata turėtų būti tobulintina. Trečioje disertacijos dalyje, visų pirma, nagrinėjamas grupės intereso pripažinimas ES lygiu, antra, Prancūzijos bendrovių teisinis reguliavimas, pagal kurį yra pripažįstamas grupės interesas, trečia, Vokietijos bendrovių teisinis reguliavimas, kuriame numatyta patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, ketvirta, nagrinėjamas Italijos bendrovių teisinis reguliavimas, pagal kurį yra pripažįstamas grupės interesas, penkta, Čekijos bendrovių teisinis reguliavimas, pagal kurį ne tik yra pripažįstamas grupės interesas, bet ir numatyta patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, šešta, nagrinėjamas EMCA numatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį grupės intereso pripažinimas yra susijęs su patronuojančios bendrovės teise duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, septinta, nagrinėjamas grupės intereso pripažinimo klausimas Lietuvos bendrovių teisės kontekste, vertinama, ar esamas Lietuvos bendrovių teisinis reguliavimas turėtų būti keistinas, visų pirma, numatant dukterinės bendrovės valdymo organams teisę veikti grupės interesais, antra, numatant dukterinės bendrovės valdymo organų pareigą, esant teisėtiems patronuojančios bendrovės nurodymams, veikti grupės interesais. Ketvirtoje disertacijos dalyje, visų pirma, nagrinėjama dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko samprata, jos ypatumai, lyginant su pavienės bendrovės smulkiojo akcininko samprata, antra, analizuojama dukterinės bendrovės akcininko teisės į informaciją, trečia, nagrinėjama dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo, ketvirta, analizuojama dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisės į pelno dalį (dividendą), penkta, nagrinėjama dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė į privalomą akcijų išpirkimą (ABI 46¹ straipsnio 2 dalis) bei teisė į priverstinį akcijų pardavimą dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti savo teises (CK 2.123 straipsnis).

1. GRUPIŲ TEISINIS REGULIAVIMAS

1.1. Grupių teisinis reguliavimas ES lygiu

Grupių reguliavimo klausimas Europos Komisijos darbotvarkėje buvo iškeltas jau beveik prieš 50 metų. Europos Komisija, atsižvelgdama į 1970 m. H. Wurdinger parengtą ataskaitą, 1974 m. pristatė pirmąją, o 1975 m. antrąją dalį pirminio Devintosios direktyvos projekto, kuris buvo skirtas reglamentuoti grupių veiklą (Bohlhoff, Budde, 1984, p. 173). Pirminio Devintosios direktyvos projekto nuostatos sulaukė nemažai kritikos, todėl 1984 m. Europos Komisija, atsižvelgdama į gautą kritiką, pristatė naują versiją Devintosios direktyvos projekto (Bohlhoff, Budde, 1984, p. 173; Draft Ninth Council Directive..., 1984). Reikia pastebėti ir tai, kad Devintosios direktyvos projektas buvo skirtas taikyti tik atviro tipo bendrovėms, nors kontroliuojantis subjektas²⁵ galėjo būti bet kokios teisinės formos, įskaitant uždaro tipo bendroves (Edwards, 2002, p. 393). Analizuojant 1984 m. Devintosios direktyvos projekto preambulę, galima identifikuoti tam tikrus tikslus, kurių buvo siekiama Devintosios direktyvos projekto nuostatomis: visų pirma, siekis užtikrinti didesnę grupės struktūros skaidrumą. Devintosios direktyvos projekto preambulės 8 pastraipoje numatyta, kad atsižvelgiant į tai, kad vis daugiau atviro tipo bendrovių yra susijusios tarpusavyje per turimas kapitalo dalis (angl. *capital holdings*)²⁶, bei atsižvelgiant į tokių (priklausančių grupei) bendrovių svarbą bendrijos ekonomikai, yra svarbu užtikrinant viešąjį interesą bei akcininkų, kreditorių, darbuotojų interesus būti informuotiems apie grupės bendrovių turimas viena kitos kapitalo dalis (Devintosios direktyvos projekto preambulės 8 pastraipa). Antra, lygiavertiškumo principo užtikrinimas, koordinuojant valstybių narių bendrovių teisės nuostatas, susijusias su galimomis grupės struktūromis (Devintosios direktyvos projekto preambulės 14 bei 15 pastraipa)²⁷. Trečia, siekis palengvinti grupės valdymą. Daugumos

²⁵ Toliau vietoje termino kontroliuojantis subjektas yra vartojamas terminas patronuojanti bendrovė, bet reikia turėti omenyje, kad ne tik bendrovės galėjo būti kontroliuojančiais subjektais pagal Devintosios direktyvos projekto nuostatas.

²⁶ Šiuo atveju Devintosios direktyvos projekto preambulėje naudojama formuluotė turima kapitalo dalis turėtų būti suprantama, kaip turimas akcijų kiekis kitoje bendrovėje (Devintosios direktyvos projekto 3 straipsnio 1 dalis).

²⁷ Šis koordinavimas turėjo būti atliekamas dviem etapais: visų pirma, valstybės narės nacionalinėje bendrovių teisėje turėjo numatyti galimybę grupę suformuoti kontrolės sutarties pagrindu, ko rezultate –patronuojanti bendrovė būtų galėjusi valdyti kitą bendrovę, su kuria sudarytas kontrolės susitarimas. Antra, valstybės narės nacionalinėje bendrovių teisėje galėjo numatyti ir kitą grupės susiformavimo pagrindą (ne kontrolės sutarties pagrindu), jei užtikrintų tokias pat teises

ES valstybių narių bendrovių teisė yra orientuota į pavienes atviro tipo bendroves bei neatsižvelgia į tokio reguliavimo tinkamumą bendrovėms, kurios priklauso grupei, pvz., tokių bendrovių tarpusavio bendradarbiavimą. Atitinkamai, tai lemia atotrūkį tarp teisės ir realybės (Devintosios direktyvos projekto preambulės 13 pastraipa). Ketvirta, dukterinės bendrovės akcininkų, kreditorių, darbuotojų interesų apsaugos užtikrinimas (Devintosios direktyvos projekto preambulės 18 pastraipa).

Visų pirma, siekiant užtikrinti didesnę grupių struktūrų skaidrumą, buvo parengta Devintosios direktyvos projekto 3 dalis²⁸, numatanti patronuojančios bendrovės pareigą pranešimu informuoti dukterinę bendrovę apie šios bendrovės akcijų paketo, kurį sudaro ne mažiau 10 procentų visų dukterinės bendrovės akcijų, įsigijimą (Devintosios direktyvos projekto 3 straipsnio 1 dalis)²⁹. Antra, užtikrinant lygiavertiškumo principo įgyvendinimą, kuris pasireiškia vienodiniu grupės susiformavimo pagrindų ES valstybėse narėse, buvo parengta Devintosios direktyvos projekto 5 dalis, numatanti galimybę suformuoti grupę kontrolės sutarties pagrindu (Devintosios direktyvos projekto 13 straipsnis), taip pat Devintosios direktyvos projekto 8 dalis, suteikianti galimybę valstybėms narėms nacionalinėje bendrovių teisėje numatyti ir kitą (ne kontrolės sutarties pagrindu) grupės susiformavimo pagrindą, tačiau toks grupės susiformavimo pagrindas turėjo užtikrinti tokias pat teises apsaugos priemones³⁰, kaip ir kontrolės sutarties pagrindu veikiančios grupės atveju (Devintosios direktyvos projekto 38 straipsnis). Taip pat reikia pastebėti, kad Devintosios direktyvos projekto nuostatos buvo skirtos ir faktiniu pagrindu suformuotoms grupėms (Devintosios direktyvos projekto 7 – 12 straipsniai), o Devintosios direktyvos projekto 9 dalyje buvo numatyta galimybė bendrovėms sutarties pagrindu suformuoti horizontalią grupę, kurioje, kitaip nei kontrolės sutarties pagrindu suformuotoje grupėje (vertikaloje grupėje), nei viena bendrovė nėra laikoma nei dukterine nei patronuojančia, tačiau visos horizontalios grupės bendrovės yra valdomos bendrai, centralizuotai (Devintosios direktyvos projekto 49 straipsnis). Trečia, siekiant palengvinti grupės valdymą, Devintosios direktyvos projekto 24 straipsnyje buvo numatyta patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus

apsaugos priemones, kurios numatytos kontrolės sutarties pagrindu veikiančios grupės atveju.

²⁸ Devintosios direktyvos projekto 3 dalį sudarė trys straipsniai, t. y. 3 – 5 straipsniai.

²⁹ Patronuojanti bendrovė taip pat turėdavo informuoti apie kiekvieną papildomą 5 procentų visų dukterinės bendrovės akcijų įsigijimą (Devintosios direktyvos projekto 3 straipsnio 3 dalis).

³⁰ Šias teises apsaugos priemones detalizuoja Devintosios direktyvos projekto 14 – 32 straipsniai.

dukterinės bendrovės valdymo organams (kai bendrovių grupė suformuota kontrolės sutarties pagrindu). Taip pat jau minėtoji galimybė bendrovėms susitarti dėl horizontalios grupės suformavimo, siekiant, kad šios bendrovės būtų bendrai valdomos (Devintosios direktyvos projekto 49 straipsnis). Ketvirta, siekiant užtikrinti faktiniu pagrindu veikiančios dukterinės bendrovės akcininkų, kreditorių, darbuotojų interesus, Devintosios direktyvos projektas numatė dukterinės bendrovės valdymo organų pareigą parengti specialią ataskaitą apie dukterinės bendrovės santykius su patronuojančia bendrove (Devintosios direktyvos projekto 7 straipsnis), o dukterinės bendrovės akcininkams, kreditoriams bei darbuotojų atstovams buvo numatyta teisė kreiptis į teismą dėl eksperto paskyrimo, kuris įvertintų, ar ataskaita buvo parengta tinkamai, t. y. atitinka Devintosios direktyvos projekto 7 straipsnyje numatytus reikalavimus (Devintosios direktyvos projekto preambulės 8 straipsnis). Tuo tarpu siekiant užtikrinti kontrolės sutarties pagrindu veikiančios dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų apsaugą buvo numatyta dukterinės bendrovės akcininkų teisė, kai sudaromas kontrolės susitarimas, parduoti turimas akcijas patronuojančiajai bendrovei (Devintosios direktyvos projekto preambulės 15 straipsnis) arba pasilikti dukterinėje bendrovėje bei reikalauti kompensacijos (Devintosios direktyvos projekto preambulės 16 straipsnis).

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad Devintosios direktyvos projektu buvo siekta pakankamai detaliai reguliuoti grupių veiklą, t. y. numatant galimus grupės susiformavimo pagrindus, patronuojančios bendrovės teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, dukterinės bendrovės akcininkų, kreditorių, darbuotojų interesų teisinius apsaugos mechanizmus. Visgi Devintoji direktyva taip ir nebuvo priimta. Kaip nurodoma 2003 m. Europos Komisijos plane dėl bendrovių teisės modernizavimo, Devintosios direktyvos projektas nesulaukė pakankamai paramos nei iš daugumos ES valstybių narių, nei iš verslo sektoriaus, nurodant, kad šios direktyvos projekte pateiktas grupių reguliavimas yra pernelyg sudėtingas ir nelankstus (European Commission, 2003, p. 18). Reikia pastebėti ir tai, kad Devintosios direktyvos projektas buvo parengtas, atsižvelgiant į Vokietijos grupių dalinį sisteminių reguliavimą (angl. *systematic partial regulation*)³¹, kai tuo tarpu kitose to meto ES valstybėse, išskyrus Portugaliją, kurioje taip pat buvo dalinis reguliavimas (angl. *partial*

³¹ Vokietijos grupių reguliavimas yra laikomas daliniu, nes Vokietijoje grupių veiklą reglamentuoja AktG, tačiau šio įstatymo nuostatos reglamentuoja tik AG dukterinių bendrovių veiklą, bet ne GmbH. Vokietija neturi vientiso grupių teisinio reguliavimo, kuris būtų taikomas tiek atviro, tiek uždaro tipo bendrovėms (Forum Europeum, 1998, p. 169).

regulation), šis reguliavimas nebuvo sisteminis. Dar daugiau, toks 13 ES valstybių pasirinkimas, neturėti sisteminio grupių reguliavimo, nebuvo atsitiktinis, šios ES valstybės anrės nematė būtinumo turėti tokio pobūdžio reguliavimą bei pasisakė tik už tam tikrų individualių situacijų, susijusių su grupių veikla, sureguliuojamą ES lygiu (Forum Europeum, 1998, p. 184). Taigi išsiskyre ES valstybių narių požiūriai taip pat prisidėjo prie to, jog Devintoji direktyva taip ir liko nepriimta. Atitinkamai 2003 m. Europos Komisija nepritarė pakartotinei Devintosios direktyvos projekto peržiūrai nurodydama, kad ES lygiu turėtų būti sureguliuoti tik tam tikri grupių veiklos aspektai, o sisteminis grupių reguliavimas ES lygiu nėra tikslingas (European Commission, 2003, p. 19).

Atitinkamai, po nesėkmingo bandymo priimti Devintąją direktyvą, buvo atsisakyta ES lygiu turėti sisteminį grupių reguliavimą bei buvo pasirinktas kitas kelias, o būtent – minimalus grupių reguliavimas ES lygiu (Forum Europeum, 1998, p. 180). 1998 m. „*Forum Europeum*“ komiteto parengtoje rekomendacijoje dėl bendrovių grupės teisės Europai (angl. *Corporate Group Law for Europe*) buvo nurodyta, jog ES lygiu turėtų būti reguliuojami tokie grupių veiklos aspektai, kurie susiję su: pirma, grupės skaidrumu, antra, valdymu, trečia, veiklos tyrimu, ketvirta, privalomuoju akcijų išpirkimu ir pardavimu, penkta, dukterinės bendrovės valdymo organų narių pareigos, esant dukterinės bendrovės nemokumui (Forum Europeum, 1998, p. 180).

2002 m. „*Winter Group*“ ekspertų grupės ataskaitoje dėl bendrovių teisės modernizavimo buvo nurodyta, kad ES lygiu neturėtų būti priimtas teisės aktas, kuris išimtinai reguliuotų grupių veiklą, taip pat „*Winter Group*“ ekspertų grupė pasisakė prieš pakartotinį bandymą priimti Devintąją direktyvą (Winter Group, 2002, p. 94). Kita vertus, „*Winter Group*“ ekspertų grupė nurodė, kad tam tikros su grupės veikla susijusios problemos turi būti išspręstos ES lygiu, o būtent problemos, susijusios su, visų pirma, grupės struktūros ir santykių skaidrumu, antra, skirtingų interesų derinimu grupėje, trečia, piramidinės struktūros grupe (Winter Group, 2002, p. 94-95).

Atitinkamai, Europos Komisija 2003 m. plane dėl bendrovių teisės modernizavimo, atsižvelgdama į minėtąją 2002 m. „*Winter Group*“ ekspertų grupės ataskaitą, nurodė, jog ES lygiu turi būti užtikrintas, visų pirma, didesnis grupių skaidrumas (tiek atviro, tiek uždaro tipo bendrovėse), antra, galimybė bendrovei, priklausančiai bendrovių grupei, įgyvendinti grupės politiką, tačiau nepažeidžiant šios bendrovės kreditorių bei akcininkų interesų, trečia, sprendžiama piktnaudžiavimo piramidine grupės struktūra problema (European Commission, 2003, p. 18).

Visgi didžioji dalis 2002 m. „*Winter Group*“ ekspertų grupės ataskaitoje nurodytų pasiūlymų bei Europos Komisijos 2003 m. plane nurodytų tikslų

nebuvo įgyvendinta (The Reflection Group, 2011, p. 59). Kita vertus, įsigaliojus 2004 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai 2004/109/EB dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičianti Direktyvą 2001/34/EB (Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai 2004/109/EB..., 2004, toliau – Skaidrumo direktyva bei 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/25/EB..., 2004) buvo užtikrintas didesnis grupių skaidrumas³².

2011 m. Europos Komisijos įsteigta „*Reflection*“ (liet. Svarstymo) grupė parengė ataskaitą dėl ES bendrovių teisės ateities (angl. *On the Future of EU Company Law*), kurios 4 dalis buvo skirta grupėms. Ataskaitoje buvo nurodyta, kad dėl minėtų 2004 m. „*Skaidrumo direktyvos*“ 2004/109/EC bei 2004 m. dėl įmonių perėmimo pasiūlymų direktyvos 2004/25/EC priėmimo, taip pat dėl atliktų Septintosios direktyvos papildymų, grupių skaidrumas gerokai pagerėjo, nes grupės bendrovės turi teikti informaciją apie grupės susiformavimą, grupės struktūrą. Kita vertus, buvo iškeltas klausimas, ar ES lygiu egzistuojantis minėtos informacijos pateikimo būdas, t. y. per finansines ataskaitas ir konsoliduotąjį metinį pranešimą, yra aiškiausias ir priimtinausias informacijos teikimo būdas grupės bendrovių akcininkams. „*Reflection*“ grupė nurodė alternatyvius minėtos informacijos teikimo būdus grupės bendrovių akcininkams: per specialias metines ataskaitas ar pateikiant minėto pobūdžio informaciją grupės bendrovės interneto svetainėje (The Reflection Group, 2011, p. 80). 2011 m. „*Reflection*“ grupės ataskaitoje taip pat buvo nurodyta ir dar viena rekomendacija, t. y., kad grupės interesas turėtų būti pripažintas ES lygiu (The Reflection Group, 2011, p. 79).

2012 m. Europos Komisija, remdamasi „*Reflection*“ grupės ataskaita bei 2012 m. Europos Komisijos užsakymu atliktos apklausos³³ rezultatais, Europos bendrovių teisės ir įmonių valdymo veiksmų plane nurodė, kad 2014 m. Europos Komisija pasiūlys iniciatyvą tiek dėl informacijos gerinimo grupėse, tiek dėl grupės intereso pripažinimo ES lygiu (Europos komisija, 2012, p. 14). Visgi 2014 m. Europos Komisija jokios iniciatyvos nepasiūlė (Winner, 2016, p. 91).

³² Reikia pastebėti, kad šios direktyvos taikomos bendrovėms, kurių akcijomis leidžiama prekiauti viešai, todėl neturi įtakos informacijos prieinamumui grupėse, kurias sudaro bendrovės, kurių akcijomis nėra prekiaujama viešai.

³³ Apklausa buvo atliekama 26 ES valstybėse, apklausos dalyviai buvo verslo federacijų, draudimo bendrovių, bankų atstovai, teisininkai, pavieniai investuotojai ir pan. (Europos komisija, 2012, p. 3).

2014 m. Europos Komisijos įsteigta neformali bendrovių teisės ekspertų grupė (angl. *Informal Company Law Expert Group*, toliau – ICLEG) 2016 m. parengė 3 ataskaitas (ICLEG, 2016a; ICLEG, 2016b; ICLEG, 2016c), kuriose pateikiamos įvairios iniciatyvos grupių reguliavimo kontekste.

2016 m. ataskaitoje dėl skaitmenizavimo bendrovių teisėje (angl. *Report on Digitalisation in Company Law*) buvo iškelta idėja, jog turėtų būti svarstoma, ar patronuojančiai bendrovei turėtų būti numatyta pareiga savo interneto svetainėje pateikti informaciją apie grupės narius bei grupės struktūrą (ICLEG, p. 28 2016b). Taip pat buvo nurodyta, jog ateityje ICLEG planuoja gerokai daugiau aptarti, kokią informaciją apie bendrovių grupę turi atskleisti patronuojanti bendrovė ir kokiais būdais (ICLEG, p. 28 2016b).

Atitinkamai, 2016 m. buvo parengta ICLEG ataskaita dėl informacijos grupėse (angl. *Report on Information on Groups*), kurioje buvo pritarta Reflection grupės idėjai, kad grupės bendrovės turėtų viešai skelbti informaciją apie grupės struktūrą, veiklą, valdymą (ICLEG, 2016c). Visgi, kalbant apie šią ICLEG ataskaitą reikia turėti omenyje du dalykus: visų pirma, ataskaitoje nurodytos rekomendacijos yra orientuotos į grupes bendroves, kurių akcijomis yra prekiaujama viešai (ICLEG, p. 12, 2016c), antra, ataskaitoje atskirai aptariamos rekomendacijos patronuojančiai bendrovei bei jos dukterinėms bendrovėms. Kalbant apie patronuojančią bendrovę, ataskaitoje yra nurodomos trys rekomendacijos: visų pirma, viešas skelbimas informacijos apie grupės struktūrą, veiklą, valdymą. Taip pat nurodoma, kad informacija apie grupės struktūrą galėtų būti pateikiama vizualine forma, siekiant užtikrinti, jog informacija būtų lengviau suprantama akcininkams bei kreditoriams (ICLEG, p. 12, 2016c). Antra, patronuojanti bendrovė turėtų atskleisti, ar ji yra potencialiai gali būti atsakinga už savo dukterinių bendrovių prievoles (pvz., dėl sudarytos sutarties su dukterine bendrove). Trečia, informaciją apie dukterinių bendrovių paskirtis bei funkcijas. ICLEG nurodo, kad visą minėtą informaciją patronuojanti bendrovė galėtų pateikti pranešime, kuris būtų pridodamas prie patronuojančios bendrovės finansinių ataskaitų arba patronuojančios bendrovės interneto svetainėje (ICLEG, p. 13, 2016c). Kalbant apie dukterinę bendrovę, ICLEG ataskaitoje yra siūloma, jog dukterinė bendrovė viešajame registre arba interneto svetainėje turėtų nurodyti bendrovę, kuri ją (dukterinę bendrovę) kontroliuoja, t. y. patronuojančią bendrovę (ICLEG, p. 15, 2016c).

2016 m. ICLEG parengė ataskaitą dėl grupės intereso pripažinimo (angl. *Report on the Recognition of the interest of the group*), kurioje buvo rekomenduota ES lygiu pripažinti grupės interesą bendrovių teisėje (ICLEG, p. 30, 2016a). Kita vertus, ICLEG nurodė, jog pirmiausia grupės interesas turėtų būti pripažintas visiškai priklausomose dukterinėse bendrovėse,

atsižvelgiant į tai, kad tokiose bendrovėse nėra smulkiųjų akcininkų, todėl nereikėtų papildomai kurti teisinių mechanizmų, kurie būtų skirti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų apsaugai (ICLEG, p. 41, 2016a). Tuo tarpu dėl grupės intereso pripažinimo bendrovėse, kuriose nėra smulkiųjų akcininkų, ICLGE darbo grupė nurodė, kad ES valstybėms narėms turėtų būti leista pasirinkti, ar pripažinti grupės interesą (ICLEG, 2016, p. 44). ICLEG ataskaitoje, tiek kalbant apie grupių intereso pripažinimą visiškai priklausomose dukterinėse bendrovėse, tiek turinčiose smulkiųjų akcininkų, nurodoma, kad grupės intereso pripažinimas galėtų būti grindžiamas Rozenbliumo testu (ICLEG, 2016, p. 46).

2017 m. ECLE parengtame pasiūlyme dėl grupių teisės reformos Europoje buvo nurodyta, jog, visų pirma, ES lygiu turėtų būti pripažintas grupės interesas, antra, užtikrinama dukterinės bendrovės akcininkų, kreditorių interesų, kai dukterinė bendrovė sudaro sandorius su kitomis grupės bendrovėmis, trečia, pirmosios dvi rekomendacijos yra skirtos akcinėms bendrovėms, kurių akcijomis tiek yra, tiek nėra prekiaujama viešai (ECLE, 2017, p. 44).

2018 m. D. Szabo ir E. Soransen atliktame tyrime dėl grupių valdymo gerinimo taip pat buvo rekomenduota pripažinti grupės interesą ES lygiu, tačiau kartu numatant tam tikrus teisinius apsaugos mechanizmus, skirtus apsaugoti dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių interesus (Szabo, Sorensen, 2018, p. 728). Poreikis pripažinti grupės interesą ES lygiu buvo nurodytas ir 2021 m. paskelbtame P. Krebs ir S. Jung tyrime „*Europos grupės teisės persvarstymas*“ (angl. *European Group Law Reconsidered*). Visgi iki šiol, t. y. iki 2022 m., grupės interesas ES lygiu nėra pripažįstamas.

Atsižvelgiant į visą tai, kas išdėstyta, darytinos dvi išvados, pirma, požiūris į grupių reguliavimą ES lygiu keitėsi, t. y. pirminį požiūrį detalai reguliuoti grupių veiklą ES lygiu (buvo parengtas Devintosios direktyvos projektas, atsižvelgiant į Vokietijos AktG nuostatas, tačiau projektas nesulaukė pakankamai paramos iš kitų ES valstybių narių bei liko nepriimtas) pakeitė požiūris ES lygiu reguliuoti tik tam tikrus klausimus, susijusius su grupėmis, o daugumą klausimų palikti spręsti ES valstybių narių kompetencijai. Antra, nepaisant to, kad minėtose teisės mokslininkų darbo grupių ataskaitose buvo rekomenduojama tam tikrus su grupių veikla susijusius klausimus reguliuoti ES lygiu, o kai kurios iš šių darbo grupių buvo sukurtos Europos Komisijos iniciatyva (pvz., Winter, Reflection, ICLEG darbo grupės), visgi ES lygiu kai kurios svarbios rekomendacijos taip ir liko iki šiol neįgyvendintos, pvz., dėl grupės intereso pripažinimo ES lygiu.

1.2. Grupių teisinis reguliavimas atitinkamose ES valstybėse narėse bei pagal EMCA

Pastaraisiais metais teisės doktrinoje vis dažniau išskiriami keturi ES valstybių narių požiūriai į grupių reguliavimą bendrovių teisėje: visų pirma, išsamus reguliavimas (angl. *comprehensive regulation*); antra, dalinis reguliavimas (angl. *partial regulation*), trečia, grupės intereso pripažinimo teismų praktikoje reguliavimas (angl. *case law recognition of the interest of the group*), ketvirta, trūkumas reguliavimo (Vicari, 2021, p. 169; EMCA, 2017, p. 371). Visgi darbo autoriaus nuomone, toks skirstymas nėra visiškai tikslus.

Visų pirma, reikia pastebėti, kad pirmasis ES valstybių narių požiūris į grupių reguliavimą yra siejamas su Vokietija (Vicari, 2021, p. 169; EMCA, 2017, p. 371). Visgi, nors Vokietijoje ir yra pakankamai išsamiai reguliuojama grupių veikla, kaip ir minėta, grupių veiklą reglamentuoja AktG, tačiau pagrindinės šio įstatymo nuostatos (AktG 3 knygos), reguliuojančios gupių veiklą, skirtos taikyti tik grupių, kuriose dukterinė bendrovė yra atviro tipo bendrovė (AG) teisinės formos, bet ne uždaro tipo bendrovė (GmbH) teisinės formos, todėl teigti, kad Vokietijoje egzistuoja išsamus grupių reguliavimas nėra tikslu. Atitinkamai, dar 1998 m. Forum Europeum komitetas savo ataskaitoje gan tiksliai pažymėjo, jog Vokietijos grupių reguliavimas yra sisteminis, tačiau dalinis, nes neapima GmbH dukterinių bendrovių (Forum Europeum, 1998, p. 169).

Antra, antrasis ES valstybių narių požiūris į grupių reguliavimą yra siejamas su Italija (Vicari, 2021, p. 169; EMCA, 2017, p. 371). Visgi, nėra aišku, kuo šis požiūris (pagal aptariamą skirstymą) skiriasi nuo pirmojo, siejamo su Vokietijos AktG, nes Italijoje, kaip ir Vokietijoje, grupių veikla sistemiškai reglamentuota specialiai tam skirtame ICK 9 skyriuje, kuriame aptariami tiek grupių valdymo, tiek dukterinės bendrovės akcininkų bei kreditorių apsaugos klausimai. Atitinkamai, teisės doktrinoje galima rasti poziciją, kuri tiek Vokietijos, tiek Italijos požiūrį į grupių reguliavimą priskiria tai pačiai valstybių grupei, atsižvelgiant į tai, jog abiejose valstybėse yra speciali kodifikuota grupių teisė (angl. *special codified group law*), pvz., K. Hopt (Hopt, 2015, p. 10-11). Darbo autoriaus nuomone, toks doktrinoje randamas požiūris yra pagrįstas, nes tiek Italijoje, tiek Vokietijoje grupių veikla yra susisteminta ir kodifikuota, tačiau kartu reikia turėti omenyje tai, kad šių valstybių grupių reguliavimai nėra tapatūs, t. y. skiriasi grupių susiformavimo pagrindai, grupės valdymo ypatumai, netapačios dukterinės bendrovės akcininkų, kreditorių interesų apsaugos teisinės priemonės.

Trečia, trečiasis ES valstybių narių požiūris, t. y. grupės intereso pripažinimo teismų praktikoje, taip pat nėra tikslus bei iš dalies klaidinantis, nes suponuoja, jog šio požiūrio ES valstybėse narėse grupės reguliavimas iš esmės apsiriboja teismų praktika, kurioje pripažįstamas grupės interesas. Visgi, taip nėra. Visų pirma, reikia pastebėti, kad trečiasis ES valstybių narių požiūris yra siejamas su Prancūzija (Vicari, 2021, p. 169; EMCA, 2017, p. 371). Visgi, nors ir Prancūzijoje yra pripažįstamas grupės interesas, tačiau grupių reguliavimas neapsiriboja vien juo. Pavyzdžiui, Prancūzijoje yra reguliuojamas sandorių sudarymas tarp grupės bendrovių (Manovil, 2020, p. 89). Be to, grupės intereso pripažinimas, nors ir svarbus tinkamam grupių reguliavimui, tačiau jis tėra vienas iš visumos grupės reguliavimo aspektų, o ne atskiras požiūris į grupių reguliavimą. Be to, teisės doktrinoje pabrėžiama, kad Prancūzijos reguliavimas turi būti tobulintas, numatant pozityvioje teisėje tam tikras teisinės priemones, skirtas apsaugoti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus (Manovil, 2020, p. 107).

Ketvirta, ketvirtasis ES valstybių narių požiūris siejamas su minimaliu grupių reguliavimu, kuris paremtas tik ES direktyvų įgyvendinimu, pvz., Septintosios direktyvos nuostatų perkėlimu (Vicari, 2021, p. 169; EMCA, 2017, p. 371). Visgi, toks požiūris „reguliavimo trūkumo“ tarsi suponuoja, kad reguliavimo trūkumas yra ir tik šio požiūrio valstybėse, tačiau, kaip ir minėta, toje pačioje Prancūzijoje, kuri priskiriama kitai valstybių grupei, reguliavimas turi trūkumų bei turi būti tobulintinas.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, kad tikslingiau yra skirstyti ES valstybes nares į tokia grupes: Visų pirma, valstybes, kuriose grupių veikla yra susisteminta, specialiai kodifikuota (Pvz., Vokietijoje, Italijoje, Čekijoje), antra, valstybes, kuriose grupių veikla nėra susisteminta, kodifikuota, tačiau įgyvendintos ES direktyvos, reglamentuojančios tam tikrus grupių veiklos aspektus, bei egzistuoja tam tikra teismų praktika, turinti įtakos grupių veiklai (Pvz., Prancūzija) arba nacionalinis įstatymo leidėjas yra reglamentavęs pavienius su grupių veikla susijusius aspektus (pvz., Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad veiklos tyrimą atliekantis ekspertas, gavęs teismo leidimą, turi teisę tikrinti dokumentus, įrašus, duomenų laikmenas iš kitų grupės bendrovių), trečia, valstybes, kuriose grupių veikla nėra susisteminta, kodifikuota, tačiau įgyvendintos ES direktyvos.

Kalbant apie valstybes, kuriose yra susisteminta, kodifikuota grupių veikla, svarbu aptarti Vokietijos, Italijos, Čekijos reguliavimus ypatumus.

Vokietijoje apie poreikį reglamentuoti grupių veiklą buvo pradėta kalbėti dar 1920 m., o 1965 m., po AktG reformos, AktG atsirado nuostatos, skirtos reguliuoti grupių veiklą (Manovil, 2020, p. 305; Wirth, *et al*, 2017, p. 203).

Dalis AktG nuostatų, skirtų reguliuoti grupių veiklą, yra numatytos AktG 1 knygos 1 dalyje, o didžioji dalis nuostatų – AktG 3 knygoje.

AktG 1 knygos 1 dalyje yra pateikiamos bendrosios nuostatos, reglamentuojančios AG steigimą, tačiau kartu šioje AktG dalyje yra pateikiamos sąvokos, kurios yra aktualios grupių kontekste. AktG 15 straipsnyje „*Susiję asmenys*“³⁴ yra nurodoma, kad susijusiais asmenimis laikomi teisiškai nepriklausomi asmenys, kurie tarpusavyje yra: pirma, asmuo, turintis kito asmens kontrolinį akcijų paketą, bei asmuo³⁵, kurio kontrolinį akcijų paketą turi kitas asmuo (AktG 16 straipsnis), antra, kontroliuojantis ir kontroliuojami asmenys (AktG 17 straipsnis), trečia, grupės (AktG 18 straipsnis), ketvirta, asmenys, turintys vienas kito akcijas (AktG 18 straipsnis), penkta, šalys, sudariusios tarpusavio susitarimą (AktG 291, 292 straipsniai). Taigi AktG 15 straipsnyje pateikta „*susijusių asmenų*“ sąvoka yra apibrėžiama pasitelkiant 5 subkategorijas, iš kurių viena – grupės (vok. *Konzern*).

AktG 18 straipsnio 1 dalyje yra nurodomi trys atvejai, kai yra laikoma, jog yra sudaryta grupė. Visų pirma, kai tarp asmenų yra sudaromas susitarimas (AktG 291 straipsnis). Antra, kai kontroliuojantis asmuo vieningai valdo (vok. *einheitliche Leitung*) kontroliuojamus asmenis. Trečia, kai bendrovė yra integruojama į kitą bendrovę (AktG 319 straipsnis). AktG 18 straipsnio 2 dalyje yra numatytas dar vienas atvejis, kai yra laikoma, jog sudaryta grupė, o būtent – kai teisiškai nepriklausomi asmenys yra vieningai valdomi, tačiau nei vienas iš asmenų neturi kontrolės kito asmens atžvilgiu. Tokia grupė dar vadinama – lygių asmenų grupe (vok. *Gleichordnungskonzern*). Taigi, atsižvelgiant į visą tai, kas išdėstyta, matyti, kad pagal AktG 18 straipsnį grupės gali sudaryti ne vien tik AG teisinės formos juridiniai asmenys, bet ir

³⁴ Reikia pastebėti, kad terminas „*asmenų*“ šiuo atveju buvo pasirinktas neatsitiktinai, o atsižvelgiant į tai, kad: visų pirma, lietuvių kalboje nėra vokiškojo termino „*Unternehmen*“ atitikmens, antra, terminas „*asmenys*“ šiuo atveju labiausiai atitinka vokiškojo termino „*Unternehmen*“ prasmę, nes pagal AktG 15 straipsnį terminas „*Unternehmen*“ gali apimti tiek įvairių teisinių formų juridinius asmenis, tiek fizinius asmenis (Manovil, 2020, p. 316-317). Kaip yra išaiškines Vokietijos Aukščiausiasis Teismas „*Video*“ byloje, fizinis asmuo gali būti laikomas kontroliuojančiu grupę subjektu, jei jis, be kita ko, kontroliuoja daugiau nei vieną bendrovę (Weber-Rey, 1995, p. 528). Taip yra todėl, nes tuo atveju, kai fizinis asmuo kontroliuoja daugiau nei vieną bendrovę, jo interesai neapsiriboja ties viena bendrove, priešingai nei tuo atveju, kai fizinis asmuo kontroliuoja tik vieną bendrovę (Manovil, 2020, p. 15).

³⁵ Pažymėtina, kad gan akivaizdu, jog galima turėti ne bet kokio asmens, o būtent bendrovės kontrolinį akcijų paketą, tačiau atsižvelgiant į tai, kad AktG 15 straipsnyje yra vartojamas vokiškas terminas „*Unternehmen*“ tiek apibūdinant asmenį, turinti kontrolinį paketą, tiek asmenį, kurio kontrolinį paketą turi kitas asmuo, būtų netikslu vietoje šio termino naudoti bendrovės terminą.

kitų teisinių formų juridiniai asmenys, išskyrus atvejį, kai grupė formuojama integracijos būdu (AktG 319 straipsnis), šiuo atveju abu subjektai privalo būti AG teisinės formos.

Didžioji dalis AktG nuostatų, skirtų reguliuoti grupių veiklą, yra numatytos AktG 3 knygoje. Kalbant apie šias nuostatas, svarbu pažymėti kelis dalykus. Visų pirma, šiomis nuostatomis Vokietijos įstatymo leidėjas siekė dviejų tikslų: užtikrinti AG dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų bei kreditorių interesų apsaugą, antra, numatyti teises priemones, palengvinančias grupių, kuriose dukterinės bendrovės yra AG, valdymą (Wirth *et al.*, 2017, p. 203; Scheuch, 2016, p. 191; Fleischer *et al.*, 2015, p. 159). Antra, AktG 3 knygos nuostatų taikymo apimtis yra gerokai siauresnė, lyginant su AktG 1 knygos 1 dalies nuostatų taikymo apimtimi. AktG 3 knygos nuostatos, kitaip nei AktG 1 knygos 1 dalies nuostatos, pagrinde yra taikomos tik AG dukterinių bendrovių atžvilgiu (Scheuch, 2016, p. 191). Visgi, kaip matysime vėliau, tokia AktG 3 knygos nuostatų taikymo apimtis sukelia tam tikro teisinio neaiškumo, ypač dėl šių nuostatų taikymo GmbH dukterinių bendrovių atžvilgiu.

Trečia, siekiant geriau suvokti AktG 3 knygos nuostatas, teisės doktrinoje dažnai pateikiamas grupių pagal susiformavimo pagrindą skirstymas į dvi pagrindines³⁶ rūšis: faktiniu (vok. *faktischer Konzern*) ir rašytinės sutarties (vok. *Unternehmensvertrag*) pagrindu susiformavusias grupes. Šis skirstymas yra reikšmingas tuo, kad atsižvelgiant į tai, kokių pagrindų yra suformuota grupė, priklauso tai, kokios AktG 3 knygos nuostatos bus taikomos³⁷. Faktinė grupė – tai grupė, kurioje asmuo tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuoja AG (Manovil, 2020, p. 308; Scheuch, 2016, p. 195; Wymeersch, 1993, p. 107). Kalbant apie faktinę grupę svarbu atkreipti dėmesį į du dalykus: pirma, kontrolė šiuo atveju nustatoma pagal AktG 17 straipsnio nuostatas, antra, faktinės grupės atveju yra svarbi būtent kontroliuojamo asmens teisinė forma, t. y., kad jis būtų AG teisinės formos, o kontroliuojantis asmuo gali būti ir kitos teisinės formos. Sutartinė grupė – tai grupė, kurioje asmuo (toliau – *patronuojanti bendrovė*) sudaro su kitu asmeniu, t. y. AG teisinės formos bendrove (toliau – *dukterine bendrove*), kontrolės susitarimą (vok.

³⁶ Kai kurie autoriai grupes pagal susiformavimo pagrindą skirsto į tris grupes: faktiniu ir rašytinės sutarties bei integracijos (vok. *Eingliederung*, AktG 319 straipsnis) pagrindu susiformavusias grupes. Visgi pastarasis grupių susiformavimo būdas yra gan retas praktikoje, atsižvelgiant į tai, kad norėdama juo pasinaudoti AG bendrovė turi turėti 95 procentus visų kitos AG bendrovės akcijų (Manovil, p. 307-308; Scheuch, 2016, p. 191)

³⁷ Pavyzdžiui, tik kontrolės sutarties pagrindu veikiančioje grupė gali būti duodami nurodymai AG dukterinės bendrovės valdymo organams (AktG 308 straipsnis).

Beherrschungsvertrag, angl. *control agreement*), pagal kurią patronuojanti bendrovė įgyja teisę valdyti AG dukterinę bendrovę, arba (ir) pelno pervedimo sutartį (vok. *Gewinnabführungsvertrag*, angl. *profit transfer agreement*), kurios pagrindu AG dukterinės bendrovės pelnas reguliariai pervedamas patronuojančiajai bendrovei (AktG 291 straipsnis)³⁸. Kalbant apie sutarties pagrindu suformuotą grupę svarbu atkreipti dėmesį, kad šiuo atveju esminis reikalavimas yra tas, jog dukterinė bendrovė būtų AG teisinės formos. Tuo tarpu patronuojanti bendrovė nebūtinai turi būti AG teisinės formos, tačiau tuo atveju, jei patronuojanti bendrovė yra AG teisinės formos, tai AktG yra numatyti tam tikri papildomi reikalavimai, norint sudaryti kontrolės ar pelno perdavimo sutartį. Pavyzdžiui, AktG 293 straipsnio 2 dalyje yra numatytas reikalavimas gauti AG patronuojančios bendrovės VAS pritarimą kontrolės ar pelno perdavimo sutarties sudarymui. Pažymėtina ir tai, kad Vokietijos Aukščiausiasis teismas, aiškindamas AktG 293 straipsnio 2 dalį nurodė, kad ši nuostata taikoma ir tuo atveju, kai patronuojanti bendrovė yra GmbH teisinės formos (Scheuch, 2016, p. 193).

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, jog AktG 3 knygos nuostatos pagrindu yra taikomos tik AG dukterinių bendrovių atžvilgiu. Atitinkamai, natūraliai kyla klausimas, kaip Vokietijoje yra reguliuojami grupės, kurios dukterinės bendrovės yra uždarojo tipo bendrovės (vok. *Gesellschaft mit beschränkter Haftung*, toliau – GmbH) veiklos aspektai?

Nors ir GLCC, kitaip nei AktG, nėra išsamaus GmbH grupių reguliavimo³⁹, tačiau būtent GmbH teisinė forma yra labiausiai paplitusi tarp grupės sudarančių juridinių asmenų teisinių formų (Manovil, 2020, p. 328). Tuo tarpu kalbant AktG nuostatų taikymą, kai dukterinė bendrovė yra GmbH, svarbu pastebėti kelis dalykus: visų pirma, kaip ir minėta, AktG 1 knygos 1 dalies nuostatos, susijusios su grupių reguliavimu, yra taikomos įvairių teisinių formų juridinių asmenų, įskaitant GmbH, atžvilgiu, antra, 2008 m. GLCC 30 straipsnio 1 dalis buvo papildyta nuostata, jog su GmbH teisinės formos bendrove taip pat gali būti sudaryta kontrolės ar pelno pervedimo sutartis (Scheuch, 2016, p. 197). Atitinkamai, šiuo metu Vokietijoje daugumą AktG nuostatų (AktG 291-310 straipsnių), reglamentuojančių sutarties pagrindų veikiančių grupių veiklą, yra taikomos ir GmbH dukterinių bendrovių atžvilgiu (Manovil, 2020, p. 328; Scheuch, 2016, p. 197). Trečia, kai grupė veikia faktiniu pagrindu, o dukterinė bendrovė yra GmbH, tai AktG

³⁸ AktG 292 taip pat yra nurodomos sutartys, kurios gali būti sudaromos su AG dukterine bendrove, pvz., pelno suvienijimo (vok. *Gewinngemeinschaft*, angl. *profit pool*) sutartis, dalies pelno pervedimo sutartis (vok. *Teilgewinnabführungsvertrag* angl. *partial profit transfer agreement*).

³⁹ GLCC yra numatyti keli straipsniai, kurie aktualūs grupių reguliavimo kontekste.

normos, skirtos reglamentuoti faktinių grupių veiklą (311-317 AktG), nėra taikomos (Manovil, 2020, p. 329, Scheuch, 2016, p. 197; Wooldridge, 2010, p. 23). Vokietijos tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje⁴⁰ laikomasi pozicijos, kad faktinės grupės GmbH dukterinės bendrovės, jos akcininkų ir kreditorių interesai turėtų būti apsaugoti remiantis teisės normomis, kurios skirtos pavienių bendrovių, jos akcininkų bei kreditorių interesų apsaugai (bendrovės kapitalo palaikymui skirtos teisės normos, GmbH dukterinės bendrovės kontroliuojančio akcininko fiduciarinė pareiga užtikrinti tiek dukterinės bendrovės, tiek jos smulkiųjų akcininkų apsaugą ir pan. (Scheuch, 2016, p. 197; Wooldridge, 2010, p. 23)).

Taigi, apibendrinant visą tai, kas išdėstyta, galima teigti kelis dalykus: visų pirma, AktG 1 knygos 1 dalies nuostatos, susijusios su grupių reguliavimu, yra taikomos įvairių teisinių formų juridinių asmenų, įskaitant AG ir GmbH atžvilgiu, antra, AktG 3 knygos nuostatos, reguliuojančios faktiniu bei sutarties pagrindu veikiančių grupių veiklą, skirtos taikyti AG dukterinės bendrovės atžvilgiu, trečia, 2008 m. Vokietijos įstatymo leidėjas, papildęs GLCC 30 straipsnio 1 dalį, praplėtė AktG 3 knygos nuostatų, reguliuojančių kontrolės bei pelno paskirstymo sutarčių pagrindų veikiančių

⁴⁰ Vienas iš svarbiausių BGH sprendimų, susijusių su faktinės grupės dukterinės GmbH smulkiųjų akcininkų interesų apsauga, buvo priimtas ITT byloje, kurioje patrunuojanti bendrovė, būdama ir kontroliuojančia dukterinės GmbH akcininke pasinaudojo savo turima įtaka GmbH dukterinėje bendrovėje ir davė nurodymus GmbH dukterinės valdymo organams sudaryti nepalankų dukterinei bendrovei sandorį, t. y. pervesti 1 procentą metinės dukterinės bendrovės apyvartos kitai dukterinei bendrovei, t. y. ITT. GmbH dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas kreipėsi į teismą, prašydamas taikyti restituciją ir grąžinti dukterinei bendrovei jos sumokėtą 1 procentą metinės dukterinės bendrovės apyvartos kitai dukterinei bendrovei. Vokietijos teismas tenkino GmbH dukterinės bendrovės smulkusiojo akcininko ieškinį ir priteisė GmbH dukterinei bendrovei jos sumokėtą 1 procentą metinės GmbH dukterinės bendrovės apyvartos kitai GmbH dukterinei bendrovei. Teismas taip pat nurodė, kad GmbH dukterinės bendrovės kontroliuojantis akcininkas pažeidė Vokietijos bendrovių teisėje numatyta pareigą elgtis sąžiningai kitų akcininkų atžvilgiu (Wooldridge, 2010, p. 22). Tuo tarpu GmbH dukterinės kreditorių interesų apsauga užtikrinama per „bendrovės šydo pakėlimo“ (vok. *Existenzvernichtungshaftung*, angl. *piercing the corporate veil*) koncepciją, pagal kuria laikoma, kad GmbH dukterinės bendrovės kontroliuojančiam akcininkui gali kilti civilinė atsakomybė (dukterinės bendrovės atžvilgiu), jei jis savo veiksmais lėmė GmbH dukterinės bendrovės tapimą nemokia (Manovil, 2020, p. 380). KBV byloje BGH teismas nurodė, kad būtent GmbH dukterinės bendrovės akcininko atliktas veiksmas, t. y. išėmimas iš GmbH dukterinei bendrovei priklausančios sąskaitos tam tikrą pinigų sumą, lėmė GmbH dukterinės bendrovės negalėjimą atsiskaityti su jos kreditoriais, ir taikė GmbH dukterinės bendrovės kontroliuojančiam akcininkui civilinę atsakomybę (Scheuch, 2016, p. 198; Wooldridge, 2010, p. 23).

grupių veiklą, taikymą ir GmbH dukterinių bendrovių atžvilgiu, ketvirta, AktG 3 knygos nuostatos, reguliuojančios faktiniu pagrindu veikiančių grupių veiklą, nėra taikomos GmbH dukterinių bendrovių atžvilgiu.

Grupių veiklos reguliavimas Italijos bendrovių teisėje yra siejamas su 2003 metų ICK bendrovių teisės reforma, kurios pagrindu ICK buvo papildytas 9 skyriumi „*Bendrovių valdymas ir koordinavimas*“ (it. *Direzione e coordinamento di società*), t. y. 7 straipsniais: nuo 2497 iki 2497-7 straipsnio (Manovil, 2020, p. 113). Kalbant apie ICK numatytą reguliavimą, svarbu pastebėti kelis dalykus. Visų pirma, kitaip nei Vokietijos reguliavimo atveju, ICK nėra pateikiamas grupės apibrėžimas. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, ICK 9 skyriaus „*Bendrovių valdymas ir koordinavimas*“ rengėjai neturėjo tikslo apibrėžti grupės terminą, nes grupė nėra savarankiška juridinio asmens teisinė forma, o tik tam tikrais atvejais atsirandanti faktinė situacija (Manovil, 2020, p. 113). Antra, ICK 9 skyriaus nuostatų tikslas yra dvejopas: visų pirma, apsaugoti valdomos ir koordinuojamos dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių interesus (pvz., ICK 2497 straipsnio 3 dalis; ICK 2497-4 straipsnis), antra, įteisinti patronuojančios bendrovės galimybę valdyti ir koordinuoti dukterinių bendrovių veiklą (Vicari, A. and Schall, A, 2020, p. 610; Manovil, 2020, p. 113). Trečia, ICK 9 skyriaus „*Bendrovių valdymas ir koordinavimas*“ nuostatos taikomos tuo atveju, kai pagal 2497-6 arba ICK 2497-7 yra nustatoma, jog bendrovė ar juridinis asmuo valdo ir koordinuoja kitos bendrovės veiklą. Taigi pagal 2497-6 arba ICK 2497-7 straipsnių nuostatas patronuojančia bendrove gali būti tiek atviro tipo bendrovė (it. *Società per Azioni*, toliau – SpA), tiek uždaro tipo bendrovė (it. *Società a Responsabilità Limitata*, toliau – Srl), taip pat ir bet kokios kitos teisinės formos juridiniai asmenys (tiek privatus, tiek viešieji juridiniai asmenys, tačiau patronuojančia bendrove negali būti laikoma valstybė (Pernazza, 2012 p. 246; Manovil, 2020, p. 114)). Pažymėtina ir tai, kad Italijos įstatymo leidėjas nenumatė, kad fizinis asmuo gali būti laikomas patronuojančia bendrove, bet dar iki 2003 m. ICK reformos buvo bylų, kuriose Italijos teismai buvo pripažinę fizinį asmenį veikianči kaip patronuojančią bendrovę, todėl klausimas, ar pagal esamą ICK reguliavimą fizinis asmuo gali būti priliginimas patronuojančiai bendrovei, lieka atviras (Manovil, 2020, p. 114). Tuo tarpu dukterine bendrove pagal 2497-6 arba ICK 2497-7 straipsnio nuostatas gali būti tik SpA bei Srl. Taigi, kitaip nei Vokietijos AktG reguliavimo atveju, ICK skirtas reguliuoti tiek atviro, tiek uždaro tipo dukterinių bendrovių veiklą.

Čekijoje grupių veiklą reglamentuoja ČBKĮ 9 skyriaus „*Verslo grupės*“ (angl. *business groups*) nuostatos. Visų pirma, reikia pastebėti, kad iki 2012 m. ČBKĮ reformos Čekijos grupių reguliavimas didžiąja dalimi buvo paremtas Vokietijos AktG grupių reguliavimo modeliu, pvz., pagal susiformavimo

pagrindą grupės buvo skirstomos į dvi rūšis: faktiniu ir sutarties pagrindu veikiančias grupes, taip pat buvo numatyta sutarties pagrindu veikiančioje grupėje patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams ir pan. (Černa, Tomašek, 2020, p. 249; Havel, 2015, p. 32). Visgi naujajame ČBKĮ grupių reguliavime nebeliko nei grupių skirstymo į sutarties bei faktiniu pagrindu veikiančias grupes, nei apskritai galimybės formuoti grupę sutarties pagrindu. Kaip nurodoma Čekijos teisės doktrinoje, minėtieji pakeitimai buvo atlikti atsižvelgiant į tai, kad, visų pirma, Čekijoje grupių susiformavimas sutarties pagrindu buvo pakankamai retais naudojamas praktikoje, antra, Čekijos įstatymai, kitaip nei Vokietijoje, nenumatė jokių mokestinių lengvatų sutarties pagrindu veikiančioms grupėms (Černa, Tomašek, 2020, p. 250). Kita vertus, kaip nurodoma Čekijos teisės doktrinoje, 2012 m. ČBKĮ grupių reguliavime yra išlikę tam tikri Vokietijos AktG grupių reguliavimo modelio tam tikri bruožai (pvz., nurodymų davimas dukterinės bendrovės valdymo organams), tačiau būdingi ir tam tikri Prancūzijos grupių reguliavimo bruožai, taip pat dalis ČBKĮ grupių reguliavimo buvo sukurta Čekijos įstatymo leidėjo (Černa, Tomašek, 2020, p. 250). Antra, kalbant apie ČBKĮ 9 skyriaus grupių reguliavimą, svarbu pastebėti, jog šio skyriaus nuostatų taikymas priklauso nuo asmenų⁴¹ tarpusavio sąsajos, kuri gali būti trijų lygių (Eichlerova, 2016, p. 8). Pirmojo lygio, kai asmuo daro įtaką kitam asmeniui (ČBKĮ 71 straipsnis). Antrojo lygio, kai asmuo kontroliuoja (kontroliuojantis asmuo) kitą asmenį (kontroliuojamas asmuo)⁴². Trečiojo lygio, kai yra sudaromas koncernas, kvalifikuota kontrolė⁴³ (Černa, Tomašek, 2020, p. 251). Kalbant apie šiuos asmenų tarpusavio sąsajos lygius svarbu pastebėti kelis dalykus: visų pirma, darymas įtakos (ČBKĮ 71 straipsnis) yra silpniausia galima asmenų tarpusavio sąsaja, o koncerno sudarymas, grindžiamas kvalifikuota kontrole – stipriausia galima asmenų tarpusavio sąsaja (Eichlerova, 2016, p. 8; Havel, 2015, p. 33). Atitinkamai, tiek kontrolės, tiek kvalifikuotos kontrolės atveju kartu egzistuoja įtakos darymas. Tuo tarpu įtakos darymas savaime nereiškia kontrolės ar kvalifikuotos kontrolės. Lygiai taip pat kontrolė savaime nereiškia kvalifikuotos kontrolės (Eichlerova, 2016, p. 8; Havel, 2015, p. 33). Antra, ČBKĮ nėra pateikiamas „įtakos“ termino apibrėžimas, tačiau ČBKĮ 72 straipsnyje pavadinimu „įtaka“ yra numatyta, kad kiekvienas, kuris naudojasi turima įtaka bendrovėje (darantis įtaką asmuo), jog nulemtų bendrovės

⁴¹ Šiuo atveju terminas „asmenys“ buvo pavartotas neatsitiktinai, nes kai kurios ČBKĮ 9 skyriaus nuostatos yra taikomos tiek juridinių, tiek fizinių asmenų atžvilgiu.

⁴² ČBKĮ 74 straipsnis.

⁴³ ČBKĮ 79 straipsnis.

(asmuo, kuriam daroma įtaka) elgesį, padarydamas jai žalą, privalo jai, t. y. bendrovei, tokią žalą atlyginti. Išskyrus atvejus, kai įtaką padaręs asmuo įrodo, jog veikė sąžiningai ir galėjo pagrįstai manyti, jog veikė paveiktos bendrovės interesais. Šiuo atveju svarbu pastebėti, jog „*darančiu įtaka asmeniu*“ gali būti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, tačiau asmuo, kuriam daroma įtaka gali būti tik bendrovė (Eichlerova, 2016, p. 7; Havel, 2015, p. 33). Trečia, vien įtakos darymas nėra pakankamas pagrindas konstatavimui, jog suformuota grupė. Kaip nurodoma Čekijos teisės doktrinoje, įtaka gali būti daroma ir bendrovėje, kuri nepriklauso grupei, atžvilgiu. Tuo tarpu apie grupės susiformavimą galima kalbėti tik tuo atveju, kai egzistuoja kontrolė (ČBKĮ 74 straipsnis) arba kvalifikuota ČBKĮ 79 straipsnis) kontrolė (Eichlerova, 2016, p. 7). Taigi, ČBKĮ 9 skyriuje išskiriamos dviejų rūšių grupės, t. y., pirma, grupė, suformuota ČBKĮ 74 straipsnio pagrindu, antra, grupė, suformuota ČBKĮ 79 straipsnio pagrindu (koncernas). Norint kvalifikuoti grupės egzistavimą ČBKĮ 74 straipsnio pagrindu, pakanka nustatyti, kad asmuo kontroliuoja kitą asmenį – bendrovę (pvz., turi balsų daugumą bendrovėje). Šiuo atveju svarbu pastebėti, kad kontroliuojančiu asmeniu gali būti bet kokios teisinės formos juridinis asmuo, o kontroliuojamu – tik bendrovė (ČBKĮ 74 straipsnio 1 dalis). Kai kontroliuojamas asmuo yra bendrovė, tai jis laikomas patronuojančia bendrove, o kontroliuojama bendrovė – dukterine bendrove ČBKĮ 74 straipsnio 2 dalis). Tuo tarpu norint kvalifikuoti grupės (koncerno) egzistavimą turi būti nustatytas vieningas valdymas⁴⁴ – tai asmens (dominuojančio asmens) bendrovės (ir priklausomo asmens) veiklai daroma įtaką, kurios tikslas koordinuoti bei valdyti bent vieną iš esminių grupės (koncerno) veiklų, siekiant užtikrinti grupės intereso, numatyto bendroje grupės politikoje, ilgalaikį skatinimą (ČBKĮ 79 straipsnio 2 dalis). Kalbant apie koncerną, svarbu pastebėti du dalykus. Pirma, dominuojančiu asmeniu visada yra laikomas kontroliuojantis asmuo (ČBKĮ 74 straipsnio 3 dalis), todėl dominuojantis asmuo, kaip ir kontroliuojantis asmuo, gali būti bet kokios teisinės formos juridinis asmuo, o kai dominuojantis asmuo yra bendrovės teisinės formos, tai jis vadinamas – patronuojančia bendrove. Tuo tarpu priklausomas asmuo, kaip ir kontroliuojamas asmuo, gali būti tik bendrovės teisinės formos (ČBKĮ 74 straipsnio 3 dalis) bei yra vadinamas dukterine bendrove. Antra, Čekijos teisės doktrinoje yra nurodomos trys sąlygos, kurioms esant, galima teigti, kad egzistuoja vieningas valdymas: pirma, patronuojančios bendrovės dukterinės bendrovės veiklai daroma įtaka turi būti siekiama koordinuoti bei valdyti bent vieną iš esminių grupės (koncerno)

⁴⁴ Čekijos teisės doktrinoje dar vietoje termino „*vieningas valdymas*“ yra naudojamas terminas „*vartojamas kvalifikuotos kontrolės*“ (Černa, Tomašek, 2020, p. 251).

veiklų, antra, grupės (koncerno) bendrovės turi sieti bendras grupės (koncerno) interesus, trečia, grupės (koncerno) interesus turi būti apibrėžtas bendroje visos grupės (koncerno) politikoje (Černa, Tomašek, 2020, p. 250). Pažymėtina, kad prieš tai aptartas ČBKĮ numatytų grupių skirstymas į grupes, suformuotas ČBKĮ 74 straipsnio pagrindu, bei grupes (koncernus), suformuotas ČBKĮ 79 straipsnio pagrindu, yra aktualus tuo, kad tik grupėje (koncerne) patronuojanti bendrovė turi teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams (ČBKĮ 81 straipsnio 1 dalyje), ČBKĮ 74 straipsnio pagrindu suformuotoje grupėje toks patronuojančios bendrovės nurodymų davimas yra draudžiamas (Černa, Tomašek, 2020, p. 247). Taigi, apibendrinant visą tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad: visų pirma, ČBKĮ 9 skyriaus nuostatų taikymas priklauso nuo asmenų tarpusavio sąsajos (įtakos darymo, kontrolės, kvalifikuotos kontrolės), antra, ČBKĮ 9 skyriaus nuostatos yra taikomos tiek atviro, tiek uždaro tipo bendrovių atžvilgiu, trečia, grupės gali būti suformuotos ČBKĮ 74 straipsnio ar ČBKĮ 79 straipsnio pagrindu (koncernas), ketvirta, tik koncerne patronuojanti bendrovė turi teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams (ČBKĮ 81 straipsnio 1 dalyje).

Prancūzijoje grupių veikla nėra susisteminta, kodifikuota, tačiau įgyvendintos ES direktyvos, reglamentuojančios tam tikrus grupių veiklos aspektus, bei egzistuoja tam tikra teismų praktika, turinti įtakos grupių veiklai. XX amžiaus 6 dešimtmetyje Prancūzijoje buvo bandoma reglamentuoti grupių veiklą, atsižvelgiant į Vokietijos AktG grupių reguliavimo modelį, tačiau buvo pastebėta, kad šis modelis yra pernelyg griežtas Prancūzijos grupių reguliavimui bei buvo atsisakyta šios idėjos (Vicari, A. and Schall, A., 2020, p. 147; Manovil, 2020, p. 88). Atitinkamai, Prancūzijos įstatymo leidėjas pasirinko Prancūzijos komerciniame kodekse apibrėžti tik tam tikras sąvokas, susijusias su grupių reguliavimu, o būtent: dukterinės bendrovės⁴⁵, bendrovės, turinčios kitos bendrovės akcijų⁴⁶, bei kontrolės sąvokas ((Vicari, A. and Schall, A., 2020, p. 147). Prancūzijos komerciniame kodekse yra numatyti du straipsniai, skirti apibrėžti kontrolę. L233-16 straipsnyje pateiktas kontrolės apibrėžimas yra skirtas taikyti grupės finansinės atskaitomybės tikslais (šis kontrolės apibrėžimas taikomas tiek atviro, tiek uždaro tipo bendrovių atžvilgiu). Tuo tarpu Prancūzijos komercinio kodekso L233-3 straipsnyje pateiktas kontrolės apibrėžimas buvo parengtas įgyvendinant Skaidrumo direktyvą bei taikomas užtikrinant kapitalo judėjimo grupės bendrovės, kurios akcijomis prekiaujama viešai, skaidrumą (Manovil, 2020,

⁴⁵ Prancūzijos komercinio kodekso L233-1 straipsnis.

⁴⁶ Prancūzijos komercinio kodekso L233-2 straipsnis.

p. 90). Taip pat Prancūzijos komerciniame kodekse galima rasti ir pavienių nuostatų, skirtų reguliuoti tam tikrų teisinių procedūrų atlikimo tvarką bendrovėje, kuri priklauso grupei. Pavyzdžiui, Prancūzijos komercinio kodekso L. 225-231 straipsnyje yra numatyta akcininko, turinčio ne mažiau kaip 5 procentus bendrovės akcijų, teisė kreiptis į teismą dėl bendrovės veiklos tyrimo, o kai yra atliekamas patronuojančios bendrovės veiklos tyrimas, tai šis tyrimas gali apimti ir patronuojančios bendrovės santykius su dukterinėmis bendrovėmis. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, jog Prancūzijos komerciniame kodekse yra reglamentuoti tam tikri grupių veiklos aspektai. Visgi, kaip ir buvo minėta anksčiau, būtent dėl suformuotos Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo ((pranc. – *Cour de Cassation*) praktikos dėl grupės intereso pripažinimo dažnu atveju Prancūzijos grupių reguliavimas yra išskiriamas iš kitų valstybių grupių reguliavimo (Vicari, 2021, p. 169; Vicari, A. and Schall, A, 2020, p. 147; Manovil, 2020, p. 88; EMCA, 2017, p. 371). Grupės intereso pripažinimas Prancūzijoje yra siejamas Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo baudžiamojoje byloje⁴⁷ suformuotu ir vėliau civilinėms byloms pritaikytu Ronzenbliumo testu, pagal kurį dukterinės bendrovės valdymo organai, jei yra tenkinamos visos šio testo sąlygos, gali veikti ne tik dukterinės bendrovės, bet ir visos grupės interesais (Manovil, 2020, p. 92)⁴⁸.

Nyderlanduose grupių veikla nėra susisteminta, kodifikuota, tačiau įgyvendintos aktualios ES direktyvos bei nacionalinis įstatymo leidėjas yra reglamentavęs tam tikrus su grupių veikla susijusius aspektus. Visų pirma, Nyderlandų CK yra pateikiamos tam tikros sąvokos, aktualios grupių kontekste (pvz., Nyderlandų CK 2 knygos 24b straipsnyje yra pateikiamas grupės apibrėžimas, CK 2 knygos 24a straipsnyje yra pateikiamas dukterinės bendrovės (ol. *Dochtermaatschappi*) apibrėžimas. Antra, grupės konstatavimas pagal Nyderlandų CK 2 knygos 24b straipsnį yra reikšmingas kitų Nyderlandų CK straipsnių taikymo atžvilgiu. Pavyzdžiui, atliekant trikampinį susijungimą (angl. *triangular merger*) yra leidžiama po susijungimo pasibaigiančios dukterinės bendrovės akcininkams tapti kurios nors kitos grupės bendrovės (nebūtinai tos grupės bendrovės, su kuria buvo

⁴⁷ 1845 m. Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas *Rozenblum* byloje sprendė, ar turi būti taikomos Prancūzijos komercinio kodekso L. 242-6 straipsnio nuostatos. Komentuojamame straipsnyje yra nustatyta 5 metų laisvės atėmimo bausmė, kuri gali būti skiriama bendrovės valdymo organo nariams, kurie naudoja bendrovės turtą nesąžiningai, asmeniniais tikslais arba siekdami patenkinti kitos bendrovės interesus (Prancūzijos komercinis kodeksas, 1804).

⁴⁸ Pažymėtina, kad plačiau apie grupės intereso pripažinimą, Rozenbliumo testo sąlygas yra kalbama šios disertacijos trečiojoje dalyje.

atliekamas susijungimas) akcininkais⁴⁹. Tuo tarpu Nyderlandų CK 2 knygos 201a straipsnyje numatyta, kad tuo atveju, kai akcininkas turi mažiausiai 95 procentus uždaro tipo bendrovės (ol. *besloten vennootschap*) akcijų, tai jis turi teisę reikalauti, kad jam kiti uždarnosios bendrovės akcininkai parduotų savo turimas akcijas. Atitinkamai, tuo atveju, jei bent du grupės nariai kartu turi mažiausiai 95 procentus uždarojo tipo bendrovės akcijų, tai jie turi teisę reikalauti, kad jiems kiti uždarojo tipo bendrovės akcininkai parduotų savo turimas akcijas⁵⁰ (Manovil, 2020, p. 432). Trečia, kalbant apie grupių valdymą (angl. *group management*) Nyderlandų bendrovių teisėje, svarbu pastebėti du dalykus: pirma, Nyderlandų CK 2 knygos 239 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad uždaro tipo bendrovės įstatuose gali būti numatyta, kad uždaro tipo bendrovės valdymo organo nariai turi paklusti kito bendrovės organo nurodymams. Uždaro tipo bendrovės valdymo organo nariai turi vykdyti kito bendrovės organo gautus nurodymus, išskyrus atvejus, kai nurodymai prieštarauja bendrovės interesams. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, grupių atveju įprastai įstatuose numatoma visuotinio akcininkų susirinkimo teisė duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organo nariams (Manovil, 2020, p. 436). Taigi, Nyderlanduose dukterinės bendrovės gali būti valdomos per nurodymų davimą jų valdymo organo nariams. Kitas vertus, kaip nurodoma Nyderlandų teismų praktikoje, net ir tuo atveju, kai formaliai (pagal įstatymą) patronuojanti bendrovė neturi teisės teikti nurodymus, faktiškai ji (patronuojanti bendrovė) tokią galią (angl. *power*) turi, atsižvelgiant į tai, kad ji gali rinkti arba atšaukti daugumą dukterinės bendrovės valdymo organo narių (Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo 2001 m. gruodžio 21 d. nutartis iš Manovil, 2020, p. 436). Antra, kalbant apie grupių valdymą, svarbu pastebėti, jog dar 1990 m. Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas „*Ogem*“ byloje (Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo 1990 m. sausio 10 d. nutartis iš Manovil, 2020, p. 437) suformavo patronuojančios bendrovės grupės valdymo pareigą (ol. *concernleidingsplicht*, angl. *group management duty*). Tiesa, minėtoji pareiga iki šiol dar nėra aiškiai apibrėžta Nyderlandų teismų praktikoje, tačiau Nyderlandų teisės doktrinoje nurodoma, kad ši pareiga, be kita ko, turėtų būti

⁴⁹ Nyderlandų CK 2 knygos 333a straipsnis.

⁵⁰ Pažymėtina, kad atvirojo tipo bendrovėse (ol. *de naamloze vennootschap*) taip pat galima pasinaudoti šia teise. Nyderlandų CK 2 knygos 92a straipsnyje numatyta, kad tuo atveju, kai akcininkas turi mažiausiai 95 procentus atvirojo tipo bendrovės akcijų, tai jis turi teisę reikalauti, kad jam kiti atvirojo tipo bendrovės akcininkai parduotų jų turimas akcijas. Atitinkamai, tuo atveju, jei bent du grupės nariai kartu turi mažiausiai 95 procentus atvirojo tipo bendrovės akcijų, tai jie turi teisę reikalauti, kad jiems kiti atvirojo tipo bendrovės akcininkai parduotų savo turimas akcijas.

suprantama, kaip patronuojančios bendrovės valdymo bei priežiūros organų pareiga užtikrinti tinkamą grupės valdymą bei politikos įgyvendinimą visoje grupėje (Van Solinge and Nieuwe Weme, 2009, p. 828 iš Manovil, 2020, p. 837). Tuo tarpu dukterinės bendrovės valdymo organo nariai ir toliau turi veikti dukterinės bendrovės interesais, tačiau Nyderlandų teisės doktrinoje pripažįstama, kad grupės interesas gali turėti įtakos dukterinės bendrovės interesams (Boschma, 2015, p. 112 iš Manovil, 2020, p. 837), o kai kurių autorių nuomone, būtent bendrovės interesas didžiaja dalimi kyla iš grupės interesų, kurie apibrėžti grupės politikoje (Bartman, 2016, p. 22-25 iš Manovil, 2020, p. 837). Tuo tarpu Amsterdamo apeliacinis teismas yra nurodęs, kad bendrovė, kuri priklauso grupei, turi atsižvelgti į visos grupės interesus, ir priimti (angl. *accept*), jog, esant tam tikroms aplinkybėms, grupės interesai yra viršesni už pačios dukterinės bendrovės interesus. Kita vertus, atvejai, kai grupės interesai yra viršesni už dukterinės bendrovės, turi būti pagrįsti, jog būtų užtikrintas dukterinės bendrovės ir grupės interesų balansas (Amsterdamo apeliacinio teismo 2003 m. kovo 3 d. nutartis iš Manovil, 2020, p. 837). Ketvirta, Nyderlandų bendrovių teisėje numatyti tam tikri patronuojančios bendrovės civilinės atsakomybės pagrindai. Patronuojančios bendrovės atžvilgiu gali būti taikoma deliktinė civilinė atsakomybė Nyderlandų CK 6 knygos 162 straipsnio pagrindu, kai ši savo neteisėtais veiksmais sukelia žalą dukterinei bendrovei ar jos kreditoriams. Būtent šis civilinės atsakomybės pagrindas dažniausiai yra taikomas, kai dukterinės bendrovės kreditoriai patiria žalą dėl patronuojančios bendrovės neteisėtų veiksmų (Manovil, 2020, p. 443). Patronuojančiai bendrovei civilinė atsakomybė gali būti taikoma ir tuo atveju, kai ji (patronuojanti bendrovė), būdama dukterinės bendrovės valdymo organo nare, sukelia dukterinei bendrovei žalą. Tokiu atveju patronuojanti bendrovė ir jos valdymo organo nariai atsako solidariai (Nyderlandų CK 2 knygos 11 straipsnis). Taip pat patronuojančiai bendrovei civilinė atsakomybė gali būti taikoma tuo atveju, kai ji, veikdama kaip dukterinės bendrovės šešėlinis vadovas, sukelia dukterinei bendrovei žalą⁵¹ (Manovil, 2020, p. 446).

Lietuva neturi susisteminto, kodifikuoto grupių reguliavimo, tačiau įgyvendintos ES direktyvos, pavyzdžiui, 1992 m. lapkričio 23 d. Tarybos direktyva 92/101/EEC iš dalies keičiančia Direktyvą 77/91/EEB dėl ribotos atsakomybės akcinių bendrovių formavimo ir jų kapitalo palaikymo bei

⁵¹ Tam, kad patronuojanti bendrovė būtų laikoma dukterinės bendrovės šešėliniu vadovu, turi būti tenkintinos dvi sąlygos: pirma, tiesioginė intervencija į dukterinės bendrovės veiklos politiką, antra, dukterinės bendrovės valdymo organas tik formaliai atlieka savo funkcijas, kurias faktiškai vykdo patronuojanti bendrovė ((Manovil, 2020, p. 446).

keitimo (Tarybos direktyva 92/101/EEC...); Septintoji Tarybos Direktyva. Taip pat Lietuvos įstatymo leidėjas yra reglamentavęs tam tikrus pavienius su grupių veikla susijusius aspektus (pavyzdžiui, CK 2.128 straipsnio 2 dalyje yra numatyta bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, veiklos tyrimą atliekančio eksperto galimybė, teismui nutarus, atlikti CK 2.128 straipsnio 1 dalyje⁵² nurodytus veiksmus ir kitų grupės bendrovių atžvilgiu). ABĮ 5 straipsnyje yra nurodomi atvejai, kai bendrovė yra laikoma patronuojančia ar dukterine. Bendrovės pripažinimas patronuojančia ar dukterine sukelia tam tikrų teisinių padarinių: pvz., tam tikrais atvejais patronuojanti bendrovė neturi teisės balsuoti dukterinės bendrovės VAS (ABĮ 17 straipsnio 4 dalis); dukterinė bendrovė negali pasirašyti patronuojančios bendrovės akcijų (ABĮ 44 straipsnio 7 dalis; bendrovė, mažindama įstatinį kapitalą, pirmiausia turi anuliuoti tas jos išleistas akcijas, kurias yra įgijusi pati bendrovė ar jos dukterinės bendrovės (ABĮ 52 straipsnio 9 dalis). Taip pat svarbu pastebėti, kad pagal ABĮ 5 straipsnį patronuojančia bendrove gali būti tik atviro (akcinė bendrovė) arba uždaro tipo (uždaroji akcinė bendrovė) bendrovė, kitos teisinės formos juridinis bei fizinis asmuo pagal ABĮ 5 straipsnį negali būti laikomas patronuojančia bendrove. Lygiai taip pat ir dukterinės bendrovės atveju, t. y. tik atviro (akcinė bendrovė) arba uždaro tipo (uždaroji akcinė bendrovė) bendrovė gali būti laikoma dukterine bendrove.

EMCA 15 skyriaus nuostatos yra skirtos reguliuoti grupių veiklą. Atitinkamai, kalbant apie EMCA 15 skyriuje numatytą grupių reguliavimą, svarbu pastebėti kelis dalykus. Visų pirma, EMCA autoriai, rengdami EMCA 15 skyriaus nuostatas, siekė dviejų tikslų: pirma, palengvinti grupės valdymą, antra, užtikrinti dukterinės bendrovės, jos akcininkų bei kreditorių interesų apsaugą (EMCA, 2017, p. 373). Atitinkamai, siekiant palengvinti grupės valdymą, EMCA buvo numatyta: pirma, patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams (EMCA 15 skyriaus 9 straipsnis); dukterinės bendrovės valdymo organų galimybė veikti grupės interesais (EMCA 15 skyriaus 16 straipsnis); privalomojo akcijų pardavimo teisė (angl. *right to squeeze-out*)⁵³. Tuo tarpu, siekiant užtikrinti

⁵² Pagal Lietuvos teisinį reguliavimą bendrovės veiklos tyrimą atlieka teismo paskirtas ekspertas (CK 2.127 straipsnis), kuris taip pat turi teismui pateikti ataskaitą, nurodant, ar bendrovės valdymas yra tinkamas (CK 2.130 straipsnis). Atitinkamai CK 2.128 straipsnio 1 dalyje yra nurodoma, jog ekspertai turi teisę tikrinti bendrovės dokumentus ir apklausti bendrovės akcininkus, organų narius ir darbuotojus, taip pat asmenis, kurie tiriamojo laikotarpio metu buvo bendrovės akcininkai, organų nariai ar darbuotojai. CK 2.128 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad ekspertų nurodymu bendrovė turi sudaryti galimybę patikrinti bendrovės turtą.

⁵³ EMCA 15 skyriaus 11 straipsnis.

dukterinės bendrovės, jos akcininkų bei kreditorių interesų apsaugą, EMCA buvo numatyta: pirma, dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė reikalauti atlikti veiklos tyrimą patronuojančioje bendrovėje (EMCA 15 skyriaus 14 straipsnis), antra, dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė parduoti turimas dukterinės bendrovės akcijas (angl. *right to sell-out*)⁵⁴, trečia, apribota patronuojančios bendrovės teisė naudotis dukterinės bendrovės verslo galimybe (EMCA 15 skyriaus 13 straipsnis), ketvirta, numatyta galimybė patraukti patronuojančią bendrovę civilinę atsakomybėn (EMCA 15 skyriaus 17 straipsnis). Antra, kalbant apie EMCA 15 skyriaus nuostatas, svarbu pastebėti, kad jų taikymas priklauso nuo to, ar dukterinė bendrovė yra visiškai priklausoma (angl. *wholly-owned*) ar ne (angl. *not wholly-owned*)⁵⁵. Pavyzdžiui, EMCA 15 skyriaus 9 straipsnio 4 dalyje yra numatyta dukterinės bendrovės pareiga nurodyti juridinių asmenų registre, ar patronuojanti bendrovė duoda nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, tačiau tuo atveju, kai dukterinė bendrovė yra visiškai priklausoma, tai minėtos informacijos nereikia nurodyti juridinių asmenų registre. Taip pat svarbu pastebėti, jog pagal EMCA patronuojančia bendrove gali būti tiek atviro, tiek uždaro tipo bendrovė, tačiau negali būti kitos teisinės formos juridinis ar fizinis asmuo (EMCA, 2017, p. 375). Tuo tarpu dukterine bendrove taip pat gali būti tiek atviro, tiek uždaro tipo bendrovė, bet ne kitos teisinės formos juridinis asmuo ar tuo labiau fizinis asmuo ((EMCA, 2017, p. 375). Trečia, kalbant apie EMCA grupių reguliavimą, pažymėtina, jog tam tikri grupių veiklos aspektai reglamentuojami ne tik EMCA 15 skyriuje, bet ir kituose EMCA skyriuose (pavyzdžiui, EMCA 11 skyriaus 23 straipsnio 5 dalyje numatyta dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė į informaciją apie dukterinės bendrovės santykius su kitomis grupės bendrovėmis).

⁵⁴ EMCA 15 skyriaus 15 straipsnis.

⁵⁵ Visiškai priklausančios dukterinės bendrovės apibrėžimas pateikiamas EMCA 15 skyriaus 3 straipsnyje: visiškai priklausanti dukterinė bendrovė – tai bendrovė, turinti vienintelį akcininką, t. y. patronuojančią bendrovę, arba jos vardu veikiančias kitas dukterines bendroves.

2. PATRONUOJANČIOS BEI DUKTERINĖS BENDROVĖS SAMPRATA

2.1. Patronuojančios bei dukterinės bendrovės samprata ES, atitinkamų ES valstybių narių nacionaliniu lygiu bei pagal EMCA

Tam, kad bendrovė būtų laikoma patronuojančia, o kita – dukterine, šias bendroves turi sieti tam tikras tarpusavio ryšys, kuris gali būti grindžiamas kontrolės (teisinis kriterijus) koncepcija arba (ir) vieningo valdymo (ekonominis kriterijus) koncepcija (Manovil, 2020, p. 6; EMCA, 2017, p. 375). Taikant ekonominį kriterijų yra laikoma, kad bendrovės sieja tarpusavio ryšys, jeigu skirtingos bendrovės faktiškai valdomos kaip bendras ekonominis darinys. Tuo tarpu taikant teisinės galios kontroliuoti kriterijų yra vertinama, ar egzistuoja teisinė galia kontroliuoti (Edwards, 2002, p. 301-321). Pagrindinis ekonominio ir teisinės galios kontroliuoti kriterijų skirtumas yra tas, kad teisinės galios kontroliuoti kriterijaus atveju pakanka nustatyti bendrovės *galimybę* kontroliuoti kitą bendrovę, o ekonominio kriterijaus atveju – bendrovė turi realiai *įgyvendinti* kontrolę, kad būtų pripažįstama patronuojančia (Grundmann, Glasow, 2012, p. 768). Visgi tiek ekonominis, tiek teisinės galios kriterijus turi savo privalumų ir trūkumų. Ekonominio kriterijaus pagrindinis privalumas yra tas, kad remiantis šiuo kriterijumi galima nustatyti, ar viena bendrovė iš tiesų įgyvendina kontrolę kitos bendrovės atžvilgiu (Grundmann, Glasow, 2012, p. 768). Pastarasis ekonominio kriterijaus taikymo privalumas kartu parodo ir pagrindinį teisinės galios kontroliuoti kriterijaus trūkumą – įstatyme numatyto kontrolės kriterijaus nustatymas nebūtinai reiškia, kad viena bendrovė iš tiesų įgyvendina kontrolę kitos bendrovės atžvilgiu. Bendrovė gali įsigyti kitos bendrovės akcijas, suteikiančias balsų daugumą šioje bendrovėje, turėdama tikslą ne kontroliuoti kitą bendrovę, o paprasčiausiai norėdama investuoti į ją, pavyzdžiui, norėdama gauti dividendus (Berman, Picard, 2008, p. 353). Tuo tarpu teisinės galios kontroliuoti pagrindinis privalumas – lengvesnis pritaikomumas, šio kriterijaus atveju nereikia atlikinėti sudėtingų ekonominių procesų vertinimo (kitaip nei ekonominio kriterijaus atveju), pakanka nustatyti bendrovės galimybę kontroliuoti kitą bendrovę (dukterinę), kad ji būtų laikoma patronuojančia. Kitas privalumas, teisinės galios kontroliuoti kriterijaus – teisinis apibrėžtumas (sąrašo principas), galimi teisinės galios kontroliuoti atvejai įprastai įvardijami atitinkamos valstybės bendrovių įstatyme, todėl pakanka pasitikrinti, ar bendrovių tarpusavio ryšys atitinka bent vieną iš bendrovių įstatyme nurodomų atvejų, jog būtų galima konstatuoti kontrolės faktą.

Reikia pastebėti, kad klausimas, kokio kriterijaus pagrindu, t. y. teisinio ar ekonominio, turi būti grindžiamas grupės bendrovių tarpusavio ryšys, buvo vienas iš pagrindinių, dėl kurio išsiskyrė ES valstybių narių pozicijos priimant Septintąją direktyvą, kuria buvo siekiama suderinti ES lygiu tam tikrus grupių finansinės atskaitomybės klausimus. Prancūzija ir Vokietija pasisakė už vieningo valdymo koncepciją, o Jungtinė Karalystė ir Airija pasisakė už teisinės galios kontroliuoti koncepciją (Edwards, 2002, p. 169). Galutinėje Septintosios direktyvos versijoje pagrindine koncepcija buvo pasirinkta kontrolės, tačiau ES valstybėms narėms buvo leista papildomai numatyti ir vieningo valdymo koncepciją (Edwards, 2002, p. 169). Atitinkamai Septintosios direktyvos 1 straipsnyje, remiantis kontrolės koncepcija, buvo apibrėžti bendrovių tarpusavio ryšiai, kuriems esant patronuojančiajai bendrovei atsiranda pareiga rengti visos grupės konsoliduotąsias finansines ataskaitas (Edwards, 2002, p. 170)⁵⁶. Tuo tarpu Septintosios direktyvos 1 straipsnio 2 dalyje buvo numatyta galimybė ES valstybėms narėms papildomai numatyti ir vieningo valdymo koncepciją, t. y., jeigu bendrovė (patronuojanti bendrovė) turi kitos bendrovės (dukterinės bendrovės) kapitalo dalį ir valdo patronuojančią bendrovę.

Be to, reikia pastebėti, kad Septintoji direktyva pripažino ir horizontalias grupes, grindžiamas vieningo valdymo koncepcija: pagal Septintosios direktyvos 12 straipsnyje buvo nustatyta, kad ES valstybės narės gali reikalauti, kad konsoliduotą atskaitomybę ir konsoliduotą metinę atskaitomybę rengtų bendrovė, kuri pagal direktyvos 1 straipsnio 1 arba 2 dalis yra nesusijusi su kita bendrove, bet šios bendrovės yra valdomos kartu su ta bendrove sudarytos sutarties arba tų bendrovių steigimo sutarties ar įstatų pagrindu arba jų administracijos, valdybos arba stebėtojų tarybos yra didžiaja

⁵⁶ Septintosios direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje buvo numatyti tokie kontrolės atvejai: pirma, turėjimas daugumą kitos bendrovės (dukterinės bendrovės) akcininkų balsavimo teisių, antra, teisė rinkti ar atšaukti daugumą kitos bendrovės (dukterinės bendrovės) daugumą administracijos narių, valdybos ar stebėtojų tarybos narių, ir kartu buvimas tos bendrovės akcininke; trečia, teisė dukterinei bendrovei daryti lemiamą įtaką pagal su ta bendrove sudarytą sutartį arba pagal steigimo sutarties arba įstatų nuostatas, jeigu tokios sutartys ir nuostatos yra įteisintos dukterinės bendrovės reglamentuojančiuose nacionaliniuose teisės aktuose, ketvirta, patronuojanti bendrovė yra kitos bendrovės akcininkė arba dalyvė ir dauguma tos bendrovės (dukterinės bendrovės) administracijos, valdybos arba stebėtojų tarybos narių, kurie buvo paskirti ir dirbo šiose pareigose atskaitiniais finansiniais metais, praėjusiais finansiniais metais ir dirbo iki pat konsoliduotos atskaitomybės parengimo dienos tik todėl, kad patronuojanti bendrovė pasinaudojo savo balsavimo teisėmis, arba pagal sutartį su kitais tos bendrovės (dukterinės bendrovės) akcininkais arba dalyviais, viena valdo daugumą akcininkų arba dalyvių balsavimo teisių toje bendrovėje.

dalimi sudarytos iš tų pačių asmenų, einančių pareigas finansiniais metais ir iki parengiant konsoliduotą atskaitomybę. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kad: visų pirma, Septintojoje direktyvoje pagrindine koncepcija buvo pasirinkta kontrolės, bet valstybėms narėms buvo leista papildomai numatyti ir vieningo valdymo koncepciją, antra, Septintoji direktyva pripažino tiek vertikalias (direktyvos 1 straipsnio 1 arba 2 dalis), tiek horizontalias grupes (Septintosios direktyvos 12 straipsnis). Šiuo atveju svarbu pastebėti, kad Septintojoje direktyvoje „*patronuojančios bendrovės*“ ir „*dukterinės bendrovės*“ terminai yra vartojami tik kalbant apie vertikalios struktūros grupes, o ne horizontalios struktūros grupes, nes būtent tokios (horizontalios) struktūros grupėje nei viena iš bendrovių neturi kontrolės kitos bendrovės atžvilgiu.

Tuo tarpu, nors Devintoji direktyva ir nebuvo priimta, tačiau galima pastebėti, kad Devintosios direktyvos projekto 2 straipsnyje buvo nurodyti atvejai, kai bendrovė laikoma patronuojančia, o kita – dukterine, o sistemškai analizuojant Devintosios direktyvos projekto preambulės nuostatas (Devintosios direktyvos projekto preambulės 9 bei 22 pastraipą), galima pateikti ir grupės apibrėžimą: grupė – tai patronuojančios bendrovės vieningai kontroliuojamos (angl. *unified control*) bei valdomos (angl. *managed collectively*), kaip vienas subjektas, dukterinės bendrovės (Devintosios direktyvos projekto preambulės 9 pastraipa) arba kai visos grupės bendrovės valdomos bendrai, tačiau nei viena iš bendrovių nėra laikoma patronuojančia ar dukterine bendrove (Devintosios direktyvos projekto preambulės 22 pastraipa). Atitinkamai, galima išskirti kelis pastebėjimus: visų pirma, Devintosios direktyvos projekto preambulėje bendrovių tarpusavio ryšys aiškinamas pasitelkiant tiek kontrolės, tiek vieningo valdymo koncepcijas, antra, terminas „*grupė*“ apėmė tiek vertikalias (Devintosios direktyvos projekto preambulės 9 pastraipa), tiek horizontalias (Devintosios direktyvos projekto preambulės 22 pastraipa) grupes.

Devintosios direktyvos priėmimo laukė ir Antrosios direktyvos rengėjai (Edwards, 2002, p. 169), siekdami išspręsti vieną iš Antrosios direktyvos problemų, t. y., kad ji (Antroji direktyva) nenumatė normų, ribojančių dukterinei bendrovei įsigyti, turėti, pasirašyti patronuojančios bendrovės akcijas, todėl patronuojanti bendrovė, veikdama per dukterinę bendrovę, galėdavo sėkmingai išvengti Antroje direktyvoje nustatytų ribojimų. Visgi, nepriėmus Devintosios direktyvos, minėta Antrosios direktyvos problema buvo išspręsta priėmus 92/101/EEC direktyva, kuri buvo skirta užkirsti kelią ribotos atsakomybės akcinei bendrovei pasinaudoti kita bendrove ir taip apeiti Antroje direktyvoje nustatytus ribojimus, skirtus apsaugoti bendrovės akcininkų ir kreditorių interesus. Atitinkamai, šioje direktyvoje buvo apibrėžti

kriterijai, kuriuos nustačius, bendrovė laikoma patronuojančia, o kita – dukterine. Pažymėtina ir tai, kad šie kriterijai yra grindžiami kontrolės koncepcija (92/101/EEC direktyvos 1 straipsnis). Kita vertus, reikia pastebėti, kad šie kriterijai buvo skirti ES valstybėms narėms, kurių nacionalinėje teisėje nebuvo suderintų įstatymų dėl grupių (92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio 3 dalis).

Tuo tarpu analizuojant per pastaruosius 10 metų priimtus ES teisės aktus, kuriose yra reglamentuoti tam tikri grupių klausimai, matyti, kad vis dažniau apibrėžiant grupės sąvoką yra teikiamos nuorodos į 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje pateiktą grupės apibrėžimą, numatytą šios direktyvos 2 straipsnio 11 punkte, arba į 22 straipsnį (buvusios Septintosios direktyvos 1 straipsnis), kuriame nurodyti atvejai, kai bendrovė laikoma patronuojančia, o kita – dukterine⁵⁷. Šiuo atveju svarbu pastebėti, kad 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2013/34/ES, kaip ir Septintojoje direktyvoje, grupės koncepcija yra grindžiama kontrolės koncepcija, bet ES valstybėms narėms leista papildomai numatyti ir vieningo valdymo koncepciją. Analizuojant finansų sektoriui skirtus ES teisės aktus taip pat matyti, kad apibrėžiant patronuojančios bei dukterinės įmonės terminus yra pateikiamos nuorodos į minėtas Septintosios direktyvos nuostatas⁵⁸.

⁵⁷ Pavyzdžiui, 2017 m. gegužės 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2017/828, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2007/36/EB nuostatos, susijusios su akcininkų ilgalaikio dalyvavimo skatinimu, 9 b straipsnyje nurodoma, kad šiame straipsnyje vartojamas „grupės“ apibrėžimas suprantamas taip, kaip apibrėžta Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/34/ES 2 straipsnio 11 punkte. Tuo tarpu 2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų 65 straipsnyje nurodoma, kad šiame straipsnyje vartojamas „patronuojančios įmonės“ apibrėžimas suprantamas taip, kaip apibrėžta Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/34/ES 2 straipsnio 11 punkte. Taip pat pastebėtina, kad 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų 2 straipsnio 13 dalyje pateikiamas grupės apibrėžimas, kad įmonių grupė – patronuojančios ir jos dukterinės įmonės, o 2 straipsnio 14 dalyje numatyta, kad patronuojančia įmone yra laikoma įmonė, kuri laikoma patronuojančia pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2013/34/ES.

⁵⁸ Pavyzdžiui, 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 575/2013 dėl prudencinių reikalavimų kredito įstaigoms ir investicinėms įmonėms ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 648/2012 4 straipsnio 1 dalies 15 bei 16 punktuose, apibrėžiant patronuojančią bei dukterinę, pateikiamos nuoroda į Septintosios direktyvos 83/349/EEB 1 ir 2 straipsnius. Tuo tarpu 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/59/ES, kuria nustatoma kredito įstaigų ir investicinių įmonių gaivinimo ir pertvarkymo sistema ir iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 82/891/EEB, direktyvos 2001/24/EB, 2002/47/EB, 2004/25/EB, 2005/56/EB, 2007/36/EB, 2011/35/ES, 2012/30/ES bei

Apibendrinant, tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad, visų pirma, ES lygiu patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata pagrįdė yra grindžiama kontrolės koncepcija, bet ES valstybėms narėms papildomai leidžiama pasirinkti ir vieningo valdymo koncepciją. Antra, patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata bei grupės samprata yra glaudžiai susijusios, o būtent – grupės samprata dažnai aiškinama pasitelkiant patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratas. Kita vertus, grupės sampratą ir patronuojančios bei dukterinės sampratos nėra tapačios, grupės samprata yra platesnė, nes apima ne tik vertikalios struktūros grupes, bet ir horizontalios struktūros grupes.

Kalbant apie patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšio nustatymą ES valstybių narių nacionalinio lygmens kontekste, galima pastebėti, kad valstybėse (Vokietijoje, Čekijoje), kuriose yra pateikiamas grupės apibrėžimas, tai patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata bei grupės samprata įprastai (išskyrus Nyderlandus) yra glaudžiai susijusios, bet vėlgi, kaip ir ES lygiu, nėra tapačios.

Vokietijos AktG 18 straipsnio 1 dalyje yra nurodomi trys atvejai, kai yra laikoma, jog yra sudaryta grupė. Visų pirma, kai kontroliuojantis asmuo vieningai valdo (vok. einheitliche Leitung) kontroliuojamus asmenis, šiuo atveju, turi būti nustatytos dvi aplinkybės: pirma, asmenis turi sieti tam tikras tarpusavio ryšys, t. y. kontrolė, kuri nustatoma pagal AktG 17 straipsnio nuostatas, antra, kontroliuojantis asmuo turi vieningai valdyti kitus asmenis. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, vieningas valdymas reiškia, jog kontroliuojantis asmuo vykdo bendrą grupės finansų planavimą bei koordinuoja visos grupės valdymą (Manovil, 2020, p. 322). Kita vertus, reikia pastebėti, kad AktG 18 straipsnio 1 dalyje yra numatyta prezumpcija, jog tuo atveju, kai asmuo kontroliuoja kitą asmenį, laikoma, kad yra sudaryta grupė. Kontroliuojantis asmuo dar yra vadinamas motinine bendrove⁵⁹ (vok. *Muttergesellschaft*, liet. *patruojanti bendrovė*), o kontroliuojamas asmuo –

2013/36/ES ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) Nr. 1093/2010 bei (ES) Nr. 648/2012, 2 straipsnio 1 dalies 26 punkte pateikiamas grupės apibrėžimas: grupė – patronuojančioji įmonė ir jos dukterinės įmonės, o šios direktyvos 1 straipsnio 5 bei 6 punktuose pateikiami patronuojančios bei dukterinės įmonės apibrėžimai, nurodant, kad šie apibrėžimai yra suprantami taip, kaip apibrėžta Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) Nr. 575/2013, kuriame, kaip minėta, apibrėžiant patronuojančios bei dukterinės bendrovės apibrėžimus, pateikiamos nuorodos į Septintosios direktyvos 83/349/EEB 1 ir 2 straipsnius.

⁵⁹ Šiuo atveju reikia turėti omenyje, kad nepaisant to, kontroliuojantis asmuo tam tikrais atvejais yra vadinamas motinine bendrove, kontroliuojančiu asmeniu gali būti įvairių teisinių formų juridiniai asmenys.

dukterine bendrove (vok. *Tochtergesellschaft*)⁶⁰. Pagal AktG 18 straipsnio 1 dalį taip pat laikoma, jog yra sudaryta grupė, kai tarp asmenų sudaromas kontrolės susitarimas (AktG 291 straipsnis) arba, kai bendrovė buvo integruota į kitą bendrovę (AktG 319 straipsnis). AktG 18 straipsnio 2 dalyje yra numatytas dar vienas atvejis, kai yra laikoma, jog sudaryta grupė, o būtent – kai teisiškai nepriklausomi asmenys yra vieningai valdomi, tačiau nei vienas iš asmenų neturi kontrolės kito asmens atžvilgiu. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kad pagal AktG 18 straipsnio 1 dalį patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys yra grindžiamas tiek kontrolės, tiek vieningo valdymo koncepcija, antra, grupės samprata pagal AktG apima tiek vertikalias (AktG 18 straipsnio 1 dalis), tiek horizontalias AktG 18 straipsnio 2 dalis) grupes. Atitinkamai, pastaruoju atveju nei viena iš bendrovių nebus laikoma nei patronuojančia, nei dukterine, tačiau pagal AktG šios bendrovės pateks į grupės sampratą.

Tuo tarpu Čekijos ČBKĮ 9 skyriuje išskiriamos dvi grupės: pirma, grupė, suformuota ČBKĮ 74 straipsnio pagrindu, t. y. grupė, kai asmuo kontroliuoja kitą asmenį – bendrovę (pvz., turi balsų daugumą bendrovėje). Šiuo atveju svarbu pastebėti, kad kontroliuojančiu asmeniu gali būti bet kokios teisinės formos juridinis asmuo, o kontroliuojamu – tik bendrovė (ČBKĮ 74 straipsnio 1 dalis) ir tik tuo atveju, kai kontroliuojamas asmuo yra bendrovė, tai jis laikomas patronuojančia bendrove, o kontroliuojama bendrovė – dukterine bendrove (ČBKĮ 74 straipsnio 2 dalis). Antra, kai grupė, suformuota ČBKĮ 79 straipsnio pagrindu (koncernas), dominuojančiu asmeniu visada yra laikomas kontroliuojantis asmuo (ČBKĮ 74 straipsnio 3 dalis), todėl dominuojantis asmuo, kaip ir kontroliuojantis asmuo, gali būti bet kokios teisinės formos juridinis asmuo, o kai dominuojantis asmuo yra bendrovės teisinės formos, tai jis vadinamas – patronuojančia bendrove, o kontroliuojama bendrovė – dukterine bendrove. Atitinkamai, norint kvalifikuoti grupės egzistavimą pagal ČBKĮ 79 straipsnį turi būti nustatytas vieningas valdymas⁶¹ – tai asmens (dominuojančio asmens) bendrovės (ir priklausomo asmens) veiklai daroma įtaka, kurios tikslas koordinuoti bei valdyti bent vieną iš esminių grupės (koncerno) veiklų, siekiant užtikrinti

⁶⁰ Lietuvos ABĮ 5 straipsnyje taip yra vartojamas terminas „dukterinė bendrovė“, apibūdinant kontroliuojamą asmenį, tačiau apibūdinant kontroliuojantį asmenį yra vartojamas „patronuojančios bendrovės“ terminas, o ne „motininės bendrovės“. Be to, atsižvelgiant į tai, kad šiame darbe iki šiol buvo naudojamas terminas „patronuojanti bendrovė“, o ne „motininė bendrovė“, toliau yra vartojamas terminas „patronuojančioji bendrovė“.

⁶¹ Čekijos teisės doktrinoje dar vietoje termino „vieningas valdymas“ yra naudojamas terminas „vartojamas kvalifikuotos kontrolės“ (Černa, Tomašek, 2020, p. 251).

grupės intereso, numatyto bendroje grupės politikoje, ilgalaikį skatinimą (ČBKĮ 79 straipsnio 2 dalis). Taigi galima išskirti du pastebėjimus: pirma, tiek pagal ČBKĮ 74, tiek ČBKĮ 79 straipsnį grupės samprata yra platesnė nei patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata, antra, pagal ČBKĮ 74 straipsnį patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys grindžiamas kontrolės koncepcija, pagal ČBKĮ 79 straipsnį vieningo valdymo koncepcija.

Tuo tarpu kalbant apie patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšio nustatymą Nyderlandų bendrovių teisės kontekste, tai reikia pastebėti, kad patronuojančios bendrovės terminas nėra pateikiamas Nyderlandų bendrovių teisėje (Manovil, 2020, p. 431), tačiau Nyderlandų CK 2 knygos 24a straipsnyje yra pateikiamas dukterinės bendrovės (ol. *Dochtermaatschappi*) apibrėžimas, kuris grindžiamas kontrolės koncepcija (pvz., juridinio asmens turėjimas balsų daugumą kitame juridiniame asmenyje⁶², juridinio asmens teisė rinkti ar atšaukti kito juridinio asmens daugumą valdymo ar priežiūros organo narių⁶³). Nyderlandų CK 2 knygos 24b straipsnyje taip pat yra pateikiamas grupės apibrėžimas: grupė – tai ekonominis vienetas, kurį sudaro tarpusavyje susiję juridiniai asmenys. Grupės subjektais gali būti įvairių teisinių formų juridiniai asmenys (Nyderlandų CK 2 knygos 24b straipsnio 2 dalis). Nyderlandų teisės doktrinoje nurodoma, kad tam, jog galima būtų konstatuoti grupės egzistavimą, turi būti nustatytos trys aplinkybės: ekonominis vienetas, organizacinis tarpusavio ryšys, centrinis valdymas (Manovil, 2020, p. 426). Įdomu yra tai, kad pagal Nyderlandų CK grupės apibrėžimas ir dukterinės bendrovės apibrėžimai yra grindžiami skirtingomis koncepcijomis, o būtent – patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys nustatomas, kaip ir minėta, remiantis kontrolės koncepcija (teisinis kriterijus), kai tuo tarpu grupės apibrėžimas – vieningo valdymo (ekonominis kriterijus). Atitinkamai, kaip nurodoma Nyderlandų teisės doktrinoje, tam, kad nustatyti, ar bendrovė priklauso grupei vien patronuojančios bendrovės teisės kontroliuoti dukterinę bendrovę nepakanka, turi būti atliktas faktinis situacijos vertinimas, kurį atlikti tam tikrais atvejais gali būti pakankamai sudėtinga (Manovil, 2020, p. 428). Taigi, pagal Nyderlandų CK bendrovės pripažinimas patronuojančia ir dukterine savaime nereiškia, kad jos sudaro grupę. Kita vertus, reikia pastebėti, kad Nyderlandų bendrovių teisės doktrinoje bendrai yra sutariama, kad įprastai, kai nustatoma, jog bendrovė yra dukterinė, remiantis Nyderlandų

⁶² Nyderlandų CK 2 knygos 24a straipsnio 1 dalies a punktas.

⁶³ Nyderlandų CK 2 knygos 24a straipsnio 1 dalies b punktas.

CK 2 knygos 24a straipsnio pagrindu, tai, tikėtina, ji priklauso ir grupei (Manovil, 2020, p. 428).

Tuo tarpu, kai kurių valstybių pozityvioje bendrovių teisėje nėra pateikiamas grupės apibrėžimas, o apsiribojama patronuojančios ir (ar) dukterinės bendrovės apibrėžimų pateikimu.

Italijos ICK 2359 straipsnyje yra nurodomi trys atvejai, kai yra laikoma, kad bendrovė yra laikoma dukterine bendrove, o būtent, kai, pirma, kai bendrovė tiesiogiai turi balsų daugumą kitoje bendrovėje (ICK 2359 straipsnio 1 dalies 1 punktas), antra, kai bendrovė turi faktinę balsų daugumą kitos (dukterinės bendrovės) bendrovės VAS ir todėl faktiškai kontroliuoja kitos bendrovės veiklą (ICK 2359 straipsnio 1 dalies 2 punktas), trečia, kai bendrovė kontroliuojama kitos bendrovės dėl prisiimtų sutartinių įsipareigojimų (ICK 2359 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Taigi, kaip matyti, pagal Italijos ICK 2359 straipsnį patronuojančios ir dukterinės bendrovės ryšio nustatymas grindžiamas kontrolės koncepcija, kuri pasireiškia skirtingais kontrolės pagrindais, o būtent: *de facto* (liet. faktiniu pagrindu, ICK 2359 straipsnio 1 dalies 2 punktas), *de jure* (liet. teisiniu pagrindu, ICK 2359 straipsnio 1 dalies 1 punktas), sutarties pagrindu (ICK 2359 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Pažymėtina ir tai, kad bendrovės pripažinimas dukterine pagal ICK 2359 straipsnio nuostatas yra aktualus ir ICK 9 skyriaus „*Bendrovių valdymas ir koordinavimas*“ nuostatų taikymo kontekste. ICK 2497-6 straipsnyje, be kita ko, yra numatyta, kad šio skyriaus tikslais yra preziumuojama, kad patronuojanti bendrovė valdo ir koordinuoja kitų bendrovių veiklą, jei pagal ICK 2359 straipsnį bendrovė (ar juridinis asmuo) laikoma kontroliuojančia dukterinę bendrovę⁶⁴.

Prancūzijoje nėra pateikiamas grupės apibrėžimas, tačiau Prancūzijos komerciniame kodekse yra numatyti du straipsniai, skirti apibrėžti patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšius, kurie grindžiami kontrolės koncepcija. L233-16 straipsnyje pateiktas kontrolės apibrėžimas yra skirtas taikyti grupės finansinės atskaitomybės tikslais (šis kontrolės apibrėžimas taikomas tiek atviro, tiek uždaro tipo bendrovių atžvilgiu). Tuo tarpu Prancūzijos komercinio kodekso L233-3 straipsnyje pateiktas kontrolės apibrėžimas buvo parengtas įgyvendinat Skaidrumo direktyvą bei taikomas užtikrinant kapitalo judėjimo grupės bendrovės, kurios akcijomis prekiaujama viešai, skaidrumą (Manovil, 2020, p. 90).

⁶⁴ Pažymėtina, kad ICK 2497-7 straipsnyje yra numatyti dar du pagrindai, kai bendrovė gali būti laikoma valdančia ir koordinuojančia kitų bendrovių veiklą: pirma, sutarties pagrindu, antra, įstatų pagrindu.

Tuo tarpu EMCA yra pateikiami tiek grupės, tiek patronuojančios ir dukterinės bendrovės. Pagal EMCA grupė – tai patronuojanti bendrovė ir visos jos dukterinės bendrovės (EMCA 15 skyriaus 1 straipsnis), o EMCA 15 skyriaus 2 straipsnyje numatyta, kad dukterinė bendrovė – tai bendrovė, kurią tiesiogiai arba netiesiogiai (per kitą dukterinę bendrovę) kontroliuoja, kaip apibrėžta EMCA 15 skyriaus 5 ir 6 straipsniuose, kita bendrovė t. y. patronuojanti bendrovė. Atitinkamai EMCA 15 skyriaus 5 straipsnyje pateikiamas *de jure* kontrolės atvejis, o EMCA 15 skyriaus 6 straipsnyje *de facto* kontrolės atvejai. Taigi EMCA 15 skyriuje yra numatytos dvi kontrolės formos: tiesioginė ir netiesioginė, taip pat EMCA 15 skyriuje nustatytos dvi kontrolės rūšys: *de jure* ir *de facto* kontrolė⁶⁵. Pažymėtina ir tai, kad pačiame EMCA komentare nurodoma, kad tiek EMCA pateikta grupės samprata, tiek patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys grindžiamas kontrolės, o ne vieningo valdymo koncepcija (EMCA, 2017, p. 375).

Taigi apibendrinant visą tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad, visų pirma, kai kuriose aptartose valstybėse (Vokietijoje, Čekijoje) patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys grindžiamas tiek kontrolės, tiek vieningo valdymo koncepcijomis (Vokietijoje, Čekijoje), o kitose (Italijoje, Prancūzijoje, Nyderlanduose) bei pagal EMCA tik kontrolės koncepcija. Antra, kai kuriose aptartose valstybėse (Vokietijoje, Čekijoje), kuriose yra pateikiamas grupės apibrėžimas, patronuojančios ir dukterinės bendrovės bei grupės sampratos yra glaudžiai susijusios, t. y. grupės samprata aiškinama pasitelkiant patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratas, tačiau šios sampratos nėra tapačios, nes grupės samprata yra platesnė (pvz., pagal Vokietijos AktG grupės samprata apima tiek horizontalios, tiek vertikalios struktūros grupes), t. y. neapsiriboja vien dukterinės ir patronuojančios bendrovės samprata. Tuo tarpu pagal Nyderlandų pozityvųjį bendrovių teisinį reguliavimą grupės ir patronuojančios bei dukterinės bendrovės sampratos apskirtai nėra susijusios bei grindžiamos skirtingomis koncepcijomis, t. y. grupės samprata grindžiama vieningo valdymo koncepcija, o patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata – kontrolės koncepcija.

⁶⁵ Pagal tai, ar bendrovės teisinė galia kontroliuoti kitą bendrovę pagrįsta balsų daugumos turėjimu kitoje bendrovėje, kontrolė skirstoma į *de jure* ir *de facto*. Pažymėtina, kad toks kontrolės skirstymas yra numatytas EMCA 15 skyriaus 4 skirsnyje. Kontrolės skirstymo į *de jure* ir *de facto* kriterijus yra balsų daugumos turėjimas kitoje bendrovėje.

2.2. Patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata ABĮ kontekste

2.2.1. Patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos raida

Patruuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai buvo reglamentuoti jau 1990 m. ABĮ (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 1990), kurio 12 straipsnio 3 dalyje buvo nurodyta, kad jeigu bendrovė įsigyja kitos bendrovės kontrolinį akcijų paketą, tai ši tampa kontroliuojama bendrove, kontroliuojamoji bendrovė yra dukterinė, o ją kontroliuojanti – patruojanti bendrovė. Kontrolinį akcijų paketą sudarė akcijos, kurios suteikė jų turėtojui daugiau kaip 50 procentų balsų visuotiniame susirinkime. Tokio balsų skaičiaus patruojančiai bendrovei pakakdavo, kad visuotinis susirinkimas apskritai galėtų įvykti (kvorumas)⁶⁶, o visuotinio susirinkimo nutarimai būtų priimti tik esant patruojančios bendrovės pritarimui⁶⁷. Taigi turėdama kontrolinį akcijų paketą, patruojanti bendrovė galėdavo valdyti dukterinės bendrovės veiklą per jos visuotinį susirinkimą (pvz., rinkti stebėtojų tarybos narius, padidinti arba sumažinti įstatinį kapitalą)⁶⁸.

Sistemiškai analizuojant 1990 m. ABĮ nuostatas, matyti, kad bendrovės pripažinimas patruojančia ar dukterine buvo svarbus dėl dviejų priežasčių. Pirma, ABĮ numatė tam tikrus draudimus patruojančios bendrovės atžvilgiu (pvz., ABĮ str. 12 str. 3 d. buvo nustatytas draudimas dukterinei bendrovei įsigyti patruojančios bendrovės akcijas, ABĮ 25 str. 2 d. 1 p. numatė, kad yra draudžiama patruojančios bendrovės stebėtojų tarybos nariui būti dukterinės bendrovės valdybos nariu). Antra, 1990 m. ABĮ buvo numatyta patruojančios bendrovės revizoriaus teisė tikrinti dukterinę bendrovę.

1994 m. ABĮ redakcijoje (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 1994) patruojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai nepasikeitė, neatsirado ir naujų normų, skirtų grupės bendrovėms, pasikeitė tik straipsnių numeracija⁶⁹.

2000 m. ABĮ redakcijoje⁷⁰ patruojančios ir dukterinės bendrovės sąvokos buvo praplėstos, kaip nurodoma 2000 m. ABĮ 7 straipsnio 1 dalyje: *„bendrovė yra patruojanti, jei kitoje bendrovėje, kuri yra dukterinė, ji tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą arba tiesiogiai ar netiesiogiai gali daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei“*. Minėtų sąvokų praplėtimą lėmė

⁶⁶ 1990 m. ABĮ 19 straipsnio 1 dalis.

⁶⁷ 1990 m. ABĮ straipsnio 3 dalis.

⁶⁸ 1990 m. ABĮ 18 straipsnio 2 dalis.

⁶⁹ ABĮ str. 12 str. 3 d., ABĮ 26 str. 2 d. 1 p., ABĮ 28 str. 4 d.

⁷⁰ Pažymėtina, kad 2022 m. galiojančioje suvestinėje ABĮ redakcijoje išlikusios tokios pat patruojančios ir dukterinės bendrovės sąvokos kaip ir 2000 m. ABĮ redakcijoje.

įstatymo leidėjo siekis suderinti Lietuvos bendrovių teisę su Europos Bendrijų bendrovių teise⁷¹, o konkrečiau – įgyvendinti 92/101/EEC direktyvos nuostatas (Aiškinamasis raštas, 2000). Kaip matyti vien iš 92/101/EEC direktyvos pavadinimo, ši direktyva buvo skirta iš dalies pakeisti 1976 m. gruodžio 13 d. Antrąją Tarybos Direktyvą dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo ((Antroji Tarybos Direktyva..., 1976), toliau – Antroji direktyva) kurios problema buvo ta, kad ji nenumatė normų, ribojančių dukterinei bendrovei įsigyti, turėti, pasirašyti patronuojančios bendrovės akcijas, todėl patronuojanti bendrovė, veikdama per dukterinę bendrovę, galėdavo sėkmingai išvengti Antroje direktyvoje nustatytų ribojimų. Norint pašalinti minėtą Antros direktyvos teisinę spragą, buvo priimta 92/101/EEC direktyva, kuri buvo skirta užkirsti kelią ribotos atsakomybės akcinei bendrovei pasinaudoti kita bendrove ir taip apeiti Antroje direktyvoje nustatytus ribojimus, skirtus apsaugoti bendrovės akcininkų ir kreditorių interesus⁷². Atitinkamai, viena iš priemonių, siekiant apsaugoti bendrovės kreditorių interesus – bendrovės kapitalo palaikymas⁷³, o siekiant apsaugoti

⁷¹ Lietuvos bendrovių teisės derinimas su Europos Bendrijų bendrovių teise buvo atliekamas, siekiant įgyvendinti Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programos priemones (Nacionalinė *acquis* priėmimo programa).

⁷² Antroje direktyvoje nustatytų ribojimų tikslas: „<...> **užtikrinti minimalią lygiavertę ribotos turtinės atsakomybės akcinių bendrovių akcininkų ir kreditorių apsaugą** <...>“ (Antrosios direktyvos preambulės 5 pastraipa). Teisės doktrinoje taip pat nurodoma, kad Antrosios direktyvos nuostatų tikslas – silpnų bendrovės akcininkų (angl. *weak shareholders*) ir bendrovės kreditorių apsauga. Plačiau galima žiūrėti: Mantysaari, 2010, p. 145-158.

⁷³ Antrosios direktyvos preambulės 7 pastraipoje nurodoma: „*kadangi turėtų būti priimtos Bendrijos nuostatos dėl kapitalo, kuris yra kreditorių garantija, palaikymo, ypač uždraudžiant koku nors būdu jį sumažinti, paskirstant akcininkams, kai pastarieji neturi teisės gauti kapitalo dalies, ir ribojant bendrovės teisę įsigyti savo akcijas*“. Neribota bendrovės teisė įsigyti savas akcijas pačiai ar per dukterinę bendrovę lemtų, kad bendrovė taptų „tuščia“: bendrovės aktyvai būtų jos pačios įsigytos savos akcijos, o tokios akcijos bevertės. Plačiau galima žiūrėti: Opalski, 2010, p. 267. Be to, bendrovės galimybė įsigyti savas akcijas pačiai ar per dukterinę bendrovę sukelia klaidingą įspūdį dėl bendrovės kapitalo. Tokiu atveju bendrovės kapitalą sudaro ne tik akcijos, priklausančios tretiesiems asmenims, bet ir pačios bendrovės įsigytos akcijos (Van Gerven, 2014, p. 25, 31). Reikia atkreipti dėmesį ir į tai, kad kapitalo palaikymas yra tik viena iš priemonių, nustatytų Antroje direktyvoje, skirtų apsaugoti kreditorių interesus. Plačiau apie kitas priemones, skirtas apsaugoti kreditorių interesus, galima žiūrėti: Armour, 2000, p. 363-370.

bendrovės akcininkų interesus – akcininkų lygiateisiškumo užtikrinimas⁷⁴. Pažymėtina, kad prieš tai minėtos priemonės, skirtos apsaugoti bendrovės akcininkų ir kreditorių interesus, nurodomos ir 92/101/EEC direktyvos preambulėje: „kadangi tam, kad būtų palaikomas pasirašytas kapitalas ir užtikrintas vienodas akcininkų traktavimas, Direktyva 77/91/EEB[4] riboja ribotos atsakomybės akcinės bendrovės teisę įsigyti savo pačios akcijų”. Taigi galima išskirti du pastebėjimus: visų pirma, 92/101/EEC direktyva, kaip ir Antrosios tarybos direktyva, siekiama apsaugoti bendrovės akcininkų ir kreditorių interesus, antra, 92/101/EEC direktyva skirta apsaugoti bendrovės akcininkų ir kreditorių interesus tik labai siaurame kontekste, t. y. per bendrovės kapitalo palaikymą ir vienodą akcininkų traktavimą. Taip pat reikia pastebėti, kad 92/101/EEC direktyvą sudarė tik trys straipsniai, o esminis⁷⁵ straipsnis, bendrovės akcininkų ir kreditorių apsaugos prasme, buvo 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnis⁷⁶ „24 a straipsnis”, kurio tikslas, kaip nurodoma 92/101/EEC direktyvos projekto aiškinamajame rašte, praplėsti Antrosios direktyvos 19-24 straipsnių taikymo sritį, t. y., kad tokie atvejai, kai viena bendrovė (dukterinė) įsigyja, turi ar pasirašo kitos bendrovės (patronuojančios) akcijas, būtų laikomi kaip pačios bendrovės (patronuojančios) savų akcijų įsigijimas, turėjimas ar pasirašymas. Būtent, siekiant įgyvendinti direktyvos 92/101/EEC pirmo straipsnio tikslą, buvo apibrėžti kriterijai, kuriuos nustatčius, bendrovė laikoma patronuojančia, o kita – dukterine (Proposal for a Council Directive, 1990). Kitaip tariant, tokių kriterijų numatytas 92/101/EEC direktyvoje buvo reikalingas tam, kad būtų galima žinoti, kokiais atvejais kitos bendrovės akcijų įsigijimas, pasirašymas ar turėjimas būtų laikomas kaip pačios bendrovės savų akcijų įsigijimas,

⁷⁴ Antrosios direktyvos preambulės 7 pastraipoje nurodoma: „kadangi, atsižvelgiant į 54 straipsnio 3 dalies g punkte nurodytus tikslus, būtina, kad valstybių narių įstatymai, susiję su kapitalo didinimu ar mažinimu, užtikrintų, jog laikomasi principų, pagal kuriuos **visi akcininkai, kurių padėtis yra tokia pati, turi vienodas teises**“.

⁷⁵ Pažymėtina, kad šiuo atveju nurodoma, kad 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnis yra esminis, nes 92/101/EEC direktyvos 2 ir 3 straipsniai labiau yra susiję su šios direktyvos nuostatų įgyvendinimu valstybių narių įstatymuose, pvz., iki kada valstybės narės turi priimti įstatymus, kurie įgyvendina šią direktyvą ir pan.

⁷⁶ Pažymėtina, kad 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio nuostatos buvo perkeltos į 2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų 67 straipsnį (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1132..., 2017). 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnyje nurodomos nuostatos nepasikeitė, todėl, siekiant analizės nuoseklumo, ir įvertinus tai, kad į ABĮ buvo perkeltos dar 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnyje nurodomos nuostatos, šiame straipsnyje nurodoma į 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio nuostatas.

turėjimas ar pasirašymas. Taigi 92/101/EEC direktyvoje nustatyti kriterijai, kuriems esant galima konstatuoti, kad bendrovė yra patronuojanti, o kita dukterinė, yra skirti tik įgyvendinti šio direktyvos 1 straipsnio tikslą, o tai kartu reiškia, kad minėtų 92/101/EEC direktyvos kriterijų taikymas, bendrovių teisės kontekste, yra pakankamai siauras (tik įgyvendinant 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio tikslą) ir minėti kriterijai nėra skirti apibrėžti patronuojančios ir dukterinės bendrovės sąvokas bendrai bendrovių teisės kontekste. Natūraliai kyla klausimas, ar 92/101/EEC direktyvos nuostatų pagrindu suformuoti ir ABĮ 5 straipsnyje nustatyti patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai yra pakankami (ne per plačiai arba ne per siauriai apibrėžti), kad būtų naudojami ne vien tik įgyvendinant 92/101/EEC direktyvos (o tiksliau, 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio) tikslą, bet ir apskritai bendrovių teisės kontekste?

Visgi, prieš atliekant ABĮ 5 straipsnyje pateiktų patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų analizę, svarbu yra išsiaiškinti, ar ABĮ 5 straipsnyje pateiktų patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų praplėtimas (arba susiaurinimas) apskritai yra galimas pagal 92/101/EEC direktyvos nuostatas ir neprieštaras 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio tikslui. Visų pirma, pažymėtina, kad 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnyje nurodomi 4 kriterijai, kuriais remiantis laikoma, kad bendrovė yra patronuojanti, o kita dukterinė. Pirma, akcinė bendrovė (toliau – AB) tiesiogiai turi daugumą balsų kitoje bendrovėje, antra, AB netiesiogiai turi daugumą balsų kitoje bendrovėje, trečia, AB gali tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei, ketvirta, AB gali netiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei. Reikia pastebėti, kad 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnyje tik įvardijami 4 kriterijai, tačiau valstybėms narėms paliekama teisė pačioms nusistatyti kriterijų turinį. Vieninteliu atveju, kai apibrėžiamas kriterijaus, pagal kurį AB traktuojama kaip galinti tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei, turinys, valstybei narėi yra numatyta pareiga į šio kriterijaus turinį įtraukti du atvejus (92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio 3 dalies a punktas). Pirma, atveji, kai AB turi teisę skirti ar atleisti daugumą kitos bendrovės administracijos, vadovybės ar priežiūros padalinio narių ir tuo pačiu metu yra šios kitos bendrovės akcininkė ar narė. Antra, atveji, kai AB yra kitos bendrovės akcininkė arba narė ir pagal susitarimą, sudarytą su kitais tos bendrovės akcininkais ar nariais, viena kontroliuoja daugumą jos akcininkų ar narių turimų balsų. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima išskirti du pastebėjimus: visų pirma, 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio nuostatos yra

minimalaus suderinimo⁷⁷, valstybėms narėms palikta teisė nustatyti 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatytų kriterijų turinį (kaip ir minėta, tik apibrėžiant galėjimo tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kriterijaus turinį, valstybės narės yra įpareigosios nurodyti du 92/101/ECC direktyvos 3 dalies a punkte nurodytus atvejus). Atitinkamai, antra, ABĮ 5 straipsnyje pateiktų patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų praplėtimas (arba susiaurinimas) atitiks 92/101/EEC direktyvos nuostatas ir neprieštaraus 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio tikslui, jeigu, visų pirma, ABĮ išliks visi keturi 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatyti kriterijai, antra, tiesioginio galėjimo daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei kriterijus ir toliau apims anksčiau minėtus du atvejus.

Pagaliau reikia pastebėti, kad tam tikri 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio nuostatų praplėtimai jau dabar yra atlikti ABĮ 5 straipsnyje. Visų pirma, pagal ABĮ 5 straipsnį, kitaip nei pagal minėtos direktyvos 1 straipsnį, ne tik AB, bet ir uždaroji akcinė bendrovė (toliau – UAB) gali būti laikoma patronuojančia bendrove (ABĮ platesnis patronuojančios bendrovės apibrėžimas nei 92/101/ECC direktyvoje)⁷⁸, antra, ABĮ 5 straipsnyje nurodoma, kada laikoma, jog bendrovė tiesiogiai (ABĮ 5 straipsnio 2 dalis) ar netiesiogiai (ABĮ 5 straipsnio 3 dalis) turi balsų daugumą kitoje bendrovėje (92/101/ECC direktyvoje šie kriterijai buvo tik įvardinti, bet nebuvo detalizuotas jų turinys), trečia, Lietuvos įstatymo leidėjas taip pat apibrėžė netiesioginio galėjimo daryti lemiamą įtaką kriterijaus atvejus (ABĮ 5 straipsnio 5 dalis).

⁷⁷ 92/101/ECC direktyvos 1 straipsnio nuostatos yra minimalaus suderinimo, nes, visų pirma, direktyvoje nurodomi tik pagrindiniai bendrovės tiesioginio galėjimo daryti lemiamą įtaką atvejai, bet valstybėms narėms suteikta teisė papildomai numatyti ir kitus galėjimo daryti lemiamą įtaką atvejus (92/101/ECC direktyvos 1 straipsnio 3 dalies a punktas), antra, direktyvoje tik įvardijami netiesioginio daugumos balsų turėjimo ir galėjimo netiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei kriterijai, tačiau šių kriterijų turinio nustatymas paliktas valstybių narių diskrecijai (92/101/ECC direktyvos 1 straipsnio 3 dalies b punktas), trečia, valstybėms narėms suteikta teisė nustatyti aplinkybes, kuriomis akcinė bendrovė turi būti traktuojama kaip turinti balso teisių (92/101/ECC direktyvos 1 straipsnio 3 dalies 3 punktas). Pažymėtina ir tai, kad teisės doktrinoje taip pat nurodoma, kad konkretaus 92/101/ECC direktyvos 1 straipsnyje nurodomo kriterijaus turinį detalizuoja valstybės narių nacionaliniai įstatymai, kas taip pat leidžia teigti, kad 92/101/ECC direktyvos 1 straipsnio nuostatos yra minimalaus suderinimo (pvz., Van Gerven, 2014, p. 31-33; Edwards, 2002, p. 76-77)

⁷⁸ Tuo tarpu tiek pagal ABĮ, tiek 92/101/ECC direktyvą dukterinė bendrovė gali būti ir AB, ir UAB.

2.2.2. Patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys

Apibrėžiant patronuojančios ir dukterinės bendrovės sąvokas dabartiniame ABĮ 5 naudojami *balsų daugumos turėjimo* ir *galėjimo daryti lemiamą įtaką* terminai, kurie tarsi savaime suponuoja, kad bendrovės turi sieti tam tikras tarpusavio ryšys, kad galima būtų tam tikrą bendrovę pripažinti patronuojančia, o kita – dukterine. Kaip minėta, patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys gali būti grindžiamas kontrolės arba (ir) vieningo valdymo koncepcijomis. Lietuvos ABĮ nėra pateiktas teisinės galios kontroliuoti apibrėžimas, taip pat ABĮ nėra vartojamas žodžių junginys „*teisinė galia kontroliuoti*“, apibūdinant bendrovių tarpusavio ryšį. Visgi, kad ABĮ nustatytas teisinės galios kontroliuoti kriterijus, o ne ekonominis kriterijus galima spręsti iš dviejų aplinkybių. Pirma, kaip matysime toliau, ABĮ apibrėžtos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sąvokos buvo parengtos pagal 92/101/EEC direktyvą, o šioje direktyvoje nustatytas teisinės galios kontroliuoti kriterijus (Edwards, 2002, p. 76-77). Antra, analizuojant ABĮ 5 straipsnyje pateiktus bendrovių tarpusavio ryšio nustatymo kriterijus, matyti, kad nei vienam iš jų nustatyti nereikia atlikti ekonominio bendrovių tarpusavio ryšio vertinimo. Norint pagal ABĮ 5 straipsnį konstatuoti, kad viena bendrovė yra patronuojanti, o kita – dukterinė bendrovė, pakanka nustatyti ABĮ nurodytą teisinį kriterijų, tarkim, kad patronuojanti bendrovė turi balsų daugumą kitoje bendrovėje arba turi teisę rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių. Tuo tarpu taikant ekonominį kriterijų, kaip ir minėta, nepakaktų vien tik turėti kontrolinį akcijų paketą dukterinės bendrovės ar pan., patronuojanti bendrovė turėtų faktiškai valdyti kitą bendrovę (įgyvendinti kontrolę). Kaip nurodo K. J. Hopt, taikant ekonominį kriterijų yra svarbus ne tik balsų daugumos turėjimas kitoje bendrovėje (dukterinėje), bet ir dukterinės bendrovės akcininkų struktūra, patronuojančios bendrovės elgesys su turimomis akcijomis, suteikiančiomis balsų daugumą „*balsavimo elgesys*“ (angl. *voting behavior*) ir kiti ekonominiai aspektai (Hopt, 2015, p. 3).

ABĮ nėra pateikiamas teisinės galios kontroliuoti (dar vadinamo *kontrolė*) kriterijaus apibrėžimas, todėl natūraliai kyla klausimas, ar toks apibrėžimas turėtų būti numatytas ABĮ? Darbo autoriaus nuomone, ne, nes pateikti vieną kontrolės apibrėžimą, kuris apimtų visus galimus kontrolės atvejus yra labai sudėtinga, jeigu apskritai įmanoma. Kaip yra pastebėjęs J. G. Antunes, kontrolės apibrėžimas yra neaiškus, kaip ir reiškiny, kurį šis terminas apibūdina (Antunes, 1994, p. 144). Sudėtingumą apibrėžti kontrolės terminą pažymi ir C. D. Wallace, nagrinėjusi kontrolę tarptautinių bendrovių kontekste, kuri nurodo, kad apibrėžti, kas yra kontrolė, taip pat nelengva, kaip

ir paaiškinti, kas yra bendrovių grupė (Wallace, 2002, p. 159). Sudėtingumą pateikti kontrolės apibrėžimą lemia tai, kad kontrolė gali pasireikšti įvairiais būdais⁷⁹, formomis⁸⁰, taip pat ji gali būti pozityvi ir negatyvi⁸¹. Be to, kontrolė gali pasireikšti skirtingais pagrindais: pirma, *de facto* (liet. faktiniu pagrindu), *de jure* (liet. teisiniu pagrindu), sutarties pagrindu. Atitinkamai, valstybių pozityvioje bendrovių teisėje minėti kontrolės pagrindais nėra tapatūs, pvz., Lietuvos ABĮ 5 straipsnyje kontrolė sutarties pagrindu nėra numatyta, kai tuo tarpu Vokietijoje (AktG 291 straipsnis), Italijoje (ICK 2359 straipsnio 1 dalies 3 punktas), Prancūzijoje (Prancūzijos komercinio kodekso L233-16 straipsnio 2 dalies 3 punktas) kontrolė sutarties pagrindu yra numatyta. Būtent todėl, kad yra sudėtinga pateikti kontrolės apibrėžimą, kuris apimtų visus galimus kontrolės atvejus, tiek teisės doktrinoje, tiek daugumos ES valstybių nacionaliniu lygiu⁸² nėra pateikiamas kontrolės apibrėžimas, o nurodomi kontrolės nustatymo atvejai, kuriais remiantis galima konstatuoti, jog viena bendrovė kontroliuoja kitą bendrovę.

2.2.3. ABĮ 5 straipsnyje nustatytos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos įvertinimas

Kaip minėta, dabartinio ABĮ 5 straipsnyje pateiktos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sąvokos buvo praplėstos, siekiant įgyvendinti 92/101/EEC direktyvos nuostatas. Taip pat išsiaiškinta, kad 92/101/EEC direktyvoje nustatytų kriterijų, skirtų apibrėžti patronuojančią ir dukterinę bendrovę, taikymas yra pakankamai siauras (tik įgyvendinant 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio tikslą). Atsižvelgiant į tai, kad ABĮ 5 straipsnis buvo parengtas pagal 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnyje nurodytus kriterijus, kurie buvo parengti taikyti pakankamai siaurame kontekste, kyla poreikis

⁷⁹ Pavyzdžiui, sutarčių pagrindu, balsų daugumos turėjimu, įstatų pagalba (Champaud, 1965, p. 154 iš Antunes, 1994, p. 146).

⁸⁰ Pagal formą kontrolė skirstoma į tiesioginę (angl. direct) ir netiesioginę (angl. indirect). Tiesioginė – kai pati patronuojanti bendrovė tiesiogiai kontroliuoja dukterinę įmonę (pvz., turi balsų daugumą patronuojančioje bendrovėje). Netiesioginė – kai patronuojanti bendrovė kontroliuoja dukterinę bendrovę per kitą bendrovę, tarkim, patronuojanti bendrovė įgalioja fizinį asmenį balsuoti už ją visuotiniame akcininkų susirinkime (Antunes, 1994, p. 147).

⁸¹ Pozityvi kontrolė, kai patronuojanti bendrovė aktyviais veiksmais valdo patronuojančią bendrovę (pvz., nustato dukterinės bendrovės veiklos politiką). Negatyvi kontrolė – patronuojanti bendrovė nedalyvauja dukterinės bendrovės valdyme, bet turi pakankamai akcijų, kad galėtų blokuoti ir kliudyti priimti sprendimus dukterinėje bendrovėje (Antunes, 1994, p. 147).

⁸² Išimtis – Danija, jos bendrovių įstatymo 6 straipsnyje pateikiamas kontrolės apibrėžimas (Danijos bendrovių įstatymas, 2010).

įvertinti, ar ABĮ 5 straipsnyje nustatyti patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai yra pakankami (ne per plačiai arba ne per siauriai apibrėžti), kad būtų naudojami ne vien tik įgyvendinant 92/101/EEC direktyvos (o tiksliau 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio) tikslą.

2.2.3.1. *De jure* kontrolė

De jure kontrolės atvejis, t. y., kai bendrovė tiesiogiai arba netiesiogiai turi balsų daugumą kitoje bendrovėje, yra pripažįstamas visose nagrinėjamosiose valstybėse (Lietuvoje (ABĮ 5 straipsnio 2 ir 3 dalis); Čekijoje (ČBKĮ 72 straipsnio 1 dalis, ČBKĮ 74 straipsnio 3 dalis); Vokietijoje (AktG 17 straipsnis); Prancūzijoje (Prancūzijos komercinio kodekso L233-16 straipsnio 2 dalies 1 punktas, L233-3 straipsnio 1 dalis); Italijoje (ICK 2497-6 straipsnio 1 dalis, 2359 straipsnio 1 dalies 1 punktas); Nyderlandai (Nyderlandų CK 2 knygos 24a straipsnio 1 dalies a punktas)) bei EMCA (EMCA 15 skyriaus 5 straipsnis).

Visgi, tik kai kuriose valstybėse yra numatyta galimybė paneigti *de jure* kontrolės prezumpciją. Pavyzdžiui, pagal Vokietijos AktG 17 straipsnio 2 dalį asmuo laikomas kontroliuojančiu asmeniu, jeigu jam tiesiogiai arba netiesiogiai priklauso dauguma bendrovės akcijų arba turi balsų daugumą bendrovėje (AktG 16 straipsnio 1 dalis). Kaip nurodoma teisės doktrinoje, tokia prezumpcija įprastai gali būti paneigta, jei pagal susitarimus, sudarytus su kitais akcininkais, asmuo nebeturi balsų daugumos toje bendrovėje (Manovil, 2020, p. 321). Tuo tarpu Italijos CK 2497-6 numatyta, kad šio skyriaus tikslais yra preziumuojama, kad bendrovė valdo ir koordinuoja kitų bendrovių veiklą, jei šiai bendrovei įstatymas numato pareigą sudaryti visos grupės metines konsoliduotąsias finansines ataskaitas ar pagal ICK 2359 straipsnį bendrovė laikoma kontroliuojančia kita bendrove. Kaip nurodoma Italijos teisės doktrinoje, nors ICK numato galimybę paneigti minėtas prezumpcijas, bet praktikoje, tai yra pakankamai sudėtinga padaryti, nes dažniausiai, bendrovės galimybė kontroliuoti kitų bendrovių veiklą kartu reiškia ir galėjimą valdyti ir koordinuoti dukterinių bendrovių veiklą (Manovil, 2020, p. 114; Pernazza, 2012, p. 246). EMCA 15 skyriaus 5 straipsnyje taip pat yra numatyta galimybė paneigti *de jure* kontrolės prezumpciją: „*unless, in exceptional circumstances, it can be clearly demonstrated that such ownership does not constitute control*” (liet. *išskyrus atvejus, kai išskirtinėmis aplinkybėmis galima akivaizdžiai parodyti, kad toks nuosavybės turėjimas nereiškia kontrolės* (EMCA, 2017, p. 376)). Reikia pastebėti, nei EMCA komentare, nei EMCA 15 skyriaus pagrindinio autoriaus P. H. Conac (Conac, 2016, p. 301-321) parengtame moksliniame straipsnyje

apie EMCA 15 skyrių nėra detalizuojama, kokie gali būti atvejai, kai išskirtinėmis aplinkybėmis galima akivaizdžiai parodyti, kad toks nuosavybės turėjimas nereiškia kontrolės. Kita vertus, EMCA komentare nurodoma, kad *de jure* kontrolės prezumpciją, įskaitant galimybę paneigti ją (prezumpciją), buvo perimta iš TAS 27 (27-asis tarptautinis apskaitos standartas..., 2008). Nepaisant to, kad pačiame TAS 27 nėra paaiškinama, ką reiškia formuluotė „išskirtinėmis aplinkybėmis galima akivaizdžiai parodyti, kad toks nuosavybės turėjimas nereiškia kontrolės“ bet, kaip nurodoma teisės doktrinoje, tai galėtų būti atvejis, kai kitas dukterinės bendrovės akcininkas (ne patronuojanti bendrovė) turi pakankamai akcijų, kad galėtų neleisti patronuojančiai bendrovei įgyvendinti kontrolės dukterinės bendrovės atžvilgiu (Ernst and Young LLP, 2013, p. 715). Taip pat, kaip jau minėta, kai pagal susitarimus, sudarytus su kitais akcininkais, asmuo nebeturi balsų daugumos toje bendrovėje (Manovil, p. 321). Lietuvos ABĮ nėra numatyta galimybė paneigti *de jure* kontrolės prezumpciją, todėl natūraliai kyla klausimas, ar tokios prezumpcijos paneigimo nustatymas ABĮ yra reikalingas?

Darbo autoriaus nuomone, taip, nes tokios prezumpcijos paneigimo nustatymas padėtų užtikrinti, kad bendrovė, kuri įsigyja kitos bendrovės akcijų, neturėdama tikslo ją kontroliuoti, nebūtų laikoma patronuojančia bendrove (pvz., bendrovė gali įsigyti kitos bendrovės akcijų, suteikiančių balsų daugumą šioje bendrovėje, turėdama tikslą ne kontroliuoti kitą bendrovę, o paprasčiausiai norėdama investuoti į jos veiklą (Berman, Picard, 2008, p. 353)). Be abejo, bendrovės deklaratyvaus teigimo, kad įsigijo kitos bendrovės akcijas vien investiciniais tikslais nepakaktų, nes prezumpcija turėtų būti paneigiama tik esant išskirtinėms aplinkybėms, tai reiškia, jog tik išimtiniais atvejais bendrovė, kuri įsigytų kitos bendrovės akcijų, VAS suteikiančių daugiau kaip 1/2 balsų, galėtų būti nelaikoma patronuojančia bendrove. Pagrindinis argumentas, kodėl *de jure* kontrolės prezumpcija galėtų paneigiama tik išskirtiniais atvejais, yra tas, kad balsų daugumos turėjimas dukterinėje bendrovėje įprastai suteikia teisę kontroliuoti dukterinę bendrovę per jos (dukterinės bendrovės) VAS. Jei *de jure* kontrolės prezumpcija taptų lengvai paneigiama, tai kiltų grėsmė, kad ne visos realiai grupę sudarančios bendrovės pagal ABĮ 5 straipsnį būtų pripažįstamos dukterinėmis bendrovėmis. Taigi, manytina, kad ABĮ turėtų būti numatyta galimybė patronuojančiai bendrovei paneigti *de jure* kontrolės prezumpciją, tačiau, tai turėtų būti tik esant išskirtinėms aplinkybėms, kai galima akivaizdžiai parodyti, kad toks nuosavybės turėjimas nereiškia kontrolės. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad tokios prezumpcijos nustatymas ABĮ 5 straipsnyje nepažeistų 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio, nes, kaip ir minėta, 92/101/ECC direktyvos 1 straipsnio nuostatos yra minimalaus suderinimo,

valstybėms narėms palikta teisė nustatyti 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatytų kriterijų turinį (kaip ir minėta, tik apibrėžiant galėjimo tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kriterijaus turinį, valstybės narės yra įpareigosios nurodyti du 92/101/ECC direktyvos 3 dalies a punkte nurodytus atvejus), atitinkamai balsų daugumos turėjimo kitoje bendrovėje kriterijaus turinys gali būti konkretizuojamas valstybių narių įstatymuose, įskaitant de jure kontrolės prezumpcijos paneigimo galimybę.

2.2.3.2. *De facto* kontrolė

De facto kontrolė, t. y., kai bendrovė tiesiogiai arba netiesiogiai gali daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei, yra pripažįstamas taip pat visose nagrinėjamosiose valstybėse (Lietuvoje (ABĮ 5 straipsnio 4⁸³ ir 5⁸⁴ dalis); Čekijoje (ČBKĮ 75 straipsnis); Vokietijoje (AktG 17 straipsnio 1 dalis); Prancūzijoje (Prancūzijos komercinio kodekso L233-16 straipsnio 2 dalies 2 punktas; Prancūzijos komercinio kodekso L233-3 straipsnio 1 dalies 2, 3 4 punktas); Italijoje (ICK 2497-6 straipsnio 1 dalis, 2359 straipsnio 1 dalies 2 punktas), Nyderlanduose (Nyderlandų CK 2 knygos 24a straipsnio 1 dalies a bei b punktai) bei EMCA (EMCA 15 skyriaus 6 straipsnis).

Analizuojant minėtų valstybių pozityvioje teisėje bei EMCA numatytus *de facto* kontrolės atvejus, galima rasti tam tikrų panašumų bei skirtumų. Visų pirma, daugumos valstybių ((Lietuvoje, Čekijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Nyderlanduose) pozityvioje teisėje bei pagal EMCA yra pateikiamas baigtinis sąrašas *de facto* kontrolės atvejų. Tuo tarpu Vokietijos AktG, kitaip nei minėtose valstybėse, nėra pateikiamas *de facto* kontrolės atvejų sąrašas, o vartojamas terminas „*kontroliuojanti įtaką*“ (AktG 17 straipsnio 1 dalis), kuris aiškinamas, kaip patronuojančios bendrovės galėjimas daryti įtaką dukterinės

⁸³ ABĮ 5 straipsnio 4 dalyje nurodoma, jog yra laikoma, kad tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei gali bendrovė, kuri yra tos bendrovės akcininkė ir turi teisę rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių, arba pagal susitarimus, sudarytus su kitais akcininkais, turi balsų daugumą toje bendrovėje.

⁸⁴ Pagal ABĮ 5 straipsnio 5 dalį laikoma, kad netiesiogiai daryti lemiamą įtaką trečiajai bendrovei gali bendrovė, kuri atitinka bent vieną iš toliau nurodytų sąlygų. Pirma, bendrovė gali tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje arba tiesiogiai ar netiesiogiai gali daryti lemiamą įtaką trečiajai bendrovei. Antra, bendrovė tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą kitoje bendrovėje, kuri gali tiesiogiai ar netiesiogiai daryti lemiamą įtaką trečiajai bendrovei. Trečia, kartu su kitomis bendrovėmis, kuriose tiesiogiai ar netiesiogiai ši bendrovė turi balsų daugumą arba kurioms gali tiesiogiai ar netiesiogiai daryti lemiamą įtaką, turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje arba šiame punkte nurodytos kitos bendrovės kartu turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje.

bendrovės valdymui. Atitinkamai, šis terminas gali apimti ir įvairius *de facto* kontrolės atvejus, kurie įprastai yra numatyti kitų valstybių pozityvioje teisėje (pvz., Lietuvos ABĮ 5 straipsnio 4 ir 5 dalyse, Italijos ICK 2497-6 straipsnio 1 dalyje, 2359 straipsnio 1 dalies 2 punkte), pavyzdžiui, bus laikoma, kad patronuojanti bendrovė *de facto* kontroliuoja dukterinę bendrovę, jei teisę rinkti ar atšaukti dukterinės bendrovės daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių arba pagal susitarimus, sudarytus su kitais akcininkais, turi balsų daugumą dukterinėje bendrovėje (Mock et al., 2018, p. 311 iš Manovil, 2020, p. 321).

Antra, nagrinėjamų valstybių, kurių pozityvioje teisėje yra numatyti *de facto* kontrolės atvejai, *de facto* kontrolės atvejai nėra identiški. Visų pirma, *de facto* kontrolės atvejis, kai patronuojanti bendrovė pagal susitarimus, sudarytus su kitais akcininkais, turi balsų daugumą toje bendrovėje, yra numatytas Lietuvoje (ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 2 punktas); Prancūzijoje (Prancūzijos komercinio kodekso L233-3 straipsnio 1 dalies 2 punktas); Nyderlanduose (Nyderlandų CK 2 knygos 24a straipsnio 1 dalies a punktas); EMCA (EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies a punktas), bet nėra numatytas Italijoje, Čekijoje. Antra, *de facto* kontrolės atvejis, kai patronuojanti bendrovė turi teisę rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių, yra numatytas Lietuvoje (ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 1 punktas), Prancūzijoje (Prancūzijos komercinio kodekso L233-3 straipsnio 1 dalies 4 punktas; Prancūzijos komercinio kodekso L233-16 straipsnio 2 dalies 2 punktas); Čekijoje (ČBKĮ 75 straipsnio 1 dalis); Nyderlanduose (Nyderlandų CK 2 knygos 24a straipsnio 1 dalies b punktas), EMCA (EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies c punktas). Trečia, *de facto* kontrolės atvejis, kai patronuojanti bendrovė kartu su kitomis jos kontroliuojamomis bendrovėmis turi balsų daugumą dukterinėje bendrovėje, yra numatytas Lietuvoje (ABĮ 5 straipsnio 5 dalies 3 punktas), Nyderlanduose (Nyderlandų CK 2 knygos 24a straipsnio 1 dalies a punktas), Prancūzijoje (Prancūzijos komercinio kodekso L233-3 straipsnio 3 dalis), Čekijoje (ČBKĮ 75 straipsnio 2, 4 dalis), bet nėra numatyta EMCA bei Italijoje. Ketvirta, *de facto* kontrolės atvejis, kai patronuojanti bendrovė turi teisę pasinaudoti VAS faktine balsų dauguma ir todėl faktiškai kontroliuoja kitos bendrovės veiklą Prancūzijoje (Prancūzijos komercinio kodekso L233-3 straipsnio 1 dalies 3 punktas) Italijoje (ICK 2497-6 straipsnio 1 dalis, 2359 straipsnio 1 dalies 2 punktas), Čekijoje (ČBKĮ 75 straipsnio 4 dalis), EMCA (EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte), bet nėra numatytas Lietuvoje bei Nyderlanduose.

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kad Lietuvos ABĮ nėra numatytas *de facto* kontrolės atvejis, kai patronuojanti bendrovė turi teisę

pasinaudoti VAS arba jam prilygstančiame organe faktine balsų dauguma ir todėl faktiškai kontroliuoja kitos bendrovės veiklą. Atitinkamai, natūraliai kyla klausimas, ar toks *de facto* kontrolės atvejis turėtų būti numatytas Lietuvos ABĮ? Akivaizdu, kad šiuo atveju yra aktuali termino *faktinė balsų dauguma* reikšmė, nes būtent bendrovės teisė pasinaudoti faktine balsų dauguma kitos bendrovės VAS leidžia konstatuoti šį *de facto* kontrolės atvejį. Pagal Prancūzijos komercinio kodekso L233-3 straipsnio 1 dalies 3 punktą faktinė balsų dauguma yra suprantama, kaip turėjimas akcijų kiekio, kurio pakanka norimiems sprendimams dukterinėje bendrovėje priimti. Pagal Italijos 2359 straipsnio 1 dalies 2 punktą faktinė balsų dauguma suprantama, kaip turėjimas dukterinės bendrovės akcijų, kurios leidžia daryti lemiamą įtaką dukterinės bendrovės VAS. Pagal ČBKĮ 75 straipsnio 4 dalį faktinė balsų dauguma yra suprantama, kaip turėjimas akcijų VAS suteikiančių mažiausiai 30 procentų visų dukterinės bendrovės balsų, kurios sudarė daugiau kaip 1/2 visų paskutiniuose trijuose VAS dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų. Pagaliau nei EMCA 15 skyriaus 6 straipsnyje, nei kituose EMCA skyriuose terminas faktinė balsų dauguma (angl. *actual majority of votes*) nėra apibrėžtas. Kita vertus, reikia pastebėti, kad Danijos bendrovių įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 4 punkte yra pateikiamas toks pats *de facto* kontrolės atvejis, kaip ir EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte. Atitinkamai, Danijos teisės doktrinoje, aiškinant Danijos bendrovių įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 4 punktą, nurodoma, kad faktinė balsų dauguma (dan. *Faktiske flertal*) priklauso nuo akcininkų, dalyvaujančių VAS, turimų balsų (Nguyen, Bahr, 2019, p. 54).

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kad kiekviename VAS faktinė balsų dauguma gali skirtis (priklausomai nuo VAS dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų), antra, patronuojančios bendrovės teisė kontroliuoti dukterinę bendrovę pasinaudojant faktine balsų dauguma dukterinės bendrovės VAS yra vienkartinio pobūdžio, nes vienu atveju patronuojančiai bendrovei gali pakakti turimų akcijų, kad turėtų teisę kontroliuoti dukterinę, o kitu atveju – ne. Atitinkamai, manytina, kad aptariamas *de facto* kontrolės atvejis neturėtų būti numatytas ABĮ 5 straipsnyje dėl kontrolės nepastovumo (vienkartinio pobūdžio). Reikia pastebėti, kad ir teisės doktrinoje, kai kurių mokslininkų nuomone, tarkim, R. P. Duarte, yra akcentuojamas kontrolės pastovumas kaip būtina sąlyga, kad pripažinti bendrovę patronuojančia (Conac, 2016, p. 5).

EMCA straipsnyje, kitaip nei ABĮ 5 straipsnyje, taip pat yra nustatytos dvi *de facto* kontrolės prezumpcijos. Visų pirma, laikoma, kad kontrolė yra tada, kai dauguma valdybos narių dvejus finansinius metus iš eilės yra renkami kitos bendrovės. Antroji *de facto* prezumpcija yra susijusi su pirmąja

de facto prezumpcija ir ją konkretizuoja: laikoma, kad kita bendrovė (patronuojanti) turėjo įtakos tokiems rinkimams, jeigu per finansinius metus jai priklausė kitos bendrovės (dukterinės bendrovės) akcijų, VAS suteikiančių daugiau nei 40% balsų, o kitam akcininkui nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nepriklausė akcijų, suteikiančių daugiau balsų nei pas ją. Darbo autoriaus nuomone, minėtų *de facto* prezumpcijų nustatymas ABĮ 5 straipsnyje būtų perteklinis. ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 1 punkte jau yra numatytas panašus kontrolės atvejis (t. y., laikoma, kad tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei gali bendrovė, kuri yra tos bendrovės akcininkė turi teisę rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių), kaip ir EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte numatyta prezumpcija. Analizuojant ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 1 punkte numatytą kontrolės atvejį su EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte nustatyta pirmąja prezumpcija, galima pastebėti du esminius skirtumus: pirma, *de facto* kontrolės prezumpcija siejama ne su turėjimu teisę skirti daugumą dukterinės bendrovės valdybos narių (kaip ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 1 punkto atveju), o jau pasinaudojimu (įgyvendinimu) šia teise (skirti daugumą dukterinės bendrovės valdybos narių), antra, pirmoji *de facto* kontrolės prezumpcija taikoma tik tada, kai tokia teisę patronuojanti bendrovė įgyvendina dvejus finansinius metus iš eilės. Taigi pagal ABĮ vien turėjimas teisę rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių jau reiškia, kad viena bendrovė yra patronuojanti, o kita – dukterinė, todėl nereikia papildomai nustatinėti ar dukterinė bendrovė pasinaudojo teise skirti dukterinės bendrovės vadovą ar daugumą dukterinės bendrovės valdybos ar stebėtojų tarybos narių, kad pripažinti tam tikrą bendrovę patronuojančia. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad net ir Prancūzijos komercinio kodekso L. 233-16 straipsnyje, kuriuo pagrindu buvo parengtos EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte numatytos prezumpcijos, nėra atskirai išskiriamas kontrolės atvejis, kai patronuojanti bendrovė yra dukterinės bendrovės akcininkė ir turi teisę skirti arba atšaukti daugumą patronuojamosios bendrovės valdybos narių (apsiribojama tik minėtų prezumpcijų nustatymu). Atitinkamai, manytina, kad norint išvengti perteklinio reglamentavimo, ABĮ 5 straipsnyje neturėtų būti nustatytos prieš tai aptartos prezumpcijos.

2.2.3.3. Kontrolė sutarties pagrindu

Kontrolė sutarties pagrindu yra pripažįstama dalies nagrinėjamų valstybių pozityvioje teisėje, o būtent: Vokietijos (AktG 291 straipsnis), Italijos (ICK 2359 straipsnio 1 dalies 3 punktas), Prancūzijos (Prancūzijos komercinio kodekso L233-16 straipsnio 2 dalies 3 punktas). Reikia pastebėti, kad

minėtose valstybėse kontrolės sutartis nėra suprantama vienodai. Vokietijoje kontrolė sutartis yra siejama tik su specialios sutarties, numatytos AktG 291 straipsnyje, sudarymu. Tuo tarpu Italijoje kontrolė sutarties pagrindu nėra siejama su specialios sutarties sudarymu, o pagal Italijos CK 2359 straipsnio 1 dalies 3 punktą kontrolė gali atsirasti bet kurios sutarties pagrindu, jei pagal sutartį viena bendrovė įgyja teisę kontroliuoti kitą bendrovę (pvz., kontrolė gali būti įgyjama koncesijos, franšizės ar projektų finansavimo sutarties pagrindu (Pernazza, 2012 p. 246; Manovil, 2020, p. 13)). Prancūzijoje kontrolė sutarties pagrindu taip nėra siejama su specialios sutarties sudarymu (Vicari, A. and Schall, A, 2020, p. 149). Be to, svarbu pastebėti, kad Vokietijoje kontrolės sutartis yra sudaroma, siekiant suformuoti sutartinę grupę (AktG 16 straipsnio 1 dalis), tuo tarpu nei Italijos, nei Prancūzijos, nei EMCA teisinis reguliavimas nenumato galimybės suformuoti grupę sutarties pagrindu. Minėtų valstybių (Italijos, Prancūzijos) pozityvioje teisėje kontrolės sutarties pagrindu numatymas yra skirtas tik konstatavimui, kad viena bendrovė yra patronuojančioji, o kita dukterinė. Atitinkamai, šiose valstybėse nepriklausomai nuo to, ar kontrolė bus *de jure*, *de facto* ar sutarties pagrindu teisiniai padariniai bus tokie patys, t. y. viena bendrovė bus laikoma patronuojančia, o kita dukterine. Tuo tarpu Vokietijoje teisiniai padariniai skiriasi, priklausomai nuo to, ar bendrovė yra kontroliuojama *de facto*, *de jure* ar kontrolės sutarties pagrindu. Pavyzdžiui, tik sudarius AktG 291 straipsnyje numatytą kontrolės sutartį patronuojanti bendrovė turės teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams.

Lietuvos pozityvioje bendrovių teisėje kontrolė sutarties pagrindu nėra numatyta, tad natūraliai kyla klausimas, ar tikslinga būtų numatyti tokį kontrolės pagrindą? Pažymėtina, kad toliau į minėtą klausimą atsakoma atskirai aptariant kontrolę specialios sutarties pagrindu bei bet kokios sutarties pagrindu.

Atitinkamai, kalbant apie kontrolę specialios sutarties pagrindu, svarbu atkreipti dėmesį į kelis dalykus. Visų pirma, kaip ir minėta, Vokietijos AktG kontrolės sutarties pagrindu numatymas yra skirtas tam, kad galima būtų suformuoti sutartinę grupę, ko rezultate patronuojanti bendrovė įgytų teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams. Atitinkamai, manytina, kad vien kontrolės specialios sutarties pagrindu numatymas Lietuvos bendrovių teisėje būtų mažai efektyvus, jei tokio susitarimo teisiniai padariniai apsiribotų tik bendrovės pripažinimu patronuojančia, o kitos – dukterine, nes paprasčiausiai praktikoje bendrovės neturėtų suinteresuotumo sudaryti tokio pobūdžio susitarimo. Pavyzdžiui, 2000 m. Lenkijoje buvo įgyvendinta Lenkijos Respublikos bendrovių komercinio kodekso (toliau – LRBKK) reforma, ko rezultate – buvo reglamentuoti tam tikri grupių veiklos

klausimai. Atitinkamai, LRBKK 7 straipsnyje buvo nustatyta galimybė sudaryti kontrolės susitarimą, tačiau, kitaip nei Vokietijos AktG atveju, Lenkijos grupių reguliavimas nenumatė, kad LRBKK 7 straipsnyje numatytos kontrolės sutarties sudarymas suteikia patronuojančiajai bendrovei teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, taip pat nebuvo numatytos vokiškajam reguliavimui būdingos dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų bei kreditorių interesų teisinės apsaugos priemonės. Atitinkamai, Lenkijoje tokio pobūdžio susitarimai praktikoje yra itin retai sudaromi bei bendrovės kur kas dažniau veikia faktinėse grupėse ((Vicari, A. and Schall, A, 2020, p. 832-835). Antra, net ir valstybėse, įskaitant Vokietiją, kuriose yra detalai reglamentuota sutartinių grupių veikla, įskaitant patronuojančios bendrovės teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, grupės, veikiančios kontrolės sutarties pagrindu, yra pakankamai retos bei praktikoje gerokai populiareesnės yra *de facto* grupės (Andenas, Wooldridge, 2010, p. 459; Wymeersch, 1993, p. 154). Trečia, kai kurių valstybių, pavyzdžiui, Čekijos pozityvioje teisėje, iš pradžių buvo numatyta galimybė sudaryti kontrolės susitarimus, tačiau dėl tokių susitarimų reto naudojimo verslo praktikoje, galop buvo pripažinta, kad tokio pobūdžio susitarimai yra mažai efektyvus bei buvo nuspręsta jų atsisakyti (Černa, Tomašek, 2020, p. 249, 250; Havel, 2015, p. 32). Atitinkamai, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kontrolės susitarimo numatymas valstybių pozityvioje teisėje tiek valstybėse (pvz., Vokietijoje), kuriose detalai reglamentuota kontrolės susitarimo sudarymo tvarka, dėl šios sutarties sudarymo atsirandantys teisiniai padariniai (pvz., patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams), tiek valstybėse, kuriose tik apsiribojama tokios sutarties sudarymo galimybe (pvz., Lenkijoje), nėra efektyvus ir lemia retą tokių susitarimų sudarymą praktikoje bei kai kurių valstybių (pvz., Čekijos) pasirinkimą atsisakyti tokio pobūdžio susitarimų pozityvioje teisėje. Atitinkamai, manytina, kad egzistuoja nemaža tikimybė, kad tokio pobūdžio kontrolės susitarimo numatymas Lietuvos bendrovių teisėje būtų mažai efektyvus bei retai naudojamas praktikoje, todėl kontrolės specialios sutarties pagrindu numatymas Lietuvos bendrovių pozityviojoje teisėje nebūtų itin tikslingas⁸⁵.

⁸⁵ Be to, kaip minėta, kontrolės susitarimas įprastai yra sudaromas, kad patronuojanti bendrovė įgytų teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, tačiau, kaip matyti, kai kuriose valstybėse (pvz., Čekijoje) bei pagal EMCA ir taip yra numatyta, t. y. be kontrolės sutarties sudarymo, patronuojančios bendrovės teisė teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams. Kitaip tariant, patronuojančios bendrovės teisė teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organų nariams nebūtinai turi būti susijusi su kontrolės sutarties sudarymu.

Kalbant apie kontrolę sutarties pagrindu, kai nėra sudaroma speciali kontrolės sutartis, svarbu pastebėti kelis dalykus. Visų pirma, valstybių (Italijos, Prancūzijos) pozityvioje teisėje bei pagal EMCA kontrolės sutarties pagrindu numatymo paskirtis yra tokia pati, kaip ir ABI 5 straipsnio, t. y. vienos bendrovės pripažinimo patronuojančia, o kitos dukterine. Antra, aptariamas kontrolės pagrindas yra išorinio ekonominio pobūdžio (angl. *economic external control*). Atitinkamai, tai reiškia du dalykus: visų pirma, kontrolė sutarties pagrindu, kitaip nei *de jure* ar *de facto* kontrolė, nepasireiškia teise kontroliuoti kitą bendrovę (dukterinę bendrovę) per jos VAS arba valdymo organą (vidinė kontrolė (angl. *internal control*)), antra, kontrolė sutarties pagrindu, kitaip nei *de jure* ar *de facto* kontrolė, yra ekonominio pobūdžio, t. y. kai pagal prisiimtus sutartinius įsipareigojimus viena bendrovė (dukterinė bendrovė) tampa ekonomiškai priklausoma nuo kitos bendrovės, t. y. patronuojančios bendrovės (Vicari, A. and Schall, A, 2020, p. 610). Taigi, norint pagal minėtąjį pagrindą konstatuoti kontrolę, turi būti nustatoma, kad dėl prisiimtų sutartinių įsipareigojimų bendrovė tapo ekonomiškai priklausoma. Atitinkamai natūraliai kyla klausimas, kokio pobūdžio sutartiniai įsipareigojimai reiškia bendrovės (dukterinės bendrovės) ekonominį priklausomumą?

Visų pirma, reikia pastebėti, kad tiek Italijoje, tiek Prancūzijoje, apibrėžiant aptariamą kontrolės sutarties pagrindą atvejį, nėra detalizuojama, kokio tai pobūdžio įsipareigojimai. Abiejų valstybių reguliavimo atvejais apsiribojama tik pakankamai bendro pobūdžio nuostata, t. y., kad bendrovė yra dukterinė, jei yra kitos bendrovės kontroliuojama dėl prisiimtų sutartinių įsipareigojimų (ICK 2359 straipsnio 1 dalies 3 punktas, Prancūzijos komercinio kodekso L233-16 straipsnio 2 dalies 3 punktas). Atitinkamai, teisės doktrinoje taip pat pažymima, kad Prancūzijos komercinio kodekso L233-16 straipsnio 2 dalies 3 punkto formuluotė yra neaiški bei nepakankama, nes nėra aišku ar ši formuluotė apima išorinio ekonominio pobūdžio kontrolę (Manovil, 2020, p. 13). Tuo tarpu Italijos teisės doktrinoje nėra sutariama, ar pagal ICK 2359 straipsnio 1 dalies 3 punktą pakanka nustatyti, kad sutarties pagrindu bendrovė (dukterinė bendrovė) yra ekonomiškai priklausoma nuo kitos bendrovės (patronuojančios bendrovės) ar dar papildomai turi būti nustatoma, kad sutarties pagrindu bendrovė (patronuojanti bendrovė) įgyja teisę valdyti kitą bendrovę, t. y. dukterinę bendrovę (Vicari, A. and Schall, A, 2020, p. 612). Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kad pakankamai bendro pobūdžio formuluotės, t. y. kad viena bendrovė įgyja teisę kontroliuoti kitą bendrovę pagal prisiimtus sutartinius įsipareigojimus, numatymas Italijos bei Prancūzijos pozityvioje teisėje sukelia tam tikrą teisinį neapibrėžtumą: visų pirma, nėra aišku, kokio pobūdžio sutartiniai įsipareigojimai yra

pakankami, norint konstatuoti bendrovės ekonominį priklausomumą, antra, neaišku, ar pakanka vien ekonominio bendrovės priklausomumo, norint konstatuoti kontrolę sutarties pagrindu.

Tuo tarpu EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies b punkte yra nurodoma, kad kontrolė sutarties atveju yra tada, kai bendrovė (patronuojanti bendrovė) turi teisę valdyti bendrovės (dukterinės bendrovės) finansinę ir veiklos politiką. Reikia pastebėti, kad EMCA komentare nėra paaiškintas EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies b punkte nurodomas kontrolės atvejis, tačiau nurodoma, kad šis kontrolės atvejis buvo parengtas pagal TAS 27. Atitinkamai TAS 27 13 straipsnio 1 dalies b punkte, nors ir yra nurodytas minėtas kontrolės atvejis, bet vartojama žodžių formuluotė „*teisė valdyti bendrovės finansinę ir veiklos politiką*“ TAS 27 nėra paaiškinta. Tuo tarpu teisės doktrinoje nurodoma, kad TAS 27 vartojama žodžių formuluotė „*teisė valdyti bendrovės veiklos politiką*“ turėtų būti suprantama, kaip teisė koordinuoti dukterinės bendrovės rinkodarą, pardavimus (angl. *sales*), gamybą, žmogiškuosius išteklius (angl. *human resources*), tuo tarpu „*teisė valdyti bendrovės finansinę politiką*“ turėtų būti suprantama, kaip teisė spręsti dėl dukterinės bendrovės biudžeto, įstatinio kapitalo didinimo, dividendų bei apskaitos politikos, investavimo strategijos, dukterinės bendrovės verslo strategijos (Narayanawamy, 2014, p. 348; Casabona, A. and Tobin, P., 2005, p. 38). Visgi, darbo autoriaus nuomone, toks doktrinoje randamas TAS 27 formuluotės aiškinimas sukelia tam tikrą teisinį neaiškumą, nes, kaip matyti, apibrėžiant finansinę ir veiklos politiką nurodoma yra teisė spręsti dėl įstatinio kapitalo didinimo, o įstatinio kapitalo didinimas priklauso VAS kompetencijai bei reiškia jau vidinį bendrovės kontrolės būdą, o, kaip minėta, sutartinei kontrolei yra būdinga išorinė kontrolė, o ne vidinei (Vicari, A. and Schall, A., 2020, p. 610). Be to, reikia pažymėti ir tai, kad TAS 27 pateiktas kontrolės apibrėžimas, t. y. teisė valdyti bendrovės finansinę ir veiklos politiką, sulaukė nemažai kritikos dėl savo neapibrėžtumo bei galiausiai TFAS 10⁸⁶ buvo atsisakyta minėto TAS 27 kontrolės apibrėžimo (Gluzova, 2016, p. 19). Be to, TFAS 10 neliko ir kontrolės sutarties atvejo, kai bendrovė (patronuojanti bendrovė) turi teisę valdyti bendrovės (dukterinės bendrovės) finansinę ir veiklos politiką.

Pagaliau reikia pastebėti, kad teisės doktrinoje randama pozicija, kad tik vidinė kontrolė, t. y., kai kontrolė įgyvendinama per VAS ar valdymo organus, turėtų būti aktuali bendrovių teisei, o išorinė kontrolė, kuri pagrįsta sutarties, pagal kurią viena bendrovė tampa ekonomiškai priklausoma nuo kitos, yra sutarčių teisės problema, todėl ginčai, kurie gali atsirasti tokio pobūdžio

⁸⁶ TFAS 10 pakeitė TAS27.

sutartiniuose santykiuose, neturi būti sprendžiami bendrovių teisės normomis (Manovil, 2020, p. 13). Dar daugiau, būtent todėl Vokietijos teismų praktikoje jau ilgą laiką yra pripažįstama, kad išorinė kontrolė sutarties pagrindu yra ne bendrovių teisės, o sutarčių teisės reguliavimo dalykas (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 1979 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje iš Manovil, 2020, p. 14).

Atsižvelgiant į visą tai, kas išdėstyta, galima pastebėti ir tai, kad kontrolės sutarties pagrindu nustatymas yra gerokai sudėtingesnis, lyginant su *de jure* ir *de facto* kontrolės nustatymu, nes, kitaip nei *de jure* bei *de facto* kontrolės atvejais, kontrolės sutarties atveju turi būti atliekamas faktinės situacijos ekonominis vertinimas, t. y., ar bendrovė yra ekonomiškai priklausoma nuo kitos bendrovės, kai tuo tarpu *de jure* bei *de facto* kontrolės atvejais pakanka nustatyti bendrovės galimybę kontroliuoti kitą bendrovę (dukterinę), kad ji būtų laikoma patronuojančia. Kitaip tariant, *de jure* bei *de facto* kontrolės atvejai gali būti gerokai lengviau pritaikomi praktikoje nei kad kontrolė sutarties pagrindu. Be to, kaip matyti, kontrolė sutarties pagrindui trūksta teisinio apibrėžtumo (tiek analizuojant Italijos, tiek Prancūzijos, tiek EMCA reguliavimą buvo pastebėtas šio pagrindo teisinis neapibrėžtumas), kuris įprastai nėra būdingas *de facto* ir *de jure* kontrolės pagrindams, nes įprastai šių pagrindų atvejai detalizuojami yra atitinkamos valstybės pozityvioje teisėje bei pakankamai aiškiai yra apibrėžiami, pvz., *de jure* kontrolės atveju – bendrovės turėjimas balsų daugumą kitoje bendrovėje arba *de facto* kontrolės atveju – teisė rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių. Kai tuo tarpu apibrėžiant kontrolę sutarties pagrindu yra naudojamos pakankamai neaiškios ir gan bendro pobūdžio formuluotės „*teisė valdyti bendrovės finansinę ir veiklos politiką*“ (EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies b punktas) arba „*bendrovė kontroliuojama kitos bendrovės dėl priimtų sutartinių įsipareigojimų*“ (ICK 2359 straipsnio 1 dalies 3 punktas, Prancūzijos komercinio kodekso L233-16 straipsnio 2 dalies 3 punktas), kurias sudėtinga efektyviai taikyti praktikoje.

Atitinkamai, atsižvelgiant į kontrolės sutarties pagrindo problematiškumą, darytina išvada, kad Lietuvos pozityvioje bendrovių teisėje tokio kontrolės atvejo numatymas suteiktų nemažai teisinio neapibrėžtumo, todėl nėra pritariama jam.

3. GRUPĖS INTERESO PRIPAŽINIMAS BENDROVIŲ TEISĖJE

3.1. Grupės intereso pripažinimas ES lygiu

Grupės interesą pripažinti ES lygiu buvo bandyta dar 1984 m. Devintosios direktyvos projekte, kurios preambulėje numatyta, jog tuo atveju, kai grupė suformuota kontrolės sutarties pagrindu, tai dukterinės bendrovės interesai yra subordinuoti grupės interesams. Tokiu atveju net ir dukterinei bendrovei žalingos⁸⁷ priemonės turėtų būti laikomos teisėtomis tol, kol jos atitinka grupės interesus (angl. *even detrimental measures should be legally permissible in so far as they are in the interests of the group*). Atitinkamai Devintosios direktyvos projekto 24 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad patronuojanti bendrovė turi teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, o pastarieji turi juos įgyvendinti. Patronuojanti bendrovė, teikdama nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, turi laikytis rūpestingo elgesio standarto bei nurodymai turi atitikti grupės interesus (Devintosios direktyvos projekto 25 straipsnis). Patronuojančios bendrovė, įgyvendindama teisę duoti nurodymus, yra atsakinga už bet kokią dukterinei bendrovei sukeltą žalą, kuri atsirado dėl patronuojančios bendrovės nevykdymo ar netinkamo vykdymo pareigų, numatytų šios direktyvos 25 straipsnyje (Devintosios direktyvos projekto 26 straipsnio 1 dalis). Dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas (ar akcininkai) turi teisę kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo dukterinei bendrovei iš patronuojančios bendrovės (Devintosios direktyvos projekto 26 straipsnio 2 dalis). Tuo tarpu dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, kurie įgyvendino patronuojančios bendrovės nurodymus, nėra laikomi atsakingi už dukterinei bendrovei atsiradusią žalą, patronuojančiai bendrovei pažeidus Devintosios direktyvos projekto 25 straipsnyje numatytas pareigas, jei pastarieji įrodo, jog žala dukterinei bendrovei atsirado dėl patronuojančios bendrovės nurodymų įgyvendinimo (Devintosios direktyvos projekto 27 straipsnis). Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kad: visų pirma, Devintosios direktyvos projekte grupės interesas buvo pripažįstamas tik kontrolės sutarties pagrindu veikiančioje vertikalioje grupėje (nei horizontalioje grupėje, nei faktinėje grupėje grupės interesas nebuvo pripažintas), antra, grupės intereso pripažinimas buvo glaudžiai susijęs su patronuojančios bendrovės teise duoti nurodymus, t. y. pagal Devintosios direktyvos nuostatas dukterinės bendrovės

⁸⁷ Darbo autoriaus nuomone, „žalingos priemonės“ turėtų būti suprantamos pirmiausia kaip dukterinei bendrovei žalą sukėlusios priemonės, nes sistemškai analizuojant Devintosios direktyvos projekto 25 straipsnio nuostatas, matyti, kad kalbama būtent apie žalos atsiradimą dėl neveikimo grupės interesais.

valdymo organams buvo leidžiama veikti grupės interesais tik esant patronuojančios bendrovės nurodymams, patys dukterinės bendrovės valdymo organai neturėjo teisės nuspręsti veikti grupės interesais (Devintosios direktyvos projekto 25 straipsnis), trečia, pagal Devintosios direktyvos projektą net ir patronuojančios bendrovės nurodymai, sukeltys žalą dukterinei bendrovei, buvo laikomi teisėtais, jei patronuojanti bendrovė juos teikdama laikėsi rūpestingo elgesio standarto bei nurodymai atitiko grupės interesus (Devintosios direktyvos projekto 25 straipsnis), ketvirta, Devintosios direktyvos projektas numatė dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisę pareikšti išvestinį ieškinį patronuojančios bendrovės atžvilgiu (Devintosios direktyvos projekto 26 straipsnio 2 dalis), penkta, pagal Devintosios direktyvos projektą grupės interesas buvo pripažįstamas tiek visiškai priklausomoje dukterinėje bendrovėje, tiek dukterinėje bendrovėje, turinčioje smulkiųjų akcininkų.

1998 m. „*Forum Europeum*“ komiteto parengtoje rekomendacijoje dėl grupės teisės Europai taip pat buvo pasisakyta dėl grupės intereso pripažinimo ES lygiu, nurodant, kad nors ir realybė yra tokia, kad bendrovių, kurios priklauso grupei, pajamos dažnu atveju yra naudojamos visos grupės labui, grupės interesais, tačiau daugumos ES valstybių teisiniai reguliavimai to (veikimo grupės interesais) *de jure* nepripažįsta, įtvirtindami teisinę dogmą, kad egzistuoja tik kiekvienos grupės bendrovės pavieniai interesai, bet ne visos grupės interesai (Forum Europeum, 1998, p. 197). Atitinkamai „*Forum Europeum*“ komitetas, siekdamas pašalinti minėtą teisinio reguliavimą trūkumą, pasiūlė ES lygiu pripažinti grupės interesą, remiantis Prancūzijoje suformuota „*Rozenblumo koncepcija*“, o būtent, kad dukterinės bendrovės valdymo organai turėtų teisę veikti grupės interesais ir dukterinės bendrovės valdymo organai nebūtų laikomi pažeidusiais savo pareigas dukterinės bendrovės atžvilgiu, jeigu nustatomos trys sąlygos: pirma, grupė turi subalansuota ir nusistovėjusią struktūrą, antra, dukterinė bendrovė yra įtraukta į ilgalaikę ir darnią grupės politiką, trečia, dukterinės bendrovės valdymo organas turi padaryti pagrįstą prielaidą, kad patirta dukterinės bendrovės žala/praradimas⁸⁸/trūkumas (angl. *damage/loss/disadvantage*) per pagrįstą laikotarpį bus kompensuotas gauta nauda/gavimu/privalumu (angl. *benefit/gain/advantage*). Be to, patirta dukterinės bendrovės žala (praradimas/trūkumas) neturi kelti grėsmės dukterinės bendrovės mokumui. „*Forum Europeum*“ komitetas taip pat nurodė, kad dukterinės bendrovės

⁸⁸ Dukterinės bendrovės „*praradimas*“ įprastai turi būti suprantamas, kaip dukterinės bendrovės reiškia verslo galimybių praradimas (angl. *loss of business opportunities*, Forum Europeum, 1998, p. 260).

valdymo organai taip turėtų turėti pareigą rinkti bei saugoti duomenis, patvirtinančius minėtų sąlygų laikymąsi, veikiant grupės interesais, bei pateikti šiuos duomenis artimiausiame dukterinės bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime (Forum Europeum, 1998, p. 207). Taip pat „Forum Europeum“ nurodė, kad ES valstybėms narėms turėtų būti palikta diskrecija nuspręsti, kokias dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų teises apsaugos priemonės numatyti, kai dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais neatitinka minėtųjų trijų sąlygų. ES valstybės narės taip pat turėtų nuspręsti, ar savo nacionalinėje bendrovių teisėje numatyti patronuojančios bendrovės teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams (Forum Europeum, 1998, p. 206). Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kad, visų pirma, „Forum Europeum“ komitetas pasisakė už grupės intereso pripažinimą nesiejant jo su konkrečiu grupės susiformavimo pagrindu, kaip kad Devintosios direktyvos rengėjai. Antra, pagal „Forum Europeum“ komiteto pasiūlymą grupės interesas nėra susijęs su patronuojančios bendrovės teise teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, t. y. patys dukterinės bendrovės valdymo organai, atsižvelgdami į minėtas tris sąlygas, turi priimti sprendimą, ar veikti grupės interesais. Trečia, pagal *Forum Europeum*“ komiteto pasiūlymą dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais, kuris sukelia dukterinei bendrovei žalą/praradimą /trūkumą, yra laikomas teisėtu, jei atitinka minėtasias tris veikimo grupės interesais sąlygas, ketvirta, pagal „Forum Europeum“ komiteto pasiūlymą paliekama diskrecija ES valstybėms narėms pačioms sureguliuoti civilinės atsakomybės klausimus, susijusius su dukterinės bendrovės valdymo organų veikimų grupės interesais, pažeidžiant minėtasias tris veikimo grupės interesais sąlygas. Penkta, pagal „Forum Europeum“ komiteto pasiūlymą grupės interesas grupės interesas turėtų būti pripažįstamas tiek visiškai priklausomoje dukterinėje bendrovėje, tiek turinčioje dukterinėje bendrovėje smulkiųjų akcininkų.

2002 m. „Winter group“ ekspertų grupė pritarė „Forum Europeum“ komiteto pozicijai dėl poreikio pripažinti grupėse interesą, atkreipdama dėmesį į tai, kad turi būti ieškoma būdų, kaip užtikrinti pusiausvyrą tarp atitinkamos grupės bendrovės ir visos grupės interesų (Winter group, p. 97). Atitinkamai, Europos Komisija 2003 m. plane dėl bendrovių teisės modernizavimo, atsižvelgdama į minėtąją 2002 m. „Winter Group“ ekspertų grupės ataskaitą, nurodė, jog ES lygiu turi būti užtikrinta dukterinės bendrovės valdymo organų teisė veikti grupės interesais, tačiau kartu turi būti užtikrinta dukterinės bendrovės akcininkų bei kreditorių apsauga. Europos Komisija taip pat nurodė, kad tokios taisyklės nustatymas ES lygiu yra svarbus žingsnis,

siekiant gerinti verslo konkurencingumą bei efektyvumą (European Commission, 2003, p. 18).

2011 m. Reflection grupės pateiktoje ataskaitoje taip pat buvo pabrėžtas poreikis pripažinti grupės interesą ES lygiu: visų pirma, siekiant palengvinti tarpvalstybinių bendrovių grupių valdymą, antra, suteikiant dukterinės bendrovės valdymo organams daugiau aiškumo dėl teisės veikti grupės interesais (Reflection group, 2011 p. 60-61, 65). Kita vertus, minėtoje Reflection grupės ataskaitoje nebuvo konkretizuotos sąlygos, kurioms esant dukterinės bendrovės valdymo organai galėtų veikti grupės interesais, buvo tik paminėtas tokių sąlygų nustatymo poreikis tuo atveju, jei ES lygių būtų priimta iniciatyva dėl grupės intereso pripažinimo (Reflection group, 2011 p. 60-61, 64). 2012 m. Europos Komisija, remdamasi Reflection grupės ataskaita bei 2012 m. Europos Komisijos užsakymu atliktos apklausos⁸⁹ rezultatais, Europos bendrovių teisės ir įmonių valdymo veiksmų plane nurodė, kad 2014 Europos Komisija pasiūlys iniciatyva dėl grupės intereso pripažinimo (Europos komisija, 2012, p. 14). Visgi 2014 m. tokia iniciatyva dėl grupės intereso pripažinimo taip ir nebuvo pasiūlyta (Winner, 2016, p. 91).

Nepaisant to, kad 2014 m. Europos Komisija jokios iniciatyvos dėl grupės intereso pripažinimo taip ir nepasiūlė, tačiau pastaraisiais metais įvairiose mokslininkų darbų grupių ataskaitose ir toliau pasisakoma už grupės intereso pripažinimą ES lygiu bei pateikiami pasiūlymai (Club des Juristes“, 2015, p. 24; ICLEG, 2016a, p. 47; ECLE).

2015 m. „Club des Juristes“ darbo grupės parengtame pasiūlyme Europos Komisijai siūloma pripažinti grupės interesą ES lygiu, remiantis Rozenbliumo testu, nurodant, kad dukterinės bendrovės valdymo organams turėtų būti leidžiama veikti ne dukterinės, bet visos grupės interesais, kai nustatomos trys sąlygos: pirma, priklausimas grupei, pagrįstai struktūriniais ryšiais tarp grupės subjektų, ir įgyvendinimas bendros grupės strategijos, antra, sprendimas turi atitikti grupės interesus, nekeliant pavojaus dukterinės bendrovės mokumui, trečia, užtikrinimas, kad dukterinei bendrovei ateityje bus kompensuota dėl veikimo grupės interesais. Tuo atveju, jei dukterinė bendrovė visiškai priklausoma, tai pakanka nustatyti, kad veikimas grupės interesais nekels pavojaus dukterinės bendrovės mokumui (Club des Juristes“, 2015, p. 13). Taip pat nurodyta, kad pripažįstant grupės interesą kartu turi būti numatytos teisinės priemonės, skirtos apsaugoti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų ir kreditorių interesus, kaip viena iš galimų priemonių –

⁸⁹ Apklausa buvo atliekama 26 ES valstybėse, apklausos dalyviai buvo verslo federacijų, draudimo bendrovių, bankų atstovai, teisininkai, pavieniai investuotojai ir pan. (Europos komisija, 2012, p. 3).

informacijos atskleidimas dėl priklausymo grupei (Club des Juristes, 2015, p. 15).

ICLEG 2016 metais parengtoje ataskaitoje dėl grupės intereso pripažinimo ES lygiu nurodoma, kad grupės interesas turėtų būti pripažintas pirmiausia visiškai priklausomose dukterinėse bendrovėse. ICLEG tokią savo poziciją grindžia tuo, kad ES valstybėse narėse ir taip pakankamai skirtingi požiūriai į grupių reguliavimą, todėl net ir grupės intereso pripažinimas ES lygiu visiškai priklausomosiose dukterinėse bendrovėse būtų pakankamai didelis iššūkis, ieškant konsensuso (ICLEG, 2016a, p. 40). Atitinkamai ICLEG autoriai pateikia tris alternatyvius variantus dėl grupės intereso pripažinimo visiškai priklausomose dukterinėse bendrovėse ES lygiu. Pagal pirmąjį variantą yra pateikiama tokia grupės intereso pripažinimo formuluotė: ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad visiškai priklausomos dukterinės bendrovės valdymo organai galėtų atsižvelgti į kitų grupės bendrovių interesus. Kaip nurodo ICLEG autoriai, dukterinės bendrovės valdymo organai turėtų patys nuspręsti, ar konkrečiu atveju veikti grupės interesais. Visgi ICLEG autoriai pripažįsta, kad pirmojo pasiūlyto varianto formuluotė sukelia tam tikrą neaiškumą dėl jos realaus pritaikomumo, jei būtų sprendžiama dėl dukterinės bendrovės valdymo organų narių civilinės atsakomybės dukterinei bendrovei tapus nemokia (ICLEG, 2016a, 42). Pagal antrąjį variantą yra pateikiama tokia grupės intereso pripažinimo formuluotė: ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad visiškai priklausomos dukterinės bendrovės valdymo organai galėtų atsižvelgti į kitų grupės bendrovių interesus, jei yra tenkinama 2 pastraipoje nurodyta sąlyga, t. y., kad bet kokie veiksmai, atsiradę dėl sprendimo veikti grupės interesais, neturi lemti dukterinės bendrovės grynojo turto ar pelno sumažėjimo, skirto paskirstymui atlikti, kaip apibrėžta 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyvos 2012/30/ES dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 54 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, akcines bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą 17 straipsnio 1-3 dalyse. ICLEG autoriai nurodo, kad antrasis variantas yra taip pat orientuotas į dukterinės bendrovės kreditorių interesų apsaugą dėl dukterinės bendrovės veikimo grupės interesais, tačiau kartu ICLEG autoriai pažymi, kad nors ir antroje formuluotėje yra pateikiama nuoroda į Antroje direktyvoje nustatytus kapitalo pertvarkymo ribojimus, tačiau šie ribojimai nėra tokie efektyvus, kaip kad „*mokumo testas*“ (angl. *solvency test*), nes pastarasis yra orientuotas į ateitį, o būtent, kad dukterinės bendrovės valdymo organai, atsižvelgdami į turimą informaciją, turi įvertinti, ar veikimas grupės interesais leis dukterinei bendrovei toliau vykdyti savo

prisiimtus įsipareigojimus (ICLEG, 2016, p. 42). Pagaliau trečiasis variantas dėl grupės intereso pripažinimo pateikia dvi formuluotės, iš kurios pirmoji yra skirta, kai dukterinė bendrovė yra atviro tipo, o antroji, kai dukterinė bendrovė uždaro tipo. Pirmuoju atveju, t. y., kai dukterinė bendrovė yra atviro tipo, yra pateikiama identiška formuluotė prieš tai minėtajam antrajam variantui. Tuo tarpu, kai dukterinė bendrovė yra uždaro tipo, pateikiama tokia grupės intereso pripažinimo formuluotė: ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad visiškai priklausomos dukterinės bendrovės valdymo organai galėtų atsižvelgti į kitų grupės bendrovių interesus, jei yra tenkinama tokia sąlyga, t. y, kai yra priimamas sprendimas veikti grupės interesais, tai kiekvienas dukterinės bendrovės valdymo organų narys, įvertinęs esamą dukterinės bendrovės padėtį, įskaitant jos esamus ir potencialius įsipareigojimus, turi būti padaręs raštišką pareiškimą (ne vėliau kaip 14 dienų iki sprendimo priėmimo), kad jis susidarė nuomonę, jog dukterinė bendrovė galės visiškai sumokėti skolas ne mažiau kaip per 6 mėnesius nuo skolos grąžinimo termino suejimo, atsižvelgiant į priimtą sprendimą veikti grupės interesais. ICLEG autoriai nurodo trečiojo varianto nuostata dėl raštiško pareiškimo turėtų būti palikta valstybių narių diskrecijai (ICLEG, 2016, p. 42). ICLEG autoriai taip pat yra pateikę pasiūlymą dėl grupės intereso pripažinimo dukterinėse bendrovėse, kuriose yra smulkiųjų akcininkų, o būtent: ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad nevisiškai priklausomos dukterinės bendrovės (angl. *not a wholly-owned subsidiary*) valdymo organai galėtų atsižvelgti į kitų grupės bendrovių interesus bent tik tuo atveju, jei dukterinės bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas yra priėmęs sprendimą pakeisti įstatus, numatant jose dukterinės bendrovės valdymo organams teisę veikti grupės interesais (ICLEG, 2016, p. 44). Kaip nurodo ICLEG autoriai, ES valstybės narės pačios turėtų nuspręsti, kokia balsų dauguma toks sprendimas turėtų būti laikomas priimtu dukterinės bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime (ICLEG, 2016, p. 44). Be to, ICLEG autoriai pažymi, kad minėta formuluotė turėtų būti tikslinama, nurodant, kad dukterinės bendrovės valdymo organai galėtų veikti grupės interesais tik tada, kai dėl tokio sprendimo priėmimo nebus sudarytas sandoris už akivaizdžiai netinkamą atlygį dukterinei bendrovei ar kad nebūtų pažeistas abipusių įsipareigojimų balansas, atsižvelgiant į Rozenbliumo testo sąlygas (ICLEG, 2016, p. 44). ICLEG autoriai taip pat nurodo, kad kol kas pakankamai sudėtinga ES lygiu būtų pripažinti patronuojančios bendrovės teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams dėl nebuvimo konsensuso tarp ES valstybių narių (ICLEG, 2016, p. 45). Kita vertus, ICLEG autoriai pažymi, kad bent jau visiškai priklausomose dukterinėse bendrovėse ši problema iš dalies artimiausiu metu galėtų būti išspręsta, nes 2014 m. balandžio 9 d. Europos Komisija pateikė pasiūlymą dėl direktyvos dėl

vienanarių, privačių ribotos atsakomybės bendrovių (Europos Komisija, 2014), kurios 23 straipsnyje, be kita ko, numatyta bendrovės, įskaitant dukterinės, vienintelio nario teisė teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams (ICLEG, 2016, p. 45). Visgi, reikia pastebėti, kad 2018 m. Europos Komisija atšaukė pasiūlymą dėl direktyvos dėl vienanarių, privačių ribotos atsakomybės bendrovių (Europos Komisija, 2018, p. 4), tad ICLEG autorių minėtasis lūkestis taip ir neišsipildė, t. y. ES lygiu ir toliau nėra pripažįstama patronuojančios bendrovės teisė teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima išskirti kelis pastebėjimus apie ICLEG pateiktą pasiūlymą dėl grupės intereso pripažinimo ES lygiu. Visų pirma, grupės intereso pripažinimas nėra susijęs su patronuojančios bendrovės teise teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, t. y. patys dukterinės bendrovės valdymo organai turi priimti sprendimą, ar veikti grupės interesais, antra, numatytos skirtingos grupės intereso pripažinimo sąlygos tiek priklausomai nuo to, ar dukterinė bendrovė yra atviro ar uždaro tipo, tiek nuo to, ar dukterinė bendrovė yra visiškai priklausoma ar ne. Trečia, kaip pripažįsta ir patys ICLEG autoriai (ICLEG, 2016, p. 44, 45), kiekviena iš siūlomų grupės intereso pripažinimo formuluočių turi tam tikrų trūkumų bei yra tobulintina.

2017 m. ECLE parengtame pasiūlyme dėl grupių teisės reformos Europoje taip pat pasisakoma dėl grupės intereso pripažinimo ES lygiu (2017, p. ECLE, p. 44-45), nurodant, kad turi būti užtikrintas balansas tarp pavienės bendrovių grupės ir visos grupės interesų, tačiau kokiu būdu minėtasis balansas turėtų būti užtikrintas nenurodoma, nors paminimas Rozenbliumo testo taikymas, kaip galimas sprendimo būdas, tačiau konkrečiai nėra pasisakoma už jį (2017, p. ECLE, p. 42). 2018 m. D. Szabo ir E. Soransen atliktame tyrime dėl grupių valdymo gerinimo taip pat buvo rekomenduota pripažinti grupės interesą ES lygiu, tačiau kartu numatant tam tikrus teisinius apsaugos mechanizmus, skirtus apsaugoti dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių interesus (Szabo, Sorensen, 2018, p. 728).

Pagaliau 2021 m. paskelbtame P. Krebs ir S. Jung tyrime „*Europos grupės teisės persvarstymas*“ (angl. *European Group Law Reconsidered*) pateikiamas gan išsamus pasiūlymas dėl grupės intereso pripažinimo ES lygiu (Krebs, Jung, 2021). Minėti autoriai atskirai aptaria galimybę pripažinti grupės interesą visiškai priklausomoje dukterinėje bendrovėje ir turinčioje smulkiųjų akcininkų. Atitinkamai, kalbėdami apie grupės intereso pripažinimą visiškai priklausančioje dukterinėje bendrovėje autoriai nurodo, kad, atsižvelgiant į tai, jog dukterinėje bendrovėje nėra smulkiųjų akcininkų, pagrindinis dėmesys turi būti skirtas dukterinės bendrovės kreditorių interesų apsaugai. Atitinkamai, pastarųjų interesai gali būti pažeisti tais atvejais, kai

dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais atitiks grupės interesus, bet ne dukterinės bendrovės interesus, o būtent: nedelsiant sukels grėsmę dukterinės bendrovės mokumui arba nulems dukterinės bendrovės finansinį nestabilumą, kuris ateityje gali lemti dukterinės bendrovės nemokumą (Krebs, Jung, 2021, 632). Minėti autoriai teigia, kad įprastai įvertinimui, ar dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais sukels grėsmę dukterinės bendrovės mokumui ar finansiniam stabilumui, įprastai pasitelkiamas balanso testas (angl. *balance sheet test*) arba mokumo testas (angl. *solvency test*), tačiau, pasak minėtų autorių, pirmasis yra nelabai patikimas dėl pakankamai didelės laisvės, tvarkant dukterinės bendrovės apskaitą, t. y. pakankamai lengva manipuliuoti finansinės apskaitos duomenimis, tuo tarpu antrojo testo problema yra ta, kad juo remiantis pakankamai sudėtinga patikimai įvertinti bendrovės finansinę būklę ilgesniais laikotarpiais, be to, poreikis nuolat atlikti minėtą testą, veikiant grupės interesais, apsunkintų dukterinės bendrovės valdymą (Krebs, Jung, 2021, 632). Atitinkamai minėti autoriai siūlo paprasčiausiai numatyti patronuojančios bendrovės teisę teikti nurodymus, kurie turėtų atitikti grupės interesus, bet nebūtinai dukterinės bendrovės interesus, dukterinės bendrovės valdymo organams, o pastarieji privalėtų juos vykdyti. Kita vertus, dukterinės bendrovės valdymo organams turėtų būti draudžiama juos įgyvendinti, jei egzistuočiau akivaizdi nemokumo rizika. Kaip nurodo minėti autoriai, akivaizdi nemokumo rizika yra lengvai nustatoma ir nereikalauja sudėtingo vertinimo proceso atlikimo. Tuo atveju, jei dukterinės bendrovės valdymo organai, esant akivaizdžiai nemokumo rizikai, priimtų sprendimą veikti grupės interesais, tai dukterinei bendrovei tapus nemokia per artimiausius trejus metus nuo sprendimo priėmimo, dukterinės bendrovės kreditoriai turėtų teisę reikalauti žalos atlyginimo iš patronuojančios bendrovės (Krebs, Jung, 2021, 633). Tuo tarpu, jei dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais lemtų tik sumažėjusi dukterinės bendrovės kreditingumą, tai patronuojančios bendrovės pareigą atlyginti žalą dukterinės bendrovės kreditoriams galėtų būti ir netaikoma tuo atveju, jei dukterinė bendrovė per trejus metus nuo sprendimo priėmimo netaptų nemokia. Kaip nurodo minėti autoriai, toks siūlomas reguliavimas, viena vertus, suteiktų patronuojančiai bendrovei pasirinkimo laisvę, kokiais atvejais dukterinės bendrovė turėtų veikti grupės interesais, tačiau kartu užtikrintų ir didesnę dukterinės bendrovės kreditorių interesų apsaugą (Krebs, Jung, 2021, 634). Dukterinės bendrovės valdymo organų nariai būtų laikomi pažeidę rūpestingumo pareigą dukterinės bendrovės atžvilgiu, jei įgyvendintų patronuojančios bendrovės nurodymus, kai tokios

pareigos neturėjo ar apskritai buvo draudžiama nurodymus įgyvendinti⁹⁰. Tuo tarpu patronuojančios bendrovės valdymo organų nariams civilinė atsakomybė turėtų kilti dėl netinkamo dukterinės bendrovės valdymo (angl. *improper management*), kurio tinkamumas turėtų būtų vertinimas remiantis verslo sprendimo priėmimo taisykle (Krebs, Jung, 2021, 634). Pagaliau, kai dukterinėje bendrovėje yra smulkiųjų akcininkų, tai patronuojanti bendrovė turėtų turėti teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, o pastarieji privalėtų juos įgyvendinti, kai patronuojančios bendrovės nurodymai atitiktų tiek grupės, tiek dukterinės bendrovės interesus. Tuo tarpu, kai patronuojančios bendrovės nurodymai atitiktų grupės interesus, bet ne dukterinės bendrovės interesus, tai dukterinės bendrovės valdymo organai galėtų veikti grupės interesais tik tuo atveju, jei per pagrįsta laikotarpį (vėliausiai iki finansinių metų pabaigos) dukterinės bendrovei jos patirti žala būtų kompensuota. Kita vertus, patronuojanti bendrovė neturi teisės teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, net ir tuo atveju, jei nurodymai atitinka grupės interesus, jei toks nurodymų įgyvendinimas keltų akivaizdžią grėsmę dukterinės bendrovės mokumui (Krebs, Jung, 2021, 647).

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, matyti, kad, visų pirma, nepaisant to, kad grupės interesą pripažinti ES lygiu buvo bandyta dar 1984 m. Devintosios direktyvos projekte, tačiau iki šiol jis nėra pripažįstamas ES lygiu. Antra, įvairiose mokslininkų ataskaitose, pasiūlymuose vienareikšmiškai pasisakoma už grupės intereso pripažinimą ES lygiu, tačiau skiriasi pasiūlymų detalumas, t. y. dalyje pasiūlymų (ataskaitų) tik pasisakoma už grupės intereso pripažinimą ES lygiu, bet nėra detalizuojama, kaip tai turėtų būti atlikta (pvz., „Winter group“ ekspertų grupės ataskaitoje (Winter group, p. 97), Reflection grupės pateiktoje ataskaitoje (Reflection group, 2011 p. 60-61, 64)), tuo tarpu kituose pasiūlymuose – pakankamai detaliai apibrėžiama grupės intereso pripažinimo ES lygiu tvarka (Forum Europeum komiteto pasiūlyme (Forum Europeum 1998, p. 260-261), Club des Juristes“ darbo grupės pasiūlyme (Club des Juristes“, 2015, p. 13), ICLEG ataskaitoje (ICLEG, 2016a, p. 41), P. Krebs ir S. Jung pasiūlyme (Krebs, Jung, 2021, p.646-648). Trečia, dalyje pasiūlymų pasisakoma už grupės intereso pripažinimą, remiantis Rozenbliumo testu (Forum Europeum 1998, p. 260-261), Club des Juristes“ darbo grupės pasiūlyme (Club des Juristes“, 2015, p. 13), tuo tarpu ICLEG ataskaitoje pasisakoma už Rozenbliumo testo taikymą tik dukterinėse

⁹⁰ Pavyzdžiui, kai nurodymų įgyvendinimas keltų akivaizdžią grėsmę dukterinės bendrovės mokumui (Krebs, Jung, 2021, 647)

bendrovėse, kuriose yra smulkiųjų akcininkų (ICLEG, 2016a, p. 44)⁹¹. P. Krebs ir S. Jung pasiūlyme grupės intereso pripažinimas yra grindžiamas ne Rozenbliumo testu, o patronuojančios bendrovės teise tam tikrais atvejais teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams (Krebs, Jung, 2021, p.646). Ketvirta, daugumoje nagrinėtų pasiūlymų nurodoma, kad pripažįstant grupės interesą ES lygiu kartu turi būti užtikrinta dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų ir kreditorių interesų apsauga (Club des Juristes“, 2015, p. 15; ICLEG, 2016a, p. 40-41; 2017, p. ECLE, p. 44-45; Krebs, Jung, 2021, 632, 639). Daugumoje ataskaitų pasisakoma, kad teisinės priemonės, skirtos užtikrinti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų ir kreditorių interesų apsaugą, turėtų būti numatytos ES lygiu (Club des Juristes, 2015, p. 14; ECLE, p. 44-45; Krebs, Jung, 2021, 647, 648), tačiau ataskaitose nurodomos teisinės priemonės, skirtos užtikrinti tiek dukterinės bendrovės kreditorių, tiek smulkiųjų akcininkų interesus, nėra vienodos⁹².

Taigi galima teigti, kad grupės intereso pripažinimas ES lygiu išlieka gan sudėtinga užduotimi, nes, visų pirma, kartu su grupės intereso pripažinimu kartu turėtų būti užtikrinta ir pakankama dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų bei kreditorių interesų apsauga, o tam vėlgi reikalingas konsensusas

⁹¹ ICLEG ataskaitoje, kalbant apie grupės intereso pripažinimą visiškai priklausomose dukterinėse bendrovėse, nėra nurodomas Rozenbliumo testo taikymas, tačiau ICLEG autoriai pasisako už Rozenbliumo testo taikymą, kai dukterinėje bendrovėje yra smulkiųjų akcininkų (ICLEG, 2016a, p. 44).

⁹² Pavyzdžiui, ICLEG ataskaitoje, kalbant apie dukterinės bendrovės kreditorių interesų apsaugą, nurodoma, kad vertinant, ar veikimas grupės interesais nesukels grėsmės dukterinės bendrovės mokumui (kas yra aktualu dukterinės bendrovės kreditoriams) turėtų būti atliekamas balanso arba mokumo testas (ICLEG, 2016, p. 42). Tuo tarpu P. Krebs ir S. Jung pasiūlyme pasisakoma prieš minėtų testų taikymą (Krebs, Jung, 2021, 632) bei tiesiog siūloma numatyti patronuojančios bendrovės pareigą tam tikrais atvejais atlyginti žalą dukterinės bendrovės kreditoriams, kai dukterinė bendrovė tapo nemoki dėl patronuojančios bendrovės nurodymų įgyvendinimo (Krebs, Jung, 2021, 633). Tuo tarpu, „Club des Juristes“ darbo grupės parengtame pasiūlyme, kalbant apie dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą, akcentuojamas informacijos atskleidimas dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams apie bendrovės priklausimą grupei (Club des Juristes“, 2015, p. 15), „Forum Europeum“ komiteto pasiūlyme pasisakoma už suteikimą dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui teisės kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo pradėjimo (Forum Europeum 1998, p. 261), tuo tarpu P. Krebs ir S. Jung pasiūlyme pasisakoma už kasmetinio audito atlikimą, nustatant, ar dukterinei bendrovei buvo tinkamai kompensuota dėl veikimo grupės interesais bei savarankiška patronuojančios bendrovės smulkiojo akcininko teisę reikalauti specialaus audito (minėto pasiūlymo autoriai nedetalizuoja, kaip turėtų būti įgyvendinama ši dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė bei kokia specialaus audito atlikimo tvarka (Krebs, Jung, 2021, 647, 648).

tarp ES valstybių narių, kurio (konsensuso) iki šiol taip ir nepavyko pasiekti⁹³. Antra, aptartuose pasiūlymuose skiriasi grupės intereso pripažinimo sąlygos, teisinės priemonės, skirtos užtikrinti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų bei kreditorių interesus, kas taip pat rodo, kad net tarp teisės mokslininkų vis dar nėra vieningai sutariama šiuo klausimu. Trečia, kaip matysime toliau, skiriasi ir ES valstybių narių požiūriai į grupės intereso pripažinimą, jo sąlygas, kas taip pat gali lemti sudėtingumą pripažinti grupės interesą ES lygiu.

3.2. Grupės intereso pripažinimas ar (ir) patronuojančios bendrovės teisės teikti nurodymus ES valstybėse narėse bei pagal EMCA

3.2.1. Grupės intereso pripažinimas Prancūzijoje

Grupės intereso pripažinimas Prancūzijoje yra siejamas Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo (pranc. – *Cour de Cassation*) baudžiamojoje byloje⁹⁴ suformuotu Ronzenbliumo testu, pagal kurį dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, jei yra tenkinamos visos šio testo sąlygos, gali išvengti baudžiamosios atsakomybės, atsirandančios dėl piktnaudžiavimo valdant bendrovės turtą (Manovil, 2020, p. 92).

Prancūzijos komercinio kodekso L. 242-6 straipsnyje yra nustatyta 5 metų laisvės atėmimo baudmė, kuri gali būti skiriama bendrovės valdymo organų nariams, kurie nesąžiningai naudoja bendrovės turtą, siekdami patenkinti asmeninius arba kitos bendrovės interesus (Prancūzijos komercinis kodeksas, 2006). Tam, kad bendrovės valdymo organų nariams kiltų baudžiamoji atsakomybė pagal minėtąjį straipsnį, turi būti nustatytos keturios sąlygos. Visų pirma, turi būti panaudotas bendrovės turtas. Bendrovės turto panaudojimas gali pasireikšti pakankamai įvairiai: pirkimas prekių arba paslaugų ne bendrovės veiklai vykdyti; nepagrįstas bendrovės lėšų išgryninimas arba pervedimas iš bendrovės sąskaitos į asmeninę sąskaitą;

⁹³ Pastarasis bandymas detaliai reglamentuoti grupių veikla ES lygiu, įskaitant dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų bei kreditorių interesų apsaugos klausimus, buvo nesėkmingas (Devintosios direktyvos projektas) iš dalies dėl to, kad išskyrė valstybių nuomonės dėl siūlomo grupių reguliavimo (European Commission, 2003, p. 18).

⁹⁴ 1845 m. Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas *Rozenblum* byloje sprendė, ar turi būti taikomos Prancūzijos komercinio kodekso L. 242-6 straipsnio nuostatos. Komentuojamame straipsnyje yra nustatyta 5 metų laisvės atėmimo baudmė, kuri gali būti skiriama bendrovės valdymo organo nariams, kurie naudoja bendrovės turtą nesąžiningai, asmeniniais tikslais arba siekdami patenkinti kitos bendrovės interesus (Prancūzijos komercinis kodeksas, 2006).

nepagrįstas bendrovės verslo galimybių perleidimas kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims; prekių ar paslaugų suteikimas kitoms grupės bendrovėms už mažesnę nei rinkos kaina (Buerle, 2019, p. 529). Antra, bendrovės turtas turi būti panaudotas priešingai bendrovės interesams⁹⁵. Prancūzijos bendrovių teisėje nėra pateikiamas bendrovės intereso apibrėžimas ir teismas, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes, turi diskrecija nuspręsti, koks konkrečiu atveju yra bendrovės interesas (Buerle, 2019, p. 521). Tuo tarpu Prancūzijos teisės doktrinoje nurodoma, kad bendrovės interesas – tai bendras visų bendrovės interesų grupių (bendrovės smulkiųjų akcininkų, darbuotojų, kreditorių, klientų) interesas (Cozian, Viander and Deboissy iš Buerle, 2019, p. 521). Trečia, turi būti nustatytas bendrovės valdymo organų narių (nario) nesąžiningumas, panaudojant bendrovės turtą. Laikoma, kad bendrovės valdymo organų nariai (narys), panaudodami bendrovės turtą, elgėsi nesąžiningai, jei, atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes, yra akivaizdu, kad bendrovių turto panaudojamas tam tikru tikslu prieštarauja bendrovės interesams (Buerle, 2019, p. 530). Ketvirta, bendrovės valdymo organų nariai bendrovei priklausanti turtą panaudoja siekdami patenkinti savo asmeninius ar kitos bendrovės ar juridinio asmens interesus, su kuriuo jie tiesiogiai ar netiesiogiai yra susiję (Buerle, 2019, p. 529). Terminas asmeniniai interesai apima bet kokius tiesioginius ar netiesioginius interesus. Pavyzdžiui, laikoma bendrovės valdymo organų nariai veikia asmeniais interesais, jei, veikiant bendrovės vardu, palaikomi glaudus ryšiai su politinėmis partijomis (Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 14 d. sprendimas Nr. 06-87378 iš Buerle, 2019, p. 530) ar teikiama parama artimajam giminei (Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 17 d. sprendimas Nr. 07-81038 iš Buerle, 2019, p. 530). Tuo tarpu formuluotė „*kitos bendrovės ar juridinio asmens interesai*“ taip aiškinama pakankamai plačiai, t. y. apima juridinius asmenis, bendroves, kuriose atitinkami valdymo organų nariai yra akcininkai, valdybos nariai, taip pat kitas grupės bendroves, jei bendrovė priklauso bendrovių grupei (Buerle, 2019, p. 530).

⁹⁵ Pavyzdžiui, Prancūzijos teismai yra pripažinę, kad bendrovės valdymo organų nariai veikė priešingai bendrovės interesais, kai: pirma, nepagrįstai pardavė bendrovės turtą už mažesnę nei rinkos kaina ((nebuvo bandoma surasti pirkėjų, kurie būtų pirkę bendrovės turtą už didesnę kainą), Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 8 d. sprendimas iš Buerle, 2019, p. 521), antra, akivaizdžiai nenaudingomis sąlygomis sudarė paskolos sutartį su patronuojančia bendrove (Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo 1995 m. sausio 3 d. sprendimas iš Buerle, 2019, p. 521).

Ilgą laiką Prancūzijos komercinio kodekso L. 242-6 straipsnio nuostatos buvo vienodai taikomos tiek pavienių bendrovių, tiek bendrovių, priklausančių bendrovių grupei, valdymo organų narių atžvilgiu, t. y. Prancūzijos teismai, taikydami Prancūzijos komercinio kodekso L. 242-6 straipsnio nuostatas, neatsižvelgdavo į tai, ar bendrovė priklauso bendrovių grupei, ar ne. Padėtis ėmė keistis XX a. aštuntajame dešimtmetyje, kai žemesnės instancijos Prancūzijos teismai, taikydami Prancūzijos komercinio kodekso L. 242-6 straipsnio nuostatas, nurodė, kad turi būti atsižvelgiama į grupės valdymo organų specifinę padėtį (Manovil, 2020, p. 88). 1974 m. Paryžiaus teismas „*Freres Willot*“ byloje nurodė sąlygas, kurioms esant dukterinės bendrovės valdymo organų nariams, neturėtų kilti baudžiamoji atsakomybė Prancūzijos komercinio kodekso L. 242-6 straipsnio nuostatų pagrindu: visų pirma, turi būti aiški grupės struktūra, antra, dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas turi būti grupės interesais, trečia, prieš veikdami grupės interesais, dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi įvertinti, ar toks veikimas nebus per daug rizikingas dukterinės bendrovės atžvilgiu (Alexandre, 2008, p. 41). 1985 m. grupės intereso pripažinimo klausimas buvo nagrinėtas Prancūzijos Aukščiausiajam Teisme, kuris suformavo vadinamąją Rozenbliumo doktriną, pagal kurią dukterinės bendrovės valdymo organų sprendimas suteikti finansinę pagalbą kitai grupės bendrovei, su kuria dukterinės bendrovės valdymo organų nariai tiesiogiai ar netiesiogiai susiję, gali būti priimtas tik remiantis grupės bendru ekonominiu, socialiniu ar finansiniu interesu, atsižvelgiant į bendrą visos grupės politiką (pranc. *doit être dicté par un intérêt économique, social ou financier commun, apprécié au regard d'une politique élaborée pour l'ensemble de ce groupe*), taip pat toks dukterinės bendrovės valdymo organų sprendimas neturi pažeisti grupės bendrovės gavusios finansinę pagalbą ir ją suteikusios dukterinės bendrovės interesų tarpusavio balanso bei neviršyti pastarosios grupės bendrovės finansinių galimybių (Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas baudžiamojoje byloje 1985 m. vasario 4 d.). Atitinkamai, remiantis minėtuoju Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo sprendimu yra išskiriamos keturios Rozenbliumo testo sąlygos. Pirma, grupės bendrovės tarpusavyje turi būti susijusios kapitalu (įprastai laikoma, kad grupės bendrovės tarpusavyje yra susijusios kapitalu, jei patronuojančioji bendrovė yra įgijusi dukterinės bendrovės akcijų, visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių daugiau kaip 1/2 balsų (Guyon *et al.*, 2008, p. 354). Antra, tarp bendrovės grupės bendrovių turi būti stipri bei efektyvi verslo integracija. Minėtoji sąlyga pirmiausia siejama su tuo, kad bendrovių grupės bendrovės turi sieti tam tikri ekonominiai ir finansiniai ryšiai, kurie lemia bendrą grupės interesų egzistavimą. (Conac, 2013, p. 218; Conte; Sahli, 2014, p. 46).

Terminas „*bendras interesas*“ (pranc. **commun intérêt**) Prancūzijos teisės doktrinoje aiškinamas visų pirma pabrėžiant grupės intereso nepriklausomumą (savarankiškumą) nuo grupės atskirų bendrovių interesų (Hu, 2014, p. 106). Kitaip tariant, grupės interesas negali būti tapatinamas vien su patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės interesais (Parientie, 2007, p. 325). Tuo tarpu grupės ekonominiai interesai aiškinami, kaip įvairių rizikų paskirstymas tarp grupės bendrovių, siekis pasinaudoti tam tikromis mokestinėmis lengvatomis, grupės veiklos plėtra užsienio valstybėse (Parientie, 2007, p. 326). Panašiai, kaip ir grupės ekonominiai interesai, yra aiškinami grupės finansiniai interesai, t. y. bendras grupės bendrovių finansų valdymas, paskolų suteikimas grupės viduje ir pan. (Parientie, 2007, p. 325). Tuo tarpu grupės socialiniai interesai yra siejami su grupės bendrovėse dirbančių darbuotojų apsauga, tarkim, darbuotojų perkėlimas iš vienos grupės bendrovės į kitą grupės bendrovę, siekiant išvengti darbuotojų atleidimo (Parientie, 2007, p. 326). Pažymėtina ir tai, kad grupės ekonominiai, finansiniai ir socialiniai interesai turi būti apibrėžti bendroje grupės politikoje (Conac, 2013, p. 218; Hu, 2014, p. 107; Forum Europeum, 2000, p. 199). Bendra grupės politika turi būti, visų pirma, detali, t. y. joje turi būti nurodoma, kaip konkrečiai yra užtikrinama bendrų grupės ir atskirų jos dalyvių interesų pusiausvyra (Forum Europeum, 2000, p. 199), antra, ilgalaikio, o ne vienkartinio pobūdžio, t. y. bendra grupės politika turi galioti ir būti vykdoma nuolat bei orientuota į ilgalaikių grupės tikslų įgyvendinimą, o ne naudojama pavieniais atvejais (Conac, 2013, p. 218; Hu, 2014, p. 107). Trečia, vienos grupės bendrovės finansinė pagalba kitai grupės bendrovei turi būti paremta *quid pro quo* principu, t. y. grupės bendrovės nuostoliai, kurie atsirado dėl finansinės pagalbos suteikimo kitai grupės bendrovei, turi būti kompensuoti finansinę pagalbą gavusios grupės bendrovės (turi būti nepažeistas grupės bendrovių interesų tarpusavio balansas), ketvirta, suteikimas finansinės pagalbos neturi viršyti finansinę pagalbą suteikiančios bendrovės finansinių galimybių (pranc. *Il ne doit pas excéder les possibilités financières de la société qui fait le sacrifice*). Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo formuluotė „*neviršijimas bendrovės finansinių galimybių*“ reiškia, kad finansinės pagalbos suteikimas neturėtų kelti grėsmės finansinę paramą suteikusios bendrovės mokumui (Conac, 2013, p. 218). Taigi nustačius minėtų sąlygų visetą dukterinės bendrovės valdymo organų nariams neturėtų kilti baudžiamoji atsakomybė Prancūzijos komercinio kodekso L. 242-6 straipsnio nuostatų pagrindu.

Kaip rodo 2005 m. atlikta Prancūzijos 1985-2005 teismų praktikos analizė dėl Rozenbliumo testo sąlygų nustatymo praktikoje, Prancūzijos teismai pakankamai retai nusprendžia, kad egzistuoja minėtų sąlygų visetas

(1985-2005 laikotarpyje tik 9 bylose iš 75 bylų buvo pripažinta, kad egzistuoja visos Rozenbliumo testo sąlygos) ir grupės bendrovės valdymo organų nariams pavyksta išvengti baudžiamosios atsakomybės (Boursier, 2005, p. 273 iš Manovil, 2020, p. 93). Kita vertus, kaip nurodoma Prancūzijos teisės doktrinoje, vien tai, kad pakankamai retai Prancūzijos teismai nusprendžia, kad egzistuoja Rozenbliumo testo sąlygų visetas, nereiškia, šio testo taikymo praktikoje neveiksmingumą, paprasčiausiai bylose, kuriose nebuvo nustatytos tam tikros Rozenbliumo testo sąlygos, iš faktinių aplinkybių buvo akivaizdžiai matyti, kad dukterinės bendrovės valdymo organų priimti sprendimai visiškai neatitiko dukterinės bendrovės interesų ir pažeidė minėtąjį *quid pro quo* principą (Manovil, 2020, p. 93). Taip pat, jei nebūtų Rozenbliumo testo, tai bylų skaičius Prancūzijos teismuose dėl dukterinės bendrovės valdymo organų narių piktnaudžiavimo valdant įmonės turtą būtų gerokai didesnis, nes būtent Rozenbliumo testo buvimas leidžia išvengti tokio pobūdžio bylų teismuose atsiradimo (Manovil, 2020, p. 93).

Nors Rozenbliumo testas buvo suformuotas baudžiamojoje byloje, jį Prancūzijos teismai sėkmingai pritaikė ir civilinėms byloms (Manovil, 2020, p. 88). Rozenbliumo testo taikymo civilinėse bylose klausimas iškyla tuo atveju, kai sprendžiama dėl dukterinės bendrovės valdymo organų narių civilinės atsakomybės už lojalumo pareigos pažeidimą (OECD, 2020, p. 18). Visgi reikia pastebėti, kad Prancūzijos bendrovių teisę reglamentuojančiuose įstatymuose apskritai nėra konkretizuojamos bendrovės valdymo organų narių pareigos, įskaitant lojalumo pareigą (Buerle, 2019, p. 518), tačiau nurodomi atvejai, kai bendrovės valdymo organų nariams gali būti taikoma civilinė atsakomybė. Atitinkamai, Prancūzijos Aukščiausiasis teismas, aiškindamas teisės normas, reglamentuojančias bendrovės valdymo organų narių civilinės atsakomybės klausimus, yra identifikavęs ir bendrovės valdymo organų nariams tenkančias pareigas, įskaitant lojalumo pareigą, kuri suprantama, kaip veikimas išimtinai bendrovės ir visumos bendrovės akcininkų interesais (Conac, Enriques, Gelter, 2007, p. 500). Taigi Prancūzijos bendrovių teisėje bendra taisyklė yra ta, kad dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi veikti tik šios dukterinės bendrovės interesais. Atitinkamai, esant visoms Rozenbliumo testo sąlygoms, dukterinės bendrovės valdymo organai turi galimybę veikti grupės interesais ir dukterinės bendrovės valdymo organų nariai nebus laikomi pažeidusiais lojalumo pareigą dukterinės bendrovės, kurios valdymo organų nariais jie yra, atžvilgiu. Norint dukterinės bendrovės valdymo organų nariams išvengti civilinės atsakomybės dėl lojalumo pareigos pažeidimo, atsirandančio veikiant grupės, o ne dukterinės bendrovės, kurios valdymo organo nariais jie yra, interesais, turi būti nustatytos keturios sąlygos. Pirma, dukterinė bendrovė turi priklausyti bendrovių grupei. Minėta sąlyga

reiškia du dalykus: pirma, kad dukterinė bendrovė turi būti kontroliuojama patronuojančios bendrovės, antra, kad fizinis asmuo negali būti laikomas patronuojančia bendrove (Manovil, 2020, p. 92). Antra, dukterinės bendrovės valdymo organai turi veikti bendrais visos grupės interesais. Minėta sąlyga reiškia, kad turi bendra grupės politika, kurioje turi būti apibrėžti bendri grupės interesai. Kita vertus, ši sąlyga nereiškia, kad patronuojanti bendrovė privalo centralizuotai valdyti grupės bendroves. Grupės bendrovės gali savarankiškai vykdyti savo veiklą, laikantis bendros grupės politikos (Manovil, 2020, p. 92). Trečia, veikimas grupės interesais turi būti adekvatus dukterinės bendrovės, veikiančios grupės interesais, atžvilgiu, t. y. už veikimą grupės interesais, dukterinė bendrovė turi gauti tam tikrą naudą ir turi būti nepažeistas grupės bendrovių interesų tarpusavio balansas (Manovil, 2020, p. 92). Prancūzijos teisės doktrinoje nurodoma, kad ši sąlyga suprantama taip, kad tuo atveju, kai dukterinė bendrovė suteikia finansinę pagalbą kitai grupės bendrovei, tai toks finansinės pagalbos suteikimas negali pažeisti šių grupės bendrovių interesų tarpusavio balanso. Prancūzijos teismai, vertindami, ar finansinės pagalbos suteikimas nepažeidžia grupės bendrovių tarpusavio intereso balanso, atsižvelgia į konkrečios grupės bendrovių ankstesnę patirtį, teikiant tokio pobūdžio finansinę pagalbą, t. y. ar anksčiau grupės bendrovėms, suteikusioms finansinę pagalbą kitoms grupės bendrovėms, buvo adekvačiai atlyginta (Manovil, 2020, p. 92). Ketvirta, finansinės pagalbos suteikimas neturi kelti abejonės dėl grupės bendrovės, suteikiančios finansinę pagalbą, galėjimo vykdyti savo prisiimtus įsipareigojimus. Kitaip tariant, grupės bendrovės finansinės pagalbos suteikimas neturi kelti grėsmės jos mokumui. Kaip nurodoma Prancūzijos teisės doktrinoje, Prancūzijos teismai minėtosios sąlygos buvimą vertina pakankamai griežtai tuo atveju, jei dukterinė bendrovė tapo nemoki, t. y. tokiu atveju įprastai konstatuoja, kad ši sąlyga nėra tenkinama (Manovil, 2020, p. 92).

Nepaisant to, kad Rozenbliumo testo taikymas palengvina bendrovių grupių valdymą (dukterinės bendrovės valdymo organai turi galimybę teisėtai veikti visos grupės interesais), visgi šis testas turi ir tam tikrų trukumų. Visų pirma, analizuojant Rozenbliumo testo sąlygų formuluotes, galima pastebėti, kad kai kurios iš jų nėra pakankamai apibrėžtos. Rozenbliumo testo antroji sąlyga nurodo, kad dukterinės bendrovės valdymo organai turi veikti bendrais visos grupės interesais, o jie turi būti apibrėžti bendroje grupės politikoje, tačiau minėtoji Rozenbliumo testo sąlyga nedetalizuoja, kas atsakingas už tokios grupės politikos parengimą, taip pat nėra aišku, ar tokia politika turi būti viešai skelbiama. Trečioji Rozenbliumo testo sąlyga yra ta, kad veikimas grupės interesais turi būti adekvatus dukterinės bendrovės, veikiančios grupės interesais, atžvilgiu, t. y. už veikimą grupės interesais, dukterinė bendrovė turi

gauti tam tikrą naudą ir turi būti nepažeistas grupės bendrovių interesų tarpusavio balansas. Visgi minėtoji Rozenbliumo sąlyga nekonkretizuoja, kaip turėtų būti nustatoma, ar dukterinei bendrovei, veikusiai grupės interesais, buvo tinkamai kompensuota, taip pat nėra aišku, koku būdu apskritai turėtų būti atliktas grupės bendrovių tarpusavio interesų balanso vertinimas bei nėra nurodomas terminas, per kurį dukterinei bendrovei turėtų būti kompensuojama už veikimą grupės interesais. Ši Rozenbliumo testo sąlyga dėl nepakankamo jos detalumo sulaukia nemažai kritikos iš Vokietijos teisės mokslininkų (Hommelhoff, Lutter and Teichmann, 2017, p. 385-387; Teichmann, 2013, p. 195; Windbichler, 2000, p. 272), nes Vokietijoje bendrovių grupių reguliavimas yra pakankamai detalai reglamentuotas, o AktG pakankamai išsamiai reglamentuoja dukterinės bendrovės nuostolių, atsiradusių vykdant patronuojančios bendrovės nurodymus, atlyginimo tvarka (AktG 302 bei 311 AktG).

Antra, suteikimas dukterinės bendrovės valdymo organams, remiantis Rozenbliumo testu, veikti grupės interesais, gali lemti, kad bus pažeisti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai, nes Rozenbliumo testas nenumato, kokių nors teisinių apsaugos priemonių, skirtų apsaugoti dukterinės bendrovės interesus (pvz., dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisės parduoti turimas akcijas), bei suteikia galimybę dukterinės bendrovės valdymo organams veikti grupės interesais nepriklausomai nuo to, ar toks veikimas atitinka dukterinės bendrovės interesus, ar ne. Atitinkamai taikant Rozenbliumo testą didėja dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų pažeidimo rizika, nes įprastai (nesant Rozenbliumo testo) dukterinės bendrovės valdymo organai gali veikti tik dukterinės bendrovės interesais, o taikant Rozenbliumo testą dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas išplečiamas, t. y. suteikiama galimybė veikti visos grupės interesais, bet toks veikimas (grupės interesais) gali neatitikti dukterinės bendrovės interesų bei kartu pažeisti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų bei kreditorių interesus, todėl būtina numatyti teises priemones, užtikrinančias šių subjektų interesų apsaugą. Pažymėtina ir tai, kad ne pakankama dukterinės bendrovės akcininkų apsauga, taikant Rozenbliumo testą, akcentuojama ir Prancūzijos teisės doktrinoje, nurodant, kad Prancūzijos bendrovių teisė nenumato nei dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisės parduoti turimas akcijas (angl. *sell-out right*), nei gauti informaciją grupės mastu (Manovil, 2020, p. 107). Atitinkamai, darytina išvada, kad nors ir Rozenbliumo testo taikymas neabejotinai palengvina bendrovių grupių valdymą, nes suteikia dukterinės bendrovės valdymo organui galimybę veikti grupės interesais, tačiau siekiant užtikrinti, kad dėl veikimo grupės interesais nebūtų pažeisti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai, be kita

ko, turėtų būti numatytos ir tam tikros teisinės apsaugos priemonės, kurios būtų skirtos apsaugoti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus.

3.2.2. Patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams Vokietijoje

Pagal AktG 308 straipsnį, kai bendrovių grupė suformuluota kontrolės sutarties pagrindu, tai patronuojanti bendrovė⁹⁶ turi teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams. AktG nepateikia nurodymų termino apibrėžimo, o teisės doktrinoje nurodoma, kad patronuojančios bendrovės duodami nurodymai dukterinės bendrovės valdymo organams gali būti pakankamai įvairūs: tam tikros informacijos suteikimas patronuojančiajai bendrovei; dukterinės bendrovės verslo galimybių perleidimas patronuojančiajai bendrovei; nemokamas paslaugų suteikimas patronuojančiai bendrovei ir pan. (Cahn and Donald, 2018 p. 836). Visgi, reikia turėti omenyje tai, kad dukterinės bendrovės valdymo organai ir toliau atlieka jų kompetencijai priskirtas dukterinės bendrovės valdymo funkcijas. Paprastai tariant, patronuojanti bendrovė nepakeičia dukterinės bendrovės valdymo organų, o tik, esant kontrolės susitarimui, įgyja teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams. Tuo tarpu dukterinės bendrovės valdymo organai privalo vykdyti patronuojančios bendrovės nurodymus net ir tais atvejais, kai tokių nurodymų įgyvendinimas nenaudingas pačiai dukterinei bendrovei, jei toks nurodymų vykdymas atitinka patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės interesus (AktG 308 straipsnio 2 dalis)⁹⁷. Atitinkamai, jei dėl tokio nurodymo įgyvendinimo dukterinei bendrovei sukeliama žala, tai dukterinės bendrovės valdymo organų nariams nekyla civilinė atsakomybė dukterinės bendrovės atžvilgiu (AktG 310 straipsnio 3 dalis). Kita vertus, dukterinės bendrovės valdymo organų pareigą įgyvendinti patronuojančios bendrovės nurodymus nėra absoliuti, patronuojančios bendrovės valdymo organai neprivalo įgyvendinti patronuojančios bendrovės nurodymus, kai nurodymų įgyvendinimas, visu

⁹⁶ Patronuojanti bendrovė įgyja teises, prisiima pareigas ir jas vykdo per savo valdymo organus. Taigi, nors ir AktG 308 straipsnyje yra nurodoma, kad patronuojanti bendrovė turi teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, reikia suprasti, kad šią teisę patronuojanti bendrovė įgyvendina per savo valdymo organus (Manovil, 2020, p. 334). Atitinkamai, nors ir toliau šioje disertacijoje bus vartojama formuluotė „patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus“, reikia turėti omenyje, kad šią teisę patronuojanti bendrovė įgyvendina per savo valdymo organus.

⁹⁷ Pažymėtina, kad komentuojama AktG 308 norma yra dispozityvi, nes joje nurodoma, kad ši nuostata taikoma tik tuo atveju, jei sutartyje nenustatyta kitaip (vok. *Bestimmt der Vertrag nichts anderes*).

pirma, lemtų imperatyvių įstatymo normų pažeidimą, arba, antra, prieštarautų dukterinės bendrovės įstatuose nurodytam dukterinės bendrovės veiklos objektui, arba, trečia, keltų grėsmę dukterinės bendrovės mokumui (Manovil, 2020, p. 335; Vicari, A. and Schall, A, 2020, p. 338; Scheuch, 2016, p. 194). Jei dukterinės bendrovės valdymo organai įgyvendina tokius patronuojančios bendrovės nurodymus, tai dukterinės bendrovės valdymo organų nariams gali kilti civilinė atsakomybė dukterinės bendrovės atžvilgiu AktG 310 straipsnio 1 dalies pagrindu (Vicari, A. and Schall, A, 2020, p. 338)⁹⁸, išskyrus tuo atveju, kai jie (dukterinės bendrovės valdymo organų nariai) įrodo, kad įgyvendindami patronuojančios bendrovės nurodymus, laikėsi apdairaus, protingo ir rūpestingo valdymo organo nario elgesio standarto (AktG 310 straipsnis). AktG 310 straipsnio 1 pagrindu civilinė atsakomybė gali kilti ir dukterinės bendrovės priežiūros organo nariams, jei pastarieji neįrodo, kad pritardami tam tikrų įrodymų įgyvendinimui, nesilaikė minėtojo elgesio standarto (Manovil, 2020, p. 365). AktG 309 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad patronuojančios bendrovės valdymo organų nariams taip pat taikomas apdairaus, protingo ir rūpestingo valdymo organo nario elgesio standartas, kai duodami nurodymai dukterinės bendrovės valdymo organams. Atitinkamai patronuojančios bendrovės valdymo organų nariams gali kilti civilinė atsakomybė dukterinės bendrovės atžvilgiu, jei patronuojančios bendrovės valdymo organų nariai, teikdami nurodymus, nesilaikė minėtojo elgesio standarto (AktG 309 straipsnio 2 dalis).

AktG numato ir patronuojančios bendrovės pareigą atlyginti dukterinei bendrovei jos patirtus nuostolius (vok. *Jahresfehlbetrag*), patirtus per metus. Ši patronuojančios bendrovės pareiga atsiranda nuo kontrolės sutarties sudarymo bei turi būti vykdoma visą kontrolės sutarties galiojimo terminą (AktG 302 straipsnis). Svarbu pastebėti, kad šios patronuojančios pareigos vykdymui neturi įtakos, ar dukterinės bendrovės nuostoliai atsirado dėl patronuojančios bendrovės nurodymų davimo, ar ne. Kitaip tariant, kol yra sudaryta kontrolės sutartis, tol patronuojanti bendrovė turi tinkamai vykdyti AktG 302 straipsnyje numatytą jai pareigą (Vicari, Schall, 2020, p. 389; Scheuch, 2016, p. 195).

⁹⁸ AktG 310 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad dukterinės bendrovės valdymo organų nariams taikomas apdairaus, protingo ir rūpestingo valdymo organo nario elgesio standartas, kai įgyvendinami patronuojančios bendrovės nurodymai. Atitinkamai dukterinės bendrovės valdymo organų nariai gali būti patraukti civilinė atsakomybėn, jei vykdė patronuojančios bendrovės nurodymus, kurie buvo neteisėti, kėlė grėsmę dukterinės bendrovės mokumui arba buvo akivaizdu, kad nurodymų įvykdymas neatitinka patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės interesų.

AktG normomis nemažai dėmesio yra skiriama ir dukterinės bendrovės, jos smulkiųjų akcininkų⁹⁹ ir (ar) kreditorių interesų apsaugai. Visų pirma, minėtasis AktG 302 straipsnis numato patronuojančios bendrovės pareigą atlyginti dukterinei bendrovei jos patirtus nuostolius, patirtus per metus. Atitinkamai AktG 302 straipsnio nuostatomis siekiama apsaugoti dukterinės bendrovės ir kreditorių interesus, užtikrinant, kad dukterinė bendrovė, kuri yra sudariusi kontrolės susitarimą, būtų pajėgi vykdyti savo prievolės kreditoriams (Vicari, Schall, 2020, p. 389). Antra, siekiant apsaugoti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus, AktG numatyta pareiga informuoti dukterinės bendrovės akcininkus apie sudaromą kontrolės susitarimą tarp patronuojančios ir dukterinės bendrovės (AktG 293f, AktG 293g, AktG 295 straipsniai.), taip pat AktG 293a straipsnis numato, kad prieš sudarant kontrolės susitarimą, dukterinės bendrovės ir patronuojančios bendrovės valdymo organai¹⁰⁰ turi parengti kontrolės sutarties ataskaitą, kurioje nurodomos ir paaiškinamos kontrolės sutarties sudarymo detalės, dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams mokami kompensacijų mokėjimų dydžiai (AktG 304 straipsnis), akcijų pardavimo tvarka (AktG 305 straipsnis). Kontrolės susitarimas taip pat turi būti peržiūrėtas ne mažiau kaip dviejų auditorių, kuriuos skiria teismas (AktG 293c straipsnis). Teismo paskirtų auditorių parengtoje ataskaitoje, be kita ko, turi būti nurodyta, ar kontrolės sutartyje nurodyti dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams mokami kompensacijų mokėjimų dydžiai (AktG 304 straipsnis), akcijų pardavimo tvarka (AktG 305 straipsnis) yra pagrįsta. Atitinkamai, prieš šaukiant dukterinės bendrovės visuotinį akcininkų susirinkimą, kuriame sprendžiama dėl kontrolės sutarties sudarymo, dukterinės bendrovės akcininkai turi būti supažindinti su, visų pirma, kontrolės susitarimu (AktG 293f straipsnio 1 dalis), dukterinės bendrovės ir patronuojančios bendrovės finansinėmis ataskaitomis už trejus metus (AktG 293f straipsnio 2 dalis), trečia, dukterinės bendrovės ir patronuojančios bendrovės valdymo organų parengtomis ataskaitomis (atskaita) dėl sudaromos kontrolės sutarties ir auditorių parengtomis ataskaitomis (AktG 293f straipsnio 3 dalis). Tuo tarpu dukterinės bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime, kuriame sprendžiama dėl pritarimo kontrolės sutarties sudarymui, metu dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi pristatyti kontrolės sutarties turinį, jos esmę, o kiekvienas dukterinės bendrovės akcininkas, esant jo prašymui, turi

⁹⁹ Plačiau apie dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugą žiūrėti šios disertacijos 4 dalį.

¹⁰⁰ Pažymėtina, kad gali būti parengta ir bendra ataskaita patronuojančios ir dukterinės bendrovės valdymo organų narių (AktG 293a).

teisę gauti papildomą informaciją apie svarstomą sudaryti kontrolės susitarimą (AktG 293g straipsnis). Antra, kai sudaromas kontrolės sutarimas, AktG numato dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams teisę pasilikti dukterinėje bendrovėje ir gauti kompensaciją¹⁰¹ (AktG 304) arba parduoti savo turimas akcijas patronuojančiajai bendrovei (AktG 305)¹⁰².

Aptariamas sutarties pagrindu veikiančių grupių AktG reguliavimas sulaukia nemažai kritikos dėl jo taikymo nepakankamo efektyvumo

¹⁰¹ Jei dukterinės bendrovės akcininkas nusprendžia pasilikti dukterinėje bendrovėje, tai jis turi teisę reikalauti iš kontroliuojančio dukterinės bendrovės akcininko kompensacijos (Manovil, 2020, p. 340). Kompensacijos dydis negali būti mažesnis už dividendų sumą, kurią pasibaigus dukterinėms bendrovės finansiniams metamsįprastai gaudavo dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas už turimas dukterinės bendrovės akcijas, taip pat nustatant kompensacijos dydį turi būti atsižvelgiant į, visų pirma, ankstesnį ir būsimą dukterinės bendrovės pelningumą bei, antra, dukterinės bendrovės turto nusidėvėjimą ir atsargų vertės sumažėjimo sąnaudas (AktG 304 straipsnio 2 dalis). Kontrolės susitarimas, kuriame nėra numatyta jokia kompensacija dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams, yra niekinis ir negalioja (AktG 304 straipsnio 2 dalis). Tuo tarpu, jei dukterinės bendrovės akcininkas mano, kad kontrolės sutartyje numatytas kompensacijos dydis yra netinkamas, jis turi teisę kreiptis į teismą, kad teismas įvertintų kontrolės sutartyje nurodyto kompensacijos dydžio pagrįstumą AktG 304 straipsnio 3 dalis).

¹⁰² Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė parduoti turimas akcijas turi būti numatyta kontrolės susitarime (AktG 305). Kontrolės susitarime taip pat gali būti numatyta dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė manais už turimas dukterinės bendrovės akcijas gauti patronuojančios bendrovės (AktG 305 straipsnio 2 dalies 1 punktas) arba patronuojančią bendrovę kontroliuojančios bendrovės akcijų (AktG 305 straipsnio 2 dalies 2 punktas). Visais kitais atvejais patronuojanti bendrovė turi pasiūlyti dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui kompensaciją už jo parduodamas akcijas. AktG 305 nėra nurodoma, kaip turi būti apskaičiuojamas dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui kompensacijos dydis už jo parduodamas akcijas, tačiau yra nurodyta, kad kompensacijos dydis turi būti teisingas (vok. *angemessene Abfindung*). Vokietijos teismai, vertindami minėtąjį kompensacijos dydį, įprastai remiasi diskontuotų pinigų srautų metodu (vok. *Ertragswertmethode*, angl. *discounted cash-flow method*) ir akcijų kaina rinkoje, jei dukterinė bendrovė listinguojama (Federal Court of Justice, 29.9.2015—II ZB 23/14 iš Manovil, 2020, p. 342). Kita vertus, Vokietijos teismai yra laisvi pasirinkti, kokiais metodais vertins kompensacijų dydžio pagrįstumą (Federal Court of Justice, 29.9.2015—II ZB 23/14 iš Manovil, 2020, p. 342). Pažymėtina ir tai, kad kontrolės sutartyje gali būti nurodytas laikotarpis, per kurį dukterinės bendrovės akcininkai turi teisę parduoti turimas akcijas patronuojančiai bendrovei, tačiau šis laikotarpis negali būti trumpesnis nei du mėnesiai nuo kontrolės sutarties įregistravimo sutarčių registre (AktG 305 straipsnio 4 dalis).

praktikoje. Visų pirma, nors pagal AktG 302 straipsnį patronuojanti bendrovė ir yra įpareigota atlyginti dukterinei AG bendrovei jos (dukterinės bendrovės) patirtus nuostolius, atsiradusius dėl įgyvendinimo patronuojančios bendrovės nurodymų, bet, kaip rodo verslo praktika, šios pareigos patronuojanti bendrovė dažniausiai nevykdo, o pareigos nevykdymo faktas išaiškėja jau per vėlai, t. y. dukterinei bendrovei tapus nemokia, atitinkamai tuo metu jau būna pažeisti tiek pačios dukterinės AG bendrovės, tiek dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų, tiek kreditorių interesai (The Reflection Group, 2011, p. 65). Antra, AktG normos, skirtos apsaugoti kontrolės sutarties pagrindu veikiančios grupės dukterinės bendrovės smulkiuosius akcininkus, nėra pakankamai efektyvios. Įprastai patronuojanti bendrovė nusprendžia sudaryti kontrolės sutartį tik tuo atveju, kai jau faktiškai kontroliuoja dukterinę bendrovę (pvz., turi balsų daugumą dukterinėje bendrovėje). Atitinkamai patronuojančios bendrovės turėjimas faktinę kontrolę dukterinės AG bendrovės atžvilgiu, prieš sudarant kontrolės sutartį su dukterine AG bendrove, suteikia patronuojančiai bendrovei pranašumą dėl kontrolės sutarties sąlygų nustatymo, nes patronuojanti bendrovė vienašališkai parengia sutarties sąlygas, įskaitant nuostatas, susijusias su smulkiųjų akcininkų apsauga (Wymeersch, 1993, p. 103). Trečia, nemažai kritikos sulaukia ir AktG 304 ir AktG 305 straipsnių formuluotės dėl pakankamai neaiškios kompensacijų dydžio (AktG 304 straipsnis) ir parduodamų akcijų vertės (AktG 305 straipsnis) apskaičiavimo tvarkos (Andenas and Wooldridge, 2010, p. 459). Ketvirta, nors AktG normos buvo rengiamos turint tikslą paskatinti grupių veikiančių sutarties pagrindu atsiradimą, visgi praktikoje minėtas tikslas nebuvo pasiektas dėl jau minėto AktG normų sudėtingumo ir mažo patrauklumo verslui (Andenas, Wooldridge, 2010, p. 459).

Kai bendrovių grupė suformuluota faktiniu pagrindu, tai bendra taisyklė yra ta, kad patronuojanti bendrovė neturi teisės duoti nurodymų dukterinės bendrovės valdymo organams (Manovil, 2020, p. 333; Fleischer, 2016, p. 363). Dar daugiau, AktG 311 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad patronuojanti bendrovė neturi teisės pasinaudoti savo turimą įtaką dukterinėje bendrovėje, jei tai sukels kokius nors neigiamus padarinius dukterinei bendrovei. Kita vertus, ši taisyklė nėra taikoma, kai dukterinei bendrovei sukelti neigiami padariniai (pvz., nuostoliai) yra kompensuojami (atlyginami) patronuojančios bendrovės tais pačiais dukterinės bendrovės finansiniais metais, kuriais jie yra patiriami AktG 311 straipsnio 2 dalis). Kaip yra nurodęs BGH, patronuojanti bendrovė turi teisę pasirinkti, kada atlyginti dukterinei bendrovei sukeltus neigiamus padarinius, pvz., iškart ar dukterinės bendrovės finansinių metų bėgyje (BGH, 1 December 2008, II ZR 102/07, BGHZ 179, 71, iš Fleischer, 2016, p. 363). Kaip nurodoma teisės doktrinoje, kad būtų taikomas AktG 311

straipsnio nuostatos, turi būti nustatytos trys sąlygos. Pirmą, patronuojanti bendrovė turi pasinaudoti turima įtaka (vok. *Einfluss*) dukterinėje bendrovėje, kad pastaroji sudarytų sau nenaudingą sandorį arba priimtų nepalankų verslo sprendimą (Fleisher, 2016, p. 367). Terminas įtaka šiuo atveju suprantamas gan plačiai, t. y. nuo patronuojančios bendrovės valdymo organų narių tiesioginių nurodymų davimo dukterinės bendrovės valdymo organų nariams iki patronuojančios bendrovės valdymo organų narių patarimų ar lūkesčių (Fleisher, 2016, p. 367)¹⁰³. Antra, patronuojančios bendrovės pasinaudojimas turima įtaka dukterinėje bendrovėje turi lemti neigiamų padarinių dukterinei bendrovei atsiradimą. Neigiami padariniai šiuo atveju apima faktiškai patirtus dukterinės bendrovės nuostolius, jos turto ar pajamų praradimo riziką (Fleisher, 2016, p. 367). Trečia, neigiamus padarinius dukterinei bendrovei turi sukelti patronuojanti bendrovė (Fleisher, 2016, p. 367). Taigi, jei visos trys sąlygos nustatomos, tai patronuojanti bendrovė turi atlyginti neigiamus padarinius dukterinei bendrovei. AktG 311 straipsnyje numatyta patronuojančios bendrovės pareiga atlyginti neigiamus padarinius dukterinei bendrovei yra skirta visų pirma apsaugoti dukterinės bendrovės interesus, tačiau kartu ją siekiama apsaugoti, nors ir netiesiogiai¹⁰⁴, dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų ir kreditorių interesus, nes tuo atveju, jei patronuojanti bendrovė kompensuoja neigiamus padarinius dukterinei bendrovei, tai nėra grėsmės dukterinės bendrovės veiklos tęstinumui, prisiimtų prievolių vykdymui.

AktG 312 straipsnyje, siekiant užtikrinti AktG 311 straipsnio taikymo veiksmingumą, yra numatyta dukterinės bendrovės valdymo organo pareiga parengti ataskaitą¹⁰⁵ (vok. *Abhängigkeitsbericht*) dėl patronuojančios bendrovės daromos įtakos dukterinei bendrovei bei pateikti ją peržiūrai auditoriams (AktG 313 straipsnis) bei dukterinės bendrovės priežiūros organui (AktG 314 straipsnis). AktG 312 straipsnyje nurodyta ataskaita nėra viešai skelbiama ir savaime nėra prieinama dukterinės bendrovės

¹⁰³ Taigi, kaip matyti, patronuojančios bendrovės įtaka dukterinei bendrovei gali pasireikšti ir nurodymų davimu, o tai reiškia, kad pagal AktG normas tiek faktinėje, tiek kontrolės sutarties pagrindu susiformavusioje bendrovių grupėje yra galimas patronuojančios bendrovės valdymo organų narių nurodymų davimas dukterinės bendrovės valdymo organų nariams.

¹⁰⁴ Patronuojanti bendrovė turi sumokėti kompensaciją dukterinei bendrovei, bet ne dukterinės bendrovės akcininkams ar kreditoriams (Fleisher, 2016, p. 368).

¹⁰⁵ Šioje ataskaitoje aprašomos visos atliktos patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio transakcijos, nurodant kiekvienos transakcijos teigiamus ir (ar) neigiamus padarinius dukterinei bendrovei. Jei tam tikra transakcija sukėlė neigiamų padarinių dukterinei bendrovei, tai ataskaitoje nurodoma, kaip juos patronuojanti bendrovė atlygino dukterinei bendrovei (AktG 312 straipsnis).

akcininkams, tačiau dukterinės bendrovės akcininkai turi teisę susipažinti su ataskaita peržiūrėjusio auditoriaus parengtu sertifikatu, kuriame turi būti nurodyta, ar ataskaitoje pateikti duomenys yra teisingi, ar visi dukterinės bendrovės patirti neigiami padariniai buvo atlyginti (AktG 313 straipsnio 3 dalis)¹⁰⁶.

AktG 317 straipsnis reglamentuoja patronuojančios bendrovės ir jos valdymo organų narių civilinę atsakomybę už AktG 312 straipsnyje numatytos patronuojančios bendrovės pareigos nevykdymą. Jei patronuojanti bendrovė nekompensuoja dukterinei bendrovei jos patirtų neigiamų padarinių, atsiradusių dėl patronuojančios bendrovės įtakos, tais pačiais dukterinės bendrovės finansiniais metais, kuriais jie buvo patirti, tai dukterinė bendrovė ar jos akcininkai¹⁰⁷ (tam tikrais atvejais ir dukterinės bendrovės kreditoriai) turi teisę kreiptis į teismą dėl kompensacijos dukterinei bendrovei sumokėjimo (AktG 317 straipsnio 1 dalis). Pažymėtina ir tai, kad AktG 317 straipsnio 1 dalyje numatyta ir dukterinės bendrovės akcininko teisė kreiptis į teismą, jog patronuojanti bendrovė atlygintų tiesiogiai¹⁰⁸ jam sukeltą žalą. Tokia teise dukterinės bendrovės akcininkas gali pasinaudoti tik tuo atveju, jei dėl patronuojančios bendrovės įtakos jis tiesiogiai pats patyrė žalą, pvz., dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui buvo išmokėti mažesni dividendai, nei būtų buvę išmokėti dukterinei bendrovei nepatyrus neigiamu padarinių (Fleisher, 2016, p. 368).

Aptariamas faktiniu pagrindu veikiančių grupių AktG reguliavimas sulaukia nemažai kritikos dėl jo taikymo nepakankamo efektyvumo praktikoje. Nors pagal AktG 311 patronuojanti bendrovė ir yra įpareigota atlyginti dukterinei AG bendrovei jos (dukterinės bendrovės) patirtus nuostolius, tačiau praktikoje patronuojanti bendrovė dažnu atveju šios pareigos nevykdo, o pareigos nevykdymo faktas išaiškėja jau per vėlai, t. y. dukterinei bendrovei tapus nemokia, atitinkamai tuo metu jau būna pažeisti

¹⁰⁶ Jei atitinkamas auditorius atsisako pateikti minėtąjį sertifikatą, tai dukterinės bendrovės akcininkas turi teisę kreiptis į teismą, kad pastarasis paskirtų nepriklausomą auditorių, kad pastarasis įvertintų patronuojančios bendrovės daromą įtaką dukterinei bendrovei (AktG 315 straipsnis).

¹⁰⁷ Šiuo atveju svarbu pastebėti, kad nepaisant to, kad į teismą kreipiasi dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas, tačiau kompensacija gali būti priteisiama tik dukterinei bendrovei, o ne į teismą besikreipusiam dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui (Fleisher, 2016, p. 368).

¹⁰⁸ Atkreiptinas dėmesys, kad AktG 317 straipsnyje yra įtvirtinta Vokietijos bendrovių teisės numatyto principo, t. y. kad bendrovės akcininkas negali sau tiesiogiai reikalauti žalos atlyginimo iš trečiojo asmens, išimtis. Šis principas grindžiamas tuo, kad įprastai, kai bendrovei atlyginą žalą trečiasis asmuo, tai kartu yra patenkinami ir bendrovės akcininkų interesai, nes jų turimų akcijų vertė, tikėtina, padidėja (Manovil, 2020, p. 347).

tiek pačios dukterinės AG bendrovės, tiek dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų, tiek kreditorių interesai (The Reflection Group, 2011, p. 65). Nemažai kritikos sulaukia AktG 312 – 315 straipsniai¹⁰⁹ dėl šių straipsnių taikymo sudėtingumo, apskaičiuojant faktiniu pagrindu veikiančios grupės dukterinės AG bendrovės patirtus nuostolius, atsiradusius įgyvendinant patronuojančios bendrovės nurodymus, ir įvertinimo, ar dukterinės bendrovės patirti nuostoliai buvo tinkamai atlyginti (Andenas, Wooldridge, 2010, p. 459).

AktG reguliuoja tik atvirojo tipo bendrovių (AG) veiklą, bet nereguliuoja GmbH veiklos, todėl natūraliai gali kilti klausimas, ar patronuojanti bendrovė turi teisę duoti nurodymus dukterinės GmbH bendrovės valdymo organams?

GLCC, kitaip nei AktG, nėra numatyta patronuojančios bendrovės teisės duoti nurodymus dukterinės GmbH valdymo organams, tačiau GLCC 37 straipsnis numato, kad GmbH visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę duoti nurodymus bendrovės valdymo organams. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, ši GmbH visuotinio akcininkų susirinkimo teisė yra viena iš pagrindinių priežasčių, lemiančių faktinių grupių, kai dukterinės bendrovės yra GmbH teisinės formos, populiarumą Vokietijoje (Wirth, et al, 2017, p. 111; Andenas and Wooldridge, 2010, p. 448). Patronuojanti bendrovė, būdama dukterinės bendrovės kontroliuojančia akcininke, turi teisę per GmbH dukterinės bendrovės VAS teikti nurodymus patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės interesais. Visgi, šiuo atveju reikia pastebėti du dalykus, visų pirma, patronuojanti bendrovė per dukterinės bendrovės visuotinį akcininkų susirinkimą turi teisę, bet ne pareigą teikti nurodymus, taip pat ji neperimą dukterinės bendrovės valdymo organų kompetencijai priskirtų funkcijų įgyvendinimo, dukterinės bendrovės valdymo organai ir toliau vykdo jiems priskirtas funkcijas, kaip ir pavienės GmbH bendrovės valdymo organai, tačiau, kitaip nei pastarieji, GmbH bendrovės valdymo organai dar turi pareigą vykdyti patronuojančios bendrovės per GmbH dukterinės bendrovės VAS teikiamus nurodymus. Antra, patronuojanti bendrovė, įgyvendindama aptariama teisę, turi laikytis lojalumo pareigos (Vicari, A. and Schall, A, 2020, p. 397), kuri reiškia, kad patronuojanti bendrovė, teikdama nurodymus, turi atsižvelgti į dukterinės bendrovės bei jos smulkiųjų akcininkų interesus¹¹⁰

¹⁰⁹ AktG 312 – 315 straipsniai reguliuoja specialaus audito atlikimo tvarką faktiniu pagrindu veikiančioje grupės dukterinėje bendrovėje. Tokio audito tikslas – išsiaiškinti, ar dukterinės bendrovės patirti nuostoliai (neigiami padariniai), įgyvendinant patronuojančios bendrovės nurodymus, buvo atlyginti (kompensuoti) patronuojančios bendrovės.

¹¹⁰ Vienas iš svarbiausių BGH sprendimų, susijusių su faktinės grupės dukterinės GmbH smulkiųjų akcininkų interesų apsauga, buvo priimtas ITT byloje, kurioje

(Sorensen, 2010, p. 153). Tuo tarpu GmbH dukterinės kreditorių interesų apsauga užtikrinama per 2002 m. BGH teismo suformuluotą „*bendrovės sunaikinimo*“ (vok. *Existenzvernichtungshaftung*, angl. *destruction of the corporation*) koncepciją, kuri taikoma Vokietijoje iki šiol (Manovil, 2020, p. 380; Vicari, A. and Schall, A, 2020, p. 397). Pagal šią koncepciją patronuojančiajai bendrovei, kaip dukterinės bendrovės kontroliuojančiai akcininkei, civilinė atsakomybė gali kilti dukterinės bendrovės atžvilgiu, jei ji atlikdama tam tikrus veiksmus, įskaitant nurodymų davimą, neatsižvelgia į dukterinės bendrovės interesus, ko rezultate dukterinė bendrovė tampa nemoki (Manovil, 2020, p. 380; Vicari, A. and Schall, A, 2020, p. 397). Taigi, kai grupė suformuota faktiniu pagrindu, o dukterinė bendrovė yra GmbH, tai AktG normos, skirtos reglamentuoti faktinių bendrovių grupių veiklą (311-317 AktG), nėra taikomos (Manovil, 2020, p. 329, Scheuch, 2016, p. 197; Wooldridge, 2010, p. 23). Vokietijos tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad faktinės grupės dukterinės GmbH, jos akcininkų ir kreditorių interesai turėtų būti apsaugoti remiantis teisės normomis, kurios skirtos pavienių bendrovių, jos akcininkų bei kreditorių interesų apsaugai (bendrovės kapitalo palaikymui skirtos teisės normos, dukterinės GmbH kontroliuojančio akcininko fiduciarinė pareiga užtikrinti tiek dukterinės bendrovės, tiek jos smulkiųjų akcininkų apsaugą ir pan. (Scheuch, 2016, p. 197; Wooldridge, 2010, p. 23)).

Taigi, poreikis sudaryti kontrolės susitarimą, kai dukterinė bendrovė yra GmbH, o ne AG yra mažesnis, nes GLCC 37 straipsnis numato, kad GmbH visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę duoti nurodymus bendrovės valdymo organams. Visgi, reikia pastebėti, kad kontrolės susitarimo sudarymas, kai dukterinė bendrovė yra GmbH teisinės formos, yra galimas (GLCC 30 straipsnio 1 dalis)¹¹¹. Natūraliai gali kilti klausimas, kieno

patronuojanti bendrovė, būdama ir kontroliuojančia dukterinės GmbH akcininke, pasinaudojo savo turima įtaka dukterinėje GmbH bendrovėje ir davė nurodymus dukterinės GmbH valdymo organui sudaryti nepalankų dukterinei bendrovei sandorį, t. y. pervesti 1 procentą metinės dukterinės bendrovės apyvartos kitai dukterinei bendrovei, t. y. ITT. Dukterinės GmbH bendrovės smulkusis akcininkas kreipėsi į teismą, prašydamas taikyti restituciją ir grąžinti dukterinei bendrovei jos sumokėtą 1 procentą metinės dukterinės bendrovės apyvartos kitai dukterinei bendrovei. Vokietijos teismas tenkino dukterinės GmbH bendrovės smulkusiojo akcininko ieškinį ir priteisė dukterinei bendrovei jos sumokėtą 1 procentą metinės dukterinės bendrovės apyvartos kitai dukterinei bendrovei. Teismas taip pat nurodė, kad dukterinės GmbH bendrovės kontroliuojantis akcininkas pažeidė Vokietijos bendrovių teisėje numatyta pareigą elgtis sąžiningai kitų akcininkų atžvilgiu (Wooldridge, 2010, p. 22).

¹¹¹ Kontrolės sutarties sudarymas suteikia tam tikras mokesťines lengvatas dukterinei bendrovei, todėl savaime teigti, kad kontrolės sutarties sudarymas, kai dukterinė

nurodymų vykdymui, esant sudarytam kontrolės susitarimui, dukterinės GmbH valdymo organų nariai turėtų teikti prioritetą, t. y. patronuojančios bendrovės (AktG 308) ar dukterinės GmbH visuotinio akcininkų susirinkimo? Prioritetas turėtų būti teikiamas kontrolės sutarties pagrindu teikiamiems patronuojančios bendrovės nurodymams. Tokia pozicija grindžiama tuo, kad kontrolės sutarties sudarymui yra reikalingas dukterinės GmbH visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimas, atitinkamai, jei dukterinės bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas pritaria kontrolės sutarties sudarymui, kurio paskirtis – suteikti teisę patronuojančiai bendrovei duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organų nariams, tai ir prioritetas turėtų būti teikiamas patronuojančios bendrovės, o ne dukterinės GmbH nurodymų vykdymui (Schroder-Frerkes and Gohring, 2020, p. 254; Saenger, 2015, iš Scheuch, 2016, p. 197). Kita vertus, reikia turėti omenyje tai, kad net ir sudarius kontrolės susitarimą, dukterinės bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas ir toliau vykdo jų kompetencijai priskirtas funkcijas. Kitaip tariant, patronuojanti bendrovė dėl sudaryto kontrolės susitarimo su dukterine bendrove neperima dukterinės bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimų funkcijų. Taip pat reikia pastebėti ir tai, kad sudarius kontrolės susitarimą, kai dukterinė bendrovė yra GmbH, analogiškai šiai sutarčiai taikomos ir AktG normos, skirtos apsaugoti dukterinės bendrovės¹¹², jos kreditorių¹¹³ bei smulkiųjų akcininkų interesus¹¹⁴ (Hirte, 2016, iš Scheuch, 2016, p. 197).

Taigi, atsižvelgiant į visą tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad AktG pakankamai detalai reglamentuoja patronuojančios bendrovės teisę duoti nurodymus dukterinės AG bendrovės valdymo organams kontrolės sutarties pagrindu veikiančioje bendrovių grupėje. AktG normos, įskaitant patronuojančios bendrovės teisę duoti nurodymus, taikomos ir tais atvejais, kai dukterinė bendrovė yra GmbH (kaip ir minėta, kontrolės susitarimas gali būti sudarytas ir su dukterine GmbH bendrove). Pažymėtina ir tai, kad nors ir AktG nenumato patronuojančios bendrovės galimybę duoti nurodymus dukterinės AG bendrovės valdymo organams *de facto* bendrovių grupėje, bet patronuojanti bendrovė, pasinaudodama turima įtaka dukterinėje bendrovėje, turi galimybę sukelti neigiamus padarinius dukterinei (AktG 311 straipsnis)¹¹⁵, o įtaka gali pasireikšti įvairiai, įskaitant nurodymų davimą

bendrovė yra GmbH, yra bereikšmis, būtų klaidinga (Scheuch, 2016, p. 197; Wooldridge, 2010, p. 22).

¹¹² AktG 302 straipsnis.

¹¹³ AktG 302 straipsnis.

¹¹⁴ AktG 304 ir 305 straipsniai.

¹¹⁵ Be abejo, kaip ir minėta, patronuojanti bendrovės privalo kompensuoti dukterinei bendrovei jos patirtus neigiamus padarinius per finansinius metus.

dukterinės bendrovės valdymo organams (Fleisher, 2016, p. 367; Hopt, 2015 p. 22). Tuo tarpu, kai grupė suformuluota faktiniu pagrindu, o dukterinė bendrovė yra GmbH, tai AktG normos, skirtos reglamentuoti faktinių bendrovių grupių veiklą (AktG311-317 straipsniai), įskaitant patronuojančios bendrovės teisę duoti nurodymus dukterinės GmbH bendrovės valdymo organams nėra taikomos, tačiau GmbH dukterinės bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę duoti nurodymus GmbH bendrovės valdymui organams (GLCC 37 straipsnis).

3.2.3. Grupės intereso pripažinimas Italijoje

Italijoje grupės intereso pripažinimas siejamas su ICK 2497 straipsnio nuostatomis. Visgi, kaip matysime toliau, ICK 2497 straipsnio nuostatomis pirmiausia yra siekiama apsaugoti dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių interesus, kai patronuojanti bendrovė valdo ir koordinuoja jų bendrovių veiklą. Tuo tarpu patronuojančios bendrovės galimybė valdyti ir koordinuoti dukterinių bendrovių veiklą savo ar kitų (it. *altrui*) interesais (įskaitant grupės interesais) nėra absoliuti, t. y. turi būti nepažeidžiamos ICK 2497 straipsnio nuostatos. Tuo atveju, jei patronuojančios bendrovės valdymas ir koordinavimas neatitinka minėtose nuostatose numatytų reikalavimų, tai žalą patyrę dukterinės bendrovės akcininkai ir kreditoriai turi teisę tiesiogiai reikalauti žalos atlyginimo iš patronuojančios bendrovės (ICK 2497 straipsnio 3 dalis). Kitaip tariant, ICK 2497 nuostatų paskirtis yra dvejopa: pirma, apsaugoti valdomos ir koordinuojamos dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių interesus, antra, įteisinti patronuojančios bendrovės galimybę valdyti ir koordinuoti dukterinių bendrovių veiklą.

Kaip jau galima iš dalies pastebėti vien iš ICK 2497 straipsnio pavadinimo, t. y. „*atsakomybė*“ (it. *responsabilità*), šis straipsnis yra skirtas reglamentuoti atsakomybei, o būtent – patronuojančios bendrovės civilinei atsakomybei. ICK 2497 straipsnio 1 dalies 1 sakinyje yra numatyta, kad tuo atveju, jei patronuojanti bendrovė, valdydama ir koordinuodama dukterinių bendrovių veiklą savo (patronuojančios bendrovės) asmeniniais ar kitų interesais, pažeidžia teisingo¹¹⁶ bendrovių valdymo principus (angl. *the principles of correct corporate management*), tai jai (patronuojančiai bendrovei) kyla tiesioginė civilinė atsakomybė prieš dukterinės bendrovės, kurios veiklą valdė ir koordinavo, akcininkus ir (ar) kreditorius. Minėto ICK straipsnio 1 dalies 1 sakinyje taip pat nurodoma, kad patronuojančios

¹¹⁶ Kiti Italijos teisės doktrinos autoriai minėtuosius bendrovių valdymo principus vadina dar kaip: „*sąžiningo bendrovių valdymo principai*“ (Deakin, Koziol, Riss, 2018, p. 277).

bendrovės tiesioginė civilinė atsakomybė prieš dukterinės bendrovės akcininkus atsiranda tuo atveju, jei dėl patronuojančios bendrovės veiksmų padaroma žala dukterinei bendrovei, ko padarinis – sumažėjęs dukterinės bendrovės akcijų pelningumas ir jų vertė. Tuo tarpu patronuojančios bendrovės tiesioginė civilinė atsakomybė prieš netinkamai valdytos ir koordinuotos dukterinės bendrovės kreditorius atsiranda tuo atveju, jei sumažėja bendrovės turtas bei kreditorių galimybės gauti savo reikalavimų patenkinimą. Italijos teismų praktikoje išskiriamos penkios sąlygos, kurioms esant patronuojančiai bendrovei kyla tiesioginė civilinė atsakomybė prieš dukterinės bendrovės akcininkus ir kreditorius¹¹⁷ pagal ICK 2497 straipsnio nuostatas (Romos teismo 2021 m. vasario 18 d. nutartis Nr. 24939).

Visų pirma, patronuojanti bendrovė turi valdyti ir koordinuoti dukterinių bendrovių veiklą (it. *esercitando attività di direzione e coordinamento*). ICK nėra pateikiamas ICK 2497 straipsnio 1 dalyje naudojamos formuluotės „valdyti ir koordinuoti“ apibrėžimas, tačiau ICK 2497-6 straipsnyje yra numatyta, kad šio skyriaus tikslais yra preziumuojama, kad bendrovė (ar juridinis asmuo) valdo ir koordinuoja kitų bendrovių veiklą, jei šiai bendrovei (ar juridiniam asmeniui) įstatymas numato pareigą sudaryti visos grupės metines konsoliduotąsias finansines ataskaitas ar pagal ICK 2359 straipsnį bendrovė (ar juridinis asmuo) laikoma kontroliuojančia kitą bendrovę. ICK 2497-7 straipsnyje yra numatyti dar du pagrindai, kai bendrovė gali būti laikoma valdančia ir koordinuojančia kitų bendrovių veiklą: pirma, sutarties pagrindu, antra, įstatų pagrindu. Kaip nurodoma Italijos teisės doktrinoje, nors ICK numato galimybę paneigti minėtas prezumpcijas, bet praktikoje, tai yra pakankamai sudėtinga padaryti, nes dažniausiai, tarkim, patronuojančios bendrovės galimybė kontroliuoti dukterinių bendrovių veiklą (pvz., patronuojanti bendrovė yra kontroliuojanti dukterinės bendrovės akcininkė) kartu reiškia ir galėjimą valdyti ir koordinuoti dukterinių bendrovių veiklą (Manovil, 2020, p. 114; Pernazza, 2012, p. 246).

Antra, patronuojanti bendrovė, valdydama ir koordinuodama atitinkamos dukterinės bendrovės veiklą, pažeidžia teisingus bendrovių valdymo principus (it. *iolazione dei principi di corretta gestione societaria*). ICK nėra nurodoma, kaip turėtų būti suprantama formuluotė „pažeidimas teisingų bendrovių valdymo principų“ bei, kas apskritai yra „teisingi bendrovių valdymo principai“. Tuo tarpu Italijos teisės doktrinoje nurodoma, kad dėl prieš tai

¹¹⁷ Atsižvelgiant į tai, kad šioje disertacijoje analizuojama dukterinės bendrovės akcininkų, o ne kreditorių interesų apsauga, tai ir analizuojant ICK 2497 straipsnio nuostatas pagrindinis dėmesys yra skiriamas būtent dukterinės bendrovės akcininkų, o ne kreditorių interesų apsaugos analizei.

minėtos formuluotės reikšmės iki šiol yra diskutuojama (Manovil, 2020, p. 116; Callegari, 2019, p. 554;). Kai kurie Italijos teisės doktrinos atstovai laikosi pozicijos, pagal kurią turėtų būti laikoma, kad patronuojanti bendrovė laikėsi minėtų principų, jei valdė ir koordinavo dukterinės bendrovės veiklą nepažeisdama tiek patronuojančios bendrovės, tiek dukterinės bendrovės atžvilgiu taikomų įstatymų (Manovil 2020, p. 116). Tuo tarpu dalis Italijos teisės mokslininkų teigia, kad „*teisingi bendrovių valdymo principai*“ reiškia patronuojančios bendrovės pareigą rengti pagrįstus dukterinių bendrovių valdymo planus bei strategijas (Callegari, 2019, p. 554). C. Tombarini teigia, kad „*teisingi bendrovių valdymo principai*“ turėtų būti siejami su „*pelno autonomijos*“ (it. *autonomia di profitto*) koncepcija, pagal kurią teigiama, kad kiekviena bendrovė yra pelno siekiantis juridinis asmuo, todėl patronuojanti bendrovė, valdydama ir koordinuodama dukterinių bendrovių veiklą, turėtų užtikrinti kiekvienos iš dukterinių bendrovių pelno siekimą (Tombarini, 2009, p. 124 iš Marino, 2014, p. 42). Visgi, kaip nurodo A. Marino, „*pelno autonomijos*“ koncepcija neturėtų būti suprantama taip, kad bet koks dukterinės bendrovės veikimas turėtų būti orientuotas tik į pelno siekimą, nes, kaip ir minėta, ICK 2497 straipsnio 1 dalyje numatyta „*kompensacinės naudos*“ taisyklė suteikia galimybę tam tikrais dukterinei bendrovei „*paaukoti*“ savo asmeninius interesus, siekiant patenkinti visos grupės interesus, todėl tokiu atveju svarbiausia yra tai, kad už veikimą grupės interesais dukterinei bendrovei būtų tolygiai kompensuota (Marino, 2014 p. 42). Pagal kitą Italijos teisės doktrinoje randamą poziciją teigiama, kad „*teisingi bendrovių valdymo principai*“ yra ne kas kita, kaip ICK 2403 straipsnyje nurodomi „*teisingi bendrovių administravimo principai*“, paprasčiausiai ICK rengėjas ICK 2497 straipsnio 1 dalyje panaudojo kitą formuluotę, t. y. „*teisingų bendrovių valdymo principų*“, turėdamas omenyje „*teisingus bendrovių administravimo principus*“ (Marino, 2014 p. 43). Atitinkamai, remiantis šia pozicija „*teisingi bendrovių valdymo principai*“ aiškinami taip, kad prieš priimant atitinkamą verslo sprendimą ar pasirenkant bendrovės valdymo strategiją turi būti įvertinamos visos su tuo susijusios rizikos, atliekama kaštų-naudos analizė bei visų svarbiausia – turi būti įvertinama, ar priėmus atitinkamą verslo sprendimą ar (ir) pasirinkus tam tikrą bendrovės valdymo strategiją bus išlaikytas dukterinės bendrovės ir visos bendrovės grupės interesų tarpusavio balansas (Salafia, 2004, p. 10 iš Marino, 2014 p. 43). Pagal dar vieną Italijos teisės doktrinoje randamą poziciją nėra bandoma paaiškinti formuluotės „*teisingų bendrovių valdymo principų*“ reikšmės, bet nurodoma, kada turėtų būti laikoma, kad šie principai yra pažeidžiami, o būtent – kai patronuojanti bendrovė, valdydama ir koordinuodama dukterinių bendrovių veiklą, pažeidžia ICK 1776 straipsnyje

numatyta proto žmogaus elgesio standartą, t. y. elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai (Pavone, 2003, p. 766 iš Marino, 2014 p. 44). Tuo tarpu dalis Italijos mokslininkų nebando paaiškinti formuluotės „*teisingų bendrovių valdymo principų*“ reikšmės, bet nurodo, kad vertinant, ar yra pažeidžiami „*teisingi bendrovių valdymo principai*“ turi būti taikoma verslo sprendimo priėmimo taisyklė (Marchisio, 2011, p. 923 iš Marino, 2014 p. 45). Verta pastebėti, kad įprastai verslo sprendimo priėmimo taisyklė (angl. *business judgment rule*) yra taikoma vertinant, ar bendrovės valdymo organų nariai, priimdami tam tikrą verslo sprendimą, veikia išimtinai bendrovės interesais. Tuo tarpu, kai kurie Italijos bendrovių teisės mokslininkai teigia, kad ši taisyklė turėtų būti taikoma ir įvertinimui, ar patronuojanti bendrovė tinkamai valdo dukterines bendroves (Marino, 2014 p. 47). Reikia pastebėti ir tai, kad Italijos teismai taip pat pasirinko ne bandyti paaiškinti formuluotės „*teisingų bendrovių valdymo principų*“ reikšmę, bet vadovautis jau prieš tai minėta verslo sprendimo priėmimo taisykle vertinant, ar patronuojanti bendrovė, koordinuodama ir valdydama dukterinių bendrovių veiklą, pažeidžia „*teisingo bendrovių valdymo principus*“ (Milano teismo 2010 m. birželio 7 d. nutarimas Nr. 8247 iš Marino, 2014 p. 51). Taigi atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad Italijos teisės doktrinoje iki šiol nėra vieningos pozicijos, aiškinant ICK 2497 straipsnio 1 dalyje nurodytos formuluotės „*teisingų bendrovių valdymo principai*“ reikšmę, o tai lemia tam tikrą teisinį neaiškumą, vertinant antrosios patronuojančios bendrovės civilinės atsakomybės pagal ICK 2497 straipsnio nuostatą buvimą. Taip pat yra akivaizdu ir tai, kad būtent Italijos teismams yra palikta galimybė spręsti, kaip turėtų būti suprantama minėtoji formuluotė, bet, kaip ir minėta, Italijos teismai, bent šiuo metu pasirinko kitą kelią, t. y. nemandyti aiškinti ICK 2497 straipsnio 1 dalyje nurodytos formuluotės „*teisingi bendrovių valdymo principai*“, bet taikyti verslo sprendimo priėmimo taisyklę, vertinant, ar patronuojanti bendrovė pažeidė teisingo bendrovių valdymo principus. Tokį Italijos teismų pasirinkimą įvertinti pakankamai sudėtinga, nes, viena vertus, tai jau yra gerai žinoma ir patikrinta Italijos teismų priemonė, vertinant bendrovės valdymą organų tinkamą pareigų vykdymą, kita vertus, ši taisyklė buvo suformuota ir skirta taikyti būtent pavienių bendrovių valdymo organų narių atžvilgiu, todėl šios taisyklės taikymo efektyvumas grupės kontekste lieka neaiškus. Taip pat būtent dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi įrodyti, kad patronuojanti bendrovė, valdydama ir koordinuodama jų dukterinės bendrovės veiklą, pažeidė teisingo valdymo principus, o nežinant, ką apskritai reiškia ši formuluotė, dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams įrodinėjimas gali tapti sudėtingesnis.

Trečia, patronuojanti bendrovė, valdydama ir koordinuodama dukterinės bendrovės veiklą, veikia savo ar „*kitų*“ interesais. ICK nepateikia termino „*kitų*“ (it. *altrui*) apibrėžimo, todėl egzistuoja tam tikras teisinis neaiškumas, t. y., apie kokių subjektų interesus yra kalbama ICK 2497 straipsnio 1 dalies 1 sakinyje. Italijos teisės doktrinoje minėtas terminas taip pat nėra aiškinimas vienodai. A. P. Scarso minėtąjį terminą aiškina pakankamai plačiai, t. y. apimanti atitinkamos grupės bendrovės, jos akcininkų, valdymo organų narių bei visos grupės interesus (Scarso and Mattioni iš Deakin, Koziol, Riss, 2018, p. 278). Tuo tarpu ne maža dalis Italijos mokslininkų minėtąjį terminą pirmiausia sieja su grupės intereso terminu (Manovil 2020, p. 116; Callegari, 2019, p. 552). Visgi, verta pastebėti, kad kai kurie Italijos mokslininkai laikosi pozicijos, kad grupės interesus yra pačios patronuojančios bendrovės interesai. Tokia pozicija grindžiama tuo, kad patronuojanti bendrovė įprastai turi galimybę valdyti ir koordinuoti dukterinių bendrovių veiklą, todėl patronuojanti bendrovė, tikėtina, valdys ir koordinuos dukterinių bendrovių veiklą pirmiausia atsižvelgdama į savo interesus, todėl grupės interesus tėra tam tikra išraiška patronuojančios bendrovės intereso (Manovil, 2020, p. 115). Vien lingvistiškai aiškinant ICK 2497 straipsnio 1 dalies nuostatas būtų sudėtinga patvirtinti arba paneigti bet kurią iš minėtų pozicijų dėl „*kitų*“ termino apibrėžimo, o tai sukelia taip pat tam tikrą teisinį neaiškumą, kuris vėlgi yra ypač „*neparankus*“ dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams, nes jiems tenka įrodyti minėtosios sąlygos buvimą. Visgi, teigtina, kad iš dalies minėtąjį teisinį neaiškumą padeda pašalinti Italijos teismų praktika. Dar iki ICK 2497 straipsnio atsiradimo Italijos teismai ieškojo būdų, kaip išspręsti tam tikrais atvejais atsirandančių interesų konfliktą tarp dukterinės bendrovės interesų ir visos grupės interesų (Kousedghi, 2007, p. 221). Iki šiol viena esminių bylų, kurioje buvo pateiktas sprendimo būdas, kaip turėtų būti sprendžiamas tokio pobūdžio interesų konfliktas, yra 2004 m. Italijos Aukščiausiasis Teismo (toliau – IAT) byla Nr. 16707, kurioje IAT, atsižvelgdamas į prieš tai buvusią teismų praktiką, galutinai įtvirtino „*kompensacinės naudos*“ taisyklę¹¹⁸, pagal kurią teigiama, kad dukterinės bendrovės priklausymas bendrovių grupei gali lemti tam tikros naudos jai gavimą, kuri leistų kompensuoti žalą, atsiradusią veikiant visos grupės interesais (Italijos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 24 sprendimas Nr. 16707 iš Cariello, 2006, p. 331). Reikia pastebėti, kad nors ir minėtoje IAT byloje buvo nagrinėjamas iki 2003 m. buvęs ICK reguliavimas, tačiau IAT

¹¹⁸ Ši taisyklė Italijos teisės doktrinoje dar vadinama „*kompensacinės naudos teorija*“ (angl. „*theory of compensatory advantages*“, it. „*teoria dei vantaggi compensative*“ (Truffi, Straneo, 2004, p. 2)

pateikti išaiškinimai yra aktualūs ir esamam reguliavimui, o „*kompensacinės naudos*“ taisyklė yra įtvirtinta ICK 2497 straipsnio 1 dalies 2 sakinyje¹¹⁹ (Cariello, 2006, p. 333). Taigi, atsižvelgiant į visą tai, kas prieš tai išdėstyta, galima teigti, jog ICK 2497 straipsnio 1 dalyje vartojama formuluotė „*kitų interesai*“ turėtų apimti veikimą grupės interesais.

Ketvirta, patronuojančiajai bendrovei, pažeidžiant teisingo bendrovių valdymo principus, valdant ir koordinuojant dukterinės bendrovės veiklą sumažėja akcijų pelningumas ir jų vertė. ICK nėra pateikiama, kaip turėtų būti suprantama formuluotė „*sumažėja akcijų pelningumas ir jų vertė*“ (it. *alla redditività ed al valore della partecipazione sociale*). Verta pastebėti, kad pirminėje ICK 2497 straipsnio 1 dalies projekto versijoje vietoje formuluotės „*akcijų pelningumas*“ buvo naudojama kita formuluotė, t. y. akcininko teisė į pelną (it. *diritto all'utile*), kuri dar suprantama kaip akcininko teisė į dividendus (Marino, 2014 p. 79). Visgi, kaip nurodė Milano teismas, tuo atveju, jei dukterinėje bendrovėje tam tikrais metais nusprendžiama neišmokėti dividendų, nereiškia, kad pažeidžiami dukterinės bendrovės akcininkų interesai ICK 2497 straipsnio 1 dalies kontekste, nes sprendimas išmokėti dividendus yra dukterinės bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo diskrecijoje (Milano teismo 2012 m. kovo 17 d. sprendimas Nr. 2085 iš Marino, 2014 p. 80). Tuo tarpu Italijos kasacinis teismas vis dar nenagrinėjo bylos, kurioje būtų jam buvęs poreikis pateikti formuluotės „*sumažėja akcijų pelningumas ir jų vertė*“ reikšmę, todėl ir šios sąlygos įrodinėjimas sukelia daugiau klausimų nei atsakymų dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams.

Penkta, turi egzistuoti priežastinis ryšys tarp patronuojančios bendrovės netinkamo dukterinės bendrovės veiklos valdymo ir koordinavimo bei atsiradusios dukterinės bendrovės akcininkams žalos.

Taigi apibendrinant visą tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad nors ir ICK 2497 straipsnio tikslas, t. y. apsaugoti dukterinės bendrovės akcininkų interesus, yra sveikintinas, visgi šio tikslo pasiekimas atrodo pakankamai sudėtingai, nes tiek analizuojant Italijos teisės doktriną, tiek teismų praktiką, galima pastebėti, kad ICK 2497 straipsnio 1 dalies nuostatomis trūksta teisinio aiškumo bei apibrėžtumo, t. y. nėra aišku, ką reiškia formuluotės: „*kitų interesai*“, „*pažeidimas teisingo bendrovių valdymo principų*“, „*sumažėjęs akcijų pelningumas ir jų vertė*“, o juk nuo šių formuluočių reikšmės priklauso ir tai, ką dukterinės bendrovės akcininkai turi įrodyti, kad patronuojanti bendrovė atlygintų jiems jų patirtą žalą. Atitinkamai kyla retorinis klausimas,

¹¹⁹ Plačiau apie šią taisyklę bus kalbama nagrinėjant ICK 2497 straipsnio 1 dalies antrąjį sakinį.

kaip dukterinės bendrovės akcininkai ir kreditoriai gali apginti savo pažeistus interesus, jei net nėra aiškios, kai kurių sąlygų formuluotės? O juk ICK 2497 straipsnio nuostatų tikslas, kaip ir minėta, visų pirma yra užtikrinti dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių interesų apsaugą. Tuo tarpu šiuo atveju, akivaizdu, kad yra priešingai, kai kurių esminių ICK 2497 straipsnio 1 dalies formuluočių neaiškumas „*tarnauja*“ patronuojančios bendrovės interesų apsaugai ir gali lemti net jos piktnaudžiavimą savo padėtimi.

ICK 2497 straipsnio 1 dalies 2 sakinyje yra nurodoma, kokiais atvejais patronuojančiai bendrovei nekyla civilinė atsakomybė nustačius visas prieš tai minėtas penkias sąlygas, t, y., kai žala laikoma nepakankama, atsižvelgiant į bendrą valdymo ir koordinavimo veiklos rezultatą¹²⁰ arba, kai žala yra pašalinama net ir specialiai tuo tikslu sudarytu sandoriu¹²¹. Visgi esminis klausimas šiuo atveju yra tas, kaip įvertinti, kad žala laikoma nepakankama, ar kad dukterinei bendrovei buvo tinkamai kompensuota? ICK 2947 straipsnis atsakymo į minėtąjį klausimą nepateikia. Tuo tarpu, kaip minėta, ICK 2497 straipsnio 1 dalies 2 sakinio formuluotė buvo parengta atsižvelgiant į Italijos teisės doktrinoje bei teismų praktikoje suformuota „*kompensacinės naudos*“ taisyklę, todėl jos analizė gali padėti rasti atsakymą ir prieš tai išsikeltą klausimą. Kaip minėta, pagal *kompensacinės naudos*“ taisyklę teigiama, kad dukterinės bendrovės priklausymas bendrovių grupei gali lemti tam tikros naudos jai gavimą, kuri (nauda) leidžia kompensuoti patirtą žalą, veikiant grupės interesais (Italijos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 24 sprendimas Nr. 16707 iš Cariello, 2006, p. 331). IAT yra išaiškinęs, kad bendrovės valdymas susideda ne tik iš tam tikrų pavienių veiksmų atlikimo, bet ir egzistuojančios bendrovės valdymo strategijos įgyvendinimo, kuri gali apimti įvairių (tiek naudingų, tiek žalingų bendrovei) veiksmų atlikimą. Atitinkamai, IAT nurodo, kad vertinimas, ar tam tikras dukterinės bendrovės atliekamas veiksmas jai yra naudingas ar žalingas, turi būti atliekamas visos grupės kontekste. Kitaip tariant, turi būti vertinama ne tik tai, kad tam tikras dukterinės bendrovės valdymo organų priimtas sprendimas sukels neigiamų padarinių dukterinei bendrovei, bet ir galimą tokio priimto sprendimo naudą dukterinei bendrovei (Italijos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 24

¹²⁰ It. *il danno risulta mancante alla luce del risultato complessivo dell'attività di direzione e coordinamento ovvero*, angl. *detriment is lacking in the light of the overall results of the management*. Pažymėtina, kad ICK 2497 straipsnio 1 dalies 2 sakinio vertimas anglų kalba pateikiamas Fasciani straipsnyje (Fasciani, 2007, p. 220).

¹²¹ It. *integralmente eliminato anche a seguito di operazioni a ciò dirette*; angl. *have been entirely eliminated, even by transactions specially aimed at such elimination*).

sprendimas Nr. 16707 iš Cariello, 2006, p. 332). Atitinkamai, Italijos teisės doktrinoje ICK 2497 straipsnio 1 dalies 2 sakinyje naudojama formuluotė „žala laikoma nepakankama, atsižvelgiant į **bendrą valdymo ir koordinavimo veiklos rezultatai**“ ir siejama su tuo, kad įvertinimas turi būti atliekamas visos grupės kontekste (Manovil, 2020, p. 115). Taip pat IAT yra nurodęs, kad pats faktas, kad dukterinė bendrovė priklauso bendrovių grupei savaime nereiškia, jog dukterinė bendrovė gauna tam tikrą naudą, nauda turi būti reali, o ne hipotetinė (Italijos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. birželio 24 sprendimas Nr. 16707 iš Cariello, 2006, p. 332). Visgi IAT iki šiol nėra pateikęs išaiškinimo, kaip nustatyti, kad „žala nepakankama“ arba, kad tam tikras sandorio sudarymas „pašalina žalą“. Kitaip tariant, koku atveju pagal ICK 2497 straipsnio 1 dalies 2 sakinio nuostatas bus laikoma, kad dukterinei bendrovei yra tinkamai kompensuota? Kaip nurodo Callegari, šiuo klausimu Italijos teisės doktrinoje išskiriamos dvi pagrindinės pozicijos: pagal pirmąją poziciją teigiama, kad kompensacijos dydis turi būti ekvivalentiškas patirtai žalai, veikiant grupės interesais, t. y. aiškiai ir tiksliai išreikštas konkrečia suma. Tuo tarpu antroji pozicija yra lankstesnė, pagal ją teigiama, kad kompensacinė nauda nebūtinai turi būti aiškiai apibrėžta, tai gali būti ir tam tikra dar tik ateityje atsirasianti nauda (Callegari, 2019, p. 552). Callegari nenurodo, kokiai pozicijai jos manymų turėtų būti teikiamas prioritetas. Disertacijos autoriaus nuomone, prioritetą turėtų būti teikiamas pirmajai pozicijai, nes ja remiantis yra gerokai didesnis teisinis apibrėžtumasis, vertinant, ar dukterinei bendrovei buvo tinkamai kompensuota, o tai (teisinis apibrėžtumasis) be abejo yra aktualus dukterinės bendrovės akcininkams bei kreditoriams, kurių interesai gali būti pažeisti, jei dukterinei bendrovei nėra tinkamai kompensuojama, o juk ICK 2497 straipsnio pagrindinis tikslas ir yra tinkama dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių apsauga. ICK 2497 straipsnio 1 dalies 2 sakinyje taip pat nėra nurodoma, per kokį terminą patronuojanti bendrovė turi kompensuoti dukterinei bendrovei jos patirtą žalą, o tai taip pat didina teisinį neapibrėžtumą, nes nėra aišku, ar patronuojanti bendrovė iškart turi kompensuoti dukterinei bendrovei žalą, ar iki atitinkamų dukterinės bendrovės finansinių metų pabaigos (Vokietijos reguliavimas), ar per protingą terminą.

Reikia pastebėti ir tai, kad ICK 2497 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad dukterinės bendrovės akcininkai gali kreiptis į patronuojančią bendrovę dėl žalos atlyginimo tik tuo atveju, jei dukterinės bendrovės akcininkams žalos neatlygina dukterinė bendrovė, kurios akcininkai jie yra. Pagal Italijos teismų praktiką, dukterinės bendrovės akcininkai pirmiausia turi pareikšti ieškinį dukterinei bendrovei dėl jiems (akcininkams) sukeltos žalos atlyginimo ir tik teismui nustačius, kad dukterinė bendrovė nėra finansiškai pajėgi atlyginti

žalą, akcininkai turi teisę pareikšti ieškinį patronuojančios bendrovės atžvilgiu¹²² (Milano teismo 2014 m. gegužės 7 d. nutartis iš Vicari, Schall, 2020, p. 621; Milano teismo 2012 m. vasario 27 d. nutartis Nr. 258 iš Vicari, Schall, 2020, p. 621). Teisės doktrinoje aptariama ICK 2497 straipsnio 3 dalies nuostata sulaukia nemažai kritikos, kad būtent dukterinė bendrovė turi atlyginti besikreipiančio į ją akcininko patirtą žalą, o ne patronuojanti bendrovė, dėl kurios valdymo dukterinės bendrovės akcininkui ir atsirado žala. Be to, tokio dukterinės bendrovės akcininko reikalavimo patenkinimas gali lemti, kad dukterinės bendrovė nebus pajėgi atlyginti žalą kitiems dukterinės bendrovės akcininkams, kurie dar nesikreipė į ją dėl žalos atlyginimo (Vicari, Schall, 2020, p. 621).

Pagaliau ICK 2497 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad ne tik patronuojanti bendrovė, bet ir kiti asmenys, kurie prisidėjo prie nepagrįsto žalos atsiradimo dukterinei bendrovei, turi būti bendrai atsakingi už atsiradusią žalą dukterinei bendrovei. Kaip nurodoma Italijos teisės doktrinoje, minėta nuostata suteikia galimybę patraukti civilinę atsakomybę tiek patronuojančios bendrovės, tiek patyrusios žalą dukterinės bendrovės valdymo organų narius (Vicari, Schall, 2020, p. 622). Vertinant, ar dukterinės bendrovės valdymo organų nariams turėtų būti taikoma civilinė atsakomybė, aktualios yra ICK 2497-3 straipsnio nuostatos. ICK 2497-3 straipsnyje yra numatyta, kad dukterinės bendrovės valdymo organų sprendimai, kurie buvo priimti dėl patronuojančios bendrovės valdymo ir koordinavimo, turi būti motyvuoti, turi būti nurodomos priežastys ir interesai, kurie lėmė tokio sprendimo priėmimą. ICK 2497-3 straipsnyje nurodyta informacija apie priimtus sprendimus turi būti nurodoma valdymo ataskaitoje (ICK 2428 straipsnis), kuri pridedama prie dukterinės bendrovės finansinių ataskaitų rinkinio. Atitinkamai už ICK 2497-3 straipsnio reikalavimų nevykdymą arba netinkamą vykdymą (nemotyvuotų nepagrįstų sprendimų priėmimą) dukterinės bendrovės valdymo organų nariams kyla civilinė atsakomybė dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių, kuriems atsirado žala, atžvilgiu¹²³ (Manovil, 2020, p. 116).

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad nors ir Italijos bendrovių teisėje yra pripažįstama dukterinės bendrovės valdymo organų galimybė veikti grupės interesais (ICK 2497 straipsnis), visgi ICK 2497 straipsnio nuostatoms būdingas gan didelis teisinis neaiškumas ir

¹²² Pažymėtina ir tai, kad minėti dukterinės bendrovės akcininkų reikalavimai (dukterinės bendrovės bei patronuojančios bendrovės atžvilgiu) gali būti nagrinėjami toje pačioje byloje (Vicari, Schall, 2020, p. 621).

¹²³ Šiuo atveju dukterinės bendrovės valdymo organų nariams civilinė atsakomybė taikoma tokia pat tvarka, kaip ir patronuojančiajai bendrovei ICK 2497 straipsnio pagrindu (Manovil, 2020, p. 116).

neapibrėžtumas, o tai gali lemti, kad dukterinei bendrovei, veikiant grupės interesais, nebus pakankamai apsaugoti dukterinės bendrovės, jos akcininkų ir kreditorių interesai.

3.2.4. Grupės intereso pripažinimas Čekijoje

ČBKĮ 9 skyriuje išskiriamos dviejų rūšių grupės, t. y., pirma, grupė, suformuota ČBKĮ 74 straipsnio pagrindu, antra, grupė, suformuota ČBKĮ 79 straipsnio pagrindu (koncernas). Atitinkamai, tik ČBKĮ 74 straipsnio pagrindu suformuotoje grupėje patronuojanti bendrovė¹²⁴ turi teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams (ČBKĮ 81 straipsnio 1 dalyje). ČBKĮ 74 straipsnio pagrindu suformuotoje grupėje toks patronuojančios bendrovės nurodymų davimas yra draudžiamas (Černa, Tomašek, 2020, p. 247).

Norint kvalifikuoti grupės (koncerno) egzistavimą turi būti nustatytas vieningas valdymas – tai patronuojančios bendrovės dukterinės bendrovės veiklai daroma įtaką, kurios tikslas koordinuoti bei valdyti bent vieną iš esminių grupės veiklų, siekiant užtikrinti grupės intereso, numatyto bendroje grupės politikoje, ilgalaikį propagavimą (ČBKĮ 79 straipsnio 2 dalis). Atitinkamai Čekijos teisės doktrinoje yra nurodomos trys sąlygos, kurioms esant, galima teigti, kad egzistuoja vieningas valdymas: pirma, siekiama koordinuoti bei valdyti bent vieną iš esminių grupės (koncerno) veiklų, antra, grupės (koncerno) bendrovės turi sieti bendras grupės (koncerno) interesus, trečia, grupės (koncerno) interesus turi būti apibrėžtas bendroje visos grupės (koncerno) politikoje (Černa, Tomašek, 2020, p. 250). Taigi, galima pastebėti, kad ČBKĮ grupės intereso nustatymas yra viena iš būtinų sąlygų, kad galima būtų konstatuoti vieningo valdymo buvimą, o tik esant vieningam valdymui patronuojanti bendrovė turi teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams (ČBKĮ 81 straipsnio 1 dalyje). Atitinkamai galima teigti,

¹²⁴ Čekijos bendrovių ir kooperatyvų įstatymo 81 straipsnyje yra nurodoma, kad patronuojančios bendrovės valdymo organai turi teisę duoti nurodymus, o ne patronuojanti bendrovė. Visgi, kaip ir minėta, patronuojanti bendrovė įgyja teises, prisiima pareigas ir jas vykdo per savo valdymo organus, todėl ir teisę duoti nurodymus turi būtent patronuojanti bendrovė, o ją įgyvendina per savo valdymo organus. Čekijos bendrovių teisės doktrinoje taip pat nurodoma, kad teisę duoti nurodymus turi būtent patronuojančioji bendrovė (Černa, Tomašek, 2020, p. 250). Vokietijos bendrovių teisėje, o būtent – AktG 308 straipsnyje, taip pat yra nurodoma, kad patronuojanti bendrovė turi teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, nors šią teisę įgyvendina per savo valdymo organus. Atitinkamai, siekiant išlaikyti šioje disertacijoje vartojamų sąvokų (formuluočių) vienodumą, yra naudojama formuluotė „patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus“.

kad pagal ČBKĮ patronuojanti bendrovė turi teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams tik esant grupės interesui.

ČBKĮ 81 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad patronuojančios bendrovės organas, verslo valdymo (angl. *business management*) tikslais, turi teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės organui, jei nurodymai atitinka patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės interesus¹²⁵. ČBKĮ nėra pateikiamas verslo valdymo termino apibrėžimas, tačiau Čekijos teismų praktikoje verslo valdymas aiškinamas, kaip sprendimų, susijusių su bendrovės komercine veikla, priėmimas (Čekijos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 3 d. nutarimas Nr. 543/2009 iš Černa, Tomašek, 2020, p. 246). Taip pat Čekijos teismų praktikoje nurodoma, kad verslo valdymo terminas apima ir tokią veiklą, kaip verslo planų rengimas, bendrovės veiklos ekonomines analizes (Čekijos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 23 d. nutarimas Nr. 1044/2016 iš Černa, Tomašek, 2020, p. 246), taip pat santykių su klientais, auditoriais, teisininkais, mokesčių konsultantais, valstybinių institucijų atstovais pradėjimą ir vystymą (Čekijos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 20 d. nutarimas Nr. 2831/2015 iš Černa, Tomašek, 2020, p. 246).

ČBKĮ 81 straipsnio nuostatos sukelia tam tikrą teisinį neaiškumą. Visų pirma, dėl šių nuostatų suderinamumo su ČBKĮ 79 straipsnio nuostatomis. ČBKĮ 81 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad patronuojančios bendrovės valdymo organai turi teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, kai tuo tarpu ČBKĮ 79 nurodoma, kad patronuojanti bendrovė (o ne jos valdymo organai) daro įtaka dukterinės bendrovės veiklai, siekiant įgyvendinti vieningą grupės valdymą (Čech and Šuk, 2016, p. 227 iš Bilecova, 2018, p. 63). Atitinkamai Čekijos teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, kad ČBKĮ 81 straipsnyje tiksliau būtų vartoti patronuojančios bendrovės, o ne jos valdymo organų terminą, nes ČBKĮ 71-72 straipsniuose būtent patronuojančiai bendrovei yra numatyta civilinė atsakomybė už netinkama dukterinės bendrovės valdymą (Čech and Šuk, 2016, p. 227 iš Bilecova, 2018, p. 63). Antra, ČBKĮ 81 straipsnyje konkrečiai nėra nurodoma, koks patronuojančios bendrovės organas turi teisę duoti nurodymus ir kokiam dukterinės bendrovės organui nurodymai turi būti duodami (Čech and Šuk, 2016, p. 227 iš Bilecova, 2018, p. 63). Atitinkamai, Čekijos teisės doktrinoje

¹²⁵ Pažymėtina, kad ČBKĮ 81 straipsnyje yra įtvirtinta bendros taisyklės, t. y., kad niekas neturi teisės duoti nurodymus bendrovės valdymo organų nariams išimtis (ČBKĮ 435 straipsnio 3 dalis). Taigi, kitaip nei pagal Vokietijos GmbH reguliavimą (GLCC 37 straipsnis), ČBKĮ nenumato galimybės bendrovės visuotiniam akcininkų susirinkimui duoti nurodymus bendrovės visuotiniam akcininkų susirinkimui.

laikomasi pozicijos, kad patronuojančios bendrovės valdymo organai turi teisę duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, nes būtent per juos bendrovės prisiima ir vykdo savo prievoles (Čech and Šuk, 2016, p. 227 iš Bilecova, 2018, p. 63). Trečia, ČBKĮ 81 straipsnyje nurodoma, kad patronuojančios bendrovės organų duodami nurodymai turi atitikti patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės interesus, kai tuo tarpu ČBKĮ 79 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad vieningas valdymas turi būti pagrįstas grupės interesu. Atitinkamai Čekijos teisės doktrinoje nurodoma, kad ČBKĮ 81 straipsnio, kaip ir ČBKĮ 79 straipsnio 2 dalies atveju, vietoje formuluotės „*patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės interesus*“ turėtų būti vartojama „*grupės interesus*“ (Čech and Šuk, 2016, p. 227 iš Bilecova, 2018, p. 64). Ši pozicija grindžiama tuo, kad grupės interesus savaime nėra kurios nors vienos grupės interesus, įskaitant patronuojančios bendrovės, tik išsiaiškinus, koks konkrečioje situacijoje yra patronuojančios bendrovės ir grupės interesus, galima atsakyti į klausimą, ar veikimas grupės interesais reiškia ir veikimą patronuojančios bendrovės interesais, bet savaime tapatinti patronuojančios ir grupės interesus yra klaidinga (Eichlerova, 2016, p. 10). Ketvirta, nėra aišku, ar patronuojančios bendrovės nurodymų vykdymas yra privalomas dukterinės bendrovės valdymo organams. Vieni autoriai Čekijos teisės doktrinoje teigia, kad nurodymų vykdymas yra neprivalomas dukterinės bendrovės valdymo organams (Černa, 2014, p. 35-36 iš Bilecova, 2018, p. 64), tuo tarpu kiti – pasisako už nurodymų vykdymo privalumą, kai nurodymai atitinka ČBKĮ 81 straipsnio nuostatas (Čech and Šuk, 2016, p. 227 iš Bilecova, 2018, p. 64). Manytina, kad prieš tai minėtoji pozicija, t. y., kad dukterinės bendrovės valdymo organai privalėtų vykdyti patronuojančios bendrovės nurodymus, kai šie atitinka ČBKĮ 81 straipsnio nuostatas, yra pagrįstesnė, nes tokio pobūdžio nurodymai, visų pirma, yra teisėti, o, antra, tokių nurodymų privalomumas padėtų patronuojančiai bendrovei efektyviau įgyvendinti vieningą grupės valdymą, nes dukterinės bendrovės valdymo organai turėtų nurodymus vykdyti. Natūraliai kyla klausimas, ar dukterinės bendrovės valdymo organas gali vykdyti patronuojančios nurodymus, kurie neatitinka ČBKĮ 81 straipsnio nuostatų? Visų pirma, reikia pastebėti, kad dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi rūpestingumo pareigą dukterinės bendrovės atžvilgiu (ČBKĮ 81 straipsnio 2 dalis). Kaip nurodoma Čekijos doktrinoje, dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, prieš įgyvendindami patronuojančios bendrovės nurodymus, visų pirma, turi įvertinti, ar patronuojančios bendrovės nurodymai atitinka grupės interesus (jeigu dukterinės bendrovės valdymo organų nariams kyla abejonių dėl šių nurodymų atitikimo grupės interesams, tai pastarieji turėtų kreiptis į patronuojančią bendrovės valdymo organus, kad šie patikslintų

duotų nurodymų atitikimą grupės interesams), antra, dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi įvertinti, ar dėl patronuojančios bendrovės nurodymų įvykdymo dukterinės bendrovė patirs žalą, jei atsakymas – taip, tada dar papildomai jie turi įvertinti, ar per pagrįstą laikotarpį žala bus kompensuota dukterinei bendrovei (Černa, Tomašek, 2020, p. 252). Atitinkamai, jei dukterinės bendrovės valdymo organų nariai atlieka prieš tai minėtus veiksmus (vertinimus), tai jiems neturėtų kilti civilinė atsakomybė už dukterinei bendrovei atsiradusią žalą, įgyvendinant patronuojančios bendrovės nurodymus (ČBKĮ 81 straipsnio 2 dalis). Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad dukterinės bendrovės valdymo organas gali vykdyti patronuojančios nurodymus, kurie neatitinka ir ČBKĮ keliamų reikalavimų, tačiau tokiu atveju jų atžvilgiu gali būti taikoma civilinė atsakomybė (ČBKĮ 81 straipsnio 2 dalis).

ČBKĮ 72 straipsnio 2 dalis, kaip ir prieš tai aptarti Italijos bei Vokietijos bendrovių grupių reguliavimai, numato patronuojančios bendrovės pareigą per pagrįsta laikotarpį kompensuoti dukterinei bendrovei žalą, atsiradusią dėl patronuojančios bendrovės nurodymų įgyvendinimo. ČBKĮ aiškinamajame rašte nurodoma, kad tiek žalos, tiek kompensavimo terminai turėtų būti aiškinami pakankamai plačiai, t. y. žala turėtų apimti įvairius dukterinės bendrovės patirtus neigiamus padarinius, vykdant patronuojančios bendrovės nurodymus (ne tik finansinius), o kompensacija taip pat galėtų būti įvairaus pobūdžio, pvz., geresnės paslaugų ar prekių tiekimo sąlygos (Důvodová zpráva k zákonu č. 90/2012 Sb., 2012, p. 30). Čekijos teismų praktikos dėl to, kaip turėtų būti suprantami prieš tai minėti terminai, vis dar nėra (Černa, Tomašek, 2020, p. 251). Tuo tarpu Čekijos doktrinoje, kaip kompensavimo pavyzdžiai pagal ČBKĮ 72 straipsnio 2 dalį, nurodomi: paskolų suteikimas palankiomis sąlygomis dukterinei bendrovei; dalijimasis komerciniais ir praktiniais patyrimais, žiniomis (angl. *know how*) su dukterine bendrove; patronuojančios bendrovės garantavimas už dukterinės bendrovės prievolės (Černa, Tomašek, 2020, p. 251; Rexova, 2017, p. 56; Eichlerova, 2016, p. 11). Viena vertus, toks Čekijos įstatymų leidėjo pasirinkimas pakankamai plačiai leisti interpretuoti žalos ir kompensavimo terminus suteikia tam tikro lankstumo bendrovių grupių valdyme, kita vertus, akivaizdus tokio pasirinkimo trukumas yra sudėtingumas įvertinti teigiamų ir neigiamų padarinių ekvivalentiškumą, t. y. įvertinti, ar patirti dukterinės bendrovės neigiami padariniai, atsiradę įgyvendinant patronuojančios bendrovės nurodymus, bus kompensuoti, ypač, kai už nurodymų įvykdymą bus kompensuota ne finansinio pobūdžio priemone.

Apibendrinant visą tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad nors ir ČBKĮ numato patronuojančios bendrovės teisę duoti nurodymus dukterinės

bendrovės valdymo organams, esant grupės interesui, tačiau ČBKĮ 81 straipsnio formuluotės vis dar sukelia nemažai teisinio neaiškumo, t. y., visų pirma, dėl ČBKĮ 79 ir 81 straipsniuose vartojamų sąvokų ne visiško tarpusavio suderinamumo, antra, ar dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi pareigą įgyvendinti patronuojančios bendrovės nurodymus. Be to, nemažai kelia abejonių ir ČBKĮ 72 straipsnio 2 dalies praktinis pritaikomumas, t. y., kaip įvertinti, kad dukterinei bendrovei už nurodymų įvykdymą buvo tinkamai kompensuota.

3.2.5. Grupės intereso pripažinimas ir patronuojančios bendrovės teisė teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams pagal EMCA

EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio „*Grupės interesas*“ 1 dalyje nurodoma, kad jeigu dukterinės bendrovės valdymo organai veikia ne dukterinės bendrovės interesais, laikoma, kad dukterinės bendrovės valdymo organų nariai nepažeidžia fiduciarines pareigas dukterinei bendrovei, jei yra tenkinamos trys sąlygos: pirma, valdymo organų priimtas sprendimas turi atitikti grupės interesą, antra, prieš priimdami sprendimą, dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, veikdami sąžiningai, atsižvelgdami į informaciją, kuri buvo tuo metu prieinama tinkamai vykdant fiduciarines pareigas, turi padaryti pagrįstą prielaidą, kad patirta dukterinės bendrovės žala/praradimas/trūkumas (angl. *damage/loss/disadvantage*) per pagrįstą laikotarpį bus kompensuota gauta nauda/gavimu/privalumu (angl. *benefit/gain/advantage*), trečia, patirta dukterinės bendrovės žala (praradimas/trūkumas) nėra tokia, kad keltų grėsmę dukterinės bendrovės egzistavimui. Reikia pastebėti ir tai, kad EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, jog dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas ne dukterinės bendrovės interesais gali būti nulemtas patronuojančios bendrovės nurodymų vykdymu (angl. *as a result of an instruction issued by the parent company*), bet ne būtinai, t. y. EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalis numato, kad dukterinės bendrovės organai gali patys priimti sprendimą veikti ne dukterinės bendrovės interesais. Tačiau bet kuriuo iš minėtų atvejų dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas ne dukterinės bendrovės interesais turi atitikti minėtąsias tris sąlygas.

Taigi, kaip matyti iš to, kas išdėstyta, EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio „*Grupės interesas*“ 1 dalyje yra suformuota taisyklė, kuri leidžia dukterinės bendrovės valdymo organų nariams išvengti civilinės atsakomybės už fiduciarinių pareigų pažeidimą. Kita vertus, EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje suformuota taisyklė jokių būdu nereiškia, dukterinės bendrovės valdymo organų nariai apskritai neturi fiduciarinių pareigų dukterinės bendrovės atžvilgiu. EMCA 9 skyriaus 4 straipsnyje yra numatyta bendrovės

valdymo organų narių lojalumo pareiga¹²⁶, kuri skirta tiek pavienės, tiek grupės bendrovės valdymo organų nariams. EMCA 9 skyriaus 4 straipsnio ir EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalies nuostatos neprieštarauja, o sąveikauja tarpusavyje, o būtent – dukterinės bendrovės valdymo organų nariai visais atvejais turi laikytis EMCA 9 skyriaus 4 straipsnyje numatytos lojalumo pareigos, t. y. veikti išimtinai dukterinės bendrovės interesais, ir tik esant visoms EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje nurodytoms sąlygoms, jie gali veikti ne dukterinės bendrovės, o grupės interesais.

EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalies a punkte yra numatyta, kad dukterinės bendrovės valdymo organų sprendimas turi atitikti grupės interesą. EMCA 15 skyriaus 16 straipsnyje nėra pateikiamas grupės intereso apibrėžimas, o EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio komentare nurodoma, kad pateikti šio termino apibrėžimą būtų pakankamai sudėtinga, jei apskritai imanoma, atsižvelgiant į situacijų įvairovę grupėse (EMCA, 2017, p. 386).

Grupės intereso buvimas, nors ir būtina, bet ne vienintelė EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje nurodoma sąlyga, kad dukterinės bendrovės valdymo organai galėtų veikti ne dukterinės bendrovės, o grupės interesais. Antroji sąlyga yra ta, kad prieš priimdami sprendimą, dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, veikdami sąžiningai, atsižvelgdami į informaciją, kuri buvo tuo metu prieinama tinkamai vykdant fiduciarines pareigas, turi padaryti pagrįstą prielaidą, kad patirta žala (praradimas/trūkumas) per pagrįstą laikotarpį bus kompensuota gauta nauda (gavimu/privalumu). Minėta EMCA nuostata kelia nemažai klausimų: visų pirma, kas turi atlyginti žalą (praradimą/trūkumą) dukterinei bendrovei? Antra, kaip turėtų būti atliekamas dukterinės bendrovės tikėtinos žalos (praradimo/trūkumo) ir naudos (gavimo/privalumo) vertinimas? Trečia, kaip turėtų būti suprantami EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje vartojami žalos (praradimo/trūkumo) bei naudos (gavimo/privalumo) terminai? Pagaliau, ką reiškia, kad žala turi būti atlyginta per pagrįstą laikotarpį, ar tokia formuluotė yra pakankamai apibrėžta? Reikia pastebėti, kad nei EMCA komentare, nei EMCA 15 skyriaus pagrindinio autoriaus P. H. Conac (Conac, 2016, p. 301-321) parengtame moksliniame straipsnyje nėra atsakoma į šiuos klausimus, o tai sukelia tam tikrą teisinį neapibrėžtumą ir neaiškumą dėl EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalies b punkto nuostatų taikymo.

Paskutinioji EMCA 15 skyriaus 16 straipsnyje nustatyta sąlyga yra ta, kad patirta dukterinės bendrovės žala (praradimas/trūkumas) nėra tokia, kad

¹²⁶ EMCA 9 skyriaus 4 straipsnyje yra numatyta bendrovės valdymo organų narių lojalumo pareiga yra suprantama kaip bendrovės valdymo organų narių pareiga veikti išimtinai bendrovės interesais.

keltų grėsmę dukterinės bendrovės egzistavimui. Kitaip tariant, dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas ne dukterinės bendrovės interesais neturi sukelti grėsmės jos mokumui. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog analizuojama EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalies c punkte numatyta sąlyga siejama vien jau su grėsme dukterinės bendrovės mokumui, o ne su dukterinės bendrovės tapimu nemokia. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nei EMCA komentare, nei EMCA 15 skyriaus pagrindinio autoriaus P. H. Conac (Conac, 2016, p. 301-321) parengtame moksliniame straipsnyje nėra detalizuojama, kaip turėtų būti suprantama EMCA naudojama formuluotė „grėsmė dukterinės bendrovės egzistavimui“.

Apibendrinant visą tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje nurodytų sąlygų formuluotės trūksta teisinio apibrėžtumo ir aiškumo, t. y. nėra aišku, kas yra grupės interesas, kaip turėtų būti atliekamas įvertinimas tarp dukterinės bendrovės tikėtinos žalos (praradimo/trūkumo) ir naudos (gavimo/privalumo), veikiant grupės interesais, kaip turėtų būti suprantami EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje vartojami žalos (praradimo/trūkumo), naudos (gavimo/privalumo) terminai, ką reiškia formuluotė „grėsmė dukterinės bendrovės egzistavimui“.

EMCA 15 skyriaus 9 straipsnyje įtvirtina patronuojančios bendrovės teise duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams. Kaip galima pastebėti vien jau lingvistiškai aiškinant EMCA 15 skyriaus 9 straipsnio nuostatas, EMCA numato patronuojančios bendrovės teisę (angl. *right*), bet ne pareigą duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams. Kaip nurodo vienas iš EMCA šio skyriaus rengėjų P. H. Conac, patronuojanti bendrovė apskritai neturi pareigos valdyti grupę centralizuotai (Conac, 2016, p. 308). Dar daugiau, reikia pastebėti, kad EMCA nenumato patronuojančios bendrovės pareigos kompensuoti dukterinei bendrovei žalą, atsiradusią dėl nurodymų įgyvendinimo, kaip kad Vokietijoje¹²⁷, ar dukterinės bendrovės akcininkų ar kreditorių teisės tam tikrais atvejais kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo iš patronuojančios bendrovės, kaip kad Italijos reguliavimo atveju (ICK 2497 straipsnis). EMCA 15 skyriaus 17 straipsnyje numatyti tik du atvejai, kai patronuojanti bendrovė gali būti patraukta civilinėn atsakomybėn: pirma, už dukterinės bendrovės nemokumo proceso neinicijavimą laiku (EMCA 15 skyriaus 17 straipsnio 1 dalis), antra, dėl dukterinės bendrovės valdymo, pažeidžiant grupės interesą, kai tai lėmė dukterinės bendrovės tapimą nemokia (EMCA 15 skyriaus 17 straipsnio 3 dalis). Abiem atvejais

¹²⁷ Kaip minėta, AktG 302 straipsnyje numatyta, kad kontrolės sutarties pagrindu veikiančioje bendrovių grupėje patronuojanti bendrovė turi pareigą atlyginti dukterinei bendrovei jos patirtus nuostolius per pastaruosius metus.

reikalauti žalos atlyginimo iš patronuojančios bendrovės gali tik EMCA 15 skyriaus 17 straipsnio 3 dalyje nurodyti asmenys¹²⁸, t. y. dukterinės bendrovės likvidatorius, bankroto administratorius. Vadinasi, pirma, dukterinė bendrovė, jos akcininkai ar kreditoriai negali reikalauti žalos atlyginimo iš patronuojančios bendrovės, kai dėl veikimo grupės interesais, įgyvendinant patronuojančios bendrovės nurodymus, dukterinė bendrovė patyrė žalą. Antra, abiem EMCA 15 skyriaus 17 straipsnyje nurodytais atvejais patronuojančios bendrovės civilinės atsakomybės atsiradimas siejamas su dukterinės bendrovės tapimu nemokia. Taigi EMCA 15 skyriaus 17 straipsnyje numatytos galimybės patraukti patronuojančia bendrove civilinę atsakomybę yra pakankamai ribotos, lyginant su Italijos, Čekijos¹²⁹ reguliavimu. Kita vertus, EMCA autoriai nurodo, kad tokia jų pozicija jokiū būdu nereiškia, kad patronuojančios bendrovės nurodymų vykdymas turi būti be jokių apribojimų. Visų pirma, dukterinės bendrovės valdymo organų galimybė vykdyti patronuojančios bendrovės nurodymus yra glaudžiai susijusi su EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje numatytomis sąlygomis. Kitaip tariant, jei patronuojančios bendrovės nurodymai neatitinka 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje numatytų sąlygų, o dukterinės bendrovės valdymo organai juos vis tiek įvykdo, tai dukterinės bendrovės valdymo organų narių atžvilgiu gali būti taikoma civilinė atsakomybė dėl rūpestingumo pareigos pažeidimo (EMCA, 2017, p. 380). Antra, dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų apsauga užtikrinama arba per akcininkų teisių gynimo būdus, kurie skirti pavienės bendrovės akcininkams, arba per EMCA 15 skyriaus 15 straipsnyje numatyta galimybę parduoti turimas akcijas (angl. *sell out right*) grupės lygiu (EMCA, 2017, p. 380). Trečia, tuo atveju, jei dukterinė bendrovė tampa nemoki, tai dukterinės bendrovės kreditorių apsaugą užtikrina EMCA 15 skyriaus 17 straipsnio nuostatos (EMCA, 2017, p. 380). Ketvirta, nurodymų vykdymas yra privalomas ne visiems dukterinės bendrovės valdymo organų nariams. EMCA 15 skyriaus 9 straipsnio 3 dalyje įvardijama, kokiems dukterinės bendrovės valdymo organų nariams nėra privaloma laikytis patronuojamosios bendrovės nurodymų: visų pirma, valdymo organų nariams, kuriuos išrinko ne patronuojanti bendrovė arba kontrolinį akcijų paketą turintis akcininkas, ypač jeigu buvo išrinkti laikantis įstatų, akcininkų sutarties arba bet kokio kito teisės akto nuostatų¹³⁰, antra, valdymo organų

¹²⁸ Lietuvos bendrovių teisėje atitinkmuo būtų nemokumo administratorius.

¹²⁹ ČBKĮ 71 straipsnyje numatyta bendra taisyklė, kad patronuojanti bendrovė turi atlyginti dukterinei bendrovei sukeltą žalą, atsiradusią dėl veikimo grupės interesais.

¹³⁰ Pažymėtina, kad, pvz., Italijos bendrovėse, kuriose akcijomis leidžiama prekiauti viešai, dalis valdymo organų narių yra skiriami tam, kad atstovautų smulkiųjų

nariams, kurie pagal atitinkamą bendrovių valdymo kodeksą, taikomą dukterinei bendrovei, yra apibrėžti kaip nepriklausomi valdymo organų nariai (angl. *independent directors*), trečia, valdymo organų nariams, kurie yra darbuotojų atstovai (EMCA, 2017, p. 380).

EMCA numatyta patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organų nariams yra glaudžiai susijusi su EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio nuostatomis. Atitinkamai EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 3 dalyje yra nurodyta, kad dukterinės bendrovės valdymo organo nariai gali (angl. *may*), bet neprivalo (angl. *must*) atsisakyti vykdyti patronuojančiosios bendrovės nurodymus, jeigu nėra tenkinamos EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje nurodytos sąlygos. Kaip nurodo vienas iš EMCA 15 skyriaus rengėjų P. H. Conac tokia formuluotė buvo pasirinkta todėl, nes tam tikrais atvejais patronuojančios bendrovės ir dukterinės bendrovės valdymo organų narių nuomonės gali skirtis dėl to, ar egzistuoja visos EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje nurodytos sąlygos, todėl patronuojančiai bendrovei ir dukterinės bendrovės valdymo organų nariams turėtų būti palikta galimybė diskutuoti dėl minėtų sąlygų egzistavimo, tačiau lemiamas žodis vis tiek turėtų būti patronuojančios bendrovės (Conac, 2016, p. 313). Antra, aptariama EMCA nuostata palengvina grupės valdymą, bet ir apsaugo interesų grupių (akcininkų, darbuotojų, kreditorių) interesus, nes tuo atveju, jei dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, nesant EMCA 15 skyriaus 16 straipsnio 1 dalyje nurodytoms sąlygoms, veiks priešingai dukterinės bendrovės interesais, ko rezultate dukterinė bendrovė patirs žalą, tai jų atžvilgiu galės būti taikoma civilinė atsakomybė (Conac, 2016, p. 313). Trečia, net ir tuo atveju, jei nurodymai neatitinka grupės interesų, tai dukterinės bendrovės kreditorių interesai nebus pažeisti, kol dukterinė bendrovė išliks moki (Conac, 2016, p. 313).

3.3. Grupės intereso pripažinimas Lietuvoje

3.3.1. Poreikis pripažinti grupės interesą Lietuvoje

Pagal esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą nepriklausomai nuo to, ar pagal ABĮ 5 straipsnį bendrovė laikoma dukterine, dukterinės bendrovės valdymo organai privalo veikti tik dukterinės bendrovės interesais (ABĮ 19 straipsnio 8 dalis), o dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi pareigą veikti tik dukterinės bendrovės interesais (CK 2.87 straipsnio 2 dalis). Taip

akcininkų interesams, todėl, pagal EMCA, tokie valdybos nariai negali būti subjektai, kuriems patronuojanti bendrovė turėtų teisę duoti nurodymus (Conac, 2016, p. 309).

yra todėl, nes dukterinė bendrovė laikoma savarankišku civilinių teisių santykių subjektu (savo vardu įgyja ir turi teises bei pareigas (CK 2.33 straipsnio 1 dalis), atsako už savo prisiimtas prievoles jai nuosavybes teise priklausančiu turtu, o ne visos grupės turtu (CK 2.50 straipsnio 1 dalis)). Atitinkamai esamas Lietuvos bendrovių teisinis reguliavimas nenumato dukterinės bendrovės valdymo organų narių teisės veikti grupės interesais, o traktuoja dukterinės bendrovės valdymo organų narius taip pat, kaip ir pavienės bendrovės valdymo organus, todėl dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi pareigą veikti tik dukterinės bendrovės interesais¹³¹.

Dukterinė bendrovė, kitaip nei pavienė bendrovė, yra tiesiogiai arba netiesiogiai kontroliuojama patronuojančios bendrovės (ABĮ 5 straipsnis). Be abejo, pavienėje bendrovėje taip pat gali būti kontroliuojantis akcininkas, t. y. fizinis asmuo¹³², kuris sieks patenkinti savo interesus, todėl gali atrodyti, kad jo padėtis ir patronuojančios bendrovės yra tokia pati. Visgi taip nėra, nes pavienės bendrovės akcininkų (įskaitant kontroliuojančio akcininko) bendras tikslas – siekti geresnių bendrovės veiklos rezultatų, kurie užtikrintų kiekvieno akcininko privataus intereso patenkinimą, o akcininkų interesas – išsaugoti investicijas ir uždirbti iš jų naudos (Mikalonienė, 2015, p. 50). Tuo tarpu patronuojančios bendrovės, kaip dukterinės bendrovės kontroliuojančios akcininkės, interesų spektras yra platesnis (Hopt, 2015, p. 8). Patronuojanti bendrovė siekia geresnių visos grupės veiklos rezultatų, net jei dėl to ir nukentėtų kurios nors vienos dukterinės bendrovės veiklos rezultatai¹³³. Patronuojančios bendrovės, kitaip nei pavienės bendrovės

¹³¹ Lietuvos teisės doktrinoje taip pat laikomasi pozicijos, kad dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi veikti išimtinai tik savo dukterinės bendrovės interesais, tuo atveju, kai jie veikia priešingai dukterinės bendrovės interesams, jie turi būti laikomi pažeidę lojalumo pareigą ir jiems (dukterinės bendrovės valdymo organų nariams) turi būti taikoma CK 2.87 straipsnio pagrindu civilinė atsakomybė (Jakuntavičiūtė, 2012, p. 57).

¹³² Atkreiptinas dėmesys, kad kai kuriose ES valstybėse tam tikrais atvejais ir fiziniai asmenys laikomi grupės subjektais, pavyzdžiui, Vokietijoje (Manovil, 2020, p. 15). Atitinkamai, kaip yra išaiškinęs Vokietijos Aukščiausiasis Teismas „Video“ byloje, fizinis asmuo gali būti laikomas kontroliuojančiu bendrovių grupę subjektu (atitinkmuo patronuojančiajai bendrovei), jei jis, be kita ko, kontroliuoja daugiau nei vieną bendrovę (Weber-Rey, 1995, p. 528). Taip yra todėl, nes tuo atveju, kai fizinis asmuo kontroliuoja daugiau nei vieną bendrovę, jo interesai neapsiriboja ties viena bendrove, priešingai nei tuo atveju, kai fizinis asmuo kontroliuoja tik vieną bendrovę (Manovil, 2020, p. 15).

¹³³ Analizuojant Lietuvos teismų praktiką, galima rasti civilinių bylų, kuriose dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai kreipiasi į teismą, nurodydami, kad patronuojanti bendrovė, būdama kontroliuojančia dukterinės bendrovės akcininke,

kontroliuojančio akcininko, interesai neapsiriboja vien tik ties viena dukterinė bendrove, todėl patronuojanti bendrovė suinteresuota, kad ir atitinkamos dukterinės bendrovės valdymo organai veiktų grupės interesais, o ne vien tik dukterinės bendrovės, kurios valdymo organų nariais jie yra, interesais (Manovil, 2020, p. 15). Pažymėtina ir tai, kad grupės interesas neturi būti tapatinimas su patronuojančios bendrovės interesais. Grupės interesas savaime nėra kurios nors vienos grupės bendrovės interesas, įskaitant patronuojančios bendrovės, tik išsiaiškinus, koks konkrečioje situacijoje yra patronuojančios bendrovės ir grupės interesas, galima atsakyti į klausimą, ar veikimas grupės interesais reiškia ir veikimą patronuojančios bendrovės interesais, bet savaime tapatinti patronuojančios ir grupės interesus yra klaidinga (Eichlerova, 2016, p. 10). Tokios pozicijos, t. y., kad savaime grupės interesas nėra tapatu patronuojančios bendrovės ar kurios nors dukterinės bendrovės interesams, laikosi ir kiti žinomi bendrovių teisės mokslininkai, pvz., M. Winner (Winner 2016, p. 87), P. H. Conac (Conac, 2013, p. 195), J. Antunes, (Antunes 1994, p. 67). Kaip teisingai nurodė K. E. Sorensen, svarbu, kad galimybė dukterinės bendrovės valdymo organui veikti grupės interesais nebūtų aiškinama per siaurai, t. y. tik patronuojančios bendrovės, tik kitų grupės bendrovių ir pan., nes tokiu atveju kiltų rizika, kad net faktiškai esantis grupės interesas tokiu nebūtų laikomas teisiškai (Sorensen, 2020, p. 6).

Minėta, kad dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas tik dukterinės bendrovės interesais gali lemti jų konfliktą su patronuojančia bendrove, nes ji suinteresuota, kad dukterinės bendrovės valdymo organai veiktų grupės interesais, todėl natūraliai kyla klausimas, kaip tokio pobūdžio konfliktas turėtų būti sprendžiamas? Formaliai žiūrint galima būtų teigti, kad konfliktas tarp patronuojančios ir dukterinės bendrovės valdymo organų turėtų būti sprendžiamas taikant CK 2.87 straipsnio 2 dalį ir ABĮ 19 straipsnio 8 dalį, t. y. dukterinės bendrovės valdymo organai visais atvejais turėtų veikti tik dukterinės bendrovės interesais. Visgi toks sprendimo būdas tik teoriškai išsprendžia minėtą konfliktą, nes praktikoje dukterinės bendrovės valdymo

veikia priešingai dukterinės bendrovės interesais. Pavyzdžiui, 2019 m. liepos 4 d. LAT nagrinėjo civilinę bylą Nr. e3K-3-202-915/2019, kurioje dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas pateikė teismui prevencinį ieškinį, be kita ko, nurodydamas, kad patronuojanti bendrovė įsteigė kitą „konkuruojančią“ dukterinę bendrovę ir visos iki tol dukterinės bendrovės vykdytos cemento tiekimo sutartys buvo nutrauktos bei sudaryta viena nauja tiekimo sutartis su kita konkuruojančia dukterine bendrove, kas lėmė dukterinės bendrovės, kurios smulkiuoju akcininku yra ieškovas, finansinės padėties pablogėjimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje).

organų nariai, veikiantys tik dukterinės bendrovės interesais, paprasčiausiai yra atšaukiami iš užimamų pareigų ir į jų vietą išrenkami kiti dukterinės bendrovės valdymo organo nariai (ECLE, 2017, p. 40; Fleischer, 2016, p. 358). Tuo tarpu, jeigu dukterinės bendrovės valdymo organai visgi nusprendžia veikti grupės interesais, o ne interesais dukterinės bendrovės, tai dukterinės bendrovės valdymo organų nariams gali kilti civilinė atsakomybė dėl veikimo priešingai dukterinės bendrovės interesams (CK 2.87 straipsnio 7 dalis). Taigi dukterinės bendrovės valdymo organų nariai pastatomi į gana sudėtingą padėtį, nes, viena vertus, norėdami išlikti pareigose turi veikti grupės interesais, kurie gali būti priešingi dukterinės bendrovės interesams, kita vertus, toks jų veikimas reikš CK 2.87 straipsnio 2 dalies ir ABĮ 19 straipsnio 8 dalies pažeidimą¹³⁴. Visgi taip neturėtų būti, nes, kaip nurodoma OECD ataskaitoje, bendrovių teisė turėtų užtikrinti teisinį tikrumą grupių valdyme, t. y., kad dukterinės bendrovės valdymo organai galėtų daugiau dėmesio skirti bendrovių grupių veiklos efektyvumo didinimui ir mažiau apsaugai nuo jiems netikėto bylinėjimosi teisme (OECD, 2020, p.16). Atitinkamai nemaža dalis ES valstybių, pvz., Prancūzija, Italija, Čekija, Belgija, Kipras, Danija, Estija, Airija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Lenkija, Ispanija ir pan. (ECGI, 2016, p. 15) nusprendė atsižvelgti į dukterinės bendrovės valdymo organų specifiką ir suteikė galimybę dukterinės bendrovės valdymo organams, esant tam tikroms sąlygoms, veikti grupės interesais. Atitinkamai toks minėtų ES valstybių pasirinkimas ne tik kad palengvina dukterinės bendrovės valdymo organų padėtį, bet ir yra labiau pritaikytas grupių valdymui, kurio sėkmingumas neatsiejamai yra susijęs su jo lankstumu (ICLEG, 2016, p. 40).

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad dar 2012 m. advokatų profesinės bendrijos „*Baltic Legal Solutions Lietuva*“ taikomojo mokslinio tyrimo,

¹³⁴ Pavyzdžiui, 2015 m. LAT nagrinėjo bylą, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl dukterinės bendrovės valdymo organų narių fiduciarinių pareigų pažeidimo. LAT nurodė, kad dukterinės bendrovės (toliau – A dukterinės bendrovės) valdymo organų priimtas sprendimas įsigyti kitos dukterinės bendrovės (toliau – B dukterinės bendrovės) akcijas, atitiko B dukterinės bendrovės interesus, bet buvo priešingas įsigijusios akcijas A dukterinės bendrovės interesams. LAT pripažino, kad A dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, priimdami sprendimą įsigyti B dukterinės bendrovės akcijas, pažeidė savo fiduciarines pareigas A dukterinei bendrovei (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje).

vadovaujamo G. Bartkaus, metu buvo atliktos bendrovių grupių¹³⁵ atstovų dvi apklausos, kurių metu dalyvavę bendrovių grupių atstovai pasisakė už grupės intereso pripažinimo numatymą Lietuvos bendrovių pozityvioje teisėje (Advokatų profesinė bendrija „*Baltic Legal Solutions Lietuva*“, 2012, p. 25) Tuo tarpu 2020 m. Lietuvos bendrovių grupės patronuojamos bendrovės UAB EPSO-G vadovo R. Zuko pranešime „*grupės valdysena: patirtys ir perspektyvos*“ buvo nurodyta, kad grupės intereso nepripažinimas Lietuvos bendrovių teisėje riboja grupės valdymo tikslų siekimą (R. Zukas, 2020, p. 8). Be to, analizuojant šios grupės¹³⁶ bendrovių įstatus, matyti, kad kai kurių dukterinių bendrovių (UAB GET Baltic¹³⁷, UAB Tetas¹³⁸, UAB Energy cells¹³⁹) įstatuose yra nurodoma, kad bendrovės valdymo organai, laikydamiesi Lietuvos Respublikoje galiojančių įstatymų, privalo siekti bendrovės veiklos tikslų bei atsižvelgti į bendrus grupės interesus, siekiant užtikrinti vieningą grupės valdymo strategiją, panaši nuostata numatyta ir dukterinės bendrovės AB „Amber Grid“ įstatuose, kurių 22 punkte nurodyta, kad bendrovės valdymo organai, laikydamiesi Lietuvos Respublikoje galiojančių įstatymų, privalo siekti bendrovės bei bendrų grupės veiklos tikslų (AB Amber Grid, 2020, p. 2). Visgi, tokio pobūdžio įstatų nuostatos tik pakankamai ribotai leidžia dukterinės bendrovės valdymo organams atsižvelgti į grupės interesus, nes tuo atveju, jei dukterinės bendrovės valdymo organai veiktų grupės interesais, kurie neatitiktų dukterinės bendrovės interesų, tai dukterinės bendrovės valdymo organų narių atžvilgiu galėtų būti taikoma civilinė atsakomybė CK 2.87 straipsnio pagrindu. Pagaliau analizuojant Lietuvos teismų praktiką galima pastebėti, kad dėl grupės bendrovių valdymo organų veikimo grupės interesais tam tikrais atvejais kyla teisminiai ginčai¹⁴⁰, kurių galima būtų išvengti, jei būtų pripažįstamas grupės interesas bei nustatytos aiškios veikimo grupės interesais ribos.

¹³⁵ Apklausų metu dalyvavo UAB Imlitex Holdings, AB „ORLEN Lietuva“, AB „Achema“, AB SEB bankas, ir kitų bendrovių grupių atstovai (Advokatų profesinė bendrija „*Baltic Legal Solutions Lietuva*“, 2012, p. 6).

¹³⁶ EPSO-G grupę sudaro patronuojanti bendrovė UAB EPSO-G ir šešios dukterinės bendrovės: AB „Litgrid“, AB „Amber Grid“, UAB „Baltpool“, UAB „Tetas“, UAB „Energy cells“, bei UAB „GET Baltic“. Su EPSO-G grupės struktūra galima susipažinti patronuojančios bendrovės UAB EPSO-G interneto svetainėje: <https://www.epsog.lt/lt/apie-mus/epsog-grupe>.

¹³⁷ 2019-12-19 UAB GET Baltic įstatų 20 punktą (UAB GET Baltic, 2019, p. 4).

¹³⁸ 2020-03-01 UAB Tetas įstatų 21 punktą (UAB Tetas, 2020, p. 2).

¹³⁹ 2021-12-28 UAB Energy cells 19 punktą (UAB Energy cells, 2021, p. 2).

¹⁴⁰ Pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje; Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 4 d. sprendimas; Vilniaus apygardos teismo 2021 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad esamas Lietuvos bendrovių teisinis reguliavimas neatsižvelgia į verslo poreikius ir nėra orientuotas į bendrovių grupių valdymo palengvinimą, priešingai, CK 2.87 straipsnio 2 dalies ir ABĮ 19 straipsnio 8 dalies besąlyginis taikymas dukterinės bendrovės valdymo organų atžvilgiu apsunkina bendrovių grupių valdymą, nes dukterinės bendrovės valdymo organai neturi teisės¹⁴¹ tikrais atvejais veikti grupės interesais. Taip pat dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas tik dukterinės bendrovės interesais, kaip minėta, gali lemti ir jų konfliktų su patronuojančia bendrove atsiradimą. Pagaliau esamo Lietuvos bendrovių teisinio reguliavimo inertiškumas gali lemti ir tai, kad jis nebus pakankamai patrauklus užsienio investuotojams, todėl pastarieji rinksis investuoti į tas ES valstybes nares, kurių bendrovių grupių teisinis reguliavimas yra lankstesnis. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teigtina, kad esamas reguliavimas turi būti keistinas, suteikiant dukterinės bendrovės valdymo organams teisę veikti grupės interesais. Be abejo, suteikimas dukterinės bendrovės valdymo organams teisės veikti grupės interesais neturėtų būti absoliutus, nes tai paprasčiausiai reikštų, kad būtų ignoruojami pačios dukterinės bendrovės interesai. Veikiau turėtų būti ieškoma balanso, užtikrinančio, kad tam tikrais atvejais dukterinės bendrovės valdymo organai turėtų teisę veikti grupės interesais (toks reguliavimas labiau atitiktų verslo poreikius, t. y. būtų palengvintas bendrovių grupių valdymas), tačiau kartu neignoruoiant ir apsaugant pačios dukterinės bendrovės bei jos akcininkų, kreditorių interesus.

3.3.2. Dukterinės bendrovės valdymo organų teisė veikti grupės interesais

CK 2.87 straipsnio 2 dalyje bei ABĮ 19 straipsnio 8 dalyje numatyta lojalumo pareiga, yra suprantama, kaip bendrovės valdymo organų narių pareiga veikti išimtinai bendrovės interesais. Atitinkamai, grupės intereso pripažinimas leistų dukterinės bendrovės valdymo organams veikti ne tik dukterinės bendrovės, bet ir grupės interesais, o jos (dukterinės bendrovės) valdymo organų nariai nebūtų laikomi pažeidę fiduciarines pareigas dukterinės bendrovės atžvilgiu. Kita vertus, kaip ir buvo minėta, suteikimas dukterinės bendrovės valdymo organams veikti grupės interesais neturėtų būti absoliutus, nes tokiu atveju galėtų būti pažeidžiami dukterinės bendrovės, jos smulkiųjų

¹⁴¹ Pažymėtina, kad dukterinės bendrovės valdymo organai, esant teisėtiems patronuojančios bendrovės nurodymams, turėtų turėti ir pareigą veikti grupės interesais. Plačiau apie patronuojančios bendrovės nurodymų teisėtumą ir privalomumą dukterinės bendrovės valdymo organams yra rašoma šios disertacijos 1.8 skyriuje.

akcininkų bei kreditorių interesai. Dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais turėtų būti leidžiamas tik esant tam tikrų sąlygų visetui, o būtent: visų pirma, valdymo organų sprendimas turėtų atitikti grupės interesus, antra, dukterinės bendrovės valdymo organai, prieš priimdami sprendimą veikti grupės interesais, atsižvelgdami į informaciją, kuri buvo ar turėjo būti įvertinta tinkamai vykdant savo pareigas, turėtų padaryti pagrįstą prielaidą, kad dukterinei bendrovei atsiradusi žala per protingą laikotarpį bus kompensuota gauta nauda, trečia, dukterinei bendrovei atsiradusi žala dėl veikimo grupės interesais, neturėtų kelti grėsmės dukterinės bendrovės mokumui. Taigi, esant minėtų sąlygų visetui, dukterinės bendrovės valdymo organai turėtų teisę veikti grupės interesais bei toks jų veikimas būtų laikomas teisėtu¹⁴². Tuo tarpu, jei dukterinės bendrovės valdymo organai, priimtų sprendimą veikti grupės interesais, nesant minėtų sąlygų visetui, tai toks jų veikimas būtų laikomas neteisėtu bei jiems galėtų kilti deliktinė civilinė atsakomybė CK 2.87 straipsnio 7 dalies pagrindu.

Prieš pradėdant detaliau aptarti minėtasias tris veikimo grupės interesais sąlygas, svarbu išskirti du pastebėjimus.

Visų pirma, dėl dukterinės valdymo organų narių teisės veikti grupės interesais santykio su dukterinės bendrovės valdymo organų narių turimomis fiduciarinėmis pareigomis dukterinės bendrovės atžvilgiu. Šiuo atveju reikia pastebėti, kad Lietuvos pozityvioje teisėje numatymas dukterinės bendrovės valdymo organų nariams teisės veikti grupės interesais, esant minėtoms trimis sąlygoms, neprieštarautų CK 2.87 straipsnio 2 dalyje ir ABĮ 19 straipsnio 8 dalyje numatyta valdymo organų narių lojalumo pareigai, o sąveikautų tarpusavyje. Dukterinės bendrovės valdymo organų nariai ir toliau turėtų laikytis CK 2.87 straipsnio 2 dalyje ir ABĮ 19 straipsnio 8 dalyje numatytos pareigos veikti išimtinai dukterinės bendrovės interesais ir tik esant minėtų sąlygų visetui, jie galėtų veikti ne dukterinės bendrovės interesais, o grupės interesais. Dar daugiau, net ir esant sąlygų visetui, dukterinės bendrovės valdymo organų nariai ir toliau turėtų vengti situacijos, kai jų asmeniniai interesai prieštarautų dukterinės bendrovės interesams, nepainioti dukterinės bendrovės turto su savo turtu, informuoti apie sudaromus sandorius su

¹⁴² Pažymėtina, kad dukterinės bendrovės valdymo organai turi teisę veikti grupės interesais tik tais atvejais, kai nėra duoti patronuojančios bendrovės nurodymai veikti grupės interesais. Tuo tarpu, kai dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais yra nulemtas patronuojančios bendrovės teisėtu nurodymų įgyvendinimu, tai dukterinės bendrovės valdymo organai turi pareigą veikti grupės interesais (plačiau apie patronuojančios bendrovės nurodymų teisėtumą ir privalomumą dukterinės bendrovės valdymo organams yra rašoma šio skyriaus p. 58-62).

dukterine bendrove (negatyvieji lojalumo pareigos aspektai)¹⁴³. Lietuvos pozityvioje bendrovių teisėje numačius dukterinės bendrovės valdymo organams teisę veikti grupės interesais, atsižvelgiant į minėtų sąlygų visetą, būtų numatyta tik dukterinės bendrovės valdymo organų narių lojalumo pareigos pozityviojo aspekto, t. y. veikimo tik bendrovės interesais, išimtis, o minėtieji negatyvieji lojalumo pareigos aspektai ir toliau būtų taikomi dukterinės bendrovės valdymo organų narių atžvilgiu. Tuo tarpu, dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, net ir veikdami grupės interesais, ir toliau turėtų laikytis fiduciarinės rūpestingumo pareigos, t. y. prieš veikdami grupės interesais, turėtų įvertinti visas reikšmingas dukterinės bendrovės veikimo grupės interesais aplinkybes, apsvarstyti, kokios ekonominės naudos toks veikimas turės dukterinei bendrovei ir ar toks veikimas nekels grėsmės dukterinės bendrovės mokumui.

Antra, pareigą įrodyti minėtąsias tris veikimo grupės interesais sąlygas tektų dukterinės bendrovės valdymo organų nariams, kai jų atžvilgiu būtų pareikštas ieškinys CK 2.87 straipsnio 7 dalies pagrindu. Visų pirma, toks įrodinėjimo pareigos aiškinimas labiau atitiktų dukterinės bendrovės ir jos akcininkų interesus, nes pastariesiems būtų nepagrįstai perkelta įrodinėjimo našta, jei jie turėtų įrodyti ne tik dukterinės bendrovės valdymo organų narių neteisėtus veiksmus (veikimą priešingai dukterinės bendrovės interesais), žalą, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos atsiradimo, bet ir papildomai bent vienos iš minėtų trijų sąlygų veikimo grupės interesais nebuvimą¹⁴⁴. Kaip yra išaiškinęs LAT, įrodinėjimo pareiga nėra beribė – asmeniui negali būti priskirta neproporcingai didelės apimties įrodinėjimo našta. Priešingas aiškinimas suponuotų asmens teisės į teisingą teismą paneigimą (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 27 d. nutartis). Taigi, asmeniui, pareiškusiam ieškinį dukterinės bendrovės valdymo organų narių atžvilgiu CK 2.87 straipsnio 7 dalies pagrindu, tektų pareiga įrodyti civilinės atsakomybės sąlygas, t. y., įrodyti, kad dukterinės bendrovės valdymo organų nariai atliko neteisėtus veiksmus (veikė priešingai dukterinės bendrovės interesais, t. y., pažeidė lojalumo pareigą), kad dukterinė bendrovė

¹⁴³ LAT yra išaiškinęs, ką apima CK 2.87 straipsnyje nustatytos lojalumo pareigos turinys: „veikti bendrovės interesais – apima ne tik negatyvius pareigos aspektus: vengti interesų konflikto, nekonkuruoti, nesinaudoti bendrovės galimybėmis, turtu ir pan., bet ir pozityvius pareigas – visą buvimo vadovu terminą *ex officio* (savo iniciatyva) veikti išimtinai įmonės interesais (CK 2.87 straipsnis)“.

¹⁴⁴ Dukterinės bendrovės valdymo organų narių kaltė, nustačius neteisėtus veiksmus, preziumuojama (CK 6.248 straipsnio 1 dalis).

dėl valdymo organų narių neteisėtų veiksmų patyrė žalą, taip pat priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos atsiradimo. Tuo tarpu dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, gindamiesi nuo jų atžvilgiu pareikšto ieškinio, turėtų įrodyti, kad jų veikimas ne dukterinės bendrovės interesais buvo teisėtas, t. y. egzistavo visos veikimo grupės interesais sąlygos. Toks įrodinėjimo pareigos aiškinimas yra susijęs ir su tuo, kad lojalumo pareiga (veikimas dukterinės bendrovės interesais) yra fundamentali, fiduciarinė dukterinės bendrovės valdymo organų narių pareiga, todėl veikimas ne dukterinės bendrovės interesais turėtų būti išimtinis, t. y. tik esant visoms trims veikimo grupės interesais sąlygoms.

Kaip buvo minėta, dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais turėtų būti leidžiamas tik esant trijų sąlygų visetui, iš kurių pirmoji yra ta, kad dukterinės bendrovės valdymo organų sprendimas turi atitikti grupės interesus. Taigi, natūraliai kyla klausimas, ar Lietuvos bendrovių pozityvioje teisėje turėtų būti pateikiamas grupės intereso apibrėžimas?

Viena vertus, akivaizdu, kad grupės intereso apibrėžimo nebuvimas sukelia tam tikrą teisinį neaiškumą, nes nėra aišku, ką laikyti grupės interesu. Kita vertus, grupės intereso apibrėžimo numatymas Lietuvos bendrovių teisėje galėtų būti net labiau žalingas nei naudingas, nes grupės interesas tarsi būtų „įstatytas“ į tam tikrus „rėmus“ ir kiltų grėsmė, kad realiai esantis grupės interesas nebūtų laikomas tokiu teisiškai. Taip yra todėl, nes grupės interesai gali būti įvairūs (ekonominiai, socialiniai, finansiniai (Club des Juristes, 2015, p. 17; Parientie, 2007, p. 324)) ir priklausomai nuo konkrečios grupės struktūros, veiklos specifikos, bendrovės veiklos laikotarpio, gali skirtis¹⁴⁵. Būtent atitinkamos grupės bendrovės valdymo organų nariai geriausiai išmano tam tikros grupės veiklos specifiką, tikslus, interesus, todėl dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, priimdami sprendimą veikti grupės interesais, turėtų nuspręsti, kas konkrečiu atveju yra grupės interesas. Minėta ir tai, kad grupės intereso pripažinimo koncepcijos atsiradimas yra siejamas su Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo suformuotu Ronzenbliumo testu, pagal kurį taip pat laikoma, kad būtent dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi nuspręsti, kas konkrečiu atveju yra laikoma grupės interesu (Manovil, 2020, p. 92). Kontrargumentas išdėstytai pozicijai galėtų būti toks: kad tam

¹⁴⁵ Reikia pastebėti, kad tiek EMCA, tiek ICLEG, tiek ECLE ataskaitose nėra pateikiamas grupės intereso apibrėžimas. Taip pat grupės intereso apibrėžimo neapteikia ES valstybės narės, kurios yra pripažinusios grupės interesą bendrovių teisėje, pvz., Prancūzija (Manovil, 2020, p. 92), Italija (Manovil, 2020, p. 109); Ispanija (Manovil, 2020, p. 148-149), Čekija (Eihlerova, 2016, p. 10). Finansų sektoriuje taip nėra pateikiamas grupės intereso apibrėžimas.

tikrais atvejais grupės sudaro dešimtys ar net šimtai bendrovių, todėl praktikoje vargu ar dukterinės bendrovės valdymo organų nariai geriausiai žino visos grupės interesus. Ir toks kontrargumentas teisingas, nes savaime pavienės dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, vargu ar gali žinoti visų kitų dukterinių bendrovių ir patronuojančios bendrovės interesus. Kita vertus, pritariama ir M. Pariente nuomonei, kuri teigia, jog pačios grupės bendrovės (grupės bendrovių valdymo organų nariai) konsultuodamosios tarpusavyje, įvertindamos tam tikrų operacijų privalumus ir trūkumus, formuodamos grupės politiką turi apsibrėžti, kokie yra bendrovės grupės interesai, nes būtent jos (grupės bendrovės) geriausiai tai žino (Pariente, 2007, p. 324). Taigi būtent grupės bendrovių tarpusavio bendradarbiavimas, turėtų būti įrankis, kuriuo pagalba galima būtų apsibrėžti visos grupės interesus. Atitinkamai grupės bendrovių valdymo organų nariai turėtų būti suinteresuoti grupės interesų apsibrėžimu, nes, visų pirma, jiems yra nustatyta lojalumo pareiga veikti išimtinai bendrovės, kurios valdymo organo nariais jie yra, interesais ir, antra, jie turės įrodyti minėtų trijų sąlygų buvimą¹⁴⁶, jei jų atžvilgiu būtų pareikštas ieškinyš dėl veikimo priešingai dukterinės bendrės interesais (CK 2. 87 straipsnis).

Antroji veikimo grupės interesais sąlyga yra ta, kad dukterinės bendrovės valdymo organai, prieš priimdami sprendimą veikti grupės interesais, atsižvelgdami į informaciją, kuri buvo ar turėjo būti įvertinta tinkamai vykdant savo pareigas, turėtų padaryti pagrįstą prielaidą, kad dukterinei bendrovei atsiradusi žala per protingą laikotarpį bus kompensuota gauta nauda. Antroji sąlyga iš esmės reiškia, kad net ir veikdami grupės interesais, dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi laikytis fiduciarinės rūpestingumo pareigos. Taip pat antrosios sąlygos formuluotė yra panaši į LAT suformuotą ir Lietuvos teismuose taikomą verslo sprendimo priėmimo taisyklę (angl. *Business judgment rule*), kuri skirta apsaugoti bendrovės vadovus nuo asmeninės atsakomybės už sąžiningai priimtus verslo sprendimus, atitinkančius rūpestingumo pareigos standartus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje). Visų pirma, tiek antroji veikimo grupės interesais sąlyga, tiek verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra skirtos apsaugoti valdymo organų narius (verslo sprendimo priėmimo taisyklės atveju, kai bendrovės valdymo organų nariai veikia bendrovės interesais, o grupės intereso pripažinimo atveju, kai dukterinės bendrovės

¹⁴⁶ Dar daugiau, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad net ir tos ES valstybės narės, kurios savo bendrovių įstatymuose yra reglamentavusios grupės intereso pripažinimą, nepateikia *grupės intereso* termino apibrėžimo, pvz., Čekija (Čekijos bendrovių ir kooperatyvų įstatymas, 2012), Vengrija (Vengrijos bendrovių įstatymas, 2006).

valdymo organų nariai veikia grupės interesais). Antra, tiek pagal verslo sprendimo priėmimo taisyklę, tiek pagal antrąją veikimo grupės interesais sąlyga turi būti atliekamas vertinimas, prieš priimant sprendimą. Verslo sprendimo priėmimo taisyklės atveju – bendrovės valdymo organų nariai, prieš priimdami verslo sprendimą, turi būti susipažinę ir išanalizavę visą aktualią sprendimui priimti informaciją, kurį leistų jiems pagrįstai manytini, jog tokio sprendimas priėmimas esamomis aplinkybėmis yra tinkamas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis). Veikimo grupės interesais atveju – dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi įvertinti, atsižvelgiant į informaciją, kuri yra tuo metu prieinama tinkamai vykdant savo pareigas, ar dukterinei bendrovei atsiradusi žala dėl veikimo grupės interesais per protingą laikotarpį bus kompensuota gauta nauda. Taigi abiem atvejais turi būti atliktas tam tikras pagrįstas vertinimas, atsižvelgdami į informaciją, kuri buvo tuo metu prieinama tinkamai vykdant fiduciarines pareigas. Kita vertus, verslo sprendimo priėmimo atveju – žalos atlyginimo siekiančiam asmeniui tenka pareigą įrodyti, kad bendrovės valdymo organų narių priimtas sprendimas neatitiko verslo sprendimo priėmimo taisyklės kriterijų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje), tuo tarpu veikimo grupės interesais atveju, kaip minėta, bendrovės valdymo organų nariams tenka pareiga įrodyti visas veikimo grupės interesais sąlygas. Visgi vien tai, kad skiriasi įrodinėjimo naštos paskirstymas, nereiškia, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklė neturėtų būti aktuali sprendžiant dėl antrosios veikimo grupės sąlygos teisėtumo. Darbo autorius laikosi pozicijos, kad dukterinės bendrovės valdymo organų atliekamas vertinimas dėl veikimo grupės interesais turėtų būti grindžiamas LAT suformuota verslo sprendimo priėmimo taisykle. Visų pirma, verslo sprendimo priėmimo taisyklė yra pripažįstama Lietuvos teisės sistemoje bei LAT yra išaiškinęs šios taisyklės turinį bei taikymo sąlygas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje; (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje), todėl šios taisyklės taikymas grupės intereso pripažinimo kontekste užtikrintų didesnę teisinę aiškumą bei nuspėjamumą dukterinės bendrovės valdymo organų nariams. Antra, verslo sprendimo priėmimo taisyklės taikymas skatina greitesnę ir ryžtingesnę sprendimų priėmimą bendrovėse, nes bendrovės valdymo organų nariams vien už ekonomiškai nenaudingą sandorio sudarymą nekyla civilinė atsakomybė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2014). Trečia, lyginamosios teisėtyros kontekste reikia pastebėti, kad kai kuriose ES valstybėse (pvz., Čekijoje, Italijoje) dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais yra siejamas su verslo sprendimo priėmimo

taisyklės taikymu (Černa, Tomašek, 2020, p. 252; Eichlerova, 2016, p. 9, Marino, 2014 p. 47), kas leidžia teigti, kad veikimo grupės interesais teisėtumo vertinimas, remiantis verslo sprendimo priėmimo taisykle, nėra vien teorinis, bet ir praktikoje pasitelkiamas. Ketvirta, teisės doktrinoje taip pat randama pozicija, pagal kurią teigiama, kad verslo sprendimo priėmimo taisyklė turėtų būti taikoma, vertinant dukterinės bendrovės valdymo organai veikimo grupės interesais teisėtumą (Teichmann, 2017, p. 156). Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teigtina, kad dukterinės bendrovės valdymo organų atliekamas vertinimas dėl veikimo grupės interesais turėtų būti grindžiamas LAT suformuota verslo sprendimo priėmimo taisykle. Atitinkamai, kaip yra išaiškines LAT, priimant verslo sprendimą, būtina įvertinti santykį tarp tikėtinos verslo sprendimo priėmimo naudos ir galimos žalos, t. y. ar bendrovės valdymo organų nariai priimdami sprendimą vykdė pareigą identifikuoti galimas rizikas pagal tikėtinos naudos ir galimos žalos bei jos atsiradimo tikimybės santykio įvertinimą. Taip pat LAT yra išaiškines, kad bendrovės valdymo organų nariai turi maksimaliai atidžiai ir rūpestingai įvertinti visas reikšmingas tokiam sprendimui priimti aplinkybes, apsvarstyti, kokios ekonominės naudos tokio sprendimo priėmimas turės bendrovei ir ar jo sudarymas nereikš pernelyg didelės rizikos, atsižvelgiant į įmonės finansinę padėtį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, prieš nusprenddami veikti grupės interesais, turėtų įvertinti visas reikšmingas tokiam sprendimo priėmimui aplinkybes, t. y., ar veikimas grupės interesais neviršija dukterinės bendrovės finansinių galimybių, ar dukterinei bendrovei bus tinkamai kompensuota, per kokį laikotarpį bus kompensuota.

Pažymėtina ir tai, kad antroji veikimo grupės interesais sąlyga, kaip ir tradicinio Rozenbliumo testo, grindžiama *quid pro quo* principo įgyvendinimu, t. y. turi būti nepažeistas grupės bendrovės gavusios naudą ir bendrovės patyrusios žalą interesų tarpusavio balansas. Taigi, remiantis šiuo principu dukterinei bendrovei atsiradusią žalą dėl veikimo grupės interesais turėtų atlyginti naudą gavusi grupės bendrovė. Kontrargumentas išdėstytai pozicijai galėtų būti, kad toks minėto principo aiškinimas yra pakankamai nelankstus, nes susiaurinamas subjektų ratas, iš kurių dukterinė bendrovė gali reikalauti atlyginimo žalos, atsiradusios dėl veikimo grupės interesais, t. y. tik iš naudą gavusios dukterinės bendrovės. Viena vertus, sutiktina, kad toks *quid pro quo* principo aiškinimas yra pakankamai siauras. Kita vertus, toks minėtojo principo aiškinimas suteikia daugiau teisinio aiškumo, nes dar prieš priimant sprendimą veikti grupės interesais yra aišku, kas turės atlyginti žalą dukterinei bendrovei dėl veikimo grupės interesais. Dar daugiau, galima būtų tikslingiau įvertinti ir tokios grupės bendrovės galimybes atlyginti žalą (tam

tikrais atvejais bendrovių grupės sudaro dešimtis ar šimtai bendrovių, todėl tokiu atveju įvertinimas taptų pakankamai sudėtingas, jei reikėtų vertinti ne konkrečios grupės bendrovės galimybes atlyginti dukterinei bendrovei patirtą žalą, atsiradusią veikiant grupės interesais). Be to, pažymėtina ir tai, kad Pertvarkymo direktyvos 23 straipsnio 1 dalies d punkte¹⁴⁷ taip pat yra nurodoma, kad būtent paramą suteikusiai grupės bendrovei atlygį sumokės parama gavusi grupės bendrovė. Minėtąją direktyvą Lietuvoje įgyvendina Lietuvos Respublikos Finansinio tvarumo įstatymas (toliau – FTĮ, Lietuvos Respublikos Finansinio tvarumo įstatymas, 2009), o bendrovių grupei priklausančios bendrovės valdymo organų galimybę veikti grupės interesais reglamentuoja šio įstatymo 34 straipsnis. Atitinkamai FTĮ 34 straipsnio 1 dalies 4 punkte nurodoma, kad: „finansinę paramą gaunantis finansinės grupės subjektas atlygins už jam suteiktą finansinę paramą“. Kitaip tariant, FTĮ 34 straipsnio 1 dalies 4 punkte aiškiai apibrėžia, kas turi atlyginti paramą suteikusiai grupės bendrovei. Taigi finansų sektoriuje tiek ES lygiu, tiek nacionaliniu lygiu *quid pro quo* principas suprantamas pakankamai griežtai, t. y. finansinę paramą gavusi grupės bendrovė turi ją atlyginti būtent paramą suteikusiai grupės bendrovei. Taigi atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Lietuvos bendrovių teisėje, pripažįstant grupės interesą, dukterinei bendrovei žalą, atsiradusią dėl veikimo grupės interesais, turėtų atlyginti naudą gavusi grupės bendrovė.

Trečioji veikimo grupės interesais sąlyga yra ta, kad patirta dukterinės bendrovės žala dėl veikimo grupės interesais nėra tokia, kad keltų grėsmę dukterinės bendrovės mokumui.

Pažymėtina, kad panaši veikimo grupės interesais sąlyga yra numatyta Pertvarkymo direktyvos 23 straipsnio 1 dalies e punkte, FTĮ 34 straipsnio 1 dalies 4 punkte, kuriame nurodoma, finansinės paramos teikimas nekeltų grėsmės finansinę paramą teikiančio finansinės grupės subjekto likvidumui ar mokumui. Atitinkamai EBI gairėse, aiškinant minėtą sąlygą, nurodoma, kad ši sąlyga yra tenkinama, jei galima pagrįstai tikėtis, kad paramą teikiančio finansinės grupės subjekto turto vertė viršys prisiimtus turtinius įsipareigojimus ir jis laiku vykdys savo turtinius įsipareigojimus, atsižvelgiant į finansinę paramą gavusio finansinės grupės subjekto įsipareigojimų nevykdymo riziką ir dėl to atsirandančius finansinę paramą suteikusio

¹⁴⁷ Pažymėtina, kad ICLEG ataskaitoje dėl grupės intereso pripažinimo atkreipiamas dėmesys, kad Pertvarkymo direktyvos 23 straipsnyje nurodomos sąlygos turi nemažai panašumų į Rozenbliumo testo sąlygas (ICLEG, 2016, p. 17). Ir iš tiesų, net detaliau panagrinėjus tik Pertvarkymo direktyvos 23 straipsnio 1 dalies d punktą, galima pastebėti, kad ir jis, kaip ir viena iš Rozenbliumo testo sąlygų, remiasi *quid pro quo* principu.

finansinės grupės subjekto nuostolius (EBI, 2015, p. 6). Taigi atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teigtina, kad aptariama veikimo grupės interesais sąlyga turėtų būti tenkinama tik tuo atveju, jei dukterinės bendrovės valdymo organų nariai galėtų padaryti išvadą, kad dukterinė bendrovė galės laiku vykdyti turtinius įsipareigojimus kreditoriams, o dukterinės bendrovės turto vertė viršys prisiimtus įsipareigojimus, net ir negavus atlygio už veikimą bendrovių grupės interesais.

3.3.3. Dukterinės bendrovės valdymo organų pareiga, esant teisėtiems patronuojančios bendrovės nurodymams, veikti grupės interesais

Dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais dažnu atveju yra paremtas būtent patronuojančios bendrovės nurodymų įgyvendinimu (Sorensen, 2020, p. 7; Vicari, Schall, 2020, p. 1410; Conac, 2013 p. 195), todėl akivaizdu, kad pasisakant už grupės intereso pripažinimą Lietuvos pozityvioje bendrovių teisėje, svarbu yra aptarti ir patronuojančios bendrovės teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams.

Visų pirma, reikia pastebėti, kad pagal esamą Lietuvos teisinį reguliavimą privalomų nurodymų davimas bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, valdymo organams yra viena iš sąlygų, jog asmuo civilinės atsakomybės prasme būtų pripažintas *de facto* vadovu. Kaip yra išaiškines LAT, asmens, oficialiai nepaskirto bendrovės vadovu, pripažinimo faktiniu bendrovės vadovu kriterijai yra: pirma, vadovavimo funkcijos vykdymas (taip pat ir privalomų nurodymų formaliai paskirtiems valdymo organams davimas), antra, vadovavimas yra nuolatinio pobūdžio – asmuo sistemingai atlieka veiksmus, kurie pagal įstatymus ir steigimo dokumentus būdingi juridinio asmens vadovui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 7 d. nutartis). Be to, LAT teismų praktikoje yra nurodoma, kad faktiniu įmonės vadovu pripažįstamas bet kuris asmuo, jei nustatoma, kad įmonė veikė jo (*de facto* vadovo) vadovaujama (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 11 d. nutartis). Taigi pagal esamą Lietuvos teisinį reguliavimą patronuojanti bendrovė galėtų būti pripažįstama *de facto* vadovu, jei būtų nustatyti abu minėtieji kriterijai bei, nustačius visas civilinės atsakomybės sąlygas, jos atžvilgiu galėtų būti taikoma civilinė atsakomybė. Visgi aptariamam atveju patronuojančios bendrovės nurodymų teikimo dukterinės bendrovės valdymo organams faktas yra aktualus tik patronuojančios bendrovės civilinės atsakomybės kontekste, t. y. kai iškyla klausimas dėl galimos patronuojančios bendrovės, kaip dukterinės bendrovės *de facto* vadovės, civilinės atsakomybės, o ne grupių valdymo kontekste, t. y., suteikiant patronuojančiajai bendrovei teisinį pagrindą teikti nurodymus dukterinės

bendrovės valdymo organams. Pagal esamą teisinį reguliavimą patronuojanti bendrovė neturi teisinio pagrindo, kuriuo remiantis galėtų teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, todėl pastarieji neprivalo jų įgyvendinti, net ir tais atvejais, kai toks nurodymų įgyvendinimas nelemtų žalos dukterinei bendrovei atsiradimo. Atitinkamai, gali mažėti grupės valdymo efektyvumas, t. y. sudėtingiau įgyvendinti grupės strategiją, siekti tikslų, kurie aktualūs tenkinant visos grupės interesus, kai nėra teisinio mechanizmo, leidžiančio patronuojančiai bendrovei teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, bei numatančio, kokiais atvejais dukterinės bendrovės valdymo organai privalo patronuojančios bendrovės nurodymus įgyvendinti. Tuo tarpu žvelgiant iš dukterinės bendrovės valdymo organų narių perspektyvos, matyti, kad pagal esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą pastarieji pastatomi į gan sudėtingą padėtį, nes, viena vertus, norėdami išlikti pareigose turi įgyvendinti patronuojančios bendrovės nurodymus, veikti grupės interesais, kurie gali būti priešingi dukterinės bendrovės interesams, kita vertus, toks jų veikimas reikš CK 2.87 straipsnio 2 dalies ir ABI 19 straipsnio 8 dalies pažeidimą. Pagaliau, kaip buvo minėta, dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais praktikoje dažnu atveju yra paremtas būtent patronuojančios bendrovės nurodymų įgyvendinimu, todėl akivaizdu, kad pripažinus grupės interesą, bet nenumačius Lietuvos pozityvioje teisėje patronuojančios bendrovės teisės duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams būtų paprasčiausiai palikta teisinė spraga, nes *de facto* patronuojanti bendrovė ir toliau teiktų nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, tačiau tai nebūtų reglamentuota, t. y. tai nebūtų *de jure*¹⁴⁸, todėl galėtų atsirasti tam tikras teisinis neaiškumas, o būtent, ar dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas grupės interesais gali būti nulemtas patronuojančios bendrovės nurodymų įgyvendinimo? Ar dukterinės bendrovės valdymo organai privalo juos įgyvendinti? Atitinkamai, atsižvelgiant į visą tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Lietuvos pozityvioje teisėje turėtų būti numatyta patronuojančios bendrovės teisė teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams. Atitinkamai, kalbant apie patronuojančios bendrovės teisės teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams numatymą Lietuvos pozityvioje teisėje, svarbu aptarti kelis dalykus.

¹⁴⁸ Kaip nurodo P. H. Conac, kad nors ir daugelyje ES valstybių nacionaliniuose įstatymuose nėra numatyta patronuojančios bendrovės teisė duoti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, tačiau praktikoje tokių nurodymų davimas yra įprastas reiškinys (Conac, 2013 p. 195).

Visų pirma, dėl patronuojančios bendrovės nurodymų privalumo dukterinės bendrovės valdymo organams. Dukterinės bendrovės valdymo organai privalėtų įgyvendinti tik teisėtus patronuojančios bendrovės teisėtus, t. y., nurodymus, kurie atitiktų minėtąsias tris veikimo grupės interesais sąlygas. Tokiu atveju dukterinės bendrovės valdymo organų nariai nebūtų laikomi pažeidę fiduciarines dukterinės bendrovės atžvilgiu. Tuo tarpu, jei nurodymai neatitiktų minėtųjų trijų veikimo grupės interesais sąlygų, tai nurodymai būtų laikomi neteisėtais bei dukterinės bendrovės valdymo organams būtų draudžiama juos įgyvendinti. Atitinkamai, jei dukterinės bendrovės valdymo organai visgi nuspręstų įgyvendinti tokius (neteisėtus) patronuojančios bendrovės nurodymus, tai tokiu atveju dukterinės bendrovės valdymo organų nariai būtų laikomi pažeidę fiduciarines pareigas dukterinės bendrovės atžvilgiu. Atitinkamai, jei dėl neteisėtų nurodymų įgyvendinimo dukterinė bendrovė patirtų žalą, tai dukterinės bendrovės valdymo organų nariams galėtų kilti civilinė atsakomybė CK 2.87 straipsnio 7 dalies pagrindu.

Antra, dėl patronuojančios bendrovės nurodymų įgyvendinimo. Pagal esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą, jeigu bendrovėje nesudaroma valdyba, tai valdybos kompetencijai priskirtas funkcijas atlieka bendrovės vadovas, išskyrus ABĮ nustatytas išimtis (ABĮ 19 straipsnio 4 dalis). Taigi, jeigu dukterinėje bendrovėje nesudaroma valdyba, tai pagal bendrą taisyklę dukterinės bendrovės vadovas įgyvendina tiek jo, tiek valdybos kompetencijai priskirtas funkcijas, todėl ir patronuojančios bendrovės nurodymus turėtų įgyvendinti dukterinės bendrovės vadovas. Tuo tarpu, jei dukterinėje bendrovėje yra sudaryta valdyba, tai patronuojančios bendrovės nurodymus turėtų įgyvendinti tas valdymo organas, kurio kompetenciją labiau atitiktų toks nurodymų įgyvendinimas. Tokia nurodymų įgyvendinimo tvarka atitiktų esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą bei suteiktų daugiau teisinio aiškumo dukterinės bendrovės valdymo organams, sprendžiant, kuris iš jų (vadovas ar valdyba) turėtų įgyvendinti patronuojančios bendrovės nurodymus.

Trečia, dėl patronuojančios bendrovės nurodymų teikimo. Kaip ir prieš tai aptartu atveju, kai bendrovėje nėra sudaroma valdyba, tai valdymo organas, kuriam turi būti teikiami nurodymai, yra aiškus – dukterinės bendrovės vadovas. Tuo tarpu, kai bendrovėje yra sudaroma valdyba, tai idealiausiu atveju patronuojanti bendrovė iškart turėtų nurodymus teikti tam dukterinės bendrovės valdymo organui, kurio kompetenciją labiau atitiktų toks nurodymų įgyvendinimas. Visgi, tuo atveju, jei vienas iš valdymo organų, gavęs patronuojančios bendrovės nurodymus, nustatytų, kad jų įgyvendinimas nepriklauso šio valdymo organo kompetencijai, tai jis turėtų tokius nurodymus perduoti kitam valdymo organui, kurio kompetenciją labiau

atitiktų toks nurodymų įgyvendinimas. Taigi, vien aplinkybė, kad gautų patronuojančios bendrovės nurodymų įgyvendinimas nėra priskiriamas atitinkamo dukterinės bendrovės valdymo organo kompetencijai, neturėtų būti pagrindas apskritai atsisakyti įgyvendinti tokius patronuojančios bendrovės nurodymus. Dukterinės bendrovės valdymo organai turėtų atsisakyti įgyvendinti patronuojančios bendrovės nurodymus tik tuo atveju, jei nustatytų, kad nurodymai yra neteisėti. Toks aiškinimas visų pirma yra susijęs su tuo, kad nebūtų atsisakoma įgyvendinti patronuojančios bendrovės nurodymus vien dėl formalių neatitikimų, t. y., kai nurodymai pateikti ne tam valdymo organui, nes tai galėtų nepagrįstai ap sunkinti patronuojančios bendrovės teisės įgyvendinimą (pakartotinių nurodymų teikimas tinkamam valdymo organui), ko rezultate – sumažėtų grupės valdymo efektyvumas.

Ketvirta, civilinė atsakomybė turėtų būti taikoma ir patronuojančios bendrovės atžvilgiu, kai pastaroji teikė neteisėtus nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, dėl kurių (nurodymų) įgyvendinimo dukterinė bendrovė patyrė žalą. Tokiu būdu galima būtų užtikrinti, kad patronuojanti bendrovė būtų labiau suinteresuota teisėtų nurodymų teikimu dukterinės bendrovės valdymo organams. Priešingu atveju, t. y., jei patronuojančiajai bendrovei negalėtų kilti civilinė atsakomybė dėl neteisėtų nurodymų teikimo dukterinės bendrovės valdymo organams, tai patronuojanti bendrovė galėtų piktnaudžiauti savo padėtimi, t. y., teikti neteisėtus nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams bei reikalauti, kad dukterinės bendrovės valdymo organai juos įgyvendintų. Atitinkamai, natūraliai kyla klausimas, ar esamas Lietuvos teisinis reguliavimas yra pakankamas, kad juo remiantis galima būtų patraukti civilinę atsakomybę patronuojančią bendrovę dėl neteisėtų nurodymų teikimo dukterinės bendrovės valdymo organams, dėl kurių (nurodymų) įgyvendinimo dukterinė bendrovė patyrė žalą? Reikia pastebėti, kad pagal CK 2.263 straipsnio 1 dalį kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. Kasacinis teismas, aiškindamas CK 2.263 straipsnio 1 dalį, yra nurodęs, kad deliktinė civilinė atsakomybė, pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, gali būti taikoma bendrovės atžvilgiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje). Patronuojanti bendrovė, kaip ir pavienė bendrovė, įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo valdymo organus, todėl *ex lege* pripažinus patronuojančios bendrovės teisę teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, būtent patronuojančios bendrovės valdymo organų nariai faktiškai spęstų, kokius nurodymus teikti dukterinės bendrovės valdymo organams. Atitinkamai, sprendžiant dėl deliktinės civilinės atsakomybės

taikymo patronuojančiajai bendrovei, pažeidus bendrojo pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, teikiant nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, turėtų būti vertinamas būtent patronuojančios bendrovės valdymo organų narių elgesys¹⁴⁹, o būtent, ar pastarieji, prieš teikdami nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, atsižvelgdami į informaciją, kuri buvo ar turėjo būti įvertinta tinkamai vykdant savo pareigas, padarė pagrįstą prielaidą, kad teikiami nurodymai dukterinės bendrovės valdymo organams yra teisėti. Atitinkamai, nustčius, kad patronuojanti bendrovė, teikdama nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, pažeidė bendrojo pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai (neteisėtus veiksmus) ir likusias civilinės atsakomybės sąlygas, patronuojančios bendrovės atžvilgiu galėtų būti taikoma deliktinė civilinė atsakomybė CK 2.263 straipsnio pagrindu.

Taigi, apibendrinant visą tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Lietuvos pozityvioje teisėje turėtų būti numatyta patronuojančios bendrovės teisė teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, o pastarieji privalėtų juos įgyvendinti, jei nurodymai būtų teisėti, t. y. atitiktų minėtąsias tris veikimo grupės interesais sąlygas. Tuo tarpu patronuojančiajai bendrovei (dėl neteisėtų nurodymų teikimo dukterinės bendrovės valdymo organams) deliktinė civilinė atsakomybė dukterinės bendrovės atžvilgiu galėtų kilti CK 2.263 straipsnio pagrindu, o dukterinės bendrovės valdymo organų narių (dėl neteisėtų nurodymų įgyvendinimo) deliktinė civilinė atsakomybė dukterinės bendrovės atžvilgiu – CK 2.87 straipsnio 7 dalies pagrindu.

¹⁴⁹ Pažymėtina, kad LAT, sprenddamas dėl civilinės atsakomybės taikymo bendrovei, pažeidus bendrojo pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, taip pat vertina būtent bendrovės valdymo organų narių elgesį (veiksmus) ir valią, nes bendrovė įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo valdymo organus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 19 d. nutartis)

4. DUKTERINĖS BENDROVĖS SMULKIŲJŲ AKCININKŲ TEISIŲ APSAUGA

4.1. Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko samprata

Bendrovės smulkiųjų akcininkų samprata yra reliatyvi ir kintanti, priklausoma nuo kontroliuojančio akcininko apibrėžimo (Perakis, 2002, p. 16 iš Mikalonienė, 2015). Akcininkas, valdantis daugiau kaip puse visų bendrovės akcijų (balsų), yra laikomas kontroliuojančiu bendrovės akcininku¹⁵⁰ (Mikalonienė, 2015, p. 66). Įprastai dukterinės bendrovės kontroliuojančiu akcininku yra patrunuojanti bendrovė (ABĮ 5 straipsnio 2 dalis)¹⁵¹. Atitinkamai, analizuojant teisės doktriną, galima rasti poziciją, jog dukterinės bendrovės smulkiaisiais akcininkais laikomi dukterinės bendrovės akcininkai, išskyrus patrunuojančią bendrovę (Sorensen, 2020, p. 2). Tokia pozicija yra tik iš dalies tiksli, nes nebūtinai visi dukterinės bendrovės akcininkai, išskyrus patrunuojančią bendrovę, turi būti laikomi dukterinės bendrovės smulkiaisiais akcininkais, dalis dukterinės bendrovės akcininkų gali būti susiję (angl. *connected*) su patrunuojančia bendrove (B. Ketsela, 2012, p. 233-234). Pavyzdžiui, dukterinės bendrovės akcininkas-vadovas, kurį išrinko patrunuojanti bendrovė, neturėtų būti laikomas dukterinės bendrovės smulkiuoju akcininku, kaip ir dukterinės bendrovės akcininkė-bendrovė, kuri yra kontroliuojama patrunuojančios bendrovės, nes jos interesai yra susiję su visos bendrovių grupės interesais (Immenga, 1985 iš B. Ketsela, 2012, p. 240). Tuo tarpu dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai nėra susiję su visos grupės interesais ir tam tikrais atvejais net gali būti jiems priešingi. Atsižvelgiant į tai, kad dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai įprastai skiriasi nuo grupės interesų, teisės doktrinoje dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai dar vadinami „išoriniais akcininkais“ (angl. *outside shareholders*), būtent taip pabrėžiant jų interesų skirtingumą nuo kitų dukterinės bendrovės akcininkų bei visos bendrovių grupės interesų (Manovil, 2020, p. 41).

¹⁵⁰ Be abejo reikia turėti omenyje, kad kontroliuojančio akcininko statusą gali lemti ne vien tiesioginis balsų daugumos turėjimas bendrovėje, bet ir kitos aplinkybės, pavyzdžiui, teisė rinkti ir atšaukti bendrovės vadovą, daugumą valdybos narių arba pagal susitarimus, sudarytus su kitais akcininkais, turėjimas balsų daugumą toje bendrovėje ir pan.

¹⁵¹ Patrunuojanti bendrovė gali ir netiesiogiai turėti balsų daugumą dukterinėje bendrovėje. ABĮ 5 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad laikoma, jog bendrovė netiesiogiai turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje, jeigu ji tiesiogiai turi balsų daugumą bendrovėje, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje.

Dukterinės bendrovės išorinio (smulkiojo) akcininko apibrėžimas turi ir praktinę reikšmę, o būtent tose valstybėse, kurių įstatymai numato dukterinės bendrovės išorinių (smulkiųjų) akcininkų teises ir jų gynimo būdus. Pavyzdžiui, Kroatijos bendrovių įstatymo 478 straipsnio 1 dalyje yra pateikiamas dukterinės bendrovės išorinių (smulkiųjų) akcininkų apibrėžimas: visi dukterinės bendrovės akcininkai yra laikomi išoriniais akcininkais, išskyrus patronuojančią bendrovę bei dukterinės bendrovės akcininkus, kurie su patronuojančia bendrove yra susiję teisiniais ar ekonominiais ryšiais bei turi tiesioginės ar netiesioginės naudos, atsiradusios dėl dukterinės bei patronuojančios bendrovės sudaryto kontrolės susitarimo (Manovil, 2020, p. 549). Atitinkamai tik dukterinės bendrovės išoriniams (smulkiesiems) akcininkams suteikiama teisė, kai yra sudaromas kontrolės susitarimas, parduoti turimas akcijas¹⁵² arba pasilikti dukterinėje bendrovėje ir gauti kompensaciją¹⁵³. Reikia pastebėti, kad Kroatijos bendrovių grupių reguliavimas yra didžiąja dalimi inspiruotas Vokietijos bendrovių grupių reguliavimo (Manovil, 2020, p. 537), tačiau Vokietijos AktG nors ir yra vartojamas išorinių (smulkiųjų) akcininkų terminas (pvz., AktG 304, 305 straipsniai), tačiau pats jo apibrėžimas nėra pateikiamas, o analizuojant teisės doktriną, galima pastebėti, kad dažnai vietoje išorinių akcininkų termino vartojamas dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų terminas (Bouderhem, 2021, p. 195, Hopt, 2015, p. 10). Darbo autoriaus nuomone, iš tiesų, „išorinio akcininko“ terminas dažnu atveju vartojamas kaip dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko termino atitikmuo, tačiau anaiptol šis (išorinio akcininko) terminas nėra betikslis, nes šis terminas padeda lengviau identifikuoti skirtumą tarp dukterinės bendrovės akcininkų ir jos smulkiųjų akcininkų, o būtent, kad dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai yra „išoriniai“, t. y. už grupės interesų ribų. Kitaip tariant, dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai įprastai skiriasi nuo grupės intereso, jie nėra tapatūs grupės interesams. Atitinkamai dukterinės bendrovės veikimas bendrovių grupės interesais savaime nereiškia veikimo dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesais. Ir, atsižvelgiant į tai, kad dukterinė bendrovė yra kontroliuojama patronuojančios bendrovės, kuri suinteresuota siekti visos bendrovių grupės interesų, kyla grėsmė, kad į dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus paprasčiausiai nebus atsižvelgta, valdant dukterinę bendrovę, ko rezultate – gali būti pažeidžiami dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai bei teisės. Atitinkamai, dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas ir turėtų būti suprantamas, kaip dukterinės bendrovės akcininkas,

¹⁵² Kroatijos bendrovių įstatymo 492 straipsnis.

¹⁵³ Kroatijos bendrovių įstatymo 491 straipsnis.

kuris, visų pirma, neturi lemiamos įtakos dukterinės bendrovės valdymui¹⁵⁴, antra, kurio interesai skiriasi nuo grupės intereso, t. y., kuris nėra suinteresuotas dukterinės bendrovės veikimu bendrovių grupės interesais, kurio (dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko) interesų dažnu atveju neatitiks (pažeis) dukterinės bendrovės veikimas grupės interesais¹⁵⁵.

Kita vertus, vien tai, jog šiame darbe nagrinėjamas dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisių apsaugos pakankamumas pagal esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą, nereiškia, kad dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko apibrėžimas turėtų būti numatytas Lietuvos pozityvioje teisėje.

Visų pirma, reikia pastebėti, kad tiek Kroatijos, tiek Vokietijos grupių reguliavime dukterinės bendrovės smulkiojo (išorinio) akcininko sąvoka vartojama tik sutarties pagrindu veikiančių bendrovių grupių kontekste¹⁵⁶, o Lietuvoje bendrovių grupės atsiradimas sutarties pagrindu apskritai nėra numatytas (ABĮ 5 straipsnis), todėl dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko apibrėžimo numatymas Lietuvos pozityvioje bendrovių teisėje vien todėl, kad tai yra numatyta kitų valstybių pozityvioje teisėje, būtų nepagrįstas.

Antra, dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko apibrėžimo numatymas Lietuvos pozityvioje teisėje nėra būtinas. Lyginamosios teisėtyros kontekste pastebėtina, kad Italijos bei Čekijos pozityvioje teisėje yra numatyti teisiniai mechanizmai, skirti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų apsaugai, nepateikiant dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko apibrėžimo, o vietoje jo naudojant terminą „*akcininkas*“ arba „*kiekvienas akcininkas*“. Pavyzdžiui, tiek pagal Čekijos (ČBKĮ 84 straipsnis), tiek Italijos (ICK 2497-4 straipsnis) teisinį reguliavimą kiekvienas dukterinės bendrovės akcininkas, išskyrus patronuojančią bendrovę, turi teisę parduoti turimas akcijas. Taigi yra pabrėžiama, kad ne bet kokios bendrovės, o būtent dukterinės bendrovės (ar priklausančios bendrovių grupei) akcininkas turi tam tikras teises. Be to, reikia pastebėti, kad nors EMCA 15 skyriaus 3 dalies straipsniai, be kita ko, yra skirti užtikrinti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsaugą, tačiau dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko apibrėžimas nėra vartojamas, o lingvistiškai analizuojant minėtų straipsnių formuluotes, pvz., 15 skyriaus 15

¹⁵⁴ Šis dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko požymis yra būdingas ir pavienės bendrovės smulkiajam akcininkui (Mikalonienė, 2015, p. 64).

¹⁵⁵ Šis dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko požymis padeda atriboti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininką nuo kito dukterinės bendrovės akcininko, kuris nors ir nėra patronuojančioji bendrovė, bet yra suinteresuotas dukterinės bendrovės veikimu grupės interesais.

¹⁵⁶ Pavyzdžiui, Vokietijos AktG, kai yra kalbama apie faktiniu pagrindų veikiančių bendrovių grupių smulkiųjų akcininkų apsaugą, tai vartojama akcininko sąvoka (pvz., AktG 315 straipsnio 1 dalis).

straipsnio, matyti, kad šia teise gali pasinaudoti bet kuris kitas dukterinės bendrovės akcininkas (angl. *any other shareholder*), išskyrus patronuojančią bendrovę. Darbo autoriaus nuomone, toks minėtų valstybių bei EMCA pasirinkimas yra parankesnis dukterinės bendrovės smulkiąjam akcininkui įgyvendinant savo teises, nes pastarajam nereikia įrodinėti savo, kaip smulkiojo akcininko statuso, o pakanka įrodyti, kad bendrovė yra dukterinė, t. y. kontroliuojama patronuojančios bendrovės.

4.2. Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė į informaciją

Viena svarbiausių akcininko teisių yra teisė į informaciją, tik būdamas gerai informuotas apie bendrovę ir jos veiklą, akcininkas gali veiksmingai įgyvendinti savo teises bei efektyviai jas ginti (Mikalonienė, 2015, p. 152). Kita vertus, neribota prieiga prie informacijos apie bendrovės veiklą, įskaitant komercines paslaptis, konfidencialią informaciją, gali lemti akcininko piktnaudžiavimą aptariama teise, t. y. gautos informacijos panaudojimas, siekiant nesąžiningai patenkinti savo interesus (pvz., informacijos perdavimas konkuruojančiai bendrovei ir pan.), ko rezultate bendrovė gali patirti žalą. Atitinkamai bendrovių teisėje yra siekiama užtikrinti tinkamą balansą tarp akcininko teisės į informaciją, t. y., kad akcininkas būtų tinkamai informuotas, jog galėtų veiksmingai įgyvendinti savo teises bei jas ginti, ir bendrovės teisėtų interesų apsaugos užtikrinimo (Vutt and Vutt, 2015, p. 2). Lygiai taip pat bendrovių teisėje yra siekiama užtikrinti, kad visiems tos pačios klasės akcijų savininkams būti sudarytos vienodos galimybės susipažinti su informacija (vienodo akcininkų traktavimo principas (angl. *principle of equal treatment of shareholders*)). Šio principo užtikrinimas, be kita ko, yra siejamas su bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsauga, t. y., kad pastarieji, kaip ir kontroliuojantis akcininkas, turėtų tokias pat galimybes susipažinti su informacija (Kraakman, 2017, p. 86-87), nes kaip rodo atlikti moksliniai tyrimai, kuo kontroliuojantis akcininkas, lyginant su smulkiuoju akcininku, turi daugiau informacijos apie bendrovę, tuo didesnė tikimybė, kad kontroliuojantis akcininkas, pasinaudodamas turima informacija, sieks patenkinti savo interesus mažumos akcininkų interesų sąskaita (ECGI, 2021, p. 13; Jabeen and Shah, 2011, p. 1351).

Taigi nepakankamas bendrovės smulkiojo akcininko informavimas lemia smulkiojo akcininko negalėjimą veiksmingai įgyvendinti savo teises bei efektyviai jas ginti bei vienodo akcininkų traktavimo principo pažeidimą.

Kitaip nei pavienės bendrovės smulkiąjam akcininkui, dukterinės bendrovės smulkiąjam akcininkui vien informacijos apie dukterinę bendrovę ir jos veiklą nepakanka, kad galėtų veiksmingai įgyvendinti savo teises ir jas

ginti, nes dukterinė bendrovė, kitaip nei pavienė bendrovė, priklauso grupei bei yra kontroliuojama patronuojančios bendrovės. Atitinkamai dažnu atveju verslo sprendimai, kurie turi įtakos dukterinės bendrovės veiklos rezultatams, yra priimami patronuojančios bendrovės (ECGI, 2021, p. 20). Įprastai patronuojančioji bendrovė sprendžia, kokiai grupės bendrovei tenka tam tikra verslo galimybė (angl. *corporate opportunity*), pvz., sudaryti pelningą sandorį ar plėtoti tam tikrą verslą. Atitinkamai dukterinės bendrovės smulkiąjam akcininkui įprastai ši informacija, įskaitant informaciją apie kitoms bendrovių grupės bendrovėms atitekusias verslo galimybes, nėra žinoma (ECLE, 2017, p. 26). Maža to, dukterinės bendrovės smulkiąjam akcininkui gali būti nežinoma ne tik tai, kaip yra priimami sprendimai bendrovių grupėje (kaip valdoma bendrovių grupė) ar, pvz., kokia yra bendrovių grupės struktūra, bet ir pats bendrovių grupės egzistavimo (susiformavimo) faktas (The Reflection Group, 2011, p. 68-70). Atitinkamai, dar 2002 m. „*Winter Group*“ ekspertų grupės ataskaitoje dėl bendrovių teisės modernizavimo buvo nurodytas poreikis užtikrinti grupės struktūros ir santykių skaidrumą (angl. *transparency of group structure and relations*), siekiant suderinti grupės veikimą su dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų bei kreditorių interesais (Winter Group, 2002, p. 95). Grupės skaidrumas yra siejamas su informacijos atskleidimu apie: visų pirma, grupės susiformavimą (angl. *group formation*), antra, grupės struktūrą (angl. *group structure*), trečia, grupės valdymą (angl. *group management*, The Reflection Group, 2011, p. 70). Informacijos atskleidimas apie grupės valdymą visų pirma reiškia informacijos apie grupės subjektų tarpusavio santykių atskleidimą, ypač patronuojančios bendrovės ir jos dukterinių bendrovių, nes būtent patronuojančioji bendrovė kontroliuoja kitas bendroves. Atitinkamai, grupės subjektų santykių atskleidimas pasireiškia informacijos prieinamu apie grupės viduje sudaromos sandorius, dukterinių bendrovių valdymo organų veikimą grupės interesais (The Reflection Group, 2011, p. 70).

2016 m. ICLEG ataskaitoje taip pat nurodoma, kad turi būti užtikrinta, kad dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai būtų pakankamai informuoti (apie grupės struktūrą, patronuojančią bendrovę bei verslo sprendimų priėmimo tvarką grupėje, ICLEG, 2016c, p. 9). Tuo tarpu 2020 m. OECD ataskaitoje nurodoma, kad nepakankamas grupės skaidrumas lemia didesnę tikimybę, kad patronuojanti bendrovė, siekdama gauti kuo didesnę naudą, pažeis kitų dukterinės bendrovės akcininkų, įskaitant, smulkiųjų, interesus (OECD, 2020, p. 7).

Taigi grupės skaidrumu yra siekiama užtikrinti, kad dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai nebūtų pažeisti dėl neturėjimo pakankamai informacijos apie dukterinės bendrovės sąsajas su kitomis grupės

bendrovėmis, todėl nagrinėjamos temos kontekste, yra svarbu įvertinti, ar esamas Lietuvos bendrovių teisinis reguliavimas užtikrina pakankamą grupės skaidrumą.

Visų pirma, dukterinės bendrovės smulkiąjam akcininkui informacija apie bendrovių grupės struktūrą yra reikalinga tam, kad jis žinotų, kokios bendrovės sudaro grupę bei kokia grupės bendrovė yra patronuojanti. Patronuojanti bendrovė gali kontroliuoti dukterinę bendrovę ne tik tiesiogiai (turėdama balsų daugumą dukterinėje bendrovėje), bet ir netiesiogiai (pavyzdžiui, per kitą bendrovių grupės bendrovę ABĮ 5 straipsnio 3 bei 5 dalis), tokiu atveju dukterinės bendrovės smulkiąjam akcininkui nepakanka žinoti, kas yra kontroliuojantis dukterinės bendrovės akcininkas, kad galėtų identifikuoti grupės patronuojančią bendrovę. ABĮ nenumato dukterinės bendrovės akcininko, įskaitant smulkiojo, teisės susipažinti su grupės struktūra. Kita vertus, ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje numatyta akcininko teisė susipažinti su bendrovės dokumentais, kurie yra vieši pagal įstatymus, be kita ko, su bendrovės metinių ir tarpinių finansinių ataskaitų rinkinių, bendrovės metinių ir tarpinių pranešimų, auditoriaus išvadų ir finansinių ataskaitų audito ataskaitų kopijomis. Lietuvoje įmonių grupių konsoliduotąją finansinę atskaitomybę, reikalavimą atlikti įmonių grupių konsoliduotųjų finansinių ataskaitų auditą, įmonių grupių konsoliduotųjų finansinių ataskaitų skelbimo tvarką, konsoliduotojo metinio pranešimo, konsoliduotosios mokėjimų valdžios institucijoms ataskaitos parengimo ir skelbimo tvarką, reglamentuoja Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymas ((Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotos..., 2015), toliau – ĮGKFAĮ)¹⁵⁷. ĮGKFAĮ 5 straipsnyje numatyta patronuojančios bendrovės pareiga sudaryti metines konsoliduotąsias finansines ataskaitas ir konsoliduotąjį metinį pranešimą. ĮGKFAĮ 9¹⁵⁸ bei 10¹⁵⁹ straipsniai

¹⁵⁷ ĮGKFAĮ, be kita ko, taikomas tiek akcinėms bendrovėms, tiek uždarojoms akcinėms bendrovėms (ĮGKFAĮ, 2 straipsnis).

¹⁵⁸ ĮGKFAĮ 9 straipsnio 6 dalyje numatyta, kad konsoliduotosiose finansinėse ataskaitose turi būti nurodytas visas įmonių grupės turtas, įsipareigojimai ir nuosavas kapitalas, turimi paskutinę ataskaitinio laikotarpio, kurio konsoliduotosios finansinės ataskaitos sudaromos, dieną, taip pat pajamos ir sąnaudos, susijusios su ataskaitiniu laikotarpiu, kurio pelno (nuostolių) ataskaita sudaroma.

¹⁵⁹ ĮGKFAĮ 10 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kas turi būti pateikiama konsoliduotajame metiniame pranešime: 1) objektyvi įmonių grupės būklės, veiklos ir plėtros apžvalga, pagrindinių rizikos rūšių ir neapibrėžtumų, su kuriais susiduriama, apibūdinimas; 2) įmonių grupės finansinių ir nefinansinių veiklos rezultatų analizė, su aplinkosaugos ir personalo klausimais susijusi informacija; 3) konsoliduotosiose finansinėse ataskaitose pateiktų duomenų nuorodos ir papildomi paaiškinimai; 4) informacija apie svarbius įvykius po finansinių metų pabaigos; 5) įmonių grupės

konkretizuoja, kas turi būti nurodoma metinėse konsoliduotose finansinėse ataskaitose bei konsoliduotajame metiniame pranešime. Kaip matyti iš šių ĮGKFAĮ straipsnių turinio, metinėse konsoliduotose finansinėse ataskaitose bei konsoliduotajame metiniame pranešime turi būti pateikta nemažai informacijos, kuri gali būti naudinga dukterinės bendrovės akcininkui, siekiančiam įvertinti bendrovių grupės finansinę būklę bei veiklos rezultatus. Taip pat ĮGKFAĮ 5 straipsnyje numatyta būtent patronuojančios bendrovės pareiga sudaryti metines konsoliduotąsias finansines ataskaitas ir konsoliduotąjį metinį pranešimą, todėl dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui, susipažinusiui su šiais dokumentais, tampa žinoma, kokia bendrovė yra patronuojančioji. Kita vertus, šiuose dokumentuose neprivalo būti nurodyta bendrovių grupės struktūra. Taip pat ĮGKFAĮ 6 straipsnyje nurodomos išimtys, kai patronuojančioji bendrovė nesudaro finansinių ataskaitų ir konsoliduotojo metinio pranešimo, o ĮGKFAĮ 7 straipsnis numato išimtis, kai patronuojamosios įmonės finansinės ataskaitos nekonsoliduojamos ir nesudaromas konsoliduotasis metinis pranešimas. Pagaliau mažoms¹⁶⁰ bendrovių grupėms apskritai nėra privaloma sudaryti konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ir konsoliduotojo metinio pranešimo (ĮGKFAĮ 5 straipsnio 4 dalis). Atitinkamai, tokios (mažos) grupės dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi pakankamai ribotas galimybes sužinoti, kokia yra grupės struktūra, kokia grupės bendrovė yra patronuojančioji bei apskritai įvertinti bendrovių grupės finansinę būklę bei veiklos rezultatus.

2019 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo (toliau – PPTFPI, Lietuvos Respublikos pinigų plovimo..., 1997) 25 straipsnio pakeitimas, pagal kurį

veiklos planai ir prognozės; 6) informacija apie įmonių grupės tyrimų ir plėtros veiklą; 7) patronuojančiosios įmonės akcijų, priklausančių pačiai įmonei, jos patronuojamosioms įmonėms arba jų pavedimu, bet savo vardu veikiantiems asmenims, skaičius ir nominalioji vertė; 8) informacija apie finansinės rizikos valdymo tikslus, naudojamas apsidraudimo priemonės, kurioms taikoma apsidraudimo sandorių apskaita, ir įmonių grupės kainų rizikos, kredito rizikos, likvidumo rizikos ir pinigų srautų rizikos mastą, kai įmonių grupė naudoja finansines priemones ir tai yra svarbu vertinant įmonių grupės turta, nuosavą kapitalą, įsipareigojimus, pajamas ir sąnaudas.

¹⁶⁰ ĮGKFAĮ 4 straipsnyje nurodoma, kad mažos įmonių grupės – įmonių grupės, kurių ne mažiau kaip du bendri įmonių grupės metinių finansinių ataskaitų rodikliai patronuojančiosios įmonės paskutinę finansinių metų dieną neviršija šių dydžių: 1) balanse nurodyto turto vertė (neatskaitant tarpusavio sandorių) – 6 000 000 eurų; 2) pardavimo grynosios pajamos per ataskaitinius finansinius metus (neatskaitant tarpusavio pardavimo pajamų) – 9 600 000 eurų; 3) vidutinis metinis darbuotojų skaičius pagal sąrašą per ataskaitinius finansinius metus – 50 darbuotojų.

numatyta, kad visi Lietuvoje įsteigti juridiniai asmenys (išskyrus tuos, kurių vienintelis dalyvis yra valstybė ar savivaldybė) privalo gauti, atnaujinti ir saugoti tikslią informaciją apie savo naudos gavėjus ir šią informaciją pateikti Juridinių asmenų dalyvių informacinės sistemos (toliau – JADIS) tvarkytojui, t. y. Registrų centrui. Visgi tik 2022 m. pradžioje pradėjus veikti Juridinių asmenų naudos gavėjų posistemii (toliau – JANGIS) juridiniams asmenims buvo sudarytos realios galimybės pateikti informaciją apie savo naudos gavėjus. Atitinkamai, tikslinga aptarti, ar informacija apie juridinių asmenų naudos gavėjus gali padėti dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams nustatyti, kokios bendrovės priklauso grupei bei grupės struktūrą?

Visų pirma, reikia pastebėti, pagal PPTFPĮ 2 straipsnio 14 dalį¹⁶¹ naudos gavėjais gali būti tik fiziniai asmenys, tai reiškia, kad nei patrunuojanti bendrovė, nei jos dukterinės bendrovės negali būti laikomos naudos gavėjomis pagal PPTFPĮ 2 straipsnio 14 dalį. Kita vertus, pagal PPTFPĮ tuo atveju, kai naudos gavėjas netiesiogiai, t. y. per kitus juridinius asmenis, kontroliuoja juridinį asmenį, tai JANGIS turi būti pateikiama informacija ir apie šiuos juridinius asmenis. Taigi, tam tikrais atvejais informacija apie juridinio asmens naudos gavėjus gali padėti išsiaiškinti ir bendrovės, priklausančias grupei, bei pačią grupės struktūrą. Pavyzdžiui, jei A fizinis asmuo (naudos gavėjas) yra vienintelis patrunuojančios bendrovės akcininkas, o patrunuojančioji bendrovė yra vienintelė A dukterinės bendrovės akcininkė

¹⁶¹ PPTFPĮ 2 straipsnio 14 dalyje yra numatyta, kad naudos gavėjas – fizinis asmuo, kuris yra kliento (juridinio asmens ar užsienio valstybės įmonės) savininkas arba kontroliuoja klientą, ir (arba) fizinis asmuo, kurio vardu yra vykdomas sandoris ar veikla. Naudos gavėju laikomas: visų pirma, juridiniame asmenyje fizinis asmuo, kuriam priklauso juridinis asmuo ar kuris jį valdo tiesiogiai ar netiesiogiai, turėdamas pakankamą procentinę dalį to juridinio asmens akcijų arba balsavimo teisių, įskaitant valdymą per pareikštines akcijas, išskyrus akcines bendroves ar kolektyvinio investavimo subjektus, kurių vertybiniais popieriais prekiaujama reguliuojamose rinkose, kuriose taikomi Europos Sąjungos teisės aktus atitinkantys reikalavimai atskleisti informaciją apie savo veiklą, arba lygiaverčiai tarptautiniai standartai, arba jį kontroliuojamas kitais būdais. Fizinis asmuo, kuris turi 25 procentus ir vieną akciją arba didesnę negu 25 procentų kliento nuosavybės dalį, yra laikomas tiesioginiu savininku. Fizinis (fiziniai) asmuo (asmenys), kontroliuojantis (kontroliuojantys) įmonę arba kelias įmones, kuri (kurios) turi 25 procentus ir vieną akciją arba didesnę kaip 25 procentų kliento nuosavybės dalį, yra laikomas (laikomi) netiesioginiu (netiesioginiais) savininku (PPTFPĮ 2 straipsnio 14 dalies a papunktis). Antra, juridiniame asmenyje, kurio tapatybė nustatoma, vyresniojo vadovo pareigas einantis fizinis asmuo, jeigu šios dalies a papunktyje nurodytas asmuo nenustatytas arba jeigu kyla abejonių, kad nustatytas asmuo yra naudos gavėja (PPTFPĮ 2 straipsnio 14 dalies b papunktis).

ir ją kontroliuoja, tai pagal PPTFPĮ 25 straipsnį A dukterinė bendrovė turės pateikti informaciją apie ją kontroliuojančią patronuojančią bendrovę ir patronuojančios bendrovės naudos gavėją, t. y. A fizinį asmenį. Tokiu atveju, remiantis JANGIS duomenimis, galima būtų nusistatyti ne tik kokios bendrovės sudaro grupę, bet ir grupės struktūrą. Kita vertus, ne visais atvejais, remiantis atitinkamo juridinio asmens JANGIS duomenimis, gali būti taip paprasta identifikuoti grupės narius bei grupės struktūrą. Pavyzdžiui, jei A fizinis asmuo (naudos gavėjas) yra vienintelis patronuojančios bendrovės akcininkas ir ją kontroliuoja, o patronuojančioji bendrovė kontroliuoja A ir B dukterinę bendrovę, tai tokiu atveju pagal PPTFPĮ 25 straipsnį A dukterinė bendrovė turės pateikti informaciją apie ją kontroliuojančią patronuojančią bendrovę ir patronuojančios bendrovės naudos gavėją, t. y. A fizinį asmenį, bet neturės pareigos pateikti informacijos apie B dukterinę bendrovę. Tuo tarpu B dukterinė bendrovė neturės pareigos pateikti informacijos apie A dukterinę bendrovę. Atitinkamai, vien susipažinus su A dukterinės bendrovės pateikiama informacija apie jos naudos gavėjus bus tik iš dalies žinomi grupės subjektai (nebus B dukterinės bendrovės) bei grupės struktūra (nebus matyti, kad patronuojančioji bendrovė kontroliuoja B dukterinę bendrovę).

Taigi, apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad, visų pirma, remiantis atitinkamo juridinio asmens JANGIS duomenimis, tam tikrais atvejais (priklausomai nuo grupės struktūros) galima identifikuoti grupės subjektus bei grupės struktūrą, tačiau tokiam identifikavimui atlikti reikalingos žinios (nustatant, kad bendrovė yra patronuojanti ar dukterinė, nes pačiam JANGIS nėra tai nurodoma) bei laiko sąnaudos (kuo didesnis kiekis subjektų sudaro grupę, tuo didesnės laiko sąnaudos reikalingos nustatant grupės struktūrą).

Antra, pagal esamą Lietuvos teisinį reguliavimą dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams yra pakankamai ribotai prieinama informacija apie kontrolės atsiradimą bei išnykimą dukterinės bendrovės atžvilgiu¹⁶². Dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai apie kontrolės atsiradimą bendrovių grupės susiformavimą, egzistavimą gali sužinoti iš bendrovių grupės finansinės atskaitomybės dokumentų (ĮGKFAĮ 5 straipsnyje). Kita

¹⁶² 2011 m. Reflection group ataskaitoje pabrėžiama, kad informacijos prieinamumas bendrovių grupėse gerėja dėl įsigaliojusios 2004 m. „Skaidrumo direktyvos“ (The Reflection Group, 2011, p. 68). Visgi reikia pastebėti, kad šios direktyvos taikomos bendrovėms, kurių akcijomis leidžiama prekiauti viešai, todėl neturi įtakos informacijos prieinamumui bendrovių grupėse, kurias sudaro bendrovės, kurių akcijomis nėra prekiaujama viešai.

vertus, minėtieji dokumentai įprastai¹⁶³ yra rengiami pasibaigus finansiniams metams bei tam tikrais atvejais apskritai nėra privalomas šių dokumentų rengimas (ĮGKFAĮ 5 straipsnio 4 dalis). Tuo tarpu nei patronuojančios bendrovės, nei dukterinės bendrovės valdymo organų pareigos informuoti dukterinės bendrovės smulkiuosius akcininkus apie kontrolės atsiradimą ar išnykimą esamas Lietuvos teisinis reguliavimas nenumato. Atitinkamai tokios informacijos neturėjimas gali lemti, kad dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai paprasčiausiai nežinos, kad dukterinė bendrovė priklauso grupei bei klaidingai manys, jog dukterinė bendrovė yra pavienė bendrovė, todėl jam bus sudėtingiau įsivertinti savo padėti dukterinėje bendrovėje bei veiksmingai įgyvendinti kitas savo teises bei jas ginti.

Trečia, pagal esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą yra pakankamai ribotos

dukterinės bendrovės smulkiųjų teisės susipažinti su informacija, susijusia su bendrovių grupės valdymo klausimais.

Visų pirma, nėra aišku, ar dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai, remdamiesi ABĮ 16¹ straipsnio nuostatomis, turi teisę iš anksto pateikti bendrovei klausimų, susijusių su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis, jei tie klausimai yra susiję su artėjančio visuotinio akcininkų susirinkimo dienotvarke. Viena vertus, lingvistiškai analizuojant ABĮ 16¹ straipsnio nuostatas, matyti, kad akcininkas turi teisę užduoti bet kokius bendrovei klausimus, kurie yra susiję su artėjančio visuotinio akcininkų susirinkimo dienotvarke. Atitinkamai, galima būtų teigti, kad dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę iš anksto pateikti dukterinei bendrovei klausimų, apie kitas bendrovių grupės bendroves, jei tie klausimai yra susiję su artėjančio visuotinio akcininkų susirinkimo dienotvarke. Kita vertus, ABĮ 16¹ straipsnio nuostatos visų pirma yra skirtos pavienėms bendrovėms bei jų akcininkams bei nenurodo, ar ABĮ 16¹ straipsnyje nustatyta akcininko teisė apima ir informaciją apie kitas grupės bendroves. Tuo tarpu LAT dar nenagrinėjo bylos, kurioje būtų sprendžiamas klausimas dėl dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisės iš anksto pateikti dukterinei bendrovei klausimų, susijusių su kitomis grupės bendrovėmis, ABĮ 16¹ straipsnio pagrindu¹⁶⁴. Be to, ne ką mažiau svarbus klausimas, į kurį reikia atsakyti yra

¹⁶³ Tam tikrais atvejais yra sudaromos tarpinės finansinės ataskaitos, kai to reikia arba numato teisės aktai (Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo 16 straipsnio 2 dalis).

¹⁶⁴ Reikia pastebėti, kad apskritai teisminiai ginčai dėl ABĮ 16¹ straipsnyje numatytos akcininko teisės iš anksto pateikti bendrovei klausimų yra pakankamai reti (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis).

tas, ar pati dukterinė bendrovė turi teisinį pagrindą gauti informaciją apie kitas grupės bendrovės iš patrunuojančios ar kitų grupės bendrovių, nes jei pati dukterinė bendrovė neturi tokios teisės, tai ji negalės minėtos informacijos suteikti ir dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui, nes paprasčiausiai tokios informacijos neturės bei neturės teisinio pagrindo jos reikalauti iš patrunuojančios bendrovės ar kitų grupės dukterinių bendrovių, kurias kontroliuoja patrunuojanti bendrovė.

Visų pirma, kai patrunuojanti bendrovė yra dukterinės bendrovės akcininkė bei tarp jų yra susiklostę prievoliniai teisiniai santykiai, todėl remiantis CK 2.45 straipsnio nuostatomis, patrunuojanti bendrovė, kaip dukterinės bendrovės akcininkė, dukterinės bendrovės atžvilgiu gali turėti pareigų, o dukterinė bendrovė patrunuojančiosios bendrovės atžvilgiu teisių. Visgi kalbant apie dukterinės bendrovės teisę kreiptis į bendrovės akcininką, įskaitant patrunuojančią bendrovę, dėl informacijos apie kitas grupės bendroves, tai nei ABĮ, nei CK tokios dukterinės bendrovės teisės nenumato. Atitinkamai, kai patrunuojanti bendrovė netiesiogiai kontroliuoja dukterinę bendrovę, t. y. per kitas grupės bendroves, o šie yra dukterinės bendrovės akcininkai, tai iš jų, kaip dukterinės bendrovės akcininkų, taip pat dukterinė bendrovė neturi teisinio pagrindo reikalauti informacijos. Antra, kai viena bendrovė (patrunuojanti) įgyja teisę kontroliuoti kitą bendrovę (dukterinę), tai tarp šių subjektų ABĮ 5 straipsnio pagrindu susiklosto civiliniai teisiniai santykiai, kurie atsiranda įvykus bent vienam iš ABĮ 5 straipsnyje nurodytų juridinių faktų¹⁶⁵. Atitinkamai, susiklosčius tarp bendrovių civiliniams teisiniams santykiams ABĮ 5 straipsnio pagrindu, ABĮ numato tam tikras teises ir pareigas viena kitos atžvilgiu¹⁶⁶. Visgi, sisteminė ABĮ nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, kad ABĮ nėra numatyta dukterinės bendrovės teisė gauti informaciją iš patrunuojančios bendrovės. Taip pat ABĮ eksplacitiškai nėra numatyta ir patrunuojančios bendrovės teisė gauti informaciją iš dukterinės bendrovės, tačiau patrunuojanti bendrovė gali gauti informaciją iš dukterinės bendrovės kitais teisėtais pagrindais, visų pirma, įgyvendindama ĮGKFAĮ 5 straipsnyje numatyta patrunuojančios bendrovės pareiga sudaryti metines konsoliduotąsias finansines ataskaitas ir konsoliduotąjį metinį pranešimą (ĮGKFAĮ 5 straipsnis, 9 straipsnio 13 dalis),

¹⁶⁵ Pvz., patrunuojančios bendrovės įgijimas dukterinės bendrovės akcijų, dukterinės bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių daugiau kaip 1/2 balsų (ABĮ 5 straipsnio 2 dalis); patrunuojančios bendrovės buvimas dukterinės bendrovės akcininke ir įgijimas teisės rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių (ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 1 punktas)

¹⁶⁶ Pavyzdžiui, dukterinė bendrovė negali pasirašyti patrunuojančios bendrovės akcijų ABĮ 44 straipsnio 7 dalis.

antra, informaciją apie dukterinės bendrovės valdymą per kitas grupės bendroves, kurios tiesiogiai kontroliuoja dukterinę bendrovę (pvz., patronuojanti bendrovė tiesiogiai turi balsų daugumą bendrovėje, kuri tiesiogiai turi balsų daugumą dukterinėje bendrovėje ABĮ 5 straipsnio 3 dalis).

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad pati dukterinė bendrovė turi pakankamai ribotas galimybes gauti informaciją apie grupės valdymą iš patronuojančios bendrovės tiek kai ši yra dukterinės bendrovės akcininkė, tiek, kai patronuojanti bendrovė nėra dukterinės bendrovės akcininkė, bet netiesiogiai kontroliuoja dukterinę bendrovę.

Antra, ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje numatyta akcininko, įskaitant dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko, teisė susipažinti su bendrovės dokumentais, kurie yra vieši pagal įstatymus. Atitinkamai ABĮ 18 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad bendrovės dokumentai, jų kopijos ar kita informacija akcininkams turi būti pateikiama neatlygintinai, jei ko kita nenumato bendrovės įstatatai. ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje nėra numatyta dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų galimybė nemokai susipažinti su kitų grupės bendrovių dokumentais, kurie yra vieši pagal įstatymus. Kitaip tariant, dukterinės bendrovės akcininkai, remdamiesi ABĮ 18 straipsnio 1 dalimi, turi teisę nemokamai susipažinti tik su dukterinės bendrovės, kurios akcininkais yra, dokumentais, kurie yra vieši pagal įstatymus. Be abejo, kaip jau buvo minėta anksčiau, ĮGKFAĮ 5 straipsnyje numatyta patronuojančios bendrovės pareiga tam tikrais atvejais¹⁶⁷ sudaryti metines konsoliduotąsias finansines ataskaitas ir konsoliduotąjį metinį pranešimą. Tokiais atvejais dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turės galimybę nemokai susipažinti su šiais dokumentais. Visgi, kaip buvo minėta anksčiau, patronuojanti bendrovė ne visais atvejais¹⁶⁸ turi pareigą sudaryti metines konsoliduotąsias finansines ataskaitas ir konsoliduotąjį metinį pranešimą, todėl tokiais atvejais dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų galimybė gauti informaciją, kuri padėtų įvertinti bendrovių grupės finansinę būklę bei veiklos rezultatus, tampa pakankamai ribota. Kita vertus, reikia pastebėti, kad dukterinės bendrovės akcininkai turi galimybę už atlyginimą susipažinti su kitų bendrovių grupės bendrovių dokumentais, kurie yra vieši pagal įstatymus (CK 2.72 straipsnio 2 dalis), įskaitant kitų grupės bendrovių finansiniais dokumentais. Visgi, šiuo atveju problema yra ta, kad esamas Lietuvos reguliavimas nenumato, kad bendrovių grupės struktūra būtų viešai atskleista arba bent jau bendrovių

¹⁶⁷ Kai pagal ĮGKFAĮ bendrovių grupės laikomos vidutinėmis arba didelėmis.

¹⁶⁸ Kai pagal ĮGKFAĮ bendrovių grupės laikoma maža (ĮGKFAĮ 4 straipsnis) arba kai bendrovių grupė laikoma vidutine arba didele, bet taikomos ĮGKFAĮ 6 straipsnyje nurodytos išimtytys.

grupės bendrovių akcininkai ją žinotų, todėl dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai paprasčiausiai gali nežinoti, kokios bendrovės priklauso grupei bei su kokios bendrovės viešais dokumentais jie turėtų susipažinti, kad galėtų teisingai įvertinti bendrovių grupės finansinę būklę bei veiklos rezultatus.

Trečia, ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje taip pat numatyta akcininko teisė susipažinti su kita bendrovės informacija ir (ar) pateikti dokumentų kopijas, jeigu tokia informacija ir dokumentai, įskaitant informaciją ir dokumentus, susijusius su bendrovės komercine (gamybine) paslaptimi ir konfidencialia informacija, akcininkui būtini vykdant kituose teisės aktuose numatytus reikalavimus ir akcininkas užtikrina tokios informacijos ir dokumentų konfidencialumą. Taigi pagal ABĮ 18 straipsnio 1 dalį akcininkas turi teisę susipažinti su informacija ir dokumentais, kurie jam būtini vykdant kituose teisės aktuose nustatytus reikalavimus. Kaip yra išaiškinęs LAT, ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta sąvoka „*teisės aktų reikalavimų vykdymas*“ apima ir akcininko interesą bei poreikį gauti informaciją iš bendrovės tuo tikslu, kad akcininkas galėtų įgyvendinti savo teisę valdant bendrovę (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis). Dar daugiau, LAT nurodė, kad: „*teisės į informaciją užtikrinimas ypač aktualus tokioje situacijoje, kaip susiklostė nagrinėjamoje byloje, kai teisę į informaciją siekia įgyvendinti vienas iš dviejų bendrovės akcininkų, turintis akcijų, kurios sudaro 35 procentus atsakovės akcijų, ir kuris, pašalintas iš valdybos, prarado galimybę susipažinti su atsakovės informacija, tuo tarpu kita bendrovės akcininkė, valdanti kontrolinę atsakovės akcijų dalį, tokią teisę įgyvendina dalyvaudama bendrovės valdyboje (būdama atsakovės valdybos nare)*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis). Taigi, atsižvelgiant į prieš tai minėtą LAT išaiškinimą, tarsi galima būtų teigti, kad ir dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas galėtų grįsti tam tikros informacijos gavimo būtinumą tuo, kad tokios informacijos gavimas užtikrina jo dalyvavimą valdant dukterinę bendrovę, o akcininkas nėra nei bendrovės vadovas, nei valdybos narys. Kita vertus, minėtasis LAT išaiškinimams yra orientuotas į pavienių bendrovių, o ne grupių (įskaitant dukterinės bendrovės) smulkiųjų akcininkų teisių apsaugą, todėl klausimas, kaip LAT vertintų dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko galimybę gauti informaciją apie dukterinės bendrovės santykius su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis, lieka atviras. Taigi, egzistuoja tam tikras teisinis neapibrėžtumas, ar dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi teisę pagal ABĮ 18 straipsnio 1 dalį susipažinti su informacija apie kitas grupės bendroves, nurodant, kad tokios informacijos gavimas užtikrintų jų dalyvavimą valdant dukterinę bendrovę.

Atsižvelgiant į visą tai, kas išdėstyta, manytina, kad esamas Lietuvos teisinis reguliavimas turėtų būti tobulintinas, užtikrinant didesnę bendrovių grupės skaidrumą: suteikiant dukterinės bendrovės smulkiojo akcininkui teisę gauti informaciją apie bendrovių grupės struktūrą, kontrolės atsiradimą ir išnykimą dukterinės bendrovės atžvilgiu, bendrovių grupės valdymą. Siekiant tikslingiau bei kokybiškiau įvertinti, kaip konkrečiai aptariamasis nacionalinis reguliavimas turėtų būti tobulinamas, pravartu išnagrinėti, kaip kitose valstybėse, kurių grupių teisinis reglamentavimas yra nagrinėjamas šiame darbe, bei pagal EMCA, yra užtikrinamas bendrovių grupių skaidrumas.

Visų pirma, Čekijos pozityvioje teisėje yra numatyta dukterinės bendrovės valdymo organo pareiga parengti ataskaitą apie dukterinės bendrovės santykius su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis (ČBKĮ 82 straipsnis). Kaip nurodoma Čekijos teisės doktrinoje, šio ČBKĮ straipsnio tikslas – užtikrinti, kad dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turėtų galimybę gauti informaciją apie kitų bendrovių grupės bendrovių veiklą ((Havel *et al.*, 2020, p. 267)¹⁶⁹. ČBKĮ 82 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo dukterinės bendrovės finansinių metų pabaigos, dukterinės bendrovės valdymo organas turi parengti ataskaitą apie dukterinės bendrovės santykius su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis (ČBKĮ 82 straipsnis). Ataskaitoje turi būti nurodyta: pirma, bendrovių grupės struktūra ir dukterinės bendrovės sąsajos su kitomis bendrovių grupės

¹⁶⁹ Pažymėtina, kad dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai, kaip ir pavienės bendrovės akcininkai, ČBKĮ 155 straipsnio pagrindu turi teisę kreiptis į dukterinės bendrovės valdymo organą, kad pastarasis suteiktų informaciją apie dukterinės bendrovės veiklą, taip pat dukterinės bendrovės akcininkas turi teisę susipažinti su dukterinės bendrovės dokumentais. Tuo tarpu ČBKĮ 156 straipsnio 1 dalyje nurodyti atvejai, kai dukterinės bendrovės valdymo organas gali atsisakyti suteikti akcininkui jo prašomą informaciją apie dukterinę bendrovę: pirma, kai informacija laikoma konfidencialia pagal tam tikrą įstatymą, antra, informacija yra viešai prieinama. Jei dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui yra atsisakoma suteikti informaciją, jis gali kreiptis į teismą, kad pastarasis įpareigotų bendrovės valdymo organą suteikti akcininko prašomą informaciją. Kaip yra nurodęs Čekijos Aukščiausiasis Teismas, nors akcininko teisė į informaciją yra ribota, tačiau bendrovės valdymo organų nariai negali atsisakyti suteikti tam tikros informacijos apie bendrovę vien nurodydami, kad tokios informacijos suteikimas gali pakenkti bendrovei. Tuo tarpu bendrovės akcininkas neturi piktnaudžiauti savo teise į informaciją bei sąžiningai ją įgyvendinti (Čekijos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 15 d. nutarimas Nr. 27 Cdo 2708/2018). Taigi ČBKĮ 155 straipsnis yra skirtas reglamentuoti pavienės bendrovės akcininko teisei į informaciją, tačiau šia teise gali naudotis ir dukterinės bendrovės smulkieji akcininkas, kai jo prašoma informacija yra susijusi su dukterine bendrove. Tuo tarpu ČBKĮ 82, 84 straipsniai yra aktualūs tais atvejais, kai informacija yra susijusi ne vien tik su dukterine bendrove, bet ir kitomis bendrovių grupės bendrovėmis.

bendrovėmis, antra, patronuojančios bendrovės vaidmuo dukterinės bendrovės atžvilgiu, trečia, kaip pasireiškia patronuojančios bendrovės kontrolė dukterinės bendrovės atžvilgiu, ketvirta, apžvalga apie dukterinės bendrovės atliktus veiksmus per praėjusius finansinius metus bendrovių grupės interesais, penkta, informacija apie sudarytas dukterinės bendrovės sutartis per praėjusius finansinius metus su kitomis bendrių grupės bendrovėmis, šešta, ar dukterinė bendrovė patyrė žalos dėl veikimo bendrovių grupės interesais ir ar ši žala jai buvo atlyginta pagal ČBKĮ 71, 72 straipsnių nuostatas. Jei dukterinėje bendrovėje yra sudarytas priežiūros organas, tai šis organas turi peržiūrėti ataskaitą dėl dukterinės bendrovės santykių su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis bei pateikti atsiliepimą apie šią ataskaitą dukterinės bendrovės visuotiniam akcininkų susirinkimui (ČBKĮ 83 straipsnis). ČBKĮ 84 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad dukterinės bendrovės akcininkai, įskaitant smulkiuosius, turi teisę susipažinti su ČBKĮ 82 straipsnyje numatyta ataskaita ir dukterinės bendrovės priežiūros organo atsiliepimu (jei toks atsiliepimas rengiamas) apie šią ataskaitą¹⁷⁰. Atitinkamai, ČBKĮ 85 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad kiekvienas dukterinės bendrovės kvalifikuotas akcininkas¹⁷¹ turi teisę kreiptis į teismą dėl eksperto paskyrimo, jei mano, kad minėtoji ataskaita buvo parengta netinkamai. Dar daugiau, kiekvienas dukterinės bendrovės akcininkas, įskaitant smulkųjį, turi teisę kreiptis į teismą dėl eksperto paskyrimo, jei iš ataskaitos dėl dukterinės bendrovės santykių su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis pateiktos informacijos matyti, kad dukterinės bendrovės patirta žalos dėl veikimo bendrovių grupės interesais nebuvo ir nebus atlyginta remiantis ČBKĮ 71, 72 straipsnių nuostatomis (ČBKĮ 88 straipsnio 1 dalis). Reikia pastebėti, kad kai kurie autoriai nurodo, kad dukterinės bendrovės akcininkams gali būti mažai naudingas susipažinimas su ČBKĮ 82 straipsnyje nurodoma ataskaita, nes nors ir ČBKĮ 82 straipsnyje nurodoma, kokia informacija turi būti pateikiama ataskaitoje apie dukterinės bendrovės santykius su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis, tačiau ČBKĮ 82 straipsnyje nėra nurodoma, kiek detalios tai turi būti padaryta, o tai gali lemti, kad ataskaita bus neišsami, bendro pobūdžio (KPMG, 2015, p. 1). Iš dalies galima sutikti su tokia pozicija dėl galimo ataskaitos neapkanamo detalumo. Kita vertus, manytina, kad bet koku atveju dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turėdami galimybę gauti

¹⁷⁰ Dukterinės bendrovės valdymo organui tenka pareiga informuoti dukterinės bendrovės akcininkus apie parengtą ataskaitą dėl dukterinės bendrovės santykių su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis bei parengtą dukterinės bendrovės priežiūros organo atsiliepimą apie šią ataskaitą (ČBKĮ 84 straipsnio 1 dalis).

¹⁷¹ Kvalifikuotas akcininkas – akcininkas, turintis ne mažiau kaip 10 procentų visų bendrovės akcijų (ČBKĮ 187 straipsnis)

informaciją apie tai, kokia yra bendrovių grupės struktūra, kokios yra dukterinės bendrovės sąsajos su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis, apžvalga apie dukterinės bendrovės atliktus veiksmus per praėjusius finansinius metus bendrovių grupės interesais ir pan., tampa geriau informuoti apie dukterinės bendrovės veiklą, ko rezultate gali veiksmingiau įgyvendinti savo teises. Be to, kaip ir minėta, ČBKĮ 85 ir 88 straipsnių numatytais atvejais dukterinės bendrovės akcininkai turi teisę reikalauti, kad ekspertas įvertintų, ar ataskaita buvo parengta tinkamai. Atitinkamai tokia dukterinės bendrovės akcininkų, įskaitant smulkiųjų, teisė teisę reikalauti, kad ekspertas įvertintų, ar ataskaita buvo parengta tinkamai, kartu padeda prevenciškai riboti dukterinės bendrovės valdymo organo ČBKĮ 82 straipsnyje numatytos ataskaitos aplaidų rengimą.

Antra, Italijos pozityvioje teisėje grupės skaidrumą siekiama užtikrinti ICK 2497-2 bei 2497-3 straipsniais¹⁷² (Manovil, 2020, p. 117; Fasciani, 2007, p. 204). ICK 2497-2 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad dukterinės bendrovės dokumentuose bei korespondencijoje turi būti nurodoma dukterinės bendrovės patronuojančioji bendrovė. Dukterinės bendrovės valdymo organų nariai šią informaciją turi pateikti ir Italijos juridinių asmenų registru (ICK 2497-2 straipsnio 2 dalis). Dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, kurie neįvykdo 2497-2 straipsnio 1 ar 2 dalyje nurodytų

¹⁷² Italijoje ICK 2476 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad bendrovės akcininkas, kuris nedalyvauja bendrovės valdyme (nėra bendrovės valdymo organų narys), turi teisę gauti informaciją apie bendrovės veiklą bei susipažinti su bendrovės veiklos dokumentais. Italijos teismų praktikoje teisės į informacijos apimtis aiškinama pakankamai plačiai, t. y. akcininkas turi teisę reikalauti bet kokios informacijos apie bendrovės veiklą, tačiau akcininkas šią teisę turi įgyvendinti laikydamasis bona fides (angl. *good faith*) elgesio mato. Laikoma, kad akcininkas pažeidžia minėtąjį elgesio matą, jei aptariamąją teisę įgyvendina siekdamas pakenkti bendrovės veiklai (Romos teismo 2009 m. liepos 9 d. sprendimas iš Giacchero, 2012, p. 5). Bendrovės valdymo organų nariai turi teisę atsisakyti akcininkui suteikti jo prašomą informaciją, tačiau tik tuo atveju, jei turi įrodymų, kad akcininkas pažeidžia minėtąjį elgesio matą. Italijos teismai laikosi pozicijos, kad tik išimtiniais atvejais bendrovės valdymo organų nariai turi teisę atsisakyti akcininkui suteikti jo prašomą informaciją (Romos teismo 2009 m. liepos 9 d. sprendimas iš Giacchero, 2012, p. 6). Taigi ICK 2476 straipsnio 2 dalis yra skirta reglamentuoti pavienės bendrovės akcininko teisei į informaciją, tačiau šia teise gali naudotis ir dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas, kai jo prašoma informacija yra susijusi su dukterine bendrove. Tuo tarpu ICK 2497-bis bei 2497-ter straipsniai yra aktualūs tais atvejais, kai informacija yra susijusi ne vien tik su dukterine bendrove, bet ir kitomis bendrovių grupės bendrovėmis.

pareigų, yra atsakingi už dukterinės bendrovės akcininkams ar kreditoriams sukeltą žalą, atsiradusią dėl 2497-2 straipsnio 1 ar 2 dalyje nurodytos informacijos nežinojimo (2497-2 straipsnio 3 dalis). ICK 2497-3 straipsnyje yra numatyta, kad dukterinės bendrovės valdymo organų sprendimai, kurie buvo priimti dėl patronuojančios bendrovės valdymo ir koordinavimo, turi būti motyvuoti, turi būti nurodomos priežastys ir interesai, kurie lėmė tokio sprendimo priėmimą. ICK 2497-3 straipsnyje nurodyta informacija apie priimtus sprendimus turi būti nurodoma valdymo ataskaitoje (ICK 2428 straipsnis), kuri pridedama prie dukterinės bendrovės finansinių ataskaitų rinkinio. Atitinkamai už ICK 2497-3 straipsnio reikalavimų nevykdymą arba netinkamą vykdymą (nemotyvuotų nepagrįstų sprendimų priėmimą) dukterinės bendrovės valdymo organų nariams kyla civilinė atsakomybė dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių, kuriems atsirado žala, atžvilgiu (Manovil, 2020, 116).

Trečia, Vokietijoje dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisės į informaciją apimtis priklauso nuo to, kokios teisinės formos yra dukterinė bendrovė ir kokiu pagrindu suformuota bendrovių grupė.

Visų pirma, GmbH dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisę į informaciją reglamentuoja GLCC. GLCC 51a straipsnio 1 dalyje yra numatyta GmbH akcininko teisė į informaciją apie bendrovės veiklą bei teisė susipažinti su bendrovės veiklos dokumentais. Reikia pažymėti, kad Vokietijos teisės doktrinoje formuluotė „*informacija apie bendrovės veiklą*“ aiškinama pakankamai plačiai, t. y. apima informaciją apie bendrovės turtą, valdymo strategiją, bendrovės pelno paskirstymo tvarką taip pat apie bendrovės santykius su kitomis bendrovėmis, trečiaisiais asmenimis, įskaitant santykius su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis (Schroder-Frerkes and Gohring, 2020, p. 40). GLCC 51a straipsnyje numatyta teise turi teisę pasinaudoti bet kuris GmbH akcininkas ir, priešingai nei AG atveju, GmbH akcininkas šia teise gali pasinaudoti bet kuriuo metu ir jo prašoma informacija nebūtinai turi būti susijusi su buvusio ar planuojamo sušaukti akcininkų susirinkimo darbotvarke (Schroder-Frerkes and Gohring, 2020, p. 39). GLCC 51a straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad bendrovės valdymo organas gali atsakyti bendrovės akcininkui susipažinti su jo prašoma informacija ar atitinkamais bendrovės dokumentais, jei yra pagrindas manyti, kad akcininko prašoma gauti informacija bus naudojama su bendrovės veikla nesusijusiems tikslams, ko rezultate bendrovei ar su ja susijusiai bendrovei bus sukelta žala¹⁷³. Tuo atveju, jei akcininkų susirinkimas priima sprendimą atsakyti

¹⁷³ Atsisakymas susipažinti su akcininko prašoma informacija turi būti patvirtintas akcininkų susirinkimo sprendimu (GLCC 51a straipsnio 2 dalis).

akcininkui susipažinti su jo prašoma informacija, tai akcininkas dėl šios teisės įgyvendinimo turi teisę kreiptis į teismą (GLCC 51b)¹⁷⁴. Taigi GmbH dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai remdamiesi GLCC 51a straipsnio 1 dalimi turi teisę reikalauti gauti informaciją apie santykius su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis.

Antra, reikia pastebėti, kad tiek kontrolės sutarties pagrindu, tiek faktiniu pagrindu veikiančios bendrovių grupės AG dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi teisę į informaciją apie dukterinės bendrovės veiklą (AktG 131 straipsnis). Teisės doktrinoje, aptariant minėtąją teisę, dažnai yra pabrėžiamas šios teisės didesnis ribotumas, lyginant su GmbH akcininko teise į informaciją (GLCC 51a straipsnis), nes AktG 131 straipsnyje numatyta teise galima pasinaudoti tik akcininkų susirinkimo metu bei akcininko užduodami klausimai turi būti susiję su akcininkų susirinkimo dienotvarke (Cahn, Donald, 2018, p. 642). AG akcininko prašoma informacija apie bendrovės veiklą gali būti pakankamai įvairi, įskaitant apie kitas bendrovių grupės bendroves, kai bendrovė priklauso bendrovių grupei, tačiau, kaip ir minėta, akcininko prašoma informacija turi būti susijusi su akcininkų susirinkimo dienotvarkės klausimais ((Manovil, 2020, p. 356; Schulz and Wasmeier, 2012, p. 51). AktG 131 straipsnio 2 dalyje nurodomi atvejai, kai AG valdymo organai gali atsisakyti suteikti AG akcininkui jo prašomą informaciją. Pažymėtina, kad vienas iš atveju yra tas, kai bendrovės valdymo organams yra pagrindas manyti, kad suteikimas akcininkui jo prašomos informacijos lems žalos bendrovei ar su ja susijusiai bendrovei (bendrovių grupės bendrovei) atsiradimą. Šiuo atveju AG valdymo organai neprivalo įrodyti, kad bendrovei ar su ja susijusiai bendrovei žala jau yra sukelta, jiems pakanka pateikti paaiškinimą, kaip toks informacijos suteikimas akcininkui lems žalos atsiradimą bendrovei ar su ja susijusiai bendrovei (Mense and Klie, 2015, p. 45 iš Vutt, and Vutt, 2015, p. 65). Atitinkamai, jei AG akcininko prašymas suteikti informaciją nėra tenkinimas, tai jis turi teisę reikalauti, kad jo užklausa bei atsisakymas pateikti informaciją, įskaitant atsisakymo pagrindą bei paaiškinimą dėl jo, būtų įtraukti į akcininkų susirinkimo protokolą (AktG 131 straipsnio 5 dalis) bei kreiptis į teismą dėl tokio atsisakymo pagrįstumo (AktG 132 straipsnyje). Reikia pastebėti, kad nors AktG 132 straipsnyje numatyta AG akcininko galimybė kreiptis į teismą dėl savo pažeistos teisės į informaciją pažeidimo turėtų būti priemonė ginti savo pažeistą teisę, visgi tikrais atvejais AG akcininkai¹⁷⁵ šia piktnaudžiauja šia galimybe, t. y. naudojami šia galimybe

¹⁷⁴ Taip pat reikia pastebėti, kad teisės į informaciją negali būti panaikinta bendrovės įstatais ((GLCC 51a straipsnio 3 dalis).

¹⁷⁵ Tokie akcininkai dar vadinami – akcininkais grobuoniais (vok. *räuberische Aktionäre*),

nenorėdami apginti pažeistą savo teisę, bet tikėdamiesi, kad bendrovė, nenorėdama bylinėtis su jais, sumokės tam tikrą finansinę kompensaciją už nesikreipimą į teismą AktG 132 straipsnio pagrindu (Schulz, and Wasmeier, 2012, p. 51).

Trečia, tiek AG, tiek GmbH dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi teisę į informaciją apie sudaromą kontrolės susitarimą. AktG numatyta pareiga informuoti AG dukterinės bendrovės akcininkus apie sudaromą kontrolės susitarimą tarp patronuojančios ir dukterinės bendrovės (AktG 293f, AktG 293g, AktG 295 straipsniai). Atitinkamai, prieš šaukiant AG dukterinės bendrovės visuotinį akcininkų susirinkimą, kuriame sprendžiama dėl kontrolės sutarties sudarymo, AG dukterinės bendrovės akcininkai turi būti supažindinti su, visų pirma, kontrolės susitarimu (AktG 293f straipsnio 1 dalis), dukterinės bendrovės ir patronuojančios bendrovės finansinėmis ataskaitomis už trejus metus (AktG 293f straipsnio 2 dalis), trečia, dukterinės bendrovės ir patronuojančios bendrovės valdymo organų parengtomis ataskaitomis (atskaita) dėl sudaromos kontrolės sutarties ir auditorių parengtomis ataskaitomis (AktG 293f straipsnio 3 dalis). Tuo tarpu AG dukterinės bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo, kuriame sprendžiama dėl pritarimo kontrolės sutarties sudarymo, metu, AG dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi pristatyti kontrolės sutarties turinį, jos esmę, o kiekvienas AG dukterinės bendrovės akcininkas turi teisę gauti papildomą informaciją apie svarstomą sudaryti kontrolės susitarimą (AktG 293g straipsnis). Svarbu pažymėti ir tai, kad dukterinės bendrovės ir patronuojančios bendrovės valdymo organų¹⁷⁶ parengtoje kontrolės sutarties ataskaitoje yra nurodomi ir paaiškinami kompensacijų mokėjimų dydžiai, jei AG dukterinės bendrovės akcininkas nuspręstų likti AG dukterinėje bendrovėje (AktG 304 straipsnis), akcijų pardavimo tvarka, jei AG dukterinės bendrovės akcininkas nuspręstų parduoti turimas akcijas (AktG 305 straipsnis), o minėtoji informacija be abejo yra esminė AG dukterinės bendrovės akcininkui, sprendžiant dėl tolimesnės savo ateities AG dukterinėje bendrovėje. Taigi, galima pastebėti, kad AG dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė į informaciją apie sudaromą kontrolės susitarimą yra aktuali ir akcininko kitų teisių įgyvendinimui, nes tik būdamas informuotas apie planuojamo sudaryti kontrolės susitarimo aplinkybes, AG dukterinės bendrovės akcininkas galės įsivertinti, ar likti AG dukterinėje bendrovėje ir reikalauti kompensacijos, ar pasitraukti iš AG dukterinės bendrovės.

¹⁷⁶ Pažymėtina, kad gali būti parengta ir bendra ataskaita patronuojančios ir dukterinės bendrovės valdymo organų narių (AktG 293a straipsnis).

Minėta, kad sudarant kontrolės susitarimą, kai dukterinė bendrovė yra GmbH, analogiškai šiai sutarčiai taikomos ir AktG normos, skirtos apsaugoti dukterinės GmbH bendrovės akcininkų interesus (Hirte, 2016, iš Scheuch, 2016, p. 197). Atitinkamai dukterinės GmbH bendrovės akcininkai taip turi būti supažindinti su AktG 293f straipsnyje nurodytais dokumentais, įskaitant kontrolės sutarties sudarymo ataskaita, kurioje turi būti nurodyti ir paaiškinti kompensacijų mokėjimų dydžiai, jei AG dukterinės bendrovės akcininkas nuspręstų likti AG dukterinėje bendrovėje (AktG 304 straipsnis), akcijų pardavimo tvarka, jei AG dukterinės bendrovės akcininkas nuspręstų parduoti turimas akcijas (AktG 305 straipsnis).

Ketvirta, faktiniu pagrindu veikiančios bendrovių grupės AG dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi teisę susipažinti su ataskaitos dėl patrunuojančios bendrovės daromos įtakos AG dukterinei bendrovei peržiūrėjusio auditoriaus parengtu sertifikatu. AktG 311 straipsnyje yra numatyta patrunuojančios bendrovės pareiga atlyginti neigiamus padarinius AG dukterinei bendrovei. Atitinkamai AktG 312 straipsnyje, siekiant užtikrinti AktG 311 straipsnio taikymo veiksmingumą, yra numatyta dukterinės bendrovės valdymo organo pareiga parengti ataskaitą¹⁷⁷ (vok. Abhängigkeitsbericht) dėl patrunuojančios bendrovės daromos įtakos AG dukterinei bendrovei bei pateikti ją peržiūrai auditoriams (AktG 313) bei dukterinės bendrovės priežiūros organui (AktG 314). AktG 312 straipsnyje nurodyta ataskaita nėra viešai skelbiama ir savaime nėra prieinama AG dukterinės bendrovės akcininkams, tačiau dukterinės bendrovės akcininkai turi teisę susipažinti su ataskaita peržiūrėjusio auditoriaus parengtu sertifikatu, kuriame turi būti nurodyta, ar ataskaitoje pateikti duomenys yra teisingi, ar visi dukterinės bendrovės patirti neigiami padariniai buvo atlyginti (AktG 313 straipsnio 3 dalis).

Apibendrinant visą tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad kontrolės sutarties pagrindu veikiančioje bendrovių grupėje tiek AG, tiek GmbH dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi teisę gauti informaciją apie kitų bendrovių grupės bendrovių veiklą (AktG 131 straipsnis ar GLCC 51a straipsnis), o kai sudaromas kontrolės susitarimas, tai tiek AG, tiek GmbH dukterinės bendrovės akcininkai turi būti supažindinti su AktG 293f straipsnyje nurodytais dokumentais, įskaitant kontrolės sutarties sudarymo ataskaita, kurioje turi būti nurodyti ir paaiškinti kompensacijų mokėjimų dydžiai (AktG

¹⁷⁷ Šioje ataskaitoje aprašomos visos atliktos patrunuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio transakcijos, nurodant kiekvienos transakcijos teigiamus ir (ar) neigiamus padarinius dukterinei bendrovei. Jei tam tikra transakcija sukėlė neigiamų padarinių dukterinei bendrovei, tai ataskaitoje nurodoma, kaip juos patrunuojanti bendrovė atlygino dukterinei bendrovei (AktG 312 straipsnis).

293f straipsnis). Faktiniu pagrindu veikiančioje bendrovių grupėje tiek AG, tiek GmbH dukterinės bendrovės akcininkai turi teisę gauti informaciją apie kitų bendrovių grupės bendrovių veiklą (AktG 131 ar GLCC 51a), tačiau teisę gauti informaciją apie patronuojančios bendrovės daromą įtaką dukterinei turi tik faktiniu pagrindu veikiančios bendrovių grupės AG dukterinės bendrovės akcininkai (AktG 311 straipsnis), nes kai bendrovių grupė suformuluota faktiniu pagrindu, o dukterinė bendrovė yra GmbH, tai AktG normos, skirtos reglamentuoti faktinių bendrovių grupių veiklą (311-317 AktG), nėra taikomos (Manovil, 2020, p. 329, Scheuch, 2016, p. 197; Wooldridge, 2010, p. 23).

Ketvirta, EMCA autoriai, siekdami užtikrinti bendrovių grupės skaidrumą, visų pirma, numatė EMCA 15 skyriaus 8 straipsnyje pareigą atskleisti kontrolę (angl. *duty to disclose control*). EMCA 15 skyriaus 8 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad patronuojančios bendrovės valdymo organas turi raštu informuoti dukterinės bendrovės valdymo organą, kai tik atsiranda arba išnyksta kontrolė. Tuo tarpu EMCA 15 skyriaus 8 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad gavusi informaciją apie kontrolės atsiradimą ar išnykimą, dukterinė bendrovė turi nedelsdama informuoti patronuojančią bendrovę apie akcijų ir turimų balsų, kurios dukterinei bendrovei priklauso kitose bendrovėse, skaičių, išskyrus atvejus, kai ji yra užsienio dukterinė bendrovė ir tokia pareiga nėra numatyta valstybės, kurios įstatymai taikomi užsienio dukterinei bendrovei, teisėje. Antra, EMCA 15 skyriaus 9 straipsnio 4 dalyje yra numatyta dukterinės bendrovės pareiga nurodyti juridinių asmenų registre, ar patronuojanti bendrovė duoda nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams. Kai dukterinė bendrovė yra visiškai priklausoma¹⁷⁸, tai minėtos informacijos nereikia nurodyti juridinių asmenų registre, tačiau turi būti nurodoma, kad dukterinė bendrovė yra visiškai priklausoma. Kaip nurodoma EMCA 15 skyriaus 9 straipsnio 4 dalies komentare, minėtos informacijos atskleidimas yra skirtas būtent dukterinės bendrovės akcininkams ir kreditoriams, užtikrinant skaidrumo principo įgyvendinimą (EMCA, 2017, p. 380). Trečia, EMCA 11 skyriaus 23 straipsnyje yra numatyta akcininko, įskaitant dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko, teisė į informaciją. EMCA 11 skyriaus 23 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad bendrovės valdymo organas turi atsakyti į akcininko pateiktus klausimus, nusprendus, kad tokios informacijos atskleidimas nepadarys jokios materialios žalos

¹⁷⁸ Visiškai priklausančios dukterinės bendrovės apibrėžimas pateikiamas EMCA 15 skyriaus 3 straipsnyje: visiškai priklausanti dukterinė bendrovė – tai bendrovė, turinti vienintelį akcininką, t. y. patronuojančią bendrovę, arba jos vardu veikiančias kitas dukterines bendroves.

bendrovei¹⁷⁹. EMCA 11 skyriaus 23 straipsnio 5 dalyje yra numatyta, kad jei bendrovė priklauso bendrovių grupei, pareiga teikti informaciją taip pat galioja ir bendrovės santykiams su kitomis grupės bendrovėmis (angl. *in a company which belongs to a group, the duty to provide information shall also apply to the company's relationship to other group companies*). Taigi dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai pagal EMCA 11 skyriaus 23 straipsnio 5 dalį turi teisę gauti informaciją apie dukterinės bendrovės santykius su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis.

Taigi, atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad minėtose užsienio valstybėse bei pagal EMCA skiriamas gerokai didesnis dėmesys bendrovių grupės skaidrumui užtikrinti nei Lietuvoje, o būtent – dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams suteikiama galimybė gauti informaciją apie: visų pirma, bendrovių grupės struktūrą bei (ar) santykius su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis (pvz., Čekijos atveju: ČBKĮ 82 straipsnio 2 dalies a punktas, Vokietijos atveju: GLCC 51a straipsnio 1 dalis, AktG 131 straipsnis, EMCA atveju: EMCA 11 skyriaus 23 straipsnio 5 dalis), antra, bendrovių grupės egzistavimą arba (ir) susiformavimą (pvz., Čekijos atveju: ČBKĮ 82 straipsnio 1 dalis, Vokietijos atveju: AktG 293f, AktG 293g, AktG 295 straipsniai, Italijos atveju: ICK 2497-2 straipsnis, EMCA 15 skyriaus 8 straipsnis), bendrovių grupės valdymą (pvz., Čekijos atveju: ČBKĮ 82 straipsnio 2 dalis, Vokietijos atveju: AktG 312 straipsnis, Italijos atveju: ICK 2497-3 straipsnis, EMCA atveju: EMCA 11 skyriaus 23 straipsnio 5 dalis).

Lietuvos teisinis reguliavimas turėtų būti tobulintinas, užtikrinant didesnę grupės skaidrumą.

Visų pirma, dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams turėtų tapti prieinama informacija, jog dukterinė bendrovė tapo arba nustojo būti kontroliuojama patronuojančios bendrovės. ABĮ 5 straipsnyje nurodomi atvejai, kai laikoma, jog bendrovė yra patronuojanti, t. y. kontroliuoja dukterinę bendrovę. Atitinkamai, atsiradus ar išnykus kontrolei¹⁸⁰ apie tai turėtų būti informuojami dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai¹⁸¹.

¹⁷⁹ Pažymėtina, kad EMCA 11 skyriaus 23 skirsnio nuostatos buvo rengiamos atsižvelgiant į EB Akcininkų teisių direktyvos 9 straipsnį (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/36/EB..., 2007).

¹⁸⁰ Pagal ABĮ 5 straipsnį.

¹⁸¹ Reikia pastebėti, kad kontrolės atsiradimo bei išnykimo atskleidimas, kaip teisinė priemonė užtikrinanti didesnę bendrovių grupės skaidrumą, yra numatyta EMCA (EMCA 15 skyriaus 8 straipsnio 1 dalyje), Italijoje (ICK 2497-bis straipsnio 2 dalis), Suomijoje (Suomijos bendrovių įstatymo 15 straipsnis).

Atskleidimas informacijos apie kontrolės atsiradimą ar išnykimą turėtų vykti dviem etapais¹⁸²: visų pirma, patronuojančioji bendrovė turėtų informuoti dukterinę bendrovę, kai tik atsiranda ar išnyksta kontrolė, antra, dukterinė bendrovė valdymo organai turėtų informuoti dukterinės bendrovės akcininkus, įskaitant smulkiuosius, apie kontrolės atsiradimą ar išnykimą, kai dukterinė bendrovė gauna šią informaciją iš patronuojančios bendrovės. Visų pirma, tokia dukterinės bendrovės valdymo organų, o būtent – vadovo, pareiga atitiktų esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą (ABĮ 37 straipsnio 12 dalies 9¹⁸³, 13¹⁸⁴, 14¹⁸⁵ punktas). Antra, atsižvelgiant į nagrinėtų užsienio valstybių teisėtyrą, galima pastebėti, kad būtent dukterinės bendrovės valdymo organams tenka pareiga informuoti dukterinės bendrovės akcininkus, įskaitant smulkiuosius (ČBKĮ 82 straipsnio 1 dalis, Italijos atveju: ICK 2497-2 straipsnis, Vokietijos atveju: AktG 293f, AktG 293g, AktG 295 straipsniai). Trečia, tam tikrais atvejais dukterinės bendrovės valdymo organų nariai eina vadovo ar valdybos nario pareigas keliose bendrovių grupės bendrovėse, todėl jiems įprastai yra žinoma informaciją apie kontrolės atsiradimą bei išnykimą šiose bendrovėse (The Reflection Group, 2011, p. 73).

Pažymėtina ir tai, kad informacija, jog dukterinė bendrovė yra kontroliuojama bei kokia bendrovė yra patronuojanti, turėtų būti pateikta Juridinių asmenų registrai. Šią informaciją juridinių asmenų registro tvarkytojui turėtų pateikti dukterinės bendrovės vadovas¹⁸⁶. Tokio informacijos paskelbimo būdo privalumai yra keli: visų pirma, informacijos viešumas, antra, lengvas prieinamumas, trečia, informacijos aktualumas. Atitinkamai minėtosios informacijos paskelbimas viešai užtikrina didesnę bendrovių grupės skaidrumą, kuris yra aktualus ne tik esamiems dukterinės

¹⁸² Informacijos apie kontrolės atsiradimą ar išnykimą atskleidimas turėtų vykti dviem etapais, atsižvelgiant į tai, kad įprastai patronuojančioji bendrovė turi gerokai daugiau informacijos nei kitos bendrovių grupės bendrovės (ECGI, 2021, p. 20). Be to, tam tikrais atvejais patronuojančioji bendrovė gali įgyti dukterinės bendrovės kontrolę netiesiogiai, t. y. per kitas grupės bendrovės, todėl dukterinei bendrovei pačiai gali būti pakankamai sudėtinga įvertinti, kuri bendrovių grupės bendrovė yra patronuojanti (ABĮ 5 straipsnio 3 bei 5 dalis).

¹⁸³ Bendrovės vadovas atsako už informacijos ir dokumentų pateikimą visuotiniam akcininkų susirinkimui, stebėtojų tarybai ir valdybai šio Įstatymo nustatytais atvejais ar jų prašymu (ABĮ 37 straipsnio 12 dalies 9 punktas).

¹⁸⁴ Pranešimą akcininkams, stebėtojų tarybai ir valdybai apie svarbiausius įvykius, turinčius reikšmės bendrovės veiklai (ABĮ 37 straipsnio 12 dalies 13 punktas).

¹⁸⁵ Bendrovės vadovas atsako už informacijos pateikimą akcininkams (ABĮ 37 straipsnio 12 dalies 14 punktas).

¹⁸⁶ Bendrovės vadovas atsako už bendrovės dokumentų ir duomenų pateikimą juridinių asmenų registro tvarkytojui ABĮ 37 straipsnio 12 dalies 10 punktas).

bendrovės akcininkams, įskaitant smulkiuosius, bet ir asmenims, siekiantiems tapti dukterinės bendrovės akcininkais. Kaip yra išaiškinęs LAT, akcininko statuso neturintys (o tik siekiantys jį įgyti) asmenys neturi tokių pat teisių, kokios yra suteiktos akcininkams (*Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-187-969/2019*). Atitinkamai, asmeniui, siekiančiam tapti dukterinės bendrovės akcininku, nėra suteikta ir akcininko teisė į informaciją, todėl jam (asmeniui, siekiančiam tapti dukterinės bendrovės akcininku) gali būti pakankamai sudėtingi sužinoti, ar dukterinė bendrovė yra kontroliuojama patronuojančios bendrovės, o ši informacija gali būti jam itin aktuali sprendžiant, ar investuoti į dukterinės bendrovės veiklą. Pagaliau reikia pastebėti, kad kai kurių valstybių įstatymai taip pat numato panašaus pobūdžio informacijos pateikimą viešajam registru (pvz., Italijoje (ICK 2497-2 straipsnio 2 dalis), Čekijoje (ČBKĮ 82 straipsnio 1 dalis¹⁸⁷).

Kita vertus, dukterinės bendrovės vadovui neturėtų būti numatyta pareiga viešajam registru pateikti informaciją apie grupės struktūrą dėl tokios informacijos gavimo sudėtingumo. Dukterinės bendrovės valdymo organai, įskaitant vadovas, įprastai turi pakankamai ribotas¹⁸⁸ galimybes gauti informaciją apie kitas grupės bendroves (ECGI, 2021, p. 20). Be to, tam tikrais atvejais grupės sudaro dešimtis ir daugiau bendrovių, todėl būtų netikslinga bei neefektyvų, jog kiekvienos dukterinės bendrovės vadovas turėtų pateikti informaciją apie grupės struktūrą viešajam registru. Atitinkamai, manytina, kad tikslingiau būtų, jog minėto pobūdžio informaciją juridinių asmenų registro tvarkytojui turėtų pateikti patronuojančios bendrovės valdymo organai, atsižvelgiant į jų didesnę prieinamumą prie informacijos apie kitas bendrovių grupes (pvz., patronuojančios bendrovės valdymo organai rengia ir yra atsakingi už bendrovių grupės konsoliduotųjų finansinių ataskaitų, konsoliduotojo metinio pranešimo parengimą (IGKFAĮ 14 straipsnis)), todėl pastariesiems įprastai yra žinoma bendrovių grupės struktūra).

Pagaliam reikia pastebėti, kad siekiant užtikrinti didesnę bendrovių grupės skaidrumą Lietuvoje, turėtų būti praplėsta dukterinės bendrovės smulčiojo akcininko teisė į informaciją, susijusią su grupės valdymo klausimais. Visų pirma, dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai, remdamiesi ABI 16¹ straipsnio nuostatomis, turėtų turėti teisę iš anksto pateikti dukterinei bendrovei klausimų, susijusių su kitomis grupės bendrovėmis, jei šie

¹⁸⁷ Ataskaitą apie dukterinės bendrovės santykius su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis turi būti pateikta viešajam komerciniam registru (Havel, 2015, p. 36)

¹⁸⁸ Išskyrus tuos atvejus, kai dukterinės bendrovės valdymo organų nariai eina vadovo ar valdybos nario pareigas keliuose bendrovių grupės bendrovėse.

klausimai yra susiję su artėjančio visuotinio akcininkų susirinkimo dienotvarke. Visų pirma, toks dukterinės bendrovės akcininko teisės, numatytos ABĮ 16¹ straipsnyje, patikslinimas padėtų užtikrinti dukterinės bendrovės akcininkui gauti reikiamą informaciją, susijusia su dukterinės bendrovės artėjančio visuotinio akcininkų susirinkimo dienotvarke. Atitinkamai, dukterinė bendrovė negalėtų atsakyti akcininkui suteikti minėtojo pobūdžio informaciją vien formaliai, kad tokio pobūdžio informacija negali būti teikiama ar ABĮ 16¹ straipsnio 4 dalyje nurodytais atsakymo pateikti atsakymus į akcininkų klausimus pagrindais. Antra, toks dukterinės bendrovės akcininko teisės, numatytos ABĮ 16¹ straipsnyje, patikslinimas atitiktų esamą reguliavimą, nes akcininkų pateikiami klausimai, apie kitas grupės bendrovėmis, ir toliau turėtų būti susiję su artėjančio visuotinio akcininkų susirinkimo dienotvarke. Be to, lyginamosios teisėtyros kontekste reikia pastebėti, kad Vokietijoje, kai dukterinė bendrovė yra AG, tai dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas gali užduoti klausimus, susijusius su kitomis grupės bendrovėmis, jei tie klausimai yra susiję su artėjančio visuotinio akcininkų susirinkimo dienotvarke (Manovil, 2020, p. 356; Schulz, M. and Wasmeier, P. 2012, p. 51).

Antra, dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turėtų turėti teisę susipažinti su informacija apie dukterinės bendrovės santykius su kitomis grupės bendrovėmis, o būtent apie dukterinės bendrovės sudaromus sandorius su kitomis grupės bendrovėmis. Kaip minėta, tam tikrais atvejais dukterinė bendrovė, veikdama grupės interesais, gali sudaryti sandorį, kuris neatitiks jos interesų bei lems žalą jai atsiradimą. Tokiais atvejais itin svarbu yra užtikrinti, kad dukterinei bendrovei jos patirta žala per pagrįsta laikotarpį būtų atlyginta. Atitinkamai, dukterinės bendrovės valdymo organai turi įvertinti, ar dukterinei bendrovei jos patirta žala, veikiant grupės interesais, per pagrįsta laikotarpį buvo atlyginta, o nustačius, jog buvo pažeisti dukterinės bendrovės interesai, kreiptis į teismą dėl jų gynimo (CPK 55 straipsnis). Visgi dukterinės bendrovės valdymo organų nariai ne visais atvejais veikia tik dukterinės bendrovės interesais¹⁸⁹ taip pat tam tikrais atvejais eina vadovo ar valdybos

¹⁸⁹ Pavyzdžiui, 2015 m. LAT nagrinėjo bylą, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl dukterinės bendrovės valdymo organų narių fiduciarinių pareigų pažeidimo. LAT nurodė, kad dukterinės bendrovės (toliau – A dukterinės bendrovės) valdymo organų narių priimtas sprendimas įsigyti kitos dukterinės bendrovės (toliau – B dukterinės bendrovės) akcijas, atitiko B dukterinės bendrovės interesus, bet buvo priešingas įsigijusios akcijas A dukterinės bendrovės interesams. LAT pripažino, kad A dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, priimdami sprendimą įsigyti B dukterinės bendrovės akcijas, pažeidė savo fiduciarines pareigas A dukterinei bendrovei (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje).

nario pareigas keliose bendrovių grupės bendrovėse (The Reflection Group, 2011, p. 73), kas taip pat verčia abejoti jų veikimu išimtinai dukterinės bendrovės interesais, be to, dukterinės bendrovės valdymo organų nariai, siekdami išlikti savo pareigose, dažnu atveju teikia prioritetą veikimui bendrovių grupės, dukterinės bendrovės interesais (ECLE, 2017, p. 40; Fleischer, 2016, p. 358). Taigi, toks dukterinės bendrovės valdymo organų veikimas gali lemti, kad bus pažeisti dukterinės bendrovės bei jos smulkiųjų akcininkų interesai. Atitinkamai, siekiant užtikrinti dukterinės bendrovės bei jos smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą, yra itin svarbu suteikti galimybę dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams susipažinti su minėto pobūdžio informacija¹⁹⁰, kad pastarieji galėtų įvertinti, kokių tolimesnių teisinių veiksmų imtis, pvz., pasitraukti iš dukterinės bendrovės (CK 2.123 straipsnis) ar kreiptis į teismą su ieškiniu, siekiant apginti pažeistus dukterinės bendrovės interesus (pvz., siekiant pripažinti dukterinės bendrovės sudarytą sandorį negaliojančiu¹⁹¹, dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo¹⁹² ar pareiškiant išvestinį ieškinį dukterinės bendrovės valdymo organų narių atžvilgiu¹⁹³).

4.3. Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo

Kalbant apie dukterinės bendrovės veiklos tyrimo paskirtį reikia pastebėti, kad jos paskirtis yra tokia pati kaip ir pavienėse bendrovėse. Dukterinės bendrovės veiklos tyrimu, visų pirma, siekiama apsaugoti dukterinės bendrovės interesus nuo netinkamo valdymo, antra, užtikrinti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą (Vicari, 2021, p. 184-185; Hopt, 2015, p. 14, ECLE, 2017, p. 31; ECLE, 2012, p. 13). Tuo tarpu pavienės bendrovės veiklos tyrimu siekiama, užtikrinti bendrovės kontrolę, geresnį jos valdymą, bei apsaugoti akcininkų, ypač smulkiųjų, interesus (Mikalonienė, 2015 p. 171; Bartkus *et al*, 2002, p. 247)¹⁹⁴. Bendrovės veiklos tyrimo, kaip teisinės priemonės, užtikrinančios smulkiojo akcininko teisės į informaciją apie bendrovę ir jos veiklą, yra pabrėžiama tiek pavienės bendrovės, tiek

¹⁹⁰ Apie dukterinės bendrovės sudaromus sandorius su kitomis grupės bendrovėmis.

¹⁹¹ CK 1.82, 2.83 straipsnių pagrindais.

¹⁹² CK 2.125 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu.

¹⁹³ ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punkto pagrindu.

¹⁹⁴ Panašiai bendrovės veiklos tyrimo paskirtis yra aiškinama Lietuvos teismų praktikoje, kaip yra pažymėjęs LAT, bendrovės veiklos tyrimu yra siekiama įgyvendinti bendrovės valdymo kontrolę ir taip apsaugoti smulkiųjų akcininkų privačius interesus bei visų akcininkų, suinteresuotų tinkamu bendrovės veiklos plėtojimu, interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 20 d. nutartis).

dukterinės bendrovės kontekste (Vicari, 2021, p. 185; Mikalonienė, 2015, p. 173; Kluver, 2000, p. 297-298).

Visgi reikia pastebėti, kad dukterinės bendrovės veiklos tyrimo atlikimas tokia pačia tvarka, kaip pavienės bendrovės, ne visais atvejais gali užtikrinti pakankamą dukterinės bendrovės bei jos smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą, o būtent dėl ribotos veiklos tyrimo apimties. Visų pirma, informacija, dokumentai, pagrindžiantys netinkamą dukterinės bendrovės valdymą, gali būti kitoje grupės bendrovėje. Atitinkamai, vien veiklos tyrimo atlikimas dukterinėje bendrovėje, t. y. tikrinant vien šios bendrovės dokumentus, apklausiant akcininkus, valdybos narius, gali būti nepakankamas, siekiant įvertinti dukterinės bendrovės veiklos tinkamumą. Tam tikrais atvejais informacija, pagrindžianti netinkamą dukterinės bendrovės valdymą, yra tikslingai slepiama kitose grupės bendrovėse, žinant ribotą prieigą prie šios informacijos (ECLE, 2012, p. 13). Antra, dukterinės bendrovės smulkiąjam akcininkui vien informacijos apie dukterinę bendrovę ir jos veiklą gali nepakakti, kad galėtų veiksmingai įgyvendinti savo teises ir jas ginti, bei įvertinti, ar dukterinė bendrovė yra valdoma tinkamai. Kaip ir minėta, dukterinės bendrovės smulkiąjam akcininkui dažnu atveju yra reikalinga informacija apie dukterinės bendrovės santykius su kitomis grupės bendrovėmis (ECGI, 2021, p. 20). Taigi, net ir atlikus dukterinės bendrovės veiklos tyrimą, apimančį tik šios bendrovės veiklą, dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas gali taip ir negauti informacijos apie dukterinės bendrovės sąsajas su kitomis grupės bendrovėmis.

Kalbant apie dukterinės bendrovės smulkiąjo akcininko teisę kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo svarbu pastebėti kelis dalykus: visų pirma, dukterinės bendrovės veiklos tyrimo atlikimo tvarką pagrinde¹⁹⁵ reglamentuoja tos pačios teisės normos, kurios skirtos reglamentuoti pavienės bendrovės veiklos tyrimo tvarką (pvz., Lietuvos atveju – CK antrosios knygos 2 dalies X skyriaus teisės normos (CK 2.124 – 2.131 straipsniai), Nyderlandų atveju – Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 344 – 359 straipsniai, Vokietijos atveju¹⁹⁶ – AktG 142 – 146 straipsniai). Antra, atskirų valstybių teisėje pavienės bendrovės veiklos tyrimo procedūros paskirtis, įgyvendinimo

¹⁹⁵ Kaip toliau matysime, kai kurių valstybių įstatymuose be teisės normų, skirtų reglamentuoti pavienės bendrovės veiklos tyrimą, yra numatytos kelios specialios teisės normos, kurios gali būti taikomos, kai atliekamas bendrovės, kuri priklauso bendrovių grupei, veiklos tyrimas (pvz. Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio 2 dalis, Vokietijos AktG 145 straipsnio 3 dalis).

¹⁹⁶ Kai bendrovė yra AG. GmbH veiklą reglamentuojantys įstatymai nenumato nei GmbH patronuojančios bendrovės, nei dukterinės bendrovės smulkiąjo akcininko teisės reikalauti atlikti veiklos tyrimą (Manovil, 2020, p. 372).

tvarka nėra identiška¹⁹⁷. Atitinkamai, nuo konkrečios valstybės veiklos tyrimo procedūros paskirties, įgyvendinimo tvarkos pavienėse bendrovėse priklausys ir veiklos tyrimo procedūros paskirtis, įgyvendinimo tvarka dukterinėse bendrovėse. Pavyzdžiui, tiek Lietuvoje, tiek Nyderlanduose dukterinės bendrovės veiklos tyrimas neapsiriboja tik informacijos surinkimu bei atskleidimu dukterinės bendrovės akcininkams, bet ir teismas, nustatęs netinkamą dukterinės bendrovės valdymą, gali pritaikyti tam tikras teises priemones¹⁹⁸. Tuo tarpu, pavyzdžiui, Prancūzijoje, dukterinės bendrovės veiklos tyrimas apsiriboja tik informacijos surinkimu bei atskleidimu dukterinės bendrovės akcininkams (Prancūzijos komercinio kodekso L. 225-231 straipsnis)¹⁹⁹. Pagal EMCA dukterinės bendrovės veiklos tyrimas taip pat apsiriboja informacijos surinkimu bei atskleidimu dukterinės bendrovės akcininkams (EMCA 15 skyriaus 14 straipsnis, EMCA 11 skyriaus 32 straipsnis). Trečia, nemažoje dalyje ES valstybių apskritai nėra numatyta galimybė atlikti pavienės bendrovės, tuo labiau kelių grupės bendrovių veiklos tyrimą (TGS Baltic, 2018 p. 183-184)²⁰⁰. Kita vertus, kai kuriose iš šių valstybių, pavyzdžiui, Čekijoje yra numatyta galimybė dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams kreiptis į teismą dėl eksperto paskyrimo, kuris įvertintų, ar dukterinės bendrovės valdymo organo parengta ataskaita, apie dukterinės bendrovės santykius su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis (ČBKĮ 82 straipsnis), buvo parengta tinkamai (ČBKĮ 85 ir 88 straipsniai).

¹⁹⁷ Vienose valstybėse (pvz., Nyderlanduose, Lietuvoje, Prancūzijoje) veiklos tyrimas yra teisminis procesas, o kitose (pvz., Anglijoje) – administracinė procedūra. Taip pat yra skirtingos veiklos tyrimo koncepcijos: pagal pirmąją koncepciją bendrovės veiklos tyrimas apsiriboja viena stadija – informacijos surinkimu bei atskleidimu bendrovės akcininkams (pvz., tokia koncepcija yra Anglijoje, Prancūzijoje). Pagal antrąją koncepciją bendrovės veiklos tyrimą sudaro dvi stadijos informacijos surinkimo bei teisiųjų priemonių taikymas, užtikrinant tinkamą bendrovės valdymą (Mikalonienė, 2015, p. 168-170).

¹⁹⁸ Lietuvos atveju – CK 2.131 straipsnyje nurodytas teises priemones, Nyderlandų atveju – Nyderlandų CK 2 knygos 356 straipsnyje nurodytas teises priemones.

¹⁹⁹ Prancūzijos komercinio kodekso L. 225-231 straipsnyje yra numatyta akcininko, turinčio ne mažiau kaip 5 procentus bendrovės akcijų, teisė kreiptis į teismą dėl bendrovės veiklos tyrimo. Kai yra atliekamas patronuojančios bendrovės veiklos tyrimas, tai šis tyrimas gali apimti ir patronuojančios bendrovės santykius su dukterinėmis bendrovėmis. Tuo tarpu dukterinės bendrovės veiklos tyrimas neapima jos santykių su patronuojančia bendrove (Manovil, 2020, p. 99).

²⁰⁰ Pažymėtina, kad dar 2000 m. Forum Europeum komiteto ataskaitoje pažymima, kad nebuvo rasta valstybių, kuriuose būtų numatytas tik bendrovių grupės veiklos tyrimas, t. y. be galimybės atlikti visų pirma pavienės bendrovės veiklos tyrimą (Forum Europeum, 2000, p. 211).

Pažymėtina, kad priklausomai nuo valstybės, kurios pozityvioje teisėje numatyta galimybė atlikti veiklos tyrimą, priklauso ir dukterinės bendrovės veiklos tyrimo atlikimo tam tikri ypatumai, kuriuos tikslinga aptarti.

Nyderlanduose teisę kreiptis dėl bendrovės veiklos tyrimo į Amsterdamo apeliacinį teismo įmonių skyrių (ol. „*ondernemingskamer*“) turi, be kita ko, akcininkas ar akcininkai, kurių turimų ar valdomų akcijų vertė yra ne mažesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo, arba akcininkui ar akcininkams, kurie valdo 225.000,00²⁰¹ EUR nominalios vertės akcijų (Nyderlandų CK 2 knygos 346 straipsnis). Amsterdamo apeliacinio teismo įmonių skyrius pradeda bendrovės veiklos tyrimą, jei nustato, kad yra pagrįstų abejonių dėl bendrovės valdymo bei politikos įgyvendinimo tinkamumo (Nyderlandų CK 2 knygos 350 straipsnio 1 dalis). Taigi pagal Nyderlandų CK 2 knygos 350 straipsnio 1 dalį bendrovės akcininkai turi teisę reikalauti atlikti tik bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, kurios akcininkais jie yra, atžvilgiu. Kitaip tariant, ekspertų tikslas – įvertinti, ar tinkamai yra valdoma bendrovė (tiek pavienė, tiek priklausanti grupei). Kita vertus, Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad veiklos tyrimą atliekantis ekspertas, gavęs teismo leidimą, turi teisę tikrinti dokumentus, įrašus, duomenų laikmenas kitų²⁰² glaudžiai susijusių (ol. *nauw verbonden*, angl. *closely affiliated*) bendrovių²⁰³. Taip pat dukterinės bendrovės veiklos tyrimą atliekančiam ekspertui turi būti sudaryta galimybė patikrinti kitų su dukterine bendrove glaudžiai susijusių bendrovių turtą bei gauti informaciją bei apklausti šių bendrovių valdymo organų bei priežiūros organų narius (Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio 2 dalis). Taigi pagal Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio 2 dalį dukterinės bendrovės veiklos tyrimą atliekantis ekspertas turi teisę gauti informaciją ne iš bet kokių bendrovių, bet tik su dukterine bendrove glaudžiai susijusių bendrovių. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, ši nuostata skirta tam, kad dukterinės bendrovės veiklos tyrimą atliekantis ekspertas savo teises galėtų įgyvendinti kitų grupės bendrovių atžvilgiu, kai egzistuoja toks poreikis (Manovil, 2020, p. 453). Taigi pagal esamą Nyderlandų veiklos tyrimo reguliavimą (Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 344 – 359 straipsniai) dukterinės bendrovės veiklos tyrimo paskirtis yra įvertinti būtent šios bendrovės valdymo tinkamumą, tačiau veiklos tyrimo apimtis gali būti

²⁰¹ Bendrovės įstatuose gali būti nurodyta mažesnį dydį.

²⁰² Ne dukterinės bendrovės, kurios atžvilgiu pradėtas veiklos tyrimas.

²⁰³ Pažymėtina, kad Nyderlandų CK yra vartojamas terminas juridinis asmuo, o ne bendrovė, tačiau atsižvelgiant į tai, kad: pirma, bendrovė yra ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, antra, šiame darbe nagrinėjamos būtent bendrovių grupės, toliau tekste vartojamas terminas „*bendrovė*“ vietoje termino „*juridinis asmuo*“.

platesnė, t. y. apimti ir kitas grupės bendroves. Atitinkamai, nustačius, kad dukterinė bendrovė buvo valdoma netinkamai, teismas gali taikyti vieną iš priemonių, nurodytų Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 356 straipsnyje (pvz., paskirti laikinus dukterinės bendrovės valdymo organų narius ir pan.). Svarbu pastebėti, kad Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 356 straipsnyje nurodytos priemonės gali būti taikomos tik dukterinės bendrovės, įskaitant straipsnyje nurodytų organų narių atžvilgiu. Kitaip tariant, Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 356 straipsnyje nėra numatyta, kad šiame straipsnyje nurodytos priemonės gali būti taikomos ir kitų grupės bendrovių atžvilgiu, kas yra logiška, atsižvelgiant į tai, kad tyrimo metu yra vertinimas būtent dukterinės bendrovės valdymo tinkamumas, o ne visos ar kelių grupės bendrovių.

Minėta, kad Nyderlanduose teisę kreiptis dėl bendrovės veiklos tyrimo į Amsterdamo apeliacinį teismo įmonių skyrių (ol. „*ondernemingskamer*“) turi bendrovės akcininkas ar akcininkai, kurių turimų ar valdomų akcijų vertė yra ne mažesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo, arba akcininkui ar akcininkams, kurie valdo 225.000,00²⁰⁴ EUR nominalios vertės akcijų (Nyderlandų CK 2 knygos 346 straipsnio 1 dalies b punktas). Taigi pagal minėto Nyderlandų CK straipsnio nuostatas tik bendrovės akcininkas, atitinkantis minėtus reikalavimus, gali kreiptis dėl šios bendrovės, kurios akcininku jis yra, veiklos tyrimo inicijavimo į teismą. Visgi, 2005 m. „*Landis*“ byloje Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas (toliau – NAT), plečiamai aiškindamas Nyderlandų CK 2 knygos nuostatas, reglamentuojančias bendrovės veiklos tyrimą, pripažino „*netiesioginio akcininko*“ (angl. *indirect shareholder*), t. y. patronuojančios bendrovės akcininko, teisę inicijuoti veiklos tyrimą, kurio metu būtų vertinama ne tik patronuojančios bendrovės, bet ir jos dukterinių bendrovių valdymo tinkamumas (Manovil, 2020 p. 453). Atitinkamai, nustačius, patronuojančios bendrovės ar (ir) dukterinės bendrovės valdymo netinkamumą, teismas gali taikyti vieną iš priemonių, nurodytų Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 356 straipsnyje, tiek patronuojančios bendrovės, tiek jos dukterinių bendrovių, kurių valdymo tinkamumas buvo vertinimas, atžvilgiu (Bartman, 2016, p. 126). ANT nurodė, kad dukterinių bendrovių tinkamas valdymas bei politikos įgyvendinimas turi įtakos patronuojančios bendrovės akcininkų interesų patenkinimui, o netiesioginių akcininkų teisė reikalauti atlikti veiklos tyrimą, kurio metu vertinimas dukterinių bendrovių valdymo tinkamumas, padeda užtikrinti minėtųjų akcininkų interesų apsaugą (Bartman, 2016 p. 125). NAT „*Landis*“ byloje suformulavo kriterijų, kuriam esant turėtų būti atliekamas ne tik patronuojančios bendrovės bet ir dalies ar

²⁰⁴ Bendrovės įstatuose gali būti nurodyta mažesnė dydį.

visų dukterinių bendrovių veiklos tyrimas, o būtent, kai grupė – patronuojančios bendrovės bendrai valdomas ekonominis ir organizacinis vienetas ((angl. „*economic and organisational unit under joint management*“, Jager, 2019, p. 472). Kaip nurodoma Nyderlandų teisės doktrinoje, aplinkybė, kad tiek patronuojančios, tiek dukterinės bendrovės valdymo organų nariai yra tie patys asmenys, gali būti vienas iš veiksnių, lemiančių poreikį atlikti ne tik patronuojančios bendrovės, bet ir tokių jos dukterinių bendrovių veiklos tyrimą (Manovil, 2020, p. 453). Svarbu pastebėti ir tai, kad besikreipiantis patronuojančios bendrovės akcininkas dėl veiklos tyrimo pradėjimo turi pateikti teismui pakankamai duomenų, pagrindžiančių kiekvienos grupės bendrovės, kurios atžvilgiu veiklos tyrimas turėtų būti pradėtas (Jager, 2019, p. 472). Kitaip tariant, Nyderlandų CK 2 knygos 350 straipsnio nuostatos, numatančios kokiais atvejais teismas turi pradėti bendrovės veiklos tyrimą, t. y. kai yra pagrindo abejojti dėl bendrovės valdymo bei politikos įgyvendinimo tinkamumo, yra aktualios ir grupės bendrovių veiklos tyrimo kontekste.

Pažymėtina ir tai, kad 2013 m. „*Chinese Workers*“ (liet. Kinijos darbuotojai) byloje ANT, plėtodamas 2005 m. „*Landis*“ byloje suformuotą teismų praktiką dėl veiklos tyrimo grupės bendrovėse, nurodė, kad tam tikrais atvejais patronuojančios bendrovės akcininkai turi teisę kreiptis į teismą tik dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo (Manovil, 2020, p. 454). Kitaip tariant, patronuojančios bendrovės akcininkas tam, kad inicijuotų dukterinės bendrovės veiklos tyrimą, neprivalo tuo pačiu kreiptis ir dėl patronuojančios bendrovės veiklos tyrimo į teismą, jei jis nemato poreikio tokio tyrimo inicijavimui. Tokiu atveju, t. y. norėdamas inicijuoti dukterinės bendrovės veiklos tyrimą, patronuojančios bendrovės akcininkas turi pagrįsti, kad jis turi ekonominį interesą dukterinėje bendrovėje, todėl kreipiasi dėl šios bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo. Kaip yra išaiškines ANT, jei patronuojanti bendrovė nevykdo jokios veiklos, o jos vienintelė jos paskirtis – kontroliuoti dukterinę bendrovę, o visą veiklą vykdoma per dukterines bendroves, tai, tikėtina, kad patronuojančios bendrovės akcininkas turi ekonominį interesą dukterinėje bendrovėje (Manovil, 2020, p. 454; (Tzankova, Van Maanen and Rijnhart, 2014, p. 236).

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, svarbu pastebėti kelis dalykus: pirma, pagal esamą Nyderlandų veiklos tyrimo reguliavimą (Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 344 – 359 straipsniai) dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę kreiptis tik dėl dukterinės bendrovės, kurios akcininku jis yra, veiklos tyrimo inicijavimo. Atitinkamai dukterinės bendrovės veiklos tyrimo paskirtis yra įvertinti būtent šios bendrovės valdymo tinkamumą, tačiau, atsižvelgiant į CK 2 knygos 351 straipsnio nuostatas, pati veiklos tyrimo apimtis gali būti platesnė, t. y. apimti ir kitas grupės bendroves.

Visgi, platesnė veiklos tyrimo apimtis nekeičia veiklos tyrimo paskirties, t. y. tiriamas tik dukterinės bendrovės valdymo tinkamumas, o jei nustatomas jos netinkamumas, tai teismas gali taikyti vieną iš priemonių, nurodytų Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 356 straipsnyje, tik dukterinės bendrovės atžvilgiu, o ne kitų grupės bendrovių. Antra, Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 344 – 359 straipsniai nenumato patronuojančios bendrovės akcininko teisės kreiptis į teismą dėl kitų (ne patronuojančios bendrovės) grupės bendrovių veiklos tyrimo inicijavimo, tačiau NAT, plečiamai aiškindamas Nyderlandų CK 2 knygos 346 straipsnio 1 dalies b punktą, pripažino patronuojančios bendrovės akcininko, kaip netiesioginio dukterinės bendrovės akcininko, teisę kreiptis dėl veiklos tyrimo, kurio metu būtų vertinama ne tik patronuojančios bendrovės, bet ir jos dukterinių bendrovių valdymo tinkamumas. Atitinkamai, nustačius, patronuojančios bendrovės ar (ir) dukterinės bendrovės valdymo netinkamumą, teismas gali taikyti vieną iš priemonių, nurodytų Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 356 straipsnyje, tiek patronuojančios bendrovės, tiek jos dukterinių bendrovių, kurių valdymo tinkamumas buvo vertinimas, atžvilgiu. Trečia, NAT, plečiamai aiškindamas Nyderlandų CK 2 knygos 346 straipsnio 1 dalies b punktą, pripažino, kad tuo atveju, jei patronuojančios bendrovės akcininkas turi ekonominį interesą dukterinėje bendrovėje, tai jis gali kreiptis dėl šios bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo.

Lyginamosios teisėtyros kontekste reikia pastebėti, kad Vokietijos pozityviojoje teisėje nėra numatyta galimybė atlikti GmbH bendrovės, įskaitant dukterinės ar patronuojančios bendrovės, veiklos tyrimą (Manovil, 2020, p. 372). Tuo tarpu, sutarties pagrindu veikiančios grupės AG bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas (tiek patronuojančios bendrovės, tiek dukterinės bendrovės) paprasta balsų dauguma turi teisę paskirti specialų auditorių (vok. *Sonderprüfer*), jog atliktų AG bendrovės tyrimą, susijusi su bendrovės valdymu (vok. *Allgemeine Sonderprüfung*, Aktg 142 straipsnis). Jei sutarties pagrindu veikiančios bendrovės grupės AG bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas nepritaria sprendimui skirti specialų auditorių, tai AG bendrovės akcininkai, turintys ne mažiau kaip 10 procentų akcijų ar akcijų, kurių vertė 100.000,00 EUR, turi teisę kreiptis į teismą dėl specialaus eksperto paskyrimo (142 straipsnio 2 dalis). AktG 142 straipsnio pagrindu atliekamas AG bendrovės tyrimas gali apimti ir jos santykius su kitomis grupės bendrovėmis, o specialus auditorius turi teisę reikalauti tyrimui reikalingos informacijos iš grupės bendrovių (AktG 145 straipsnio 3 dalis, Manovil, 2020, p. 371). Auditorius, atlikęs tyrimą, turi parengti rašytinę ataskaitą, kurioje turi nurodyti aplinkybes, patvirtinančias netinkamą (jei nustatoma) AG bendrovės valdymą (AktG 145 straipsnio 6 dalis). Auditoriaus ataskaita yra pateikiama

dukterinės bendrovės valdymo organams, o pastarieji, esant AG bendrovės akcininko prašymui, turi pateikti šią ataskaitą šiam AG bendrovės akcininkui (AktG 145 straipsnio 6 dalis). Atitinkamai, Aktg 142 straipsnio pagrindu atlikto veiklos tyrimo metu surinkta informacija, pagrindžianti netinkamą AG bendrovės valdymą, gali būti aktuali AG bendrovės akcininkams, sprendžiant dėl AG bendrovės valdymo organų pareigų tinkamo vykdymo ((Hüffer, 2006, p. 142 iš Conac, Enriques, Gelter, 2007, p. 513). Tuo tarpu, kai grupė veikia faktiniu pagrindu, tai kiekvienas AG dukterinės bendrovės akcininkas turi teisę kreiptis į teismą dėl eksperto paskyrimo, kuris atliktų specialų veiklos tyrimą, kurio metu būtų atliktas dukterinės bendrovės santykių su patronuojančia bei kitomis grupės bendrovėmis auditas (AktG 315 straipsnis). AktG 315 straipsnio 1 dalyje nurodyti trys atvejai, kai teismas turi teisę paskirti ekspertą veiklos tyrimo atlikimui: visų pirma, kai išorinis auditorius atsisako supažindinti dukterinės bendrovės akcininkus su sertifikatu²⁰⁵, antra, dukterinės bendrovės priežiūros organas pateikė pastabas dėl valdymo organų parengtos ataskaitos dėl dukterinės bendrovės santykių su kitomis grupės bendrovėmis, trečia, kai dukterinės bendrovės valdymo organai nurodė, kad dukterinė bendrovė patyrė nuostolių dėl tam tikrų sandorių sudarymo ir šie nuostoliai nebuvo atlyginti. Visgi, reikia pastebėti, kad praktikoje AktG 315 straipsnio pagrindu AG dukterinės bendrovės veiklos tyrimai yra gan reti, nes, visų pirma, visais AktG 315 straipsnio 1 dalyje nurodytais veiklos tyrimo pradėjimo pagrindų atvejais yra būtina, kad arba išorinis auditorius (pirmo pagrindo atveju) arba, dukterinės bendrovės priežiūros organas (antrojo pagrindo atveju), arba dukterinės bendrovės valdymo organas (trečiojo pagrindo atveju) pripažintu, kad dukterinė bendrovė patyrė nuostolių, kurie jai nebuvo atlyginti, antra, dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai įprastai patys neturi pakankamai informacijos, kad galėtų įsivertinti ir įrodyti bent vieną iš AktG 315 straipsnio 1 dalyje nurodytų pagrindų (Manovil, 2020, p. 374). Kaip minėta, AktG 312 straipsnyje nurodyta ataskaita nėra viešai skelbiama ir savaime nėra prieinama dukterinės bendrovės akcininkams, jie tik turi teisę susipažinti su sertifikatu, kuriame nurodoma, ar ataskaitoje

²⁰⁵ Kaip minėta, AktG 312 straipsnyje, siekiant užtikrinti AktG 311 straipsnio taikymo veiksmingumą, yra numatyta dukterinės bendrovės valdymo organo pareiga parengti ataskaitą (vok. *Abhängigkeitsbericht*) dėl dukterinės bendrovės santykių su kitomis grupės bendrovėmis bei pateikti ją peržiūrai auditoriams (AktG 313 straipsnis) bei dukterinės bendrovės priežiūros organui (AktG 314 straipsnis). AktG 312 straipsnyje nurodyta ataskaita nėra viešai skelbiama ir savaime nėra prieinama dukterinės bendrovės akcininkams, tačiau dukterinės bendrovės akcininkai turi teisę susipažinti su ataskaita peržiūrėjusio auditoriaus parengtu sertifikatu, kuriame turi būti nurodyta, ar ataskaitoje pateikti duomenys yra teisingi, ar visi dukterinės bendrovės patirti neigiami padariniai buvo atlyginti (AktG 313 straipsnio 3 dalis).

pateikti duomenys yra teisingi, ar visi dukterinės bendrovės patirti neigiami padariniai buvo atlyginti, tačiau nėra išsamiai detalizuojama, kokie sandoriai dukterinės bendrovės buvo sudaryti. Reikia pastebėti ir tai, kad pastaraisiais metais Vokietijos teisės doktrinoje vis labiau pažymima, kad dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams turėtų būti suteikta teisė susipažinti su visa ataskaita, o ne tik jos sertifikatu (Vicari, Schall, 2020, p. 185. p. 394).

Taigi apibendrinant tai, kas išdėstyta, matyti, kad: visų pirma, sutarties pagrindu veikiančios grupės AG bendrovės (tiek patronuojančios bendrovės, tiek dukterinės bendrovės) atveju gali būti atliekamas šios bendrovės veiklos tyrimas, kurio metu įvertinimas bendrovės valdymo tinkamumas (AktG 142 straipsnis). Tyrimas gali apimti ir AG bendrovės santykius su kitomis bendrovių grupės bendrovėmis, o specialus auditorius turi teisę reikalauti tyrimui reikalingos informacijos iš kitų grupės bendrovių (AktG 145 straipsnis), tačiau vertinamas yra tik bendrovės, kurios atžvilgiu pradėtas tyrimas, valdymo tinkamumas, o ne kitų grupės bendrovių. Antra, faktinės grupės atveju kiekvienas AG dukterinės bendrovės akcininkas turi teisę kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo pradėjimo, kuriuo metu atliekama dukterinės bendrovės santykių su patronuojančia bei kitomis grupės bendrovėmis analizė (AktG 315 straipsnis). Trečia, AG dukterinės bendrovės veiklos tyrimas AktG 315 straipsnio pagrindu apsiriboja tik informacijos surinkimu bei atskleidimu AG dukterinės bendrovės akcininkams.

Tuo tarpu Prancūzijos komercinio kodekso L. 225-231 straipsnio 1 dalyje yra numatyta akcininkas (ar akcininkai), turintis ne mažiau kaip 5 procentus bendrovės akcijų, turi teisę pateikti bendrovės valdymo organams klausimų, susijusių su jų priimtais bendrovės valdymo sprendimais. VAS priimti sprendimai negali būti kvestionuojami šio straipsnio pagrindu (Manovil, 2020, p. 99). Kai bendrovė yra patronuojanti, tai jos akcininkai gali pateikti minėto pobūdžio klausimus, susijusius su jos dukterinėmis bendrovėmis. Tokiu atveju užduoti klausimai turi būti nagrinėjami grupės interesų kontekste (Prancūzijos komercinio kodekso L. 225-231 straipsnio 1 dalis). Atitinkamai, jei per vieną mėnesį bendrovės valdymo organai nepateikia atsakymų į užduotus klausimus arba pateikti atsakymai yra neaiškus ar neišsamus, tai minėtieji akcininkai turi teisę kreiptis į teismą dėl paskyrimo eksperto, kuris parengtų ataskaitą dėl bendrovės valdymo (vieno ar kelių bendrovės valdymo sprendimų) tinkamumo (Prancūzijos komercinio kodekso L. 225-231 straipsnio 2 dalis). Parengta ataskaita yra nusiunčiama bendrovės akcininkams, kurie kreipėsi į teismą dėl minėtojo eksperto paskyrimo (Prancūzijos komercinio kodekso L. 225-231 straipsnio 5 dalis). Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, matyti, kad Prancūzijoje atliekamas

bendrovės valdymo sprendimų tyrimas yra skirtas tik informacijos surinkimui bei atskleidimui bendrovės akcininkams. Antra, patronuojančios bendrovės akcininkų teisė pateikti patronuojančiajai bendrovei klausimų, remiantis Prancūzijos komercinio kodekso L. 225-231 straipsnio dalimi, yra platesnė, lyginant su dukterinės bendrovės akcininku teise, nes pagal minėtąjį straipsnį patronuojančios bendrovės akcininkai gali pateikti šios bendrovės valdymo organams klausimų, susijusių su grupės kitų bendrovių valdymu, o dukterinės bendrovės akcininkams tokia teisė nėra numatyta. Atitinkamai, teisės doktrinoje yra pabrėžiama, kad pagal esamą Prancūzijos bendrovių reguliavimą grupės bendrovių veiklos tyrimas gali būti atliekamas tik pasroviui (angl. *downstream*), t. y. nuo patronuojančios (kontroliuojančios) bendrovės į jos dukterines bendroves, bet ne atvirkščiai, t. y. prieš srovę (angl. *upstream*, Manovil, 2020, p. 99).

Tuo tarpu EMCA 15 skyriaus 14 straipsnyje yra numatyta, kad dukterinės bendrovės akcininkai turi teisę reikalauti, jog patronuojančioje bendrovėje būtų atliktas veiklos tyrimas dėl sprendimo, kuris paveikė²⁰⁶ dukterinę bendrovę (angl. *The shareholders of a subsidiary can request a special investigation in the parent company in relation to a decision which has affected that subsidiary*). Kaip nurodoma EMCA komentare, EMCA 15 skyriaus 14 straipsnyje numatyto veiklos tyrimo apimtis ribota, t. y. veiklos tyrimas gali būti atliekamas tik dėl patronuojančios bendrovės sprendimų, kurie paveikė dukterinę bendrovę (EMCA, 2017, p. 384). Tuo tarpu veiklos tyrimo tvarka detalizuojama EMCA 11 skyriaus 32 straipsnyje, kurio 1 dalyje numatyta, kad bendrovės akcininkas arba akcininkai gali pateikti pasiūlymą visuotiniam akcininkų susirinkimui dėl specialiojo tikrintojo, kuris įvertintų bendrovėje priimamus sprendimus ir parengtų ataskaitą dėl sprendimų padarinių bendrovei ir jos akcininkams bei sprendimų atitikimą teisės aktams ir gerajai verslo praktikai. EMCA 11 skyriaus 32 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad jog tais atvejais, kai visuotinis akcininkų susirinkimas atsisako skirti specialųjį tikrintoją, akcininkai, kuriems priklauso ne mažiau kaip 1/10 akcijų, gali kreiptis į teismą su prašymu nurodyti bendrovei skirti specialųjį tikrintoją, kaip to reikalauja akcininkas (-ai). Teismo paskirtas ekspertas parengia EMCA 11 skyriaus 32 straipsnio 1 dalyje nurodytą bendrovės ataskaitą, su kuria turi turėti galimybę susipažinti bendrovės akcininkai, be to,

²⁰⁶ EMCA nėra nurodoma, koks dukterinės bendrovės „paveikimas“ turi būti, kad akcininkai galėtų kreiptis dėl veiklos tyrimo, tačiau EMCA skyriaus autoriaus P. H Conac straipsnyje nurodoma, kad patronuojančios bendrovės sprendimas turi būti žalingas (angl. *damaging*) dukterinei bendrovei (Conac, 2016, p. 316)

ataskaita turi būti pristatyta bendrovės VAS metu (EMCA 11 skyriaus 32 straipsnio 4 dalis).

Lietuvoje bendrovės²⁰⁷ veiklos tyrimas yra reglamentuojamas CK antrosios knygos 2 dalies X skyriuje įtvirtintomis teisės normomis (CK 2.124²⁰⁸ – 2.131 straipsniai). Dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas²⁰⁹ turi teisę kreiptis dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo, siekdamas apginti dukterinės bendrovės bei savo interesus, tokia pat tvarka kaip ir pavienės bendrovės smulkusis akcininkas (CK 2.124 – 2.131 straipsniai). CK 2.128 straipsnio 2 dalyje yra numatyta bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, veiklos tyrimą atliekančio eksperto teisė, teismui nutarus, atlikti CK 2.128 straipsnio 1 dalyje²¹⁰ nurodytus veiksmus ir kitų bendrovių atžvilgiu. CK 2.128 straipsnio 2 dalyje naudojama formuluotė „*kitų bendrovių atžvilgiu*“, kaip ir visas CK 2.128 straipsnis, buvo parengta atsižvelgiant į Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio nuostatas²¹¹. Kaip minėta, Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad veiklos tyrimą atliekantis ekspertas, gavęs teismo leidimą, turi teisę tikrinti dokumentus, įrašus, duomenų laikmenas kitų²¹² glaudžiai susijusių (ol. *nauw verbonden*, angl. *closely affiliated*) bendrovių. Taip pat dukterinės bendrovės veiklos tyrimą atliekančiam ekspertui turi būti sudaryta galimybė patikrinti kitų su dukterine

²⁰⁷ Pažymėtina, kad CK yra vartojamas terminas juridinis asmuo, o ne bendrovė, tačiau atsižvelgiant į tai, kad bendrovė yra ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo toliau tekste vartojamas terminas „*bendrovė*“ vietoje termino „*juridinis asmuo*“.

²⁰⁸ CK 2.124 straipsnyje yra numatyta, kad akcininkas ar akcininkai, kurių turimų ar valdomų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo, turi teisę prašyti teismo paskirti ekspertus, kurie iširtų, ar bendrovė, jos valdymo organai ar jų nariai veikė tinkamai ir, nustatoma netinkama veikla, taikyti priemones, nurodytas CK 2.131 straipsnyje.

²⁰⁹ CK 2.125 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyta, kad teisę kreiptis dėl juridinio asmens veiklos tyrimo turi vienas ar keli akcininkai, kurių turimų ar valdomų akcijų nominali vertė yra ne mažesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo.

²¹⁰ Pagal Lietuvos teisinį reguliavimą bendrovės veiklos tyrimą atlieka teismo paskirtas ekspertas (CK 2.127 straipsnis), kuris taip pat turi teismui pateikti ataskaitą, nurodant, ar bendrovės valdymas yra tinkamas (CK 2.130 straipsnis). Atitinkamai CK 2.128 straipsnio 1 dalyje yra nurodoma, jog ekspertai turi teisę tikrinti bendrovės dokumentus ir apklausti bendrovės akcininkus, organų narius ir darbuotojus, taip pat asmenis, kurie tiriamojo laikotarpio metu buvo bendrovės akcininkai, organų nariai ar darbuotojai. CK 2.128 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad ekspertų nurodymu bendrovė turi sudaryti galimybę patikrinti bendrovės turta.

²¹¹ Pažymėtina, kad apskritai Lietuvoje bendrovės veiklos tyrimo teisinis reglamentavimas yra sukurtas Nyderlandų civilinio kodekso (Nyderlandų CK) pagrindu (Mikalonienė, et al, 2017, p. 212; Mikalonienė, 2015 p. 169; Bartkus, et al, 2002 p. 247).

²¹² Ne dukterinės bendrovės, kurios atžvilgiu pradėtas veiklos tyrimas.

bendrove glaudžiai susijusių (ol. *nauw verbonden*, angl. *closely affiliated*) bendrovių turtą bei gauti informaciją bei apklausti šių bendrovių valdymo organų bei priežiūros organų narius (Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio 2 dalis). Kaip nurodoma teisės doktrinoje, ši nuostata skirta tam, kad dukterinės bendrovės veiklos tyrimą atliekantis ekspertas savo teises galėtų įgyvendinti kitų grupės bendrovių atžvilgiu, kai egzistuoja toks poreikis (Manovil, 2020, p. 453). Tuo tarpu Lietuvos CK 2.128 straipsnio 2 dalyje naudojama formuluotė „*kitų bendrovių atžvilgiu*“ yra platesnė nei minėtoji Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio 2 dalyje numatyta formuluotė, nes dukterinės bendrovės veiklos tyrimą atliekantis ekspertas, gavęs teismo leidimą, gali savo teises įgyvendinti bet kurios bendrovės atžvilgiu. Kitaip tariant, Lietuvos CK 2.128 straipsnio 2 dalis nenumato, kad bendrovės būtų glaudžiai susijusios su dukterine bendrove, jog galima būtų jų atžvilgiu atlikti CK 2.128 straipsnio 1 dalyje nurodytus veiksmus. Atitinkamai, manytina, kad CK 2.128 straipsnio 2 dalyje naudojama formuluotė „*kitų bendrovių atžvilgiu*“ nėra pakankamai tiksli bei turėtų būtų suprantama dvejopai, visų pirma, kaip leidžianti bendrovės, įskaitant dukterinės, veiklos tyrimą atliekančiam ekspertui įgyvendinti savo teises kitų bendrovių, kurios nepriklauso grupei, atžvilgiu (pvz., kai sudarinėjami nenaudingi sandoriai su kita konkuruojančia bendrove, o bendrovės nepriklauso tai pačiai grupei), antra, kaip leidžianti dukterinės bendrovės veiklos tyrimą atliekančiam ekspertui įgyvendinti savo teises bendrovių, kurios priklauso tai pačiai grupei, kaip ir dukterinė bendrovė, dėl kurios pradėtas veiklos tyrimas, atžvilgiu. Manytina, kad toks minėtos formuluotės aiškinimas suteiktų daugiau teisinio aiškumo bei apibrėžtumo dėl CK 2.128 straipsnio 2 dalies antro sakinio paskirties.

Taip pat galima pastebėti ir tai, kad Lietuvos CK 2.128 straipsnio 2 dalyje nėra numatyta, kad dukterinės bendrovės veiklos tyrimą atliekantis ekspertas turėtų teisę patikrinti kitų grupės bendrovių turtą²¹³. Darbo autoriaus nuomone, tokios eksperto teisės nenumatymas yra nepagrįstas bei Lietuvos CK 2.128 straipsnio 2 dalis turėtų būti papildyta, numatant eksperto teisę patikrinti kitų grupės bendrovių turtą, nes: visų pirma, eksperto teisę patikrinti kitų grupės bendrovių turtą yra aktuali vertinant, ar dukterinės bendrovės turtas yra neteisėtai valdomas, naudojamas kitoje grupės bendrovėje, antra, CK 2.128 straipsnis buvo parengtas atsižvelgiant į Nyderlandų CK 2 knygos

²¹³ CK 2.128 straipsnio 2 dalis numato dukterinės bendrovės veiklos tyrimą atliekančio eksperto teisę, esant teismo nutarimui, atlikti CK 2.128 straipsnio 1 dalyje nurodytus veiksmus, tarp kurių nėra eksperto galimybės patikrinti kitų su dukterine bendrove glaudžiai susijusių bendrovių turtą.

351 straipsnio nuostatas, pagal kurias yra numatyta eksperto teisė, gavus teismo leidimą, patikrini kitų grupės bendrovių turta.

Svarbu pastebėti ir tai, kad nors pagal CK 2.128 straipsnio 2 dalį dukterinės bendrovės veiklos tyrimą atliekantis ekspertas, gavęs teismo leidimą, gali įgyvendinti savo teises kitų grupės bendrovių atžvilgiu, tai jokiū būdu nereiškia, kad yra atliekamas visos grupės ar dalies grupės bendrovių veiklos tyrimas. Visų pirma, sistemiškai analizuojant CK 2.124 – 2.127 straipsnių nuostatas, matyti, kad, pirma, veiklos tyrimu yra tiriama tik vienos bendrovės veiklos tinkamumas (CK 2.124 straipsnis), antra, akcininkai gali kreiptis tik dėl bendrovės, kurios akcininkais jie yra, veiklos tyrimo (CK 2.125 straipsnio 1 dalis), trečia, pareiškimas dėl veiklos tyrimo paduodamas apygardos teismui pagal bendrovės buveinę (CK 2.126 straipsnis), o ne, pavyzdžiui, pagal bet kurios grupės bendrovės buveinės vietą, ketvirta, ekspertas yra skiriamas įvertinti konkrečios bendrovės valdymo tinkamumą (CK 2.127 straipsnis). Kaip nurodoma teisės doktrinoje, eksperto tikslas – pateikti rašytinę ataskaitą, įvertinti bendrovės valdymą, įvertinti, ar jis tinkamas ar ne (Bartkus, et al, 2002, p. 251). Atitinkamai, CK 2.128 straipsnio 2 dalyje numatyta bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, veiklos tyrimą atliekančio eksperto teisė, teismui nutarus, atlikti CK 2.128 straipsnio 1 dalyje nurodytus veiksmus ir kitų bendrovių atžvilgiu, reiškia, kad veiklos tyrimas atliekamas platesne apimtimi, t. y. gali apimti ir kitų grupės bendrovių dokumentų analizę, esamų ir buvusių akcininkų ir organų narių bei darbuotojų apklausą, tačiau platesnė dukterinės bendrovės veiklos tyrimas apimtis nereiškia, kad atliekamas ir kitų grupės bendrovių valdymo tinkamumo vertinimas. Ekspertas, atlikdamas CK 2.128 straipsnio 1 dalyje nurodytus veiksmus kitų bendrovių atžvilgiu, ir toliau siekia įvertinti tik dukterinės bendrovės, kurios atžvilgiu pradėtas veiklos tyrimas, valdymo tinkamumą, o CK 2.128 straipsnio 1 dalyje nurodytų veiksmų įgyvendinimas, tik jam padeda tai atlikti. Atitinkamai, nustačius, kad dukterinė bendrovė buvo valdoma netinkamai, teismas gali taikyti vieną iš priemonių, nurodytų CK 2.131 straipsnyje tik dukterinės bendrovės bei šiame CK straipsnyje nurodytų organų narių atžvilgiu, o ne kitų grupės bendrovių atžvilgiu. Kitaip tariant, CK 2.131 straipsnyje nėra numatyta, kad šiame straipsnyje nurodytos priemonės gali būti taikomos ir kitų grupės bendrovių atžvilgiu, kas yra logiška, atsižvelgiant į tai, kad tyrimo metu yra vertinimas būtent dukterinės bendrovės valdymo tinkamumas, o ne visos ar kelių grupės bendrovių.

Taigi pagal esamą Lietuvos veiklos tyrimo reglamentavimą dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę kreiptis tik dėl dukterinės bendrovės, kurios akcininku jis yra, veiklos tyrimo inicijavimo. Atitinkamai dukterinės bendrovės veiklos tyrimo paskirtis yra įvertinti būtent šios

bendrovės valdymo tinkamumą, tačiau, atsižvelgiant į CK 2.128 straipsnio 2 dalies nuostatas, veiklos tyrimo apimtis gali būti platesnė, t. y. apimti ir kitų grupės bendrovių dokumentų analizę bei kitų grupės bendrovių esamų ir buvusių akcininkų bei organų narių bei darbuotojų apklausas. Visgi, platesnė veiklos tyrimo apimtis nekeičia dukterinės bendrovės veiklos tyrimo paskirties, t. y. tiriamas tik dukterinės bendrovės valdymo tinkamumas, o jei nustatomas jos netinkamumas, tai teismas gali taikyti vieną iš priemonių, nurodytų CK 2.131 straipsnyje, tik dukterinės bendrovės, o ne kitų grupės bendrovių atžvilgiu.

Išsiaiškinus, kad pagal esamą Lietuvos veiklos tyrimo reglamentavimą dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę kreiptis tik dėl dukterinės bendrovės, natūraliai kyla klausimas, ar tokia dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė nėra per siaura ir turėtų būti plečiama, t. y. suteikiant jam teisę kreiptis dėl patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo?

Dukterinės bendrovės priklausimas grupei (buvimas ekonominio vieneto dalimi ekonominiu požiūriu) lemia, kad dukterinės bendrovės veiklos tyrimas neturėtų būti atliekamas tokia pačia tvarka, kaip pavienės bendrovės, t. y. dukterinės bendrovės veiklos tyrimo apimtis tam tikrais atvejais turėtų būti platesnė nei pavienės bendrovės. Kita vertus,

dukterinės bendrovės smulkusiajam akcininkui neturėtų būti suteikta teisė kreiptis į teismą dėl patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo.

Visų pirma, pagrindžiant pozicijos dalį dėl dukterinės bendrovės veiklos apimties, reikia pastebėti, kad informacija, dokumentai, pagrindžiantys netinkamą dukterinės bendrovės valdymą, gali būti grupės kitoje bendrovėje, įskaitant patronuojančioje bendrovėje, todėl tikrinimas vien tik dukterinės bendrovės dokumentų, turto ir pan. gali būti nepakankamas, siekiant įvertinti dukterinės bendrovės valdymo tinkamumą. Be to, tam tikrais atvejais informacija, pagrindžianti netinkamą dukterinės bendrovės valdymą, yra tikslingai slepiama grupės kitose bendrovėse, žinant ribotą prieigą prie šios informacijos (ECLC, 2012, p. 13), todėl galėjimas atlikti dukterinės bendrovės veiklos tyrimą platesne apimtimi gali padėti atgrasyti nuo informacijos, dokumentų slėpimo kitose grupės bendrovėse.

Pažymėtina ir tai, kad savaiame dukterinės bendrovės priklausimas grupei neturėtų lemti platesnės dukterinės bendrovės veiklos tyrimo atlikimo apimties, nes tam tikrais atvejais, tai gali būti netikslinga (pvz., ekspertui, atliekant dukterinės bendrovės veiklos tyrimą, aiškiai matyti, kad netinkama dukterinės bendrovės veikla atsirado dėl dukterinės bendrovės valdymo organų pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo ir tai nėra susiję su kitų

grupės bendrovių įtaką (pvz., dukterinės bendrovės turtas buvo naudojamas asmeninei valdymo organo nario naudai). Atitinkamai, būtent ekspertas, atlikdamas dukterinės bendrovės veiklos tyrimą, turi įsivertinti, ar egzistuoja poreikis atlikti veiklos tyrimą platesne apimtimi, t. y. apimant ir kitas grupės bendroves.

Antra, pagrindžiant poziciją dėl to, kad dukterinės smulkiajam akcininkui neturėtų būti suteikta teisė reikalauti atlikti veiklos tyrimą patronuojančioje bendrovėje ar kitose grupės bendrovėse, galima išskirti kelis argumentus.

Visų pirma, dėl pačių dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų mažo suinteresuotumo, ar tinkamai yra valdomos kitos grupės bendrovės. Dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai yra suinteresuoti, kad dukterinė bendrovė būtų valdoma tinkamai, nes dukterinės bendrovės akcininkai yra investavę į dukterinės bendrovės veiklą bei siekia gauti iš investicijų grąžos. Ir, priešingai, dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai neturi didelio suinteresuotumo, kaip valdomos kitos grupės bendrovės, nes nėra šių bendrovių akcininkai, tad įprastai jie yra suinteresuoti šių bendrovių tinkama veikla tik tiek, kiek ji turi įtakos dukterinės bendrovės veiklai. Kaip minėta, dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai dar yra „išoriniai akcininkai“, kurių interesai skiriasi nuo kitų dukterinės bendrovės akcininkų bei visos bendrovių grupės interesų (Manovil, 2020, p. 41). Atitinkamai, manytina, kad būtent galėjimas atlikti dukterinės bendrovės veiklos tyrimą platesne apimtimi, t. y. apimant ir kitų grupės bendrovių veiklą, yra pakankama priemonė, užtikrinant dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą.

Antra, dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisės kreiptis į teismą dėl patronuojančios bendrovės ar kitų grupės bendrovių veiklos tinkamumo būtų neproporcinga ir neadekvati jo valdomų akcijų kiekiui. Pagal esamą teisinį reguliavimą teisę prašyti teismo inicijuoti bendrovės veiklos tyrimą turi akcininkai, kurie valdo 1/10 bendrovės akcijų (CK 2.124 straipsnis). Papildomi reikalavimai akcininkui, norinčiam kreiptis dėl bendrovės veiklos tyrimo, buvo numatyti siekiant prevenciškai riboti nesąžiningą akcininkų naudojimąsi šiuo teisiniu mechanizmu (Mikalonienė, 2015, p. 174). Atitinkamai, jei dukterinės bendrovės akcininkas, valdantis 1/10 dukterinės bendrovės akcijų, turėtų teisę inicijuoti patronuojančios ar kitų grupės bendrovių veiklos tyrimą, tai galėtų lemti dukterinės bendrovės akcininko piktnaudžiavimą savo padėtimi, ko rezultate nukentėtų visos grupės interesai.

Trečia, Nyderlanduose, iš kurių Lietuva yra perėmusi bendrovės veiklos tyrimo reglamentavimą, taip pat nėra numatyta dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė reikalauti atlikti patronuojančios ar kitos grupės bendrovės veiklos tyrimą.

Taigi, atsižvelgiant į visą tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad esamas Lietuvos bendrovių teisinis reguliavimas, pagal kurį dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę kreiptis į teismą tik dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo nėra per siauras bei neturėtų būti keičiamas, suteikiant dukterinės bendrovės akcininkui teisę kreiptis į teismą dėl patronuojančios bendrovės ar kitų grupės bendrovių veiklos tyrimo inicijavimo.

4.4. Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė gauti bendrovės pelno dalį (dividendą)

Bendrovės akcininko teisė gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) yra viena iš kertinių akcininko teisių (TGS, 2018, p. 29). Dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas, kaip ir pavienės bendrovės akcininkas, turi turitinį interesą gauti bendrovės pelno dalį (dividendą).

Visgi interesas gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) nereiškia, kad akcininkas savaime turi teisę reikalauti, kad bendrovė jam išmokėtų dividendus, net ir bendrovei veikiant pelningai. Daugumoje ES valstybių sprendimą dėl bendrovės pelno dalies skyrimo dividendams išmokėti priima bendrovės VAS (TGS, 2018, p. 31; EMCA, 2017, p. 139), nepriklausomai nuo to, ar bendrovė priklauso grupei ar ne. Taigi daugumoje ES valstybių bendrovės, įskaitant dukterinės, akcininkai gali tik netiesiogiai kontroliuoti dividendų paskirstymą, t. y. balsuodami bendrovės VAS už dividendų išmokėjimą (TGS, 2018 p. 30). Visgi, atsižvelgiant į tai, kad VAS sprendimai dėl dividendų išmokėjimo priimami balsų dauguma (pvz., Vokietijos GmbH atveju: GLC 47 straipsnis, Fleischer, G. *et al.*, 2021, p. 111) arba kvalifikuota balsų dauguma (pvz., Lietuvos atveju (ABĮ 28 straipsnio 1 dalies 6 bei 8 punktai)), bendrovės kontroliuojantis akcininkas gali vienašališkai nuspręsti (balsuodamas bendrovės VAS), ar bendrovėje bus išmokėti dividendai ar ne (kai VAS sprendimai dėl dividendų išmokėjimo priimami balsų dauguma), o kai VAS sprendimai dėl dividendų išmokėjimo priimami kvalifikuota balsų dauguma, bendrovės kontroliuojantis akcininkas gali vienašališkai nuspręsti (balsuodamas bendrovės VAS), jog bendrovė neišmokėtų dividendų. Dukterinės bendrovės kontroliuojančiu akcininku įprastai²¹⁴ yra patronuojanti bendrovė, kuri, kaip ir pavienės bendrovės kontroliuojantis akcininkas, priklausomai nuo valstybės pozityviojo reguliavimo, gali vienašališkai

²¹⁴ Dukterinės bendrovės kontroliuojančiu akcininku gali būti ir patronuojančios bendrovės kontroliuojama kita grupės bendrovė (netiesioginės kontrolės atveju).

nuspręsti dėl dividendų išmokėjimo (Vokietijos GmbH atveju) ar neišmokėjimo (Lietuvos ABĮ atveju) bendrovėje.

Pavienės bendrovės kontroliuojančio akcininko balsavimas bendrovės VAS prieš dividendų išmokėjimą gali būti nulemtas skirtingų priežasčių, visų pirma, siekiu bendrovės gautą pelną panaudoti tolimesnei bendrovės veiklos plėtrai, kas įprastai atitinka ir pačios bendrovės interesus. Antra, bendrovės kontroliuojantis akcininkas gali tyčia balsuoti bendrovės VAS prieš dividendų išmokėjimą siekdamas bendrovės pelną panaudoti išimtinai savo asmeninių interesų tenkinimui (pvz., išmokant sau užslėptus dividendus) arba siekiant, kad bendrovės smulkieji akcininkai parduotų savo turimas akcijas kuo mažesne kaina (Siems and Cabrelli, 2018, p. 304).

Dukterinės bendrovės kontroliuojanti akcininkė patronuojanti bendrovė, kaip ir pavienės bendrovės kontroliuojantis akcininkas, gali būti suinteresuota dividendų neišmokėjimu, visų pirma, siekiant dukterinės bendrovės pelną panaudoti dukterinės bendrovės interesais arba, antra, išimtinai savo asmeniniais interesais, be kita ko, pažeidžiant dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus gauti bendrovės pelno dalį (dividendą). Kaip ir minėta, pavienėse bendrovėse kontroliuojantis akcininkas taip pat gali piktnaudžiauti savo padėtimi balsuodamas bendrovės VAS prieš dividendų neišmokėjimą, tačiau dukterinėse bendrovėse patronuojanti bendrovė turi gerokai palankesnes sąlygas, atsižvelgiant į jos turimą kontrolę kitų grupės bendrovės atžvilgiu, išsimokėti sau užslėptus dividendus (angl. *hidden dividends*) pasitelkdama kitas grupės bendroves. Pavyzdžiui, dukterinės bendrovės suteikiamos paskolos jai nenaudingomis sąlygomis patronuojančiajai bendrovei ar kitoms bendrovių grupės bendrovėms gali būti vienas iš būdų, kuriuo siekiama neteisėtai gauti turtinę naudą, t. y. užslėptus dividendus (Mascheroni, 2017, p. 132). Taigi, patronuojanti bendrovė pažeis akcininkų lygiateisiškumo principą, nes pasitelkdama kitas grupės bendroves neteisėtai gaus turtinę naudą, o dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai negaus jokios turtinės naudos, nes kitų grupės bendrovių atžvilgiu neturi jokių teisių.

Patronuojanti bendrovė, kaip dukterinės bendrovės kontroliuojanti akcininkė, gali būti suinteresuota dukterinės bendrovės pelną panaudoti grupės interesais. Atitinkamai veikimas grupės interesais gali atitikti pačios dukterinės bendrovės interesus arba gali būti jiems priešingas. Tuo atveju, kai patronuojanti bendrovė, kaip dukterinės bendrovės kontroliuojanti akcininkė, dukterinės bendrovės VAS balsuoja prieš dividendų išmokėjimą, veikdama grupės interesais, kurie sutampa su dukterinės bendrovės interesais (pvz., siekiama, jog dukterinės bendrovės pelnas būtų panaudotas tolimesnei bendrovės veiklos plėtrai, tarkim, tam tikrų produktų gamybai, kuriuos galėtų įsigyti ir kitos grupės bendrovės), tai yra mažesnė tikimybė, jog bus pažeisti

dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai, nes pelnas yra investuojamas į pačios dukterinės bendrovės veiklą, o tai labiau atitinka dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus, nes jie taip pat yra šios bendrovės akcininkai, todėl suinteresuoti sėkminga šios bendrovės veikla. Be abejo, dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas, kaip ir pavienės bendrovės akcininkas, gali būti suinteresuotas, kad dukterinės bendrovės pelnas būtų skirtas dividendams išmokėti, o ne investavimui į dukterinės bendrovės veiklą. Kita vertus, akivaizdu yra tai, kad dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko interesus labiau atitinka tai, kai investuojama į tą bendrovę, kurios akcininku jis yra, o ne į bendrovę, kurios akcininku nėra, nes tokios bendrovės veiklos sėkmingumas įprastai neturi įtakos šio akcininko interesų tenkinimui. Tuo tarpu, kai patronuojanti bendrovė, kaip dukterinės bendrovės kontroliuojanti akcininkė, dukterinės bendrovės VAS balsuoja prieš dividendų išmokėjimą, veikdama grupės interesais, kurie neatitinka dukterinės bendrovės interesų, tai yra gerokai didesne rizika, kad bus pažeisti ir dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai, nes dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams ne tik kad nebus išmokėti dividendai, bet ir dukterinės bendrovės pelnas gali būti panaudotas investavimui į kitas grupės bendroves, kurių akcininkais nėra dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai.

Taigi, kitaip nei pavienėse bendrovėse, dukterinės bendrovės patronuojančios bendrovės, kaip kontroliuojančios akcininkės, balsavimas dukterinės bendrovės VAS prieš dividendų neišmokėjimą gali būti nulemtas siekiu dukterinės bendrovės pelną panaudoti grupės interesais, kurie gali tiek atitikti, tiek neatitikti dukterinės bendrovės interesus. Tuo tarpu pavienės bendrovės atveju grupės interesai neegzistuoja, nes bendrovė nepriklauso grupei, todėl net ir tuo atveju, jei pavienės bendrovės kontroliuojantis akcininkas nusprendžia bendrovės VAS balsuoti prieš dividendų skyrimą, tai yra mažesnė tikimybė nei dukterinėse bendrovėse, jog bus pažeisti bendrovės bei jos smulkiųjų akcininkų interesai. Be to, empiriniai tyrimai rodo, jog dividendų išmokėjimo koeficientas (angl. *dividend payout ratio*) yra mažesnis bendrovėse, kurios priklauso grupei, kas leidžia daryti prielaidą, kad mažesni dividendų išmokėjimo koeficiento dydį lemia tai, jog pelnas dažniau yra skiriamas investicijoms į visos grupės veiklą (Sopta, Mikić, Horvatinović, 2019, p. 33; Maury and Pajuste, 2002, p. 18).

Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko turinio intereso gauti bendrovės pelno dalį dividendą apsauga ES valstybėse narėse nėra vienoda. Lyginamosios teisėtyros kontekste reikia pastebėti, kad vienos ES valstybėse dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai gali pasinaudoti tiek pavienės bendrovės akcininkams skirtais turinio intereso gauti bendrovės pelno dalį

gynimo būdais, tiek tik dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams skirtais gynimo būdais (pvz., Italijos atveju) arba teisiniais mechanizmais, skirtais užtikrinti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų turtinius interesus gauti bendrovės pelno dalį (pavyzdžiui, Vokietijos atveju). Tuo tarpu kitose ES valstybėse dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai gali pasinaudoti tik pavienės bendrovės akcininkams skirtais turtinio intereso gauti bendrovės pelno dalį gynimo būdais (Prancūzijoje, Nyderlanduose, Lietuvoje). Visgi šiuo atveju reikia pastebėti, kad kai kalbama apie pavienės bendrovės akcininkams skirtus turtinio intereso gauti bendrovės pelno dalį gynimo būdus, tai įprastai ES valstybėse narėse (pvz., Prancūzijoje, Nyderlanduose, Lietuvoje) šie gynimo būdai nėra išimtinai skirti ginti tik turtinį interesą gauti bendrovės pelno dalį dividendą (pvz., VAS sprendimo pripažinimo negaliojimas ar teisė kreiptis dėl bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo). Tuo tarpu kai kuriose ES valstybėse (pvz., Švedijoje²¹⁵, Suomijoje²¹⁶) bei pagal EMCA²¹⁷ yra numatyta akcininko teisė reikalauti minimalaus dividendo (angl. *minimum dividend*), siekiant užtikrinti būtent bendrovės smulkiojo akcininko turtinio intereso gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) apsaugą.

Atitinkamai toliau detaliau nagrinėjama bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, smulkiojo akcininko turtinio intereso gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) apsauga atitinkamose ES valstybėse narėse bei pagal EMCA.

Kai kuriose ES valstybėse bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, kontroliuojančio akcininko balsavimas bendrovės VAS prieš dividendų išmokėjimą gali būti pripažintas piktnaudžiavimu turima balsavimo teise bei teismas tokį bendrovės VAS sprendimą pripažinti negaliojančiu. Pavyzdžiui, Prancūzijos teismai, vadovaudamiesi Prancūzijos teismų praktikoje suformuota piktnaudžiavimo doktrina (pranc. *abus de majorité*), gali pripažinti bendrovės VAS sprendimą negaliojančiu, jei nustatomos dvi sąlygos: pirma, kontroliuojančio akcininko balsavimas bendrovės VAS prieš dividendų išmokėjimą turi prieštarauti bendrovės interesams, antra, bendrovės kontroliuojantis akcininkas balsuoja išimtinai savo interesais, pažeidžiant bendrovės visų akcininkų interesus (Birkmose, 2017, p. 366). Visgi bendrovės sprendimo pripažinimas negaliojančiu nereiškia, kad automatiškai bendrovėje yra išmokami dividendai, todėl ši gynimo priemonė nėra itin populiarus tarp bendrovės akcininkų, siekiančių apginti savo interesus (Siems and Cabrelli, 2018, p. 299). Be to, praktikoje bendrovės smulkiesiems akcininkams

²¹⁵ Švedijos bendrovių įstatymo 18 skyriaus 11 straipsnis.

²¹⁶ Suomijos bendrovių įstatymo 13 skyriaus 7 straipsnis.

²¹⁷ EMCA 7 skyriaus 3 straipsnio 2 dalis.

pakankamai sudėtinga įrodyti, kad balsavimas prieš dividendų išmokėjimą prieštarauja bendrovės interesams (pavyzdžiui, jei bendrovės nepaskirstytas pelnas skiriamas bendrovės įstatinio kapitalo didinimui) bei bendrovės kontroliuojančio akcininko balsavimą išimtinai savo interesais, pažeidžiant bendrovės visų akcininkų interesus (Birkmose, 2017, p. 367). Kaip rodo Prancūzijos teismų praktika, teismai pakankamai retai pripažįsta bendrovės VAS sprendimą negaliojančiu šiuo pagrindu, įprastai tik tais atvejais, kai yra pakankamai akivaizdūs piktnaudžiavimo atvejai (Manovil, 2020, p. 99; Siems and Cabrelli, 2018, p. 299; Birkmose, 2017, p. 367). Atsižvelgiant į tai, kad bendrovės smulkiesiems akcininkams yra pakankamai sudėtinga įrodyti bendrovės kontroliuojančio akcininko balsavimą išimtinai savo interesais, pažeidžiant bendrovės visų akcininkų interesus, Prancūzijos teisės doktrinoje siūloma, kad bendrovės smulkiesiems akcininkams turėtų pakakti įrodyti tik jų interesų pažeidimą, o ne visų bendrovės akcininkų (Birkmose, 2017, p. 367). Pažymėtina ir tai, kad Prancūzijos teismai, spręsdami, ar pripažinti bendrovės VAS sprendimą dėl dividendų neišmokėjimo negaliojančiu, vertina, ar komerciniu požiūriu buvo racionalus bendrovės VAS sprendimas neišmokėti dividendų bei bendrovės pelną panaudoti tolimesnei bendrovės plėtrai. Antra, teismai vertina, kokį laikotarpį bendrovėje nėra mokami dividendai²¹⁸. Trečia, Prancūzijos teismai vertina, ar bendrovės akcijomis yra prekiaujama viešai, tuo atveju, jei nėra, tai egzistuoja didesnė tikimybė, jog bendrovės VAS sprendimas dėl dividendų neišmokėjimo gali būti pripažintas negaliojančiu (Siems and Cabrelli, 2018, p. 300).

Nyderlandų CK 2 knygos 8 straipsnyje yra numatyta, kad bendrovės akcininkai turi elgtis vienas kito atžvilgiu laikydamiesi sąžiningumo bei protingumo principų, kurių laikytis turi tiek pavienės bendrovės, tiek dukterinės bendrovės akcininkai (Manovil, 2020, p. 448). Atitinkamai tuo atveju, jei bendrovės kontroliuojantis akcininkas balsuodamas bendrovės VAS dėl dividendų išmokėjimo pažeidžia minėtuosius principus, tai teismas tokį VAS sprendimą, remiantis Nyderlandų CK 2 knygos 15 straipsnio 1 dalies b punkto pagrindu, gali pripažinti negaliojančiu (Manovil, 2020, p. 448). Teismas, spręsdamas ar VAS sprendimą pripažinti negaliojančiu, turi įvertinti, ar bendrovės kontroliuojantis akcininkas, balsuodamas bendrovės VAS prieš dividendų išmokėjimą, įvertino bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus gauti bendrovės pelno dalį bei pagrįstai nusprendė, kad dividendai neturi būti išmokami (Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 12 d.

²¹⁸ Atitinkamai, Prancūzijos teismų praktikoje pripažįstama, kad dividendų nemokėjimas 4 ar ilgiau metų yra pakankamas terminas, siekiant pripažinti bendrovės kontroliuojančio akcininko piktnaudžiavimą (Siems and Cabrelli, 2018, p. 299).

nutartis iš Manovil, 2020, p. 437). Dar daugiau, reikia pastebėti ir tai, kad vienoje iš bylų Arnheмо apeliacinis teismas ne tik kad pripažino bendrovės VAS sprendimą dėl dividendų neišmokėjimo negaliojančiu, bet ir pats teismas, veikdamas bendrovės VAS vardu, priėmė sprendimą išmokėti bendrovės akcininkams dividendus (Arnheмо apeliacinis teismo 1992 m. gegužės 26 d. nutartis iš Doorman and Timmerman, 2002, p. 6)²¹⁹. Taip pat dividendų nemokėjimas gali būti pagrindas bendrovės veiklos tyrimo inicijavimui (Nyderlandų CK 2 knygos 350 straipsnio 1 dalies pagrindu), jei bendrovėje eilę metų be pagrįstos priežasties nėra išmokami dividendai, taip pažeidžiant bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus gauti bendrovės pelno dalį (Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo 1990 m. liepos 9 d. nutartis iš Siems and Cabrelli, 2018, p. 311). Atitinkamai, nustačius, kad bendrovė buvo valdoma netinkamai, teismas gali taikyti vieną iš priemonių, nurodytų Nyderlandų CK antrosios knygos 2 dalies 356 straipsnyje. Pavyzdžiui, pripažinti negaliojančiu bendrovės VAS sprendimą neišmokėti dividendų (CK antrosios knygos 2 dalies 356 straipsnio 1 dalies a punktas).

Tuo tarpu Vokietijoje, kai sudaromas kontrolės ir (ar) pelno perdavimo susitarimas, tai AG dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi teisę parduoti savo turimas akcijas patronuojančiajai bendrovei (AktG 305 straipsnis) arba teisę pasilikti dukterinėje bendrovėje ir gauti kasmetinę kompensaciją (AktG 304 straipsnis). Atitinkamai, nors kompensacijos paskirtis savaime nėra užtikrinti dukterinės bendrovės akcininko teisę į dividendą, tačiau galima pastebėti tam tikrą ryšį tarp dukterinės bendrovės akcininko teisės į dividendą bei kompensaciją, nes kompensacijos dydis negali būti mažesnis už dividendų sumą, kurią kasmet dukterinės bendrovės akcininkas gali pagrįstai tikėtis gauti už jo turimas akcijas dukterinėje bendrovėje, atsižvelgiant į, visų pirma, ankstesnę ir būsimą dukterinės bendrovės pelningumą bei, antra, dukterinės bendrovės turto nusidėvėjimą ir atsargų vertės sumažėjimo sąnaudas (AktG 304 straipsnio 2 dalis). Kontrolės susitarimas, kuriame nėra numatyta jokia kompensacija dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams, yra niekinis ir negalioja (AktG 304 straipsnio 2 dalis). Jei dukterinės bendrovės akcininkas mano, kad kontrolės sutartyje numatytas kompensacijos dydis yra netinkamas, jis turi teisę kreiptis į teismą,

²¹⁹ Visgi reikia pastebėti, kad minėtasis sprendimas buvo priimtas žemesnės instancijos teismo, o Nyderlandų Aukščiausiasis Teismas. Be to, Nyderlandų teisės doktrinoje dar 2002 m. buvo pabrėžta, kad Nyderlandų CK 2 knygos 8 straipsnis turėtų būti papildytas nuostata, kad tam tikrais atvejais, t. y. pažeidus sąžiningumo bei protingumo principus, teismui turėtų teisė pačiam bendrovės vardu priimti tam tikrą sprendimą (Doorman and Timmerman, 2002, p. 82), tačiau tokia nuostata iki šiol nėra numatyta Nyderlandų CK 2 knygos 8 straipsnyje.

kad teismas įvertintų kontrolės sutartyje nurodyto kompensacijos dydžio pagrįstumą (AktG 304 straipsnio 3 dalis). Tuo tarpu atsakymo į klausimą, ar AktG 304 bei AktG 305 straipsniai yra taikomi ir sudarant kontrolės susitarimą, kai dukterinė bendrovė yra GmbH, nėra visiškai aiškus. Kaip nurodoma Vokietijos teisės doktrinoje, atsakymas į šį klausimą priklauso nuo to, ar kontrolės sutarties sudarymui yra reikalingas GmbH dukterinės bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas, kuriam turi pritarti visi susirinkime dalyvaujantys akcininkai, ar pakanka, jog minėtas sprendimas būtų priimtas ne mažesne kaip 3/4 visų visuotiniame akcininkų susirinkime dalyvaujančių ir turinčių balsavimo teisę akcininkų balsų dauguma (AktG 293 straipsnis). Atitinkamai, jei kontrolės sutarties sudarymui nėra reikalingas visų GmbH dukterinės bendrovės akcininkų pritarimas, tai tokiu atveju, siekiant užtikrinti GmbH dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą, turi būti taikomos analogiškai ir AktG 304 bei AktG 305 straipsnių nuostatos (Manovil, 2020 p. 344; Schroder-Frerkes and Gohring, 2020, p. 256; Scheuch, 2016, p. 197).

Tuo tarpu faktiniu pagrindu veikiančios grupės dukterinės bendrovės (tiek AG, tiek GmbH) smulkieji akcininkai neturi teisės gauti kasmetinę kompensaciją pagal AktG 304 straipsnį (Manovil, 2020, p. 348). Apskritai faktinės grupės GmbH dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai gali ginti savo turtinį interesą gauti dukterinės bendrovės pelno dalį (dividendą) tokiais pat teisinėmis priemonėmis kaip ir pavienės bendrovės smulkieji akcininkai (Manovil, 2020, p. 348). Atitinkamai Vokietijos teismų praktikoje yra pripažįstama, kad GmbH²²⁰ bendrovės, įskaitant dukterinės, akcininkai turi fiduciarinę lojalumo pareigą (vok. *Treuepflicht*), t. y. atsižvelgti į bendrovės ir kitų bendrovės akcininkų interesus, kurios privaloma laikytis ir balsuojant bendrovės VAS dėl dividendų išmokėjimo (Fleischer, G. *et al.*, 2021, p. 110). Be to, atsižvelgiant į tai, kad patronuojanti bendrovė gali daryti didesnę įtaką dukterinės bendrovės priimamiems sprendimams, jai taikomi griežtesni lojalumo pareigos (vok. *gesteigerte Treuepflicht*) reikalavimai, t. y. patronuojanti bendrovė, naudodamasi turima įtaka dukterinėje bendrovėje, turi atsižvelgti į dukterinės bendrovės bei jos smulkiųjų akcininkų interesus (Manovil, 2020, p. 349). Vokietijos teismai, spręsdami, ar bendrovės kontroliuojantis akcininkas, įskaitant patronuojančią bendrovę, tinkamai laikėsi lojalumo pareigos balsuodamas bendrovės VAS prieš dividendų išmokėjimą, turi įvertinti, ar bendrovės kontroliuojantis akcininkas,

²²⁰ Pažymėtina, kad 1988 m. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad AG bendrovės akcininkai taip pat turi fiduciarinę lojalumo pareigą (Fleischer, G. *et al.*, 2021, p. 119).

priimdamas sprendimą balsuoti bendrovės VAS prieš dividendų išmokėjimą, pagrįstai nusprendė, kad bendrovės interesas nepaskirstyti bendrovės pelną bei jį skirti bendrovės veiklos plėtrai, bei finansinių tikslų siekimui yra svaresnis už bendrovės smulkiųjų akcininkų interesą gauti bendrovės pelno dalį (Fleischer *et al.*, 2021, p. 120). Vokietijos teismui nustačius, kad bendrovės kontroliuojantis akcininkas, balsuodamas bendrovės VAS prieš dividendų išmokėjimą, pažeidė lojalumo pareigą, bendrovės VAS sprendimas pripažįstamas negaliojančiu bei turi būti šaukiamas pakartotinis VAS, kurio metu sprendžiama iš naujo dėl bendrovės pelno paskirstymo. Visgi, kaip nurodoma Vokietijos teisės doktrinoje, egzistuoja tikimybė, kad pakartotinio VAS susirinkimo metu bendrovės kontroliuojantis akcininkas vėl balsuos prieš bendrovės pelno paskirstymą, o tada bendrovės smulkusis akcininkas vėl kreipsis dėl VAS sprendimo pripažinimo negaliojančiu (Fleischer *et al.*, 2021, p. 128). Atitinkamai Vokietijos teisės mokslininkai siūlo įvairius šios problemos sprendimo būdus (pvz., apriboti bendrovės kontroliuojančio bendrovės akcininko teisę balsuoti bendrovės pakartotiniam VAS dėl pelno paskirstymo (Fleischer *et al.*, 2021, p. 128) arba suteikti teismui teisę nustatyti, kokia bendrovės pelno dalis turi būti išmokama bendrovės akcininkams (Fleischer *et al.*, 2021, p. 130), arba suteikti teismui teisę visą bendrovės pelną paskirti dividendų išmokėjimui (Fleischer *et al.*, 2021, p. 131), tačiau kiekvienas iš šių būdų sulaukia ir nemažai kritikos)²²¹.

Tuo tarpu Italijos ICK 2497 straipsnio 1 dalyje yra numatyta patronuojančios bendrovės tiesioginė civilinė atsakomybė prieš dukterinės bendrovės akcininkus. ICK 2497 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad patronuojančios bendrovės civilinė atsakomybė prieš dukterinės bendrovės akcininkus atsiranda tuo atveju, jei dėl patronuojančios bendrovės veiksmų padaroma žala dukterinei bendrovei, ko padarinis – sumažėjęs dukterinės bendrovės akcijų pelningumas ir jų vertė. Reikia pastebėti, kad ICK nėra pateikiama, kaip turėtų būti suprantama formuluotė „*sumažėja akcijų pelningumas ir jų vertė*“ (it. *alla redditività ed al valore della partecipazione sociale*), tačiau verta pastebėti, kad pirminėje ICK 2497 straipsnio 1 dalies projekto versijoje vietoje formuluotės „*akcijų pelningumas*“ buvo naudojama kita formuluotė, t. y. akcininko teisė į pelną (it. *diritto all'utile*), kuri dar suprantama kaip akcininko teisė į dividendus (Marino, 2014 p. 79). Visgi, kaip nurodė Milano teismas, tuo atveju, jei dukterinėje bendrovėje tam tikrais metais nusprendžiama neišmokėti dividendų, nereiškia, kad pažeidžiami dukterinės bendrovės akcininkų interesai ICK 2497 straipsnio 1 dalies

²²¹ Plačiau apie kritiką šių sprendimo būdų galima žiūrėti: Fleischer *et al.*, 2021, p. 130-132.

kontekste, nes sprendimas išmokėti dividendus yra dukterinės bendrovės VAS diskrecijoje (Milano teismo 2012 m. kovo 17 d. sprendimas Nr. 2085 iš Marino, 2014 p. 80). Tuo tarpu Italijos kasacinis teismas vis dar nenagrinėjo bylos, kurioje būtų jam buvęs poreikis pateikti formuluotės „*sumažėja akcijų pelningumas ir jų vertė*“ reikšmę, todėl kol kas vis dar lieka neaišku, kokioms aplinkybėms esant būtų laikoma, jog yra pažeista dukterinės bendrovės akcininko teisė į dividendą. Tačiau bet koku atveju pirminė ICK 2497 straipsnio 1 dalies projekto formuluotė, t. y. akcininko teisė į pelną (it. *diritto all'utile*), leidžia teigti, jog Italijos įstatymo leidėjo pirminis siekis ICK 2497 straipsnio 1 dalies nuostatomis buvo dukterinės bendrovės akcininko intereso gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) apsaugojimas.

Pažymėtina ir tai, kad Italijoje dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai gali ginti savo turtinį interesą gauti dukterinės bendrovės pelno dalį (dividendą) ir tokiomis pačiomis teisinėmis priemonėmis, kaip ir pavienės bendrovės smulkieji akcininkai. Italijoje bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, kontroliuojančio akcininko balsavimas bendrovės VAS prieš dividendų išmokėjimą gali būti pripažintas piktnaudžiavimu (it. *e abuso della maggioranza*) balsavimo teise. Italijoje, kaip ir Prancūzijoje, pozityvioje teisėje nėra nuostatos, reglamentuojančios akcininko piktnaudžiavimą turima balsavimo teise, tačiau Italijos teismų praktikoje yra laikomasi nuostatos, kad akcininkai turimas teises, įskaitant teisę balsuoti, turi įgyvendinti laikydamiesi ICK 1375 straipsnyje numatyto geros valios principo (Birkmose, 2017, p. 367). Atitinkamai, Italijos teismai gali pripažinti bendrovės VAS sprendimą negaliojančiu, jei nustatomos dvi sąlygos: pirma, kontroliuojančio akcininko balsavimas bendrovės VAS prieš dividendų išmokėjimą turi būti nenaudingas bendrovei, antra, bendrovės kontroliuojantis akcininkas balsuoja išimtinai savo interesais, pažeidžiant bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus (Birkmose, 2017, p. 367). Visgi, kaip nurodoma teisės doktrinoje, Italijoje, kaip ir Prancūzijoje, būtent bendrovės smulkiesiems akcininkams tenka įrodyti prieš tai nurodytas dvi sąlygas, o tai jiems yra pakankamai sudėtinga atlikti (Siems and Cabrelli, 2018, p. 306).

Lietuvoje dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko, kaip ir pavienės bendrovės akcininko, teisė gauti bendrovės turto dalį (dividendą) yra numatyta ABĮ 15 straipsnio 1 dalies 1 punkte. Sprendimą dėl dividendų paskyrimo priima VAS (ABĮ 59 straipsnio 1 dalies 11 punktas). Atitinkamai tik bendrovės VAS sprendimu paskirti dividendai yra bendrovės įsipareigojimas jos akcininkams (ABĮ 60 straipsnio 2 dalis), todėl bendrovės akcininkai, įskaitant smulkiuosius, nesant bendrovės VAS sprendimo išmokėti dividendus, neturi teisės reikalauti bendrovės, kad jiems dividendai būtų sumokėti. Atitinkamai, analizuojant Lietuvos teismų praktiką, susijusią

su akcininko intereso gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) gynimu, galima pastebėti, kad bendrovės akcininkai savo interesą į dividendą įprastai gina arba pareikšdami ieškinį dėl bendrovės VAS sprendimo pripažinimo negaliojančiu²²² arba kreipdamiesi į teismą dėl bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo²²³.

Kalbant apie pirmąjį gynimo būdą, reikia pastebėti, kad bendrovės VAS sprendimai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais, jeigu jie prieštarauja imperatyviosiems įstatymų normoms, įstatams, protingumo bei sąžiningumo principams (CK 2.82 straipsnio 4 dalis). Atsižvelgiant į tai, kad bendrovės kontroliuojantis akcininkas turi bendrovėje balsų daugumą, tai įprastai jam net nereikia pažeisti nei įstatų, nei imperatyvių įstatymų normų (pvz., ABĮ VAS šaukimo, pravedimo ar VAS sprendimų priėmimo normų), kad būtų priimtas jo interesus atitinkantis VAS sprendimas neišmokėti dividendų. Atitinkamai, bendrovės smulkiesiems akcininkams, siekiantiems apginti savo turtinį interesą, lieka galimybė kreiptis į teismą dėl bendrovės VAS sprendimo neišmokėti dividendų pripažinimo negaliojančiu dėl prieštaravimo teisingumo ir sąžiningumo principams. Kaip nurodoma Lietuvos teisės doktrinoje, bendrovės VAS sprendimo prieštaravimas sąžiningumo ir protingumo principams gali nulemti akcininko veiksmai, pavyzdžiui, piktnaudžiavimas balsavimo teise (Mikalonienė, 2015, p. 115; Bitė, Banytė, 2013, p. 189; Bartkus *et al.*, 2002, p. 186). Visgi analizuojant Lietuvos teismų praktiką galima pastebėti, kad bendrovės akcininkams yra pakankamai sudėtinga pagrįsti kito akcininko piktnaudžiavimą balsavimo teise, pasireiškiančia balsavimu prieš dividendų išmokėjimą²²⁴. Be to, net ir

²²² Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-281/2014; Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-833-340/2021; Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-790-370/2016; Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1939-413/2014.

²²³ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. liepos 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-563-464/2021; Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. kovo 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-500-798/2017; Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. liepos 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-344/2006

²²⁴ Visų pirma, aplinkybė, kad bendrovė eilę metų dirba pelningai nėra pakankama, siekiant pripažinti VAS sprendimą neišmokėti dividendų negaliojančiu. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų Kauno apygardos teismas nurodė, kad: „*Teisė priimti sprendimą išmokėti dividendus yra priskirta išimtinai akcininkų kompetencijai, nesant akcininkų sprendimo išmokėti dividendus, ekonominių prielaidų egzistavimas neturi jokios reikšmės ginčijant akcininkų valinį sprendimą nemokėti dividendus*“ bei atmetė ieškovo ieškinį dėl bendrovės VAS sprendimo pripažinimo negaliojančiu (Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. kovo 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1038-259/2016), o Lietuvos

pripažinus VAS sprendimą neišmokėti dividendų negaliojančiu, teismas neturi teisės bendrovės vardu priimti išmokėti dividendus, ką vienoje iš bylų ir nurodė Kauno apygardos teismas: „*Nesant akcininkų sprendimo išmokėti dividendus ar esant galiojančiam akcininkų sprendimui nemokėti akcininkams dividendų, teismas neturi įstatymo leidėjo nustatytų teisinių prielaidų ir procedūrinių pagrindų nuspręsti dėl akcininkams priskirtos išimtinės teisės ir priimto sprendimo panaikinimo*“ (Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. kovo 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1038-259/2016). Taigi, net ir teismui pripažinus VAS sprendimą neišmokėti dividendų negaliojančiu, klausimas dėl bendrovės dividendų skyrimo vėl turėtų būtų sprendžiamas bendrovės VAS, o tai be abejo negarantuoja, jog bendrovės VAS bus priimtas sprendimas išmokėti dividendus.

Dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai taip pat savo turтинį interesą gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) gali ginti pareikšdami ieškinį dėl bendrovės VAS sprendimo pripažinimo negaliojančiu. Pavyzdžiui, Kauno apygardos teisme buvo nagrinėjama byla, kurioje patronuojanti bendrovė buvo suinteresuota investavimu į kitos grupės bendrovės veiklą, o ne į dukterinės bendrovės dividendų išmokėjimą, kai tuo tarpu dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas teigė, kad dukterinėje bendrovėje jau ilgą laiką nėra mokami dividendai (Kauno apygardos teismo 2019 m. gruodžio 3 d. nutartis). Šioje byloje patronuojanti bendrovė priėmė sprendimą padidinti A dukterinės bendrovės įstatinį kapitalą B dukterinės bendrovės reikalinga apyvartinių lėšų suma bei pritarti, jog įstatinio kapitalo padidinimui skirtos lėšos būtų paskolintos B dukterinės bendrovės veiklai finansuoti. A dukterinė bendrovė buvo B dukterinės kontroliuojančioji akcininkė. Atitinkamai, A

apeliacinis teismas Kauno apygardos teismo sprendimą paliko nepakeistą (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. gruodžio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2A-790-370/2016). Antra, kitoje byloje bendrovės akcininkai grindė savo reikalavimą bendrovės VAS sprendimo pripažinimo negaliojančiu ne tik tuo, kad bendrovė veikė pelningai, bet ir tuo, jog VAS sprendimas nemokėti dividendų nebuvo niekaip motyvuotas ar paaiškintas. Klaipėdos apygardos teismas ieškinį atmetė (Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 27 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1494-538/2012), o Lietuvos apeliacinis teismas Klaipėdos apygardos teismo sprendimą paliko nepakeistą, pritardamas atsakovo argumentui, kad: „*pagal teismų formuojamą praktiką teismas negali vertinti nutarimo pagrįstumo ir motyvų, dėl kurių bendrovės akcininkai nusprendė bendrovės pelno neišmokėti dividendų forma, kadangi tai reikštų kišimąsi į bendrovės veiklą bei akcininkų teisių, kurias suteikia jų turimos akcijos, pažeidimą*“, taip pat Lietuvos apeliacinis teismas nurodė: „*kad buvo nuspręsta nemokėti dividendų, o lėšos buvo panaudotos neefektyviai, nepatvirtina visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimo neteisėtumo*“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-281/2014).

dukterinės bendrovės VAS priėmė sprendimą padidinti A bendrovės įstatinį kapitalą papildomais įnašais (A dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas balsavo prieš kapitalo didinimą piniginiiais įnašais, tačiau jo turimų balsų nepakako tam, kad jo siūlomas sprendimas būtų priimtas). A dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas, ginčydamas priimtą VAS sprendimą, nurodė, kad šis neatitinkantis protingumo kriterijų, kadangi bendrovės įstatinis kapitalas didinimas papildomais piniginiiais įnašais, akcininkus verčiant įnešti papildomas lėšas, kai pati A dukterinė bendrovė akcininkams nėra išmokėjusi sukauptų dividendų už dvejus metus. Tuo tarpu A dukterinės bendrovės kontroliuojantis akcininkas (patronuojančios bendrovės kontroliuojama dukterinė bendrovė, toliau – C dukterinė bendrovė) nurodė, kad A dukterinės bendrovės įstatinio kapitalo didinimas buvo racionalus verslo sprendimas, nes A dukterinė bendrovė yra B dukterinės kontroliuojančioji akcininkė, todėl A dukterinė bendrovė gali gauti dividendus iš pelningos B dukterinės veiklos. Pirmosios instancijos teismas pritarė tokiam A dukterinės bendrovės kontroliuojančio akcininko (C dukterinės bendrovės) argumentui bei, be kita ko, nurodė, kad: *“Atsakovė pagrindė įmonės poreikį didinti įstatinį kapitalą (7-10 šio sprendimo pastraipos), tai buvo ją kontroliuojančios įmonių grupės verslo sprendimas”* (Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. birželio 20 d. sprendimas Nr. e2-3464-877/2019). Tuo tarpu Kauno apygardos teismas Kauno apylinkės teismo sprendimą paliko nepakeista, nurodydamas, be kita ko, kad: *„akcininko teisė gauti dividendus ([ABI 15](#) straipsnio 1 dalies 1 punktas) nėra absoliuti ir turi įstatyme nustatytas šios teisės įgyvendinimo procedūras ir ribas“* (Kauno apygardos teismo 2019 m. gruodžio 3 d. nutartis). Aptariama byla yra aktuali dviem aspektais: visų pirma, ji parodo, kad ir Lietuvoje tam tikrais atvejais dukterinės bendrovės VAS sprendimai yra priimami, atsižvelgiant į visos grupės interesus, o patronuojančioji bendrovė netiesiogiai kontroliuodama dukterinę bendrovę gali daryti įtaką dukterinės bendrovės VAS priimamiems sprendimams. Antra, jei dukterinės bendrovės tarpusavyje susijusios (A dukterinė bendrovė yra B dukterinės bendrovės akcininkė), tai dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams dar sudėtingiau įrodyti dukterinės bendrovės VAS priimto sprendimo negaliojimą, nes dukterinės bendrovės kontroliuojančio akcininko (patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės) balsavimas bendrovės VAS prieš dividendų išmokėjimą gali būti grindžiamas tuo, kad tai atitinka pačios dukterinės bendrovės interesus (aptariamą bylą atveju A dukterinė bendrovė buvo B dukterinės bendrovės akcininkė). Taigi tokį dukterinės bendrovės VAS sprendimą pripažinti negaliojančiu gali būtų pakankamai sudėtinga, nes, visų pirma, dukterinė bendrovė veikia pelningai, antra, dukterinėje bendrovėje dividendai nėra

išmokami, bet atitinka jos kontroliuojančio akcininko (patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės) interesus, trečia, dividendai nėra išmokami, nes dukterinės bendrovės pelnas panaudojamas investavimui į kitos grupės bendrovės veiklą, kurios akcininke yra pati dukterinė bendrovė, o tai reiškia, kad dividendų nemokėjimas atitinka pačios dukterinės bendrovės interesus (aptariamose bylose atveju A dukterinė bendrovė buvo B dukterinės bendrovės kontroliuojančia akcininke, o augantis B dukterinės bendrovės pelnas didina ir A dukterinės bendrovės turimų akcijų vertę B dukterinėje bendrovėje). Taigi dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui belieka įrodinėti, kad dukterinėje bendrovėje dividendai nėra mokami eilę metų, taip pažeidžiant jo turtinį interesą gauti bendrovės pelno (dalį). Visgi, kaip buvo minėta, pavienėje bendrovė vien tokia aplinkybė, kad bendrovėje eilę metų nėra išmokami dividendai (pagal esamą žemesnės instancijos teismų praktiką), nėra pakankama, siekiant pripažinti VAS sprendimą neišmokėti dividendų negaliojančiu: „*Teisė priimti sprendimą išmokėti dividendus yra priskirta išimtinai akcininkų kompetencijai, nesant akcininkų sprendimo išmokėti dividendus, ekonominių priedaidų egzistavimas neturi jokios reikšmės ginčijant akcininkų valinį sprendimą nemokėti dividendus*“ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. kovo 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1038-259/2016) arba „*pagal teismų formuojamą praktiką teismas negali vertinti nutarimo pagrįstumo ir motyvų, dėl kurių bendrovės akcininkai nusprendė bendrovės pelno neišmokėti dividendų forma, kadangi tai reikštų kišimąsi į bendrovės veiklą bei akcininkų teisių, kurias suteikia jų turimos akcijos, pažeidimą*“ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 4 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-281/2014), todėl, tikėtina, kad ir dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams nepakaktų remtis vien dividendų nemokėjimu faktu, siekiant pripažinti dukterinės bendrovės VAS negaliojančiu. Pagaliau, net jei ir teismas pripažintų dukterinės bendrovės VAS sprendimą negaliojančiu, tai teismas vis tiek neturėtų teisės savo iniciatyva priimti sprendimą dėl VAS dukterinės bendrovės dividendų paskirstymo, o pakartotiniame dukterinės bendrovės VAS vėl galėtų būti priimtas sprendimas neišmokėti dividendų.

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad dukterinės bendrovės VAS sprendimo pripažinimas negaliojančiu nėra pakankamai efektyvi dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko intereso gauti bendrovės pelno dalį gynimo priemonė, nes, visų pirma, pripažinti dukterinės bendrovės VAS negaliojančiu vien dėl dividendų neišmokėjimo yra pakankamai sudėtinga (jei apskritai įmanoma), ypač jei dukterinės bendrovės VAS sprendimas neišmokėti dividendų atitinka dukterinės bendrovės kontroliuojančio akcininko interesus bei pačios dukterinės bendrovės, antra,

net ir pripažinus dukterinės bendrovės VAS sprendimą neišmokėti dividendų negaliojančiu, tai savaime nereiškia, kad dukterinės bendrovės pakartotiniame VAS bus priimtas sprendimas dėl dividendų išmokėjimo, ko rezultate – dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko interesas gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) bus patenkintas.

Tuo tarpu kalbant apie antrąjį gynimo būdą (teisė kreiptis į teismą dėl veiklos tyrimo inicijavimo), galima pastebėti išskirti du pastebėjimus. Visų pirma, LAT dar nėra pasisakęs, ar vien tik dividendų nemokėjimas tiek pavienės bendrovės, tiek dukterinės bendrovės atveju gali būti pagrindas bendrovės veiklos tyrimo pradėjimui. Tuo tarpu Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, kad: „*dividendų nemokėjimo aplinkybė pati savaime nerodo netinkamo Bendrovės veiklos tvarkymo*“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-1339-407/2020), o 2006 m. Lietuvos apeliacinis teismas pasisakė dar griežčiau, o būtent, atsižvelgiant į tai, kad akcininkas neginčijo iki tol priimtų bendrovės VAS sprendimų nemokėti dividendų: „*dividendų akcininkams nemokėjimas negali būti traktuojama, kaip aplinkybė, patvirtinanti netinkamą valdymą*“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. liepos 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2-344/2006)²²⁵. Taigi pagal esamą Lietuvos teismų praktiką vien dividendų nemokėjimas gali būti nepakankamas, siekiant inicijuoti bendrovės, įskaitant dukterinės, veiklos tyrimą.

Pažymėtina ir tai, kad nors analizuojant Lietuvos teismų praktiką galima rasti bylų, kuriose dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai kreipėsi dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo (pvz., Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. gruodžio 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-1315-943/2019), tačiau šiose bylose veiklos tyrimo inicijavimas nėra susijęs su dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesais gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) pažeidimais. Visgi, darbo autoriaus nuomone, veiklos tyrimo inicijavimas gali būti vienas iš efektyviausių dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko intereso gauti bendrovės pelno (dalį) gynimo būdų.

Visų pirma, dukterinės bendrovės veiklos tyrimo atveju, kitaip nei dukterinės bendrovės VAS sprendimo negaliojančiu atveju (CK 2.82 straipsnio 4 dalis), teismas, esant netinkamai dukterinės bendrovės veiklai, turi teisę ne tik pripažinti dukterinės bendrovės VAS sprendimą negaliojančiu (CK 2.131 straipsnio 1 dalies 1 punktą), bet ir taikyti kitas priemones, nurodytas CK 2.131 straipsnio 1 dalyje, iš kurių viena aktualiausių dukterinės

²²⁵ Reikia pastebėti ir tai, kad kartais dividendų nemokėjimas yra tik viena iš aplinkybių, kuria grindžiamas netinkamas bendrovės valdymas (pvz., Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. kovo 2 d. nutartis).

bendrovės smulkiojo akcininko intereso gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) kontekste yra teismo teisė laikinai perduoti bendrovės organo nario balsavimo teisę kitam asmeniui (CK 2.131 straipsnio 1 dalies 6 punktas). Atitinkamai, teismui pripažinus dukterinės bendrovės VAS sprendimą negaliojančiu (CK 2.131 straipsnio 1 dalies 1 punktas) bei laikinai perdavus dukterinės bendrovės kontroliuojančio akcininko (patronuojančios bendrovės ar kitos grupės bendrovės) turimą balsų skaičių dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui (CK 2.131 straipsnio 1 dalies 6 punktas) būtų sudarytos sąlygos pakartotiniame dukterinės bendrovės VAS priimti sprendimą dėl dividendų išmokėjimo, taip užtikrinant dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisę gauti bendrovės pelno dalį (dividendą). Be to, reikia pastebėti, kad esama CK 2.131 straipsnio 1 dalies normos konstrukcija nedraudžia teismui taikyti kelias šioje normoje nurodytas priemones (aptariamam atveju CK 2.131 straipsnio 1 dalies 1 bei 6 punktuose nurodytas priemones)²²⁶.

Antra, dividendai būtų išmokami visiems dukterinės bendrovės akcininkams, todėl būtų užtikrintas akcininkų lygiateisiškumas. Kitaip tariant, dukterinės bendrovės kontroliuojantis akcininkas turėtų teisę gauti dukterinės bendrovės pelno dalį, kuri būtų proporcinga jam nuosavybės teise priklausančių akcijų nominaliai vertei (ABĮ 60 straipsnio 1 dalis). Trečia, dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimas, kai yra pažeidžiami dukterinės bendrovės smulkiųjų²²⁷ akcininkų interesai gauti bendrovės pelno dalį (dividendą), galėtų turėti prevencinį poveikį, t. y. atgrasyti dukterinės bendrovės kontroliuojanti akcininką nuo nesąžiningos dividendų mokėjimo politikos, pagal kurią nėra atsižvelgiama į dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų turtinius interesus. Be to, lyginamosios teisėtyros kontekste, kaip minėta, Lietuvoje veiklos tyrimo institutas buvo perimtas iš Nyderlandų pozityviosios teisės, kurioje dividendų nemokėjimas gali būti pagrindas bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, veiklos tyrimo inicijavimui (Nyderlandų CK 2 knygos 350 straipsnio 1 dalies pagrindu), jei bendrovėje eilę metų be pagrįstos priežasties nėra išmokami dividendai, taip pažeidžiant bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus gauti bendrovės pelno dalį (Manovil,

²²⁶ Kaip yra išaiškines LAT: „*Bet minėtos CK 2.131 straipsnio 1 dalies normos konstrukcija nedraudžia teismui derinti tarpusavyje ir taikyti kelias šioje normoje nurodytas poveikio priemones, jeigu tai leis iš esmės pagerinti bendrovės valdymą. Tokių išvadą patvirtina ir CK 2.131 straipsnio 1 dalyje nustatytų poveikio priemonių pobūdis*“

²²⁷ Be to, kaip yra išaiškines LAT: „*Juridinio asmens veiklos tyrimas visų pirma yra į smulkiųjų akcininkų teisių ir teisėtų interesų apsaugą nukreiptas specialusis akcininko teisių gynimo būdas*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. birželio 30 d. nutartis).

2020, p. 448; Gordon, Ringe, 2018, p. 972; Manovil, 2020, p. 448; Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo 1990 m. liepos 9 d. nutartis *iš Siems and Cabrelli*, 2018, p. 311).

Būtent teismas, atsižvelgęs į konkrečios bylos faktines aplinkybes, turėtų įvertinti, ar buvo pažeista dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė gauti bendrovės pelno (dalį) dividendą. Atitinkamai turėtų būti atsižvelgta, visų pirma, kiek laiko dukterinėje bendrovėje nėra mokami dividendai (dukterinei bendrovei veikiant pelningai). Akivaizdu, kad kuo ilgesnis dividendų nemokėjimo terminas, tuo didesnė tikimybė, kad buvo pažeidžiamas dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko aptariamasis turtinis interesas. Antra, ar dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas išreiškė savo interesą gauti bendrovės pelno dalį (dividendą), t. y. turėtų būti vertinama, ar pats dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas anksčiau įvykusiuose dukterinės bendrovės VAS balsuodavo už dividendų mokėjimą. Trečia, turėtų būti įvertintas dukterinės bendrovės VAS sprendimo neišmokėti dividendų prižasčių pagrįstumas, atsižvelgiant į tai, kiek laiko dukterinės bendrovės akcininkams nėra išmokami dividendai bendrovėje.

Lietuvoje dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę pasinaudoti tokiais pačiais gynimo būdais, skirtais apginti jo turtinį interesą gauti bendrovės pelno dalį (dividendą), kaip ir pavienės bendrovės smulkusis akcininkas. Visgi, kaip buvo minėta, tiek Vokietijoje, tiek Italijoje dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai savo interesą gauti bendrovės pelno dalį dividendą gali ginti tiek pavienės bendrovės smulkiesiems akcininkams skirtais gynimo būdais, tiek išimtinai dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams skirtais gynimo būdais (ICK 2497 straipsnis, AktG 304 straipsnis). Tad iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad siekiant užtikrinti didesnę dukterinės bendrovės intereso gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) apsaugą Lietuvos pozityvioje bendrovių teisėje turėtų būti numatyta dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisės gauti kasmetinę kompensaciją (AktG 304 straipsnis) arba (ir) teisę kreiptis į teismą dėl žalos priteisimo iš patronuojančios bendrovės (ICK 2497 straipsnis). Visgi, detaliau panagrinėjus šiuos minėtų valstybių reguliavimo ypatumus, matyti, kad panašių nuostatų numatymas Lietuvos bendrovių teisėje nebūtų pagrįstas ir rekomenduotinas aptariamo dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko turtinio intereso apsaugos kontekste.

Visų pirma, kalbant apie Vokietijos AktG 304 straipsnyje numatytą dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisę gauti kasmetinę kompensaciją, reikia pastebėti, kad ši teisė yra skirta būtent sutarties pagrindu veikiančios grupės dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams, kai yra sudaromas kontrolės ir (ar) pelno perdavimo susitarimas, atsižvelgiant į

sutarties pagrindu veikiančios grupės ypatumus. Pavyzdžiui, pelno perdavimo sutarties (vok. *Gewinnabführungsvertrag*) atveju dukterinės bendrovės bendrovės pelnas gali būti reguliariai pervedamas patronuojančiajai bendrovei (AktG 291 straipsnio 1 dalis). Dukterinės bendrovės kapitalui nėra taikomi AG numatyti kapitalo palaikymo apribojimai, numatyti AktG 57, 58, 60 straipsniuose (AktG 291 straipsnio 3 dalis), todėl AG numato specialias normas, skirtas užtikrinti sutarties pagrindu veikiančios dukterinės bendrovės kreditorių (pvz., AG 302 bei 302 straipsniai) bei smulkiųjų akcininkų (AktG 304, AktG 305 straipsniai) interesų apsaugą. Taigi, AktG 304 straipsnis yra skirtas užtikrinti būtent sutarties pagrindu veikiančios dukterinės bendrovės smulkiojo interesų apsaugą. Tuo tarpu faktiniu pagrindu veikiančios dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai neturi AktG 304 straipsnyje numatytos teisės. Lietuvos bendrovių pozityvioje teisėje grupės formavimas sutarties pagrindu apskritai nėra numatytas. Dukterinės bendrovės pelnas negali būti perleidžiamas patronuojančiajai bendrovei (ABĮ 59 straipsnis), todėl ir panašios teisės, kaip AktG 304 straipsnyje, numatymas Lietuvos pozityvioje teisėje būtų nepagrįstas bei neatitiktų esamo grupių reguliavimo.

Antra, kalbant apie Italijos ICK2497 straipsnyje numatytą dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisę kreiptis į teismą dėl žalos priteisimo iš patronuojančios bendrovės (ICK 2497 straipsnis), tai panašios teisės numatymas Lietuvos bendrovių teisėje būtų nepagrįstas dėl kelių priežasčių. Visų pirma, dėl dukterinės bendrovės akcininkų lygiateisiškumo principo neužtikrinimo. ICK 2497 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad dukterinės bendrovės akcininkai gali kreiptis į patronuojančią bendrovę dėl žalos atlyginimo tik tuo atveju, jei dukterinės bendrovės akcininkams žalos neatlygina dukterinė bendrovė, kurios akcininkai jie yra. Atitinkamai, remiantis minėta nuostata, dukterinė bendrovė žalą turi atlyginti tik besikreipiančiam akcininkui, tai reiškia, kad kitiems dukterinės bendrovės akcininkams, kurie nesikreipė (ar nespėjo pasikreipti) dėl patirtos žalos atlyginimo, nors taip pat ją patyrė, žala nėra atlyginama. Atitinkamai, besikreipiančio dukterinės bendrovės akcininko reikalavimo patenkinimas gali lemti, kad dukterinės bendrovė nebus pajėgi atlyginti žalą kitiems dukterinės bendrovės akcininkams, kurie dar nesikreipė į ją dėl žalos atlyginimo (Vicari, Schall, 2020, p. 621). Antra, dėl nepakankamos dukterinės bendrovės interesų apsaugos. ICK 2497 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad patronuojančios bendrovės civilinė atsakomybė prieš dukterinės bendrovės akcininkus atsiranda tuo atveju, jei dėl patronuojančios bendrovės veiksmų padaroma žala dukterinei bendrovei, ko padarinis – sumažėjęs dukterinės bendrovės akcijų pelningumas ir jų vertė. Taigi nepaisant to, kad pati dukterinė bendrovė patiria žalą dėl patronuojančios bendrovės neteisėtų

veiksmų atlikimo, tai ji dar, atsižvelgiant į ICK 2497 straipsnio 3 dalies nuostatas, turi atlyginti dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams žalą, kuri atsirado ne dėl dukterinės bendrovės, bet dėl patronuojančios neteisėtų veiksmų. Trečia, dėl Italijos ICK 2497 straipsnio nuostatų nepakankamo teisinio aiškumo ir apibrėžtumo t. y. nėra aišku, ką reiškia formuluotės: „*kitų interesai*“ „*pažeidimas teisingo bendrovių valdymo principų*“, „*sumažėjęs akcijų pelningumas ir jų vertė*“. Būtent, aiškindamas pastarąją formuluotę Milano teismas nurodė, jog tuo atveju, jei dukterinėje bendrovėje tam tikrais metais nusprendžiama neišmokėti dividendų, nereiškia, kad pažeidžiami dukterinės bendrovės akcininkų interesai ICK 2497 straipsnio 1 dalies kontekste, nes sprendimas išmokėti dividendus yra dukterinės bendrovės VAS diskrecijoje (Milano teismo 2012 m. kovo 17 d. sprendimas Nr. 2085 iš Marino, 2014 p. 80). Tuo tarpu Italijos kasacinis teismas vis dar nenagrinėjo bylos, kurioje būtų jam buvęs poreikis pateikti formuluotės „*sumažėja akcijų pelningumas ir jų vertė*“ reikšmę, todėl kol kas vis dar lieka neaišku, kokioms aplinkybėms esant būtų laikoma, jog yra pažeista dukterinės bendrovės akcininko interesas gauti bendrovės pelno dalį (dividendą).

Pagaliau buvo minėta, kad kai kuriose ES valstybėse yra numatyta akcininko teisė reikalauti minimalaus dividendo (angl. *minimum dividend*). Pavyzdžiui, tiek Suomijos²²⁸, tiek Švedijos²²⁹ bendrovių įstatyme yra numatyta, jog bent pusė bendrovės pelno turi būti paskirstyta dividendų išmokėjimui, jeigu to VAS reikalauja akcininkai, kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų²³⁰. EMCA 7 skyriaus 3 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, jog bent pusė bendrovės pelno turi būti paskirstyta dividendų išmokėjimui, jeigu to visuotiniame akcininkų susirinkime reikalauja akcininkai, kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų. Atitinkamai EMCA komentare nurodoma, kad šios nuostatos buvo parengtos atsižvelgiant į minėtų Suomijos bei Švedijos bendrovių įstatymo nuostatas (EMCA, 2017, p. 140). Reikia pastebėti ir tai, kad akcininko teisė reikalauti minimalaus dividendo tiek pagal minėtų valstybių bendrovių teisės aktus, tiek pagal EMCA gali pasinaudoti ir grupės bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, smulkieji akcininkai. Lietuvoje nėra numatyta akcininko teisė reikalauti minimalaus dividendo bei natūraliai gali kilti klausimas, ar Lietuvos pozityvioje teisėje turėtų būti numatyta

²²⁸ Suomijos bendrovių įstatymo 13 skyriaus 7 straipsnis.

²²⁹ Švedijos bendrovių įstatymo 18 skyriaus 11 straipsnis.

²³⁰ Suomijos bendrovių įstatymo nuostatos taikomos tiek uždaro, tiek atviro tipo bendrovėms, įskaitant bendroves, kuriomis akcijomis leidžiama prekiauti viešai (TGS Baltic, p. 30).

bendrovės, įskaitant dukterinės, smulkiojo akcininko teisės reikalauti minimalaus dividendo? Darbo autoriaus nuomone, taip.

Visų pirma reikia pastebėti, kad Lietuvos teisės doktrinoje yra pabrėžtas poreikis numatyti šią teisę pavienės bendrovės akcininkams (Tikniūtė, 2017, p. 241 iš Mikalonienė, et al, 2017, p. 241; Mikalonienė, 2015, p. 234), o analizuojant Lietuvos teismų praktiką taip pat galima rasti bylų, kuriose bendrovės smulkieji akcininkai pabrėžia, kad esamas reguliavimas neužtikrina pakankamos jų intereso į dividendą apsaugos bei yra kalbama apie minimalių dividendų išmokėjimo koncepcijos įtvirtinimą Lietuvos pozityvioje teisėje (Kauno apygardos teismo 2016 m. kovo 7 d. sprendimas).

Tuo tarpu 2018 m. TGS atliktoje smulkių akcininkų apsaugos studijoje (angl. *Study on Minority Shareholders Protection*) buvo pabrėžta, kad savarankiška akcininko teisė reikalauti dividendų paskirstymo, įskaitant minimalių dividendų, teoriškai gali būti laikoma vienu iš stipriausių akcininkų ekonominių teisių apsaugos mechanizmų (TGS, 2018, p. 30). Kita vertus, pabrėžiama, kad tokios teisės numatymas gali iškreipti bendrovės gebėjimą tvariai vykdyti investicijas (angl. „*On the other hand, such a right might distort the Company's ability to sustainably carry out investments*“). Reikia pastebėti, kad Danijoje nėra pripažįstama bendrovės smulkiojo akcininko teisė reikalauti dividendo (kaip kad yra Suomijoje ar Švedijoje) iš bendrovės, o doktrinoje galima rasti panašų į prieš TGS studijoje nurodytą argumentą, kodėl tokia teisė neturėtų būti suteikta bendrovės smulkiesiems akcininkams, o būtent – tikima, kad tokios teisės numatymas Danijos pozityvioje teisėje keltų pernelyg didelę grėsmę bendrovės gyvybingumui bei neatitiktų bendrovės kontroliuojančio akcininko interesų (Lekvall *et al*, 2014 p. 140). Kita vertus, Danijos teisės doktrinoje nurodoma, kad praktikoje susiduriama su bendrovės kontroliuojančio akcininko piktnaudžiavimo atvejais, kai bendrovėje tyčia nėra mokami dividendai, siekiant pažeisti bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus, ir nors bendrovės smulkieji akcininkai gali kreiptis į teismą dėl tokio bendrovės kontroliuojančio akcininko piktnaudžiavimo, tačiau įprastai teisme pakankamai sudėtinga įrodyti bendrovės kontroliuojančio akcininko piktnaudžiavimą (Lekvall *et al*, 2014 p. 140; Campbell, 1996, p. 100-101). Taigi, kaip matyti, Danijoje yra susiduriama su bendrovės kontroliuojančio akcininko piktnaudžiavimo atvejais, kai tyčia nėra mokami dividendai, pažeidžiant bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus, tačiau vis tiek nėra pasisakoma už bendrovės smulkiojo akcininko teisės gauti minimalų dividendą, nes tai gali pažeisti bendrovės ar jo kontroliuojančio akcininko interesus.

Darbo autoriaus nuomone, iš tiesų, tuo atveju, jei bendrovės smulkiojo akcininko teisė reikalauti bendrovės dividendų išmokėjimo būtų absoliuti, t.

y. galėtų reikalauti viso bendrovės pelno paskirstymo dividendams, tai keltų grėsmę, jog bus pažeisti tiek bendrovės, tiek kontroliuojančio akcininko interesai. Visgi valstybėse (pvz., Suomijoje, Švedijoje), kuriose aptariama teisė yra numatyta, tiek pagal EMCA bendrovės smulkiojo akcininko teisė reikalauti minimalaus dividendo nėra absoliuti bei įstatymai bei EMCA numato šios teisės įgyvendinimo ribojimus (pvz., kad paskirstoma suma dividendams išmokėti negali viršyti daugiau nei 5 procentus (Švedijos atveju) arba 8 procentus (Suomijos atveju) arba 10 procentų (EMCA atveju) bendrovės nuosavo turto), siekiant užtikrinti bendrovės ir kitų bendrovės akcininkų interesus. EMCA komentare net yra nurodoma, kad bendrovės finansinis stabilumas turėtų būti laikomas svarbesniu už smulkiųjų akcininkų prašymą paskirstyti pelną (angl. *Ultimately, the financial stability of the company should be viewed as more important than a minority shareholders request for distribution of profits*), todėl EMCA numato tam tikrus ribojimus, susijusius su aptariama teise (EMCA, 2017, p. 140). Reikia pastebėti ir tai, kad analizuojant tiek Suomijos, tiek Švedijos teisės doktriną nebuvo rasta, jog šios teisės įgyvendinimas praktikoje lemia, jog yra pažeidžiami bendrovės ar jos kontroliuojančio akcininko interesai (Manovil, 2020, p. 487-507, Lekvall *et al*, 2014, p. 20; Campbell, 1996, p. 601), kas irgi leidžia daryti prielaidą, jog tuo atveju, kai įstatymai numato bendrovės smulkiojo akcininko teisę gauti minimalų dividendą, bet ši teisė nėra absoliuti bei įstatymai numato ribojimus, susijusius su šia teise, gali būti tiek užtikrinta didesnė bendrovės smulkiųjų akcininkų turtinių interesų apsauga, tiek nepažeidžiami bendrovės bei kontroliuojančio akcininko interesai.

Antra, dėl nepakankamo efektyvumo gynimo būdų, kuriais pagal esamą Lietuvos bendrovių teisinį reguliavimą bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, smulkieji akcininkai gali ginti savo interesą gauti bendrovės pelno dalį (dividendą). Kaip minėta, Lietuvoje bendrovės akcininkai savo interesą į dividendą įprastai gina arba pareikšdami ieškinį dėl bendrovės VAS sprendimo pripažinimo negaliojančiu arba kreipdamiesi į teismą dėl bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo. Buvo nustatyta, kad bendrovės VAS sprendimo pripažinimo negaliojimas nėra pakankamai efektyvi bendrovės smulkiojo akcininko intereso gauti bendrovės pelno dalį gynimo priemonė, o veiklos tyrimo inicijavimas nors ir galėtų būti vienas iš efektyviausių esamų bendrovės smulkiojo akcininko intereso gauti bendrovės pelno (dalį) gynimo būdų, tačiau iki šiol yra pakankamai retai naudojamas akcininkų bei pagal esamą Lietuvos teismų praktiką vien dividendų nemokėjimas gali būti nepakankamas, siekiant inicijuoti bendrovės veiklos tyrimą. Tuo tarpu numatymas Lietuvos pozityvioje teisėje akcininko teisės reikalauti minimalių dividendų iš bendrovės leistų akcininkui efektyviau apginti savo turtinį

interesą, nes, visų pirma, akcininkas turėtų įstatyminį pagrindą reikalauti minimalaus dividendo, antra, galima būtų apginti savo turtinį interesą nesikreipiant į teismą. Be to, kaip nurodoma teisės doktrinoje, teismai, nesant specialios akcininko teisės reikalauti minimalaus dividendo, ir tik spręsdami dėl bendrųjų gynimo priemonių taikymo (pvz., VAS pripažinimo negaliojančiu), gali priimti bendrovės smulkiajam akcininkui nepalankų sprendimą ir akcininko interesas gauti bendrovės pelno dalį bus neapgintas (Siems and Cabrelli, 2018, p. 336). EMCA komentare pozicija, kodėl turi būti numatyta bendrovės akcininko teisė reikalauti minimalaus dividendo, taip pat grindžiama tuo, kad tokiu atveju nereikalinga teisminė peržiūra (angl. *judicial review*), siekiant apginti smulkiojo akcininko interesą gauti bendrovės pelno dalį dividendą (EMCA, 2017, p. 140).

Trečia, kaip rodo atlikti empiriniai tyrimai, kuo valstybėje užtikrinama geresnė bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų apsauga, tuo didesni dividendai bendrovėje yra mokami. Be to, kuo geresnė bendrovės smulkiųjų akcininkų apsauga, tuo jie labiau linkę laukti dividendų išmokėjimo, ypač tais atvejais, kai bendrovė turi geras investavimo galimybes. Ir, priešingai, kuo prastesnė bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų apsauga, tuo bendrovės akcininkai mažiau suinteresuoti investavimu į bendrovę bei siekia gauti bet kokio dydžio dividendus (La Porta *et al*, 2000 p. 27; Gutiérrez and Lacave, 2017, 27-28).

Ketvirta, smulkiojo akcininko teisės gauti minimalius dividendus numatymas Lietuvos pozityvioje teisėje yra itin aktualus ir dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko intereso gauti bendrovės pelno dalį (dividendą) kontekste.

Visų pirma, dėl patronuojančios bendrovės, kaip dukterinės bendrovės kontroliuojančios akcininkės, veikimo grupės interesais. Ginčų dėl dividendų nemokėjimo pavienėse bendrovėse atsiradimą įprastai lemia skirtingi interesai, smulkieji akcininkai dažniausiai siekia, jog dividendams mokėti būtų skiriama kuo didesnė pelno dalis, o kontroliuojantis akcininkas gali būti suinteresuotas pelno reinvestavimu, pelno panaudojimu bendrovės veiklos plėtrai (Mikalonienė, 2015, p. 130). Dukterinėse bendrovėse tokio pobūdžio ginčų atsiradimą taip pat įprastai lemia skirtingi interesai, tačiau, kitaip nei pavienės bendrovės atveju, patronuojanti bendrovė, kaip dukterinės bendrovės kontroliuojanti akcininkė, gali būti suinteresuota dukterinės bendrovės pelno panaudojimu grupės interesais, kurie nebūtinai atitiks pelningai veikiančios dukterinės bendrovės interesus bei jos smulkiųjų akcininkų interesus.

Antra, patronuojanti bendrovė, kaip dukterinės bendrovės kontroliuojanti akcininkė,

gali išmokėti „*užslėptus dividendus*“ (angl. *hidden dividends*) pasitelkdama kitas grupės bendroves. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, dukterinės bendrovės suteikiamos paskolos jai nenaudingomis sąlygomis patronuojančiajai bendrovei ar kitoms bendrovių grupės bendrovėms gali būti vienas iš būdų, kuriuo siekiama neteisėtai gauti turtinę naudą, t. y. užslėptus dividendus (Mascheroni, 2017, p. 132). Taigi, patronuojanti bendrovė pažeis akcininkų lygiateisiškumo principą, nes pasitelkdama kitas grupės bendroves neteisėtai gaus turtinę naudą, o dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai negaus jokios turtinės naudos, nes kitų grupės bendrovių atžvilgiu neturi jokių teisių.

Trečia, kaip minėta, kaip rodo empiriniai tyrimai, dividendų išmokėjimo koeficientas (angl. *dividend payout ratio*) yra mažesnis bendrovėse, kurios priklauso bendrovių grupei. Tikėtina, kad mažesnę dividendų išmokėjimo koeficiento dydį lemia tai, jog pelnas dažniau yra skiriamas investicijoms į visos bendrovių grupės veiklą (Sopta, Mikić, Horvatinović, 2019, p. 33; Maury and Pajuste, 2002, p. 18).

Ketvirta, ribotos dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko galimybės pasitraukti iš dukterinės bendrovės (nėra likvidžios uždaryjū akcinių bendrovių akcijų rinkos) taip pat gali lemti, jog patronuojanti bendrovė, kaip dukterinės bendrovės kontroliuojanti akcininkė, gali piktnaudžiauti savo padėtimi ir nuolat balsuoti prieš dividendų išmokėjimą, jog dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai parduotų turimas akcijas nenaudingomis sąlygomis (už mažesnę nei rinkos kainą). Tuo atveju, kai dividendai nėra išmokami bendrovėje, kurios akcijomis yra prekiaujama viešai, tai bendrovės smulkieji akcininkai gali parduoti savo akcijas už rinkos kainą, o staigus bendrovės akcijų pardavimas gali lemti bendrovės akcijų rinkos vertės kritimą, atitinkamai, siekiant to išvengti, bendrovėse, kuriomis akcijomis leidžiama prekiauti viešai, įprastai dividendai yra išmokami reguliariai. Tuo tarpu bendrovėse, kuriomis akcijomis nėra prekiaujama viešai, akcininko galimybės pasitraukti iš bendrovės yra pakankamai ribotos, todėl yra didesnė riziką, jog bendrovės kontroliuojantis akcininkas, įskaitant patronuojančią bendrovę, nebus suinteresuotas reguliariu dividendų išmokėjimu (Moll, 2003, p. 864).

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, manytina, kad dukterinės bendrovės akcininko teisės į dividendą numatymas padėtų spręsti dividendų bado (angl. *dividend starvation*) problemą²³¹ bei sumažintų patronuojančios bendrovės, kaip dukterinės bendrovės kontroliuojanti akcininkės, galimybes išmokėti

²³¹ kai bendrovei veikiant pelningai eilę metų jos akcininkams nėra išmokami dividendai (EMCA, 2017, p. 139).

užslėptus dividendus. Be to, atsižvelgiant į tai, kad poreikis numatyti tokią teisę egzistuoja ir pavienėse bendrovėse (Mikalonienė, 2015, p. 234; Mikalonienė, et al, 2017, p. 241), o ne tik bendrovėse, kurios priklauso bendrovių grupei, o pagal esamą Lietuvos reguliavimą dukterinės bendrovės akcininkai turi tokias pačias teises, kaip ir pavienės bendrovės akcininkai, manytina, kad tokia teisė turėtų būti numatyta akcininkui nepriklausomai nuo to, ar jo bendrovė yra pavienė ar priklauso bendrovių grupei.

Atsižvelgiant į prieš tai nurodyta apibendrinimą, natūraliai kyla klausimas, koks turėtų būti šios teisinės priemonės įgyvendinimo mechanizmas?

Viena vertus, akivaizdu, kad Suomijoje, Švedijoje bei EMCA numatytas šios teisės įgyvendinimo mechanizmas, t. y., kad šia teise galima būtų pasinaudoti tik, kai bendrovė veikia pelningai (apsaugomi bendrovės bei jos kreditorių interesai), taip pat, kad toks sprendimas priimamas visuotiniame akcininkų susirinkime prieš bendrovės pelno paskirstymą (užtikrinamas bendrovės valdymo stabilumas), taip pat, kad neprivalo būti paskirstytas visas bendrovės pelnas, o pakanka jo pusės paskirstymo dividendų išmokėjimui (užtikrinami bendrovės bei bendrovės akcininkų, pasisakančių prieš dividendų paskirstymą, interesai), yra pagrįstas. Visgi, darbo autoriaus nuomone, kitaip nei minėtose valstybėse bei pagal EMCA, Lietuvoje teisė bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, VAS reikalauti, jog bent pusė bendrovės pelno būtų paskirstyta dividendų išmokėjimui, turėtų būti suteikta kiekvienam bendrovės akcininkui. Visų pirma, toks reguliavimas labiau būtų orientuotas į visų bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų, o ne tik akcininkų, turinčių atitinkamą akcijų kiekį, apsaugą. Antra, dividendai būtų išmokami visiems dukterinės bendrovės akcininkams, todėl būtų užtikrintas akcininkų lygiateisiškumas, o bendrovės kontroliuojantis akcininkas (dukterinės bendrovės atveju – patronuojanti bendrovė) ir toliau galėtų spręsti, kaip panaudoti jos gautus dividendus (pvz., patronuojanti bendrovė galėtų nuspręsti gautus dividendus investuoti į kitų grupės bendrovių veiklą ir pan.), tačiau tuo pačiu nebūtų pažeidžiami bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, smulkiųjų akcininkų interesai gauti bendrovės pelno dalį (dividendą).

4.5. Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė pasitraukti iš dukterinės bendrovės

Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė pasitraukti iš dukterinės bendrovės reiškia turimų dukterinės bendrovės akcijų pardavimą (Velasco, 2006, p. 458). Ši dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė tam tikrais

atvejais parduoti turimas akcijas buvo numatyta jau 1984 m. Devintosios direktyvos projekto 33 straipsnyje. Taip pat 2000 m. *Forum Europeum* komiteto pasiūlyme (*Forum Europeum*, 2000, p. 262). 2004 m., įsigaliojus Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų, bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, smulkiojo akcininko teisę pasitraukti (teisė į privalomą akcijų išpirkimą (angl. *sell out right*)) buvo pripažinta ES lygiu²³² (Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/25/EB..., 2004), tačiau tik bendrovėse, įskaitant dukterinėse bendrovėse, kurių vertybiniais popieriais leidžiama prekiauti viešai²³³. Tuo tarpu uždaro tipo pavienės bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, smulkiojo akcininko teisės pasitraukti iš dukterinės bendrovės įgyvendinimo tvarka, galimi pasitraukimo atvejai priklauso nuo paskiros valstybės nacionalinio bendrovių teisinio reguliavimo. Lietuvoje ilgą laiką uždaro tipo bendrovės, įskaitant dukterinės, smulkieji akcininkai turėjo tik teisę į priverstinį akcijų pardavimą dėl negalimo tinkamai įgyvendinti savo teises (CK 2.123 straipsnis). Visgi 2022 m. lapkričio 17 d. Seimas pritarė ABĮ pakeitimui, kuriuo, be kita ko, ABĮ buvo papildytas 46¹ straipsniu „*Bendrovės akcijų išpirkimas*“²³⁴ (Akcinijų bendrovių Nr. VIII-1835..., 2022)²³⁵. Taigi pagal esamą Lietuvos bendrovių

²³² Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/25/EB 16 straipsnis.

²³³ Lietuvoje privalomo akcijų pirkimo teisė yra numatyta Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo (toliau – VPI) 32 straipsnyje (Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas, 2007).

²³⁴ ABĮ 46¹ straipsnio 2 dalyje numatyta, jog: „*bendrovės akcininkas turi teisę reikalauti kito tos bendrovės akcininko, kuris veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įsigijo ne mažiau kaip 95 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių bendrovės akcijų, išpirkti jam nuosavybės teise priklausančias balsavimo teisę suteikiančias bendrovės akcijas, o pastarasis privalo šias akcijas išpirkti (išpirkimo pareiga) laikydamasis šiame straipsnyje nustatytos akcijų išpirkimo tvarkos*“.

²³⁵ Taigi Lietuvoje uždaro tipo dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė į privalomą akcijų išpirkimą buvo reglamentuota pakankamai neseniai, todėl klausimas, kiek šios teisės įgyvendinimas praktikoje bus efektyvus, užtikrinant bendrovės, įskaitant dukterinės bendrovės, smulkiųjų akcinių interesų apsaugą, lieka atviras. Tuo tarpu Lietuvos teisės doktrinoje minėta teisė yra vertinama gan palankiai. Kaip nurodo A. Tikniūtė, ši teisė yra labai svarbi smulkiojo akcininko teisė, nes teisė išeiti iš bendrovės suteikiama ir tiems akcininkams, kurie turi pakankamai nedidelį bendrovės akcijų kiekį (Mikalonienė, *et. al.*, 2017). Užsienio teisės doktrinoje taip pat pabrėžiama šios teisės svarba, užtikrinant bendrovės smulkiųjų akcininkų ekonominių interesų apsaugą, kuri pasireiškia bendrovės smulkiojo akcininko galėjimu pasitraukti iš bendrovės, kurioje jis nebegali daryti realios įtakos bendrovės valdymui (TGS, 2018, p. 44-45, EMCA, 2017, p. 385). Taip pat teisės doktrinoje pasisakoma už šios teisės numatymą valstybių pozityvioje teisėje, nes, visų pirma, nėra likvidžios uždaro tipo bendrovių akcijų rinkos, todėl uždaro tipo bendrovės smulkiojo akcininko galimybės pasitraukti iš

teisinių reguliavimą dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai galės pasitraukti iš bendrovės tiek įgyvendindami teisę į privalomą akcijų išpirkimą (ABĮ 46¹ straipsnio 2 dalis), tiek pasinaudodami teise į priverstinį akcijų pardavimą dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti savo teises (CK 2.123 straipsnis). Pažymėtina ir tai, kad Lietuvoje tiek dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisę į privalomą akcijų išpirkimą, tiek teisę į priverstinį akcijų pardavimą dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti savo teises reglamentuoja tos pačios teisės normos, kurios reglamentuoja pavienės bendrovės smulkiojo akcininko teisę parduoti turimas akcijas. Kitaip tariant, Lietuvoje nėra numatyta speciali dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė pasitraukti iš dukterinės bendrovės. Tuo tarpu kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui, Italijoje (ICK 2497-4 straipsnis), Čekijoje (ČBKĮ 89 straipsnis), Vokietijoje (AktG 305 straipsnis) yra numatyta būtent dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisė tam tikrais atvejais parduoti turimas akcijas. EMCA taip pat numatyta dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisė tam tikrais atvejais parduoti turimas dukterinės bendrovės akcijas (EMCA 15 skyriaus 15 straipsnis).

Italijos ICK numato tris atvejus, kai dukterinės bendrovės akcininkai turi teisę pasitraukti iš dukterinės bendrovės. Visų pirma, kai prasideda ar baigiasi patronuojančios bendrovės valdymas ir koordinavimas dukterinės bendrovės veiklos atžvilgiu (ICK 2497-4 straipsnio 1 dalies c punktas bei ICK 2497-6 straipsnis). Antra, kai patronuojančios bendrovės veiklos tikslo pasikeitimas turi tiesioginės įtakos dukterinės bendrovės veiklos ekonominėms ir finansinėms sąlygoms (ICK 2497-4 straipsnio 1 dalies a punktas)²³⁶. Trečia, kai patronuojančiajai bendrovei buvo pritaikyta civilinė atsakomybė pagal ICK 2497 straipsnio nuostatas, t. y., kai nustatoma, kad patronuojanti bendrovė pažeidė dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesus (ICK 2497-4 straipsnio 1 dalies b punktas). Reikia pastebėti, kad ICK 2497-4 straipsnis nurodo tik atvejus, kai dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi teisę pasitraukti iš dukterinės bendrovės, o pasitraukimo procedūrą

dukterinės bendrovės yra gerokai mažesnės nei atviro tipo bendrovės, kurios akcijomis yra prekiaujama viešai, smulkiojo akcininko, antra, dėl likvidžios uždaro tipo bendrovių akcijų rinkos nebuvimo sudėtingiau parduoti turimas akcijas už pagrįstą kainą (Babak, 2012 iš TGS, 2018, p. 45). Pažymėtina, kad uždaro tipo dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė į privalomą akcijų išpirkimą numatyta ir tam tikrų ES valstybių narių pozityvioje bendrovių teisėje (pvz., Suomijos bendrovių įstatymo 18 skyriaus 1 straipsnyje, Švedijos bendrovių įstatymo 22 skyriaus 1 straipsnyje) bei EMCA 11 skyriaus 34 straipsnyje.

²³⁶ Pavyzdžiui, kai pasikeičia bendrovės teisinė forma patronuojanti bendrovė iš pelno siekiančios tampa į pelno nesiekiančia, nes tokiu atveju iš esmės pasikeičia ir visos bendrovių grupės strategija (Fasciani, 2007, p. 229)

reglamentuoja bendrosios pasitraukimo iš bendrovės nuostatos, t. y. ICK 2473 straipsnis (Pernazza, 2012 p. 248).

Čekijoje kiekvienas dukterinės bendrovės²³⁷ akcininkas turi teisę reikalauti patronuojančios bendrovės, kad pastaroji nupirktų jo akcijas tuo atveju, kai patronuojančios bendrovės pasinaudojimas turima įtaka dukterinėje bendrovėje nulemia dukterinės bendrovės akcininko ženklų padėties pablogėjimą arba jo interesų pažeidimą (ČBKĮ 89 straipsnis). Dukterinės bendrovės akcininkui tenka įrodyti jo ženklų padėties pablogėjimą arba interesų pažeidimą, išskyrus, kai teismas nustato, kad besikreipiantis dukterinės bendrovės akcininkas pagrįstai minėtų aplinkybių negali įrodyti (ČBKĮ 90 straipsnis). Kaip nurodoma Čekijos teisės doktrinoje, akcininko ženklus padėties pablogėjimas arba jo interesų pažeidimas įprastai turėtų būti tokiais atvejais: kai dukterinės bendrovės akcininkas neturi realios galimybės dalyvauti dukterinės bendrovės valdyme; kai dėl bendrovių grupės politikos įgyvendinimo sumažėja dukterinės bendrovės akcijų vertė; dukterinės bendrovės veiklos tikslo esminis pasikeitimas (Lasak *et al.*, 2014, p. 267)

Vokietijoje, AG dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi teisę parduoti turimas akcijas patronuojančiajai bendrovei, kai yra sudaromas kontrolės (ar) pelno perdavimo susitarimas (AktG 305 straipsnis)²³⁸. Kita vertus, atsakymas į klausimą, ar AktG 305 straipsnio nuostatos yra taikomos ir sudarant susitarimą, kai dukterinė bendrovė yra GmbH, nėra visiškai aiškus. Kaip nurodoma Vokietijos teisės doktrinoje, atsakymas į šį klausimą priklauso nuo to, ar susitarimo sudarymui yra reikalingas GmbH dukterinės bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas, kuriam turi pritarti visi susirinkime dalyvaujantys akcininkai, ar pakanka, jog minėtas sprendimas būtų priimtas ne mažesne kaip 3/4 visų visuotiniame akcininkų susirinkime dalyvaujančių ir turinčių balsavimo teisę akcininkų balsų dauguma (AktG 293 straipsnis). Atitinkamai, jei sutarties sudarymui nėra reikalingas visų GmbH dukterinės bendrovės akcininkų pritarimas, tai tokiu atveju, siekiant užtikrinti

²³⁷ ČBKĮ 89 straipsnyje numatyta teise gali pasinaudoti tik uždaro tipo dukterinės bendrovės akcininkai (Špačková, 2017, p. 58).

²³⁸ Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė parduoti turimas akcijas turi būti numatyta kontrolės ar pelno perdavimo susitarime (AktG 305 straipsnis). Kontrolės ar pelno perdavimo susitarime taip pat gali būti numatyta dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė manais už turimas dukterinės bendrovės akcijas gauti patronuojančios bendrovės (AktG 305 straipsnio 2 dalies 1 punktas) arba patronuojančią bendrovę kontroliuojančios bendrovės akcijų (AktG 305 straipsnio 2 dalies 2 punktas). Visais kitais atvejais patronuojanti bendrovė turi pasiūlyti dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui kompensaciją už jo parduodamas akcijas.

GmbH dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą, turi būti taikomos analogiškai ir AktG 305 straipsnio nuostatos (Scheuch, 2016, p. 197; Schroder-Frerkes and Gohring, 2020, p. 256).

EMCA numatyti du atvejai, kai dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi teisę pasitraukti iš dukterinės bendrovės (EMCA 15 skyriaus 15 straipsnis). Visų pirma, kai patronuojančiai bendrovei tiesiogiai arba netiesiogiai priklauso daugiau nei 90 procentų dukterinės bendrovės akcijų suteikiamų balsų (EMCA 15 skyriaus 15 straipsnio 1 dalis). Antra, kai patronuojančiai bendrovei tiesiogiai arba netiesiogiai priklauso mažiau nei 90 procentų dukterinės bendrovės akcijų suteikiamų balsų. EMCA 15 skyriaus 15 straipsnis nekonkretizuoja, kokiais atvejais dukterinės bendrovės akcininkai turi teisę parduoti turimas akcijas, kai patronuojančiajai bendrovei priklauso mažiau nei 90 procentų dukterinės bendrovės akcijų suteikiamų balsų (EMCA 15 skyriaus 15 straipsnio 2 dalis). EMCA skyriaus 15 straipsnio 2 dalies komentare nurodoma, kad dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai, remiantis EMCA skyriaus 15 straipsnio 2 dalimi, turi teisę pasitraukti iš dukterinės bendrovės, kai jų interesai buvo pažeisti dėl patronuojančios bendrovės piktnaudžiavimo savo padėtimi, pvz., ilgalaikis dividendų nemokėjimas dukterinėje bendrovėje, dukterinės bendrovės akivaizdžiai ekonomiškai nenaudingų sandorių sudarymas su kitomis grupės bendrovėmis ir pan. (EMCA, 2017, p. 385).

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima pastebėti, kelis dalykus: visų pirma, minėtų valstybių reguliavimai bei EMCA dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisę pasitraukti iš dukterinės bendrovės sieja su dvejomis aplinkybių grupėmis: visų pirma, dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų pažeidimu (ČBKĮ 89 straipsnis, ICK 2497-4 straipsnio 1 dalies b punktas, EMCA skyriaus 15 straipsnio 2 dalis), antra, patronuojančios bendrovės kontrolės turėjimu ar įgijimu dukterinės bendrovės atžvilgiu (ICK 2497-4 straipsnio 1 dalies c punktas, AktG 305 straipsnis, EMCA skyriaus 15 straipsnio 1 dalis). Antra, patronuojančioji bendrovė turi pareigą išpirkti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų turimas akcijas ne ir tais atvejais, kai nėra dukterinės bendrovės akcininkė. Trečia, kiekvienas dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę pasitraukti iš dukterinės bendrovės (tiek pagal minėtų ES valstybių reguliavimus, tiek pagal EMCA). Lietuvoje, kaip minėta, dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę pasinaudoti privalomojo išpirkimo teise tik tuo atveju, kai kitas tos dukterinės bendrovės akcininkas, kuris veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įsigijo ne mažiau kaip 95 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių dukterinės bendrovės akcijų. Tuo tarpu nei pagal ABI 46¹ straipsnio 2 dalį, nei CK 2.123 straipsnį nėra

numatyta patronuojančios bendrovės pareiga išpirkti dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko turimas akcijas. Atitinkamai natūraliai kyla klausimas, ar esamas Lietuvos reguliavimas užtikrina pakankamą dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą?

Visų pirma, kalbant apie ABĮ 46¹ straipsnio 2 dalyje numatytą privalomo išpirkimo teisę dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko kontekste, reikia pastebėti, kad egzistuoja tam tikras teisinis neaiškumas ir neapibrėžtumas dėl šių nuostatų taikymo, kai patronuojančioji bendrovė kartu su kitomis dukterinėmis bendrovėmis (kaip apibrėžta ABĮ 5 straipsnyje), yra įsigijusios ne mažiau kaip 95 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių dukterinės bendrovės akcijų, o būtent, ar tokiu atveju dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę pasinaudoti privalomąja akcijų išpirkimo teise. ABĮ 46¹ straipsnio 2 dalyje numatyti du atvejai, kai dukterinės bendrovės smulkiąjam akcininkui atsiranda teisė į privalomąjį akcijų išpirkimą, visų pirma, kai kitas dukterinės bendrovės akcininkas įsigija ne mažiau kaip 95 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių dukterinės bendrovės akcijų, antra, kai kitas dukterinės bendrovės akcininkas kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis įsigijo ne mažiau kaip 95 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių dukterinės bendrovės akcijų. Visgi, ką reiškia formuluotė „*kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis*“, ABĮ nėra detalizuojama, tačiau ABĮ 46¹ straipsnio 5 dalyje numatyta, jog akcininko, veikiančio savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, balsai skaičiuojami vadovaujantis VPĮ 16 straipsnio nuostatomis. Atitinkamai VPĮ 2 straipsnio 33 dalyje pateikiama sutartinai veikiančių asmenų sąvoka²³⁹, iš kurios turinio matyti, jog sutartinai veikti gali ir asmuo bei jo kontroliuojama įmonė. Atitinkamai, nors kontroliuojamos įmonės apibrėžimas ((VPĮ 2 straipsnio 17 dalis) ir turi panašumų su ABĮ 5 straipsnyje pateiktu dukterinės bendrovės apibrėžimu, t. y. sutampa kai kurie kontrolės atvejai pagal VPĮ 2 straipsnio 17 dalį bei ABĮ 5 straipsnį, tačiau šie apibrėžimai nėra tapatūs. Pagal VPĮ kontroliuojančiu subjektu gali būti ir fiziniai asmenys (VPĮ 2 straipsnio 17

²³⁹ fiziniai ar juridiniai asmenys, kurie bendradarbiauja su oficialaus siūlymo teikėju ar bendrove, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, remdamiesi aiškiai sudarytu ar numanomu žodiniu susitarimu arba rašytiniu susitarimu, kuriais siekiama įgyti kontrolę, suteikiančią 1/3 ar daugiau bendrovėje, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, balsų, arba sužlugdyti sėkmingą oficialaus siūlymo rezultatą. Kitas asmuo ir jo kontroliuojamoji įmonė, sutartinai veikianti su tuo kitu asmeniu, taip pat laikomi sutartinai veikiančiais vienas su kitu. Laikoma, kad šio įstatymo 16 straipsnyje nustatytais atvejais asmenys veikia sutartinai (VPĮ 2 straipsnio 33 dalis).

dalį), kai pagal ABĮ 5 straipsnį patronuojančia bendrove gali būti tik bendrovė, antra ABĮ 5 straipsnyje pateikiamas platesnis kontrolės atvejų sąrašas nei VPĮ 2 straipsnio 17 dalyje, trečia, VPĮ kontroliuojančio ir kontroliuojamos įmonės tarpusavio ryšys grindžiamas ne tik kontrolės, bet ir vieningo valdymo koncepcija (VPĮ 2 straipsnio 17 dalis 4 punktas), kai tuo tarpu pagal ABĮ patronuojančios ir dukterinės bendrovės ryšys grindžiamas tik kontrolės koncepcija (ABĮ 5 straipsnis). Atitinkamai ABĮ 46¹ straipsnio nuostatų taikymas kartu su VPĮ 2 straipsnio 17 dalimi bei VPĮ 16 straipsnio nuostatomis apima ne visus ABĮ 5 straipsnyje numatytus kontrolės atvejus, todėl tam tikrais atvejais, kai pagal ABĮ 5 straipsnį bus laikoma, jog viena bendrovė yra patronuojanti, o kita – dukterinė, bet toks kontrolės atvejis nesutaps su VPĮ 2 straipsnio 17 dalyje numatytais kontrolės atvejais, tai dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas neturės teisės pasinaudoti ABĮ 46¹ straipsnyje numatyta privalomo akcijų išpirkimo teise, nes šios grupės bendrovės nebus laikomos sutartinai veikiančiais asmenimis.

Antra, pagal ABĮ 46¹ straipsnį dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė į privalomąjį akcijų išpirkimą yra siejama tik su vienu *de jure* kontrolės atveju, o būtent, kai kitas tos dukterinės bendrovės akcininkas, kuris veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įsigijo ne mažiau kaip 95 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių dukterinės bendrovės akcijų. Visgi toks esamas reguliavimas yra per siauras, nes patronuojančioji bendrovė gali kontroliuoti dukterinę bendrovę nebūtinai tik turėdama *de jure* kontrolę (aptariamam atveju: turėdama 95 procentus balsų VAS suteikiančių bendrovės akcijų), o ir pasinaudodama ir kitais ABĮ 5 straipsnyje nurodytais *de jure* ir *de facto* kontrolės atvejais. Taigi patronuojančioji bendrovė galės sėkmingai kontroliuoti dukterinę bendrovę net ir įsigijusi mažiau kaip 95 procentus balsų VAS suteikiančių dukterinės bendrovės akcijų, o dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas negalės daryti realios įtakos dukterinės bendrovės valdymui bei pasinaudoti akcijų išpirkimo teise.

Patruojanti bendrovė yra suinteresuota siekti visos bendrovių grupės interesų, net jei dėl to ir nukentėtų kurios nors vienos dukterinės bendrovės ar jos akcininkų interesai (Manovil, 2020, p. 15). Atitinkamai, kai patronuojanti bendrovė įgyja teisę kontroliuoti dukterinę bendrovę (ABĮ 5 straipsnis), padidėja galimo konflikto tarp patronuojančios bendrovės ir dukterinės bendrovės akcininkų rizika dėl patronuojančios bendrovės siekio veikti visos grupės interesais ir likusių dukterinės bendrovės akcininkų siekio veikti tik šios bendrovės interesais. Tokio pobūdžio ginčų galima aptikti ir nagrinėjant Lietuvos teismų praktiką. Pavyzdžiui, 2008 m. LAT nagrinėjo bylą, kurioje patronuojančiai bendrovei, įgijus teisę kontroliuoti dukterinę bendrovę,

dukterinės bendrovės akcininkai negalėjo siekti tikslų²⁴⁰, dėl kurių buvo įsteigta dukterinė bendrovė, todėl minėtieji akcininkai kreipėsi į teismą dėl priverstinio akcijų išpirkimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis). Manytina, kad tokio pobūdžio ginčų atsiradimo tikimybę galima būtų sumažinti, jei Lietuvos pozityvioje teisėje numatyta privalomo išpirkimo teise būtų siejama būtent kontrolės atsiradimu (ABĮ 5 straipsnis). Be to, tokios teisės numatymas supaprastintų dukterinės bendrovės akcininkų pasitraukimą iš dukterinės bendrovės, nes pakaktų įrodyti tik tai, jog patronuojanti įgijo teisę kontroliuoti dukterinę bendrovę (ABĮ 5 straipsnis). Tokios teisės numatymas prisidėtų ir prie teisinės aplinkos investuotojams gerinimo, nes pastarieji labiau linkę yra investuoti (tapti akcininkais) į tas bendroves, kurių veiklą reguliuojantys įstatymai numato platesnes galimybes pasitraukti iš bendrovių, įskaitant dukterinių (Vicari, 2021, p. 160).

Be to, lyginamosios teisėtyros kontekste reikia pastebėti, kad Italijoje uždaro tipo dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai taip turi teisę pasitraukti iš dukterinės bendrovės, kai prasideda patronuojančios bendrovės valdymas ir koordinavimas dukterinės bendrovės veiklos atžvilgiu (ICK 2497-4 straipsnio 1 dalies c punktas bei ICK 2497-6 straipsnis), o kaip minėta, patronuojančios bendrovės valdymas ir koordinavimas dukterinės bendrovės veiklos atžvilgiu yra siejamas su kontrolės atsiradimu dukterinės bendrovės atžvilgiu (ICK 2359 straipsnis). Tuo tarpu Vokietijoje, kai kontrolė atsiranda kontrolės ar pelno perdavimo sutarties pagrindu, tai AG dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai taip pat turi teisę parduoti turimas akcijas patronuojančiajai bendrovei²⁴¹. Pagaliau EMCA taip pat numatyta dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų privalomo išpirkimo teisė, kai patronuojančiai bendrovei tiesiogiai arba netiesiogiai priklauso daugiau nei 90 procentų

²⁴⁰ Patronuojanti bendrovė buvo suinteresuota dukterinės bendrovės ilgalaikio turto pardavimu, kuris buvo būtinas dukterinės bendrovės veiklai, kai likusieji dukterinės bendrovės akcininkai pasisakė už dukterinės bendrovės veiklos tęstinumą.

²⁴¹ Dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė parduoti turimas akcijas turi būti numatyta kontrolės ar pelno perdavimo susitarime (AktG 305 straipsnis). Kontrolės ar pelno perdavimo susitarime taip pat gali būti numatyta dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė manais už turimas dukterinės bendrovės akcijas gauti patronuojančios bendrovės (AktG 305 straipsnio 2 dalies 1 punktas) arba patronuojančią bendrovę kontroliuojančios bendrovės akcijų (AktG 305 straipsnio 2 dalies 2 punktas). Visais kitais atvejais patronuojanti bendrovė turi pasiūlyti dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui kompensaciją už jo parduodamas akcijas.

dukterinės bendrovės akcijų suteikiamų balsų (EMCA 15 skyriaus 15 straipsnio 1 dalis).

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teigtina, kad esamas nacionalinis privalomo išpirkimo teisės reguliavimas yra per siauras dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų apsaugos kontekste bei turėtų būti tobulintinas, numatant dukterinės bendrovės smulkią akcininko teisę pasinaudoti privalomu akcijų išpirkimu, kai dukterinė bendrovė pradeda būti kontroliuojama patronuojančios bendrovės visais ABĮ 5 straipsnio atvejais, o ne vien tik tuo atveju, kai patronuojančioji bendrovė įsigija ne mažiau kaip 95 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių dukterinės bendrovės akcijų.

CK 2.123 straipsnis taip pat užtikrina dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams teisę pasitraukti iš dukterinės bendrovės, kai šių interesai yra pažeidžiami. Kaip nurodoma Lietuvos teisės doktrinoje, CK 2.123 straipsnyje įtvirtinta akcininko teisė pasitraukti iš dukterinės bendrovės yra apibūdinta abstrakčiai ir apimta įvairius atvejus, kai akcininkas negali įgyvendinti savo, kaip akcininko, teisės (Mikalonienė, 2015, p. 214). Taigi pagal CK 2.123 straipsnį dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų pažeidimas gali apimti įvairius atvejus²⁴², todėl papildomų atvejų numatymas, kai dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turėtų teisę parduoti turimas dukterinės bendrovės akcijas, kai yra pažeidžiami jų interesai, būtų perteklinis ir netikslingas. Kita vertus, pagal esamą Lietuvos CK 2.123 straipsnio reguliavimą pareigą išpirkti akcijas tenka bendrovės akcininkui, dėl kurio veiksmų kitas bendrovės akcininkas negali tinkamai įgyvendinti teisių. Taigi tam, kad dukterinės bendrovės akcininkas galėtų reikalauti, kad patronuojanti bendrovė išpirktų iš jo akcijas, patronuojanti bendrovė visų pirma turėtų būti dukterinės bendrovės akcininke. Darbo autoriaus nuomone, aptariamam aspektui esamas CK 2.123 straipsnio reguliavimas yra per siauras, nes patronuojanti bendrovė gali kontroliuoti dukterinę bendrovę ne tik tiesiogiai, t. y. būdama dukterinės bendrovės akcininke (ABĮ 5 straipsnio 2 dalis), bet ir netiesiogiai,

²⁴² Pavyzdžiui, LAT nagrinėjo bylą, kurioje dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai prašė teismo įpareigoti kontroliuojanti dukterinės bendrovės akcininką (patronuojančią bendrovę) išpirkti jų akcijas, nes kontroliuojantis dukterinės bendrovės akcininkas (patronuojanti bendrovė) neleidžia dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams gauti turtinės naudos, dukterinėje bendrovėje vyksta nuolatiniai, ilgą laiką besitęsiantys konfliktai. Atitinkamai LAT nustatė, kad šiuo atveju šis gynimo būdas yra galimas, nes dukterinės bendrovės akcininkai, kurie kreipiasi į teismą, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip akcininkų, teisių dėl kito akcininko (patronuojančios bendrovės) neteisėtų veiksmų, ir negalima pagrįstai manyti, kad šie veiksmai ateityje pasikeis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis).

t. y. per kitą bendrovių grupės bendrovę ((ABI 5 straipsnio 3, 5 dalys). Atitinkamai patronuojančios bendrovės galėjimas netiesiogiai kontroliuoti dukterinę bendrovę gali lemti, kad bus pažeidžiami dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai (pvz., dividendų nemokėjimas, nors dukterinė bendrovė veikia pelningai, dukterinei bendrovei nenaudingų sandorių sudarymas, veiklos perkėlimas į kitas grupės bendroves ir pan.) net ir patronuojančiai bendrovei nebūnant dukterinės bendrovės akcininke (pvz., per dukterinės bendrovės visuotinį akcininkų susirinkimą dėl turėjimo netiesioginę balsų daugumą dukterinėje bendrovėje ar skiriant patronuojančiai bendrovei lojalų dukterinės bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių). Be to, kaip minėta, kai kuriose valstybėse patronuojanti bendrovė turi pareigą tam tikrais atvejais išpirkti dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko akcijas nepriklausomai nuo to, ar ji tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuoja dukterinę bendrovę, pavyzdžiui, Čekijoje²⁴³, Vokietijoje²⁴⁴, taip pat EMCA²⁴⁵.

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, teigtina, kad esamas Lietuvos reguliavimas turėtų būti keistinas, praplečiant subjektų, turinčių pareigą išpirkti pasitraukiančio dukterinės bendrovės akcininko akcijas pagal CK 2.123 straipsnio nuostatas, ratą, o būtent, kad tokią pareigą turėtų patronuojanti bendrovė nepriklausomai nuo to, ar ji tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuoja dukterinę bendrovę, jei: pirma, dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas negali tinkamai įgyvendinti savo teisių dėl patronuojančios bendrovės veiksmų, antra, negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis.

²⁴³ ČBKĮ 89 straipsnis.

²⁴⁴ AktG 305 straipsnis.

²⁴⁵ EMCA 15 skyriaus 15 straipsnio 1 dalis.

IŠVADOS

1. Požiūris į grupių reguliavimą ES lygiu keitėsi, t. y. pirminį požiūrį išsamiai reglamentuoti grupių veiklą (buvo parengtas Devintosios direktyvos projektas) pakeitė požiūris ES lygiu reguliuoti tik tam tikrus grupių veiklos aspektus, o daugumą klausimų, įskaitant klausimus, susijusius su uždaro tipo dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsauga bei grupės intereso pripažinimu, palikti spręsti ES valstybių narių kompetencijai. Šiame tyrime nagrinėtų ES valstybių narių požiūriai į grupių reguliavimą bendrovių teisėje nėra tapatūs. Visų pirma, Vokietijoje, Italijoje, Čekijoje grupių veiklos reguliavimas yra susistemintas, kodifikuotas, antra, Prancūzijoje, Nyderlanduose, Lietuvoje grupių veikla nėra susisteminta, kodifikuota, tačiau įgyvendintos ES direktyvos, reglamentuojančios tam tikrus grupių veiklos aspektus, bei egzistuoja tam tikra teismų praktika, turinti įtakos grupių veiklai (Prancūzijos atveju – grupės intereso pripažinimas) arba nacionalinis įstatymo leidėjas yra reglamentavęs tam tikrus su grupių veikla susijusius aspektus (pvz., Nyderlandų CK 2 knygos 351 straipsnio 2 dalis, Lietuvos CK 2.128 straipsnio 2 dalis).
2. Bendrovė pripažįstama patronuojančia, o kita – dukterine, jei šias bendroves sieja tam tikras tarpusavio ryšys, kuris gali būti grindžiamas kontrolės (teisinis kriterijus) koncepcija arba (ir) vieningo valdymo (ekonominis kriterijus) koncepcija. ES lygiu patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata dažniausiai yra grindžiama kontrolės koncepcija, tačiau ES valstybėms narėms tam tikrais atvejais leidžiama papildomai pasirinkti ir vieningo valdymo koncepciją. Tuo tarpu šiame tyrime nagrinėtų ES valstybių narių požiūriai į tai, kokios koncepcijos pagrindu turi būti grindžiamas patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys, nėra vienodi. Visų pirma, Vokietijoje patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys yra grindžiamas tiek kontrolės, tiek vieningo valdymo koncepcija. Antra, Čekijoje, kai grupė suformuota ČBKĮ 74 straipsnio pagrindu, tai patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys grindžiamas kontrolės koncepcija, o kai ČBKĮ 79 straipsnio pagrindu – patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys grindžiamas vieningo valdymo koncepcija. Trečia, Nyderlanduose, Italijoje, Prancūzijoje patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys grindžiamas kontrolės koncepcija. EMCA patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys taip pat grindžiamas kontrolės koncepcija.

- 2.1. Dabartiniame ABĮ 5 straipsnyje pateikti patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai yra suformuluoti pagal 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnyje nustatytus kriterijus, kurie buvo parengti taikyti pakankamai siaurame kontekste (tik įgyvendinant 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio tikslą). ABĮ 5 straipsnyje pateikti patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai yra grindžiami kontrolės koncepcija bei jų (apibrėžimų) praplėtimas (arba susiaurinimas) yra galimas pagal 92/101/EEC direktyvos nuostatas ir neprieštaraus šios direktyvos 1 straipsnio tikslui, jeigu ABĮ išliks visi keturi 92/101/EEC direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatyti kriterijai bei tiesioginio galėjimo daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei kriterijus ir toliau apims 92/101/ECC direktyvos 1 straipsnio 3 dalies a punkte nurodytus atvejus. Nacionalinis bendrovių teisinis reglamentavimas turėtų numatyti galimybę patronuojančiajai bendrovei paneigti de jure kontrolės (ABĮ 5 straipsnio 2 ir 3 dalis) prezumpciją, tačiau šios prezumpcijos paneigimas galėtų būti tik esant išskirtinėms aplinkybėms, kai galima akivaizdžiai parodyti, kad toks nuosavybės turėjimas nereiškia kontrolės. Kita vertus, nacionalinėje bendrovių teisėje neturėtų būti numatytas de facto kontrolės atvejis, kai patronuojanti bendrovė turi teisę pasinaudoti VAS arba jam prilygstančiame organe faktine balsų dauguma ir todėl faktiškai kontroliuoja kitos bendrovės veiklą, dėl tokio kontrolės atvejo nepastovumo (vienkartinio pobūdžio). Pagal esamą Lietuvos bendrovių teisinį reglamentavimą kontrolė sutarties pagrindu nėra numatyta. Atsižvelgiant į tai, kad, visų pirma, kontrolės sutarties pagrindu nustatymas yra gerokai sudėtingesnis ir mažiau praktiškesnis, lyginant su kontrole de jure ir de facto pagrindu, antra, dėl nepakankamo kontrolės sutarties pagrindu teisinio apibrėžtumo, esamas bendrovių teisinis reguliavimas, numatantis tik de facto ir de jure kontrolės atvejus, šiuo aspektu yra pagrįstas bei neturėtų būti keičiamas.
3. Esamas Lietuvos bendrovių teisinis reglamentavimas, pagal kurį dukterinės bendrovės valdymo organų nariai turi pareigą veikti tik dukterinės bendrovės interesais ir neturi teisės veikti grupės interesais, yra pritaikytas pavienių bendrovių valdymo organų nariams ir neatsižvelgia į verslo poreikius bei nėra orientuotas į grupių valdymo palengvinimą. CK 2.87 straipsnio 2 dalies ir ABĮ 19 straipsnio 8 dalies besąlyginis taikymas dukterinės bendrovės valdymo organų narių atžvilgiu apsunkina jų padėtį, didina dukterinės bendrovės valdymo organų narių konfliktų su patronuojančia bendrove atsiradimų tikimybę. Esamas Lietuvos bendrovių teisinis reglamentavimas turėtų būti keistinas:
- 3.1. pripažįstant grupės interesą, bet tai jokių būdu nereiškia, kad dukterinės bendrovės valdymo organų nariai apkritai nebeturėtų fiduciarinių pareigų

dukterinės bendrovės atžvilgiu. Visų pirma, pripažinus grupės interesą, būtų numatyta tik dukterinės bendrovės valdymo organų narių lojalumo pareigos pozityviojo aspekto, t. y. veikimo tik bendrovės interesais, išimtis, t. y. teisė, o tam tikrais atvejais (esant teisėtiems patronuojančios bendrovės nurodymams) pareiga veikti grupės interesais, o negatyvieji lojalumo pareigos aspektai ir toliau būtų taikomi dukterinės bendrovės valdymo organų narių atžvilgiu. Tuo tarpu dukterinės bendrovės valdymo organų nariai net ir veikdami grupės interesais ir toliau turėtų laikytis fiduciarinės rūpestingumo pareigos, t. y. prieš veikdami grupės interesais, turėtų įvertinti visas reikšmingas dukterinės bendrovės veikimo grupės interesais aplinkybes, apsvarstyti, kokios ekonominės naudos toks veikimas turės dukterinei bendrovei ir ar toks veikimas nekels grėsmės dukterinės bendrovės mokumui. Dukterinės bendrovės valdymo organams turėtų būti suteikta teisė veikti grupės interesais, o dėl tokio veikimo dukterinės bendrovės valdymo organų nariai nebūtų laikomi pažeidę fiduciarinės pareigas dukterinės bendrovės atžvilgiu, esant trijų sąlygų visetui. Visų pirma, valdymo organų sprendimas turėtų atitikti grupės interesus. Antra, dukterinės bendrovės valdymo organai, prieš priimdami sprendimą veikti grupės interesais, atsižvelgdami į informaciją, kuri buvo ar turėjo būti įvertinta tinkamai vykdant savo pareigas, turėtų padaryti pagrįstą prielaidą, kad dukterinei bendrovei atsiradusi žala per protingą laikotarpį bus kompensuota gauta nauda. Dukterinės bendrovės valdymo organų atliekamas vertinimas dėl veikimo grupės interesais turėtų būti grindžiamas LAT suformuota verslo sprendimo priėmimo taisykle, o dukterinei bendrovei žalą, atsiradusią dėl veikimo grupės interesais, turėtų atlyginti nauda gavusi grupės bendrovė (quid pro quo principo įgyvendinimas). Trečia, dukterinei bendrovei atsiradusi žala dėl veikimo grupės interesais, neturėtų kelti grėsmės dukterinės bendrovės mokumui.

- 3.2. patronuojančiajai bendrovei turėtų būti suteikta teisė teikti nurodymus dukterinės bendrovės valdymo organams, o pastarieji privalėtų juos įgyvendinti, jei nurodymai būtų teisėti, t. y. atitiktų minėtąsias tris veikimo grupės interesais sąlygas. Tokiu atveju dukterinės bendrovės valdymo organų nariai nebūtų laikomi pažeidę fiduciarines pareigas dukterinės bendrovės atžvilgiu. Tuo tarpu, jei nurodymai neatitiktų minėtųjų trijų veikimo grupės interesais sąlygų, tai nurodymai būtų laikomi neteisėtais bei dukterinės bendrovės valdymo organams būtų draudžiama juos įgyvendinti. Jei dėl neteisėtų nurodymų įgyvendinimo dukterinė bendrovė patirtų žalą, tai dukterinės bendrovės valdymo organų nariams galėtų kilti deliktinė civilinė atsakomybė CK 2.87

straipsnio 7 dalies pagrindu. Tuo tarpu patronuojančiajai bendrovei (dėl neteisėtų nurodymų teikimo dukterinės bendrovės valdymo organams) deliktinė civilinė atsakomybė dukterinės bendrovės atžvilgiu galėtų kilti CK 2.263 straipsnio pagrindu.

4. Pagal esamą Lietuvos bendrovių teisinį reglamentavimą nėra užtikrinamas pakankamas grupės skaidrumas. Dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turi ribotas galimybes gauti informaciją apie, visų pirma, grupės struktūrą, antra, kontrolės atsiradimą bei pasibaigimą dukterinės bendrovės atžvilgiu, trečia, grupės valdymą. Atitinkamai ribota prieiga (arba išvis neturėjimas informacijos) prie minėto pobūdžio informacijos gali lemti tai, kad dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai paprasčiausiai nežinos, kad dukterinė bendrovė priklauso grupei ir yra kontroliuojama patronuojančios bendrovės, o dėl to dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams bus sudėtinga įsivertinti savo padėtį dukterinėje bendrovėje bei veiksmingai įgyvendinti kitas savo teises bei jas ginti, nes bus manoma, kad dukterinė bendrovė yra pavienė, t. y. nepriklauso grupei. Atitinkamai, esamas bendrovių teisinis reglamentavimas turi būti tobulintinas, užtikrinant didesnę grupės skaidrumą. Visų pirma, suteikiant dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui teisę gauti informaciją apie bendrovių grupės struktūrą bei dukterinės bendrovės smulkiajam akcininkui turėtų tapti prieinama informacija apie kontrolės atsiradimą dukterinės bendrovės atžvilgiu. Informacijos atskleidimas apie kontrolės atsiradimą ar išnykimą turėtų vykti dviem etapais: visų pirma, patronuojančioji bendrovė turėtų informuoti dukterinę bendrovę, kai tik atsiranda ar išnyksta kontrolė, antra, dukterinė bendrovė turėtų informuoti dukterinės bendrovės akcininkus, įskaitant smulkiuosius, apie kontrolės atsiradimą ar išnykimą, kai dukterinė bendrovė gauna šią informaciją iš patronuojančios bendrovės. Antra, siekiant užtikrinti didesnę bendrovių grupės skaidrumą Lietuvoje, turėtų būti praplėsta dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė į informaciją, susijusią su grupės valdymo klausimais. Dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turėtų turėti teisę iš anksto pateikti dukterinei bendrovei klausimų, susijusių su kitomis grupės bendrovėmis, jei šie klausimai yra susiję su artėjančio visuotinio akcininkų susirinkimo dienotvarke. Taip pat dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai turėtų turėti teisę susipažinti apie dukterinės bendrovės sudaromus sandorius su kitomis grupės bendrovėmis. Susipažinimas su minėto pobūdžio informacija yra itin reikšmingas dukterinės bendrovės smulkiesiems akcininkams tuo aspektu, kad pastarieji galėtų įsivertinti, ar dukterinės bendrovės valdymo organai, veikdami grupės interesais, laikėsi minėto

veikimo grupės interesais sąlygų viseto, taip pat įvertinti, ar dukterinei bendrovei žala, atsiradusi dėl veikimo grupės interesais, per pagrįstą laikotarpį buvo atlyginta. Taip pat, kad dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai, esant pažeistiems dukterinės bendrovės interesams, galėtų įsivertinti, kokių tolimesnių teisinių veiksmų imtis (pvz., kreiptis į teismą su ieškiniu, siekiant pripažinti dukterinės bendrovės sudarytą sandorį negaliojančiu, pareikšti išvestinį ieškinį dukterinės bendrovės valdymo organų narių atžvilgiu, kreiptis į teismą dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo pradėjimo ir pan.).

5. Pagal esamą Lietuvos veiklos tyrimo reglamentavimą, dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę kreiptis į teismą tik dėl dukterinės bendrovės, kurios akcininku jis yra, veiklos tyrimo inicijavimo. Atitinkamai dukterinės bendrovės veiklos tyrimo paskirtis yra įvertinti būtent šios bendrovės valdymo tinkamumą, tačiau atsižvelgiant į CK 2.128 straipsnio 2 dalies nuostatas, veiklos tyrimo apimtis gali būti platesnė, t. y. apimti ir grupės kitų bendrovių dokumentų analizę bei grupės bendrovių esamų ir buvusių akcininkų bei organų narių bei darbuotojų apklausas. Platesnė dukterinės bendrovės veiklos tyrimo apimtis nekeičia dukterinės bendrovės veiklos tyrimo paskirties, t. y. tiriamas tik dukterinės bendrovės valdymo tinkamumas bei teismas gali taikyti vieną iš priemonių, nurodytų CK 2.131 straipsnyje, tik dukterinės bendrovės (ne kitų grupės bendrovių) atžvilgiu. Toks Lietuvos bendrovių teisinis reglamentavimas, pagal kurį dukterinės bendrovės smulkusis akcininkas turi teisę kreiptis į teismą tik dėl dukterinės bendrovės veiklos tyrimo inicijavimo, nėra per siauras bei neturėtų būti keičiamas, suteikiant dukterinės bendrovės akcininkui teisę kreiptis į teismą dėl patronuojančios bendrovės ar kitų grupės bendrovių veiklos tyrimo inicijavimo. Visų pirma, galėjimas atlikti dukterinės bendrovės veiklos tyrimą platesne apimtimi, t. y. veiklos tyrimo eksperto teisė tikrinti kitų grupės bendrovių dokumentus, apklausti kitų grupės bendrovių akcininkus, organų narius ir darbuotojus, taip pat asmenis, kurie tiriamojo laikotarpio metu buvo grupės bendrovės akcininkai, organų nariai ar darbuotojai, yra pakankama priemonė, užtikrinanti dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesų apsaugą. Kita vertus, esamas Lietuvos bendrovių teisinis reglamentavimas turėtų būti tobulintinas, numatant dukterinės bendrovės veiklos tyrimą atliekančio eksperto teisę, gavus teismo leidimą, patikrinti kitų grupės bendrovių turtą, tokios teisės numatymas galėtų padėti išsiaiškinti atvejus, kai dukterinės bendrovės turtas yra neteisėtai valdomas, naudojamas kitų grupės bendrovių. Antra, dėl dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų mažo suinteresuotumo, ar

- tinkamai yra valdomos kitos grupės bendrovės. Trečia, dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisės kreiptis į teismą dėl patronuojančios bendrovės ar kitų grupės bendrovių veiklos tyrimo inicijavimo būtų neproporcinga ir neadekvati jo valdomų akcijų kiekiui.
6. Esamas Lietuvos bendrovių teisinis reguliavimas turėtų būti tobulintinas, numatant dukterinės bendrovės akcininko, įskaitant ir smulkiojo akcininko, teisę reikalauti minimalaus dividendo, užtikrinant akcininkų lygiateisiškumo principo įgyvendinimą. Patronuojanti bendrovė, kaip dukterinės bendrovės kontroliuojančioji akcininkė, gali būti suinteresuota dukterinės bendrovės pelno perkėlimu į kitas grupės bendroves, kurių akcininkais nėra dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai, siekiant išsimokėti sau (patronuojančiajai bendrovei) užslėptus dividendus (angl. *hidden dividends*). Patronuojanti bendrovė pažeis akcininkų lygiateisiškumo principą, nes, pasitelkdama kitas grupės bendroves, neteisėtai gaus turtinės naudos, o dukterinės bendrovės smulkieji akcininkai negaus jokios turtinės naudos, nes kitų grupės bendrovių atžvilgiu neturi jokių teisių.
 7. ABĮ 46¹ straipsnyje numatytos privalomo išpirkimo teisės reguliavimas yra per siauras, nes dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė į privalomą akcijų išpirkimą yra siejama tik su vienu de jure kontrolės atveju, nors patronuojanti bendrovė gali kontroliuoti dukterinę bendrovę ir kitais kontrolės būdais, kurie taip pat gali ženkliai apriboti dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko galimybes dalyvauti dukterinės bendrovės valdyme. Atitinkamai dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko teisė į privalomą akcijų išpirkimą turėtų atsirasti ir tuo atveju, kai dukterinė bendrovė pradeda būti kontroliuojama patronuojančios bendrovės. Esamas CK 2.123 straipsnio reguliavimas, pagal kurį tam, kad dukterinės bendrovės akcininkas galėtų reikalauti, kad patronuojanti bendrovė išpirktų iš jo akcijas, patronuojanti bendrovė, be kita ko, turi būti dukterinės bendrovės akcininke, yra per siauras, nes patronuojančios bendrovės galėjimas netiesiogiai kontroliuoti dukterinę bendrovę taip pat gali lemti, kad bus pažeidžiami dukterinės bendrovės smulkiųjų akcininkų interesai. Atitinkamai esamas reguliavimas turėtų būti tobulintas, numatant patronuojančios bendrovės pareigą, remiantis CK 2.123 straipsnio nuostatomis, išpirkti dukterinės bendrovės smulkiojo akcininko akcijas, nepriklausomai nuo to, ar patronuojanti bendrovė tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuoja dukterinę bendrovę.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai Europos Sąjungos teisės aktai

1. 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 575/2013 dėl pradžios reikalavimų kredito įstaigoms ir investicinėms įmonėms ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 648/2012. OJ L 176, p. 1.
2. 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų. OJ L 141, p. 19.
3. 2004 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/109/EB dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičiant Direktyvą 2001/34/EB. OL L 390, p. 38.
4. Tarybos 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji Direktyva dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekiamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo. OL L 26, p. 1.
5. Tarybos 1983 m. birželio 13 d. Septintoji Direktyva, pagrįsta Sutarties 54 straipsnio 3 dalies g punktu dėl konsoliduotos atskaitomybės. OL L 193, p. 1.
6. Tarybos 1992 m. lapkričio 23 d. direktyva 92/101/EEC iš dalies keičianti Direktyvą 77/91/EEB dėl ribotos atsakomybės akcinių bendrovių formavimo ir jų kapitalo palaikymo bei keitimo. OL L 347, p. 64.
7. 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų. OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 17 skyrius, 2 tomas 2, p. 20.
8. 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/36/EB dėl naudojimosi tam tikromis akcininkų teisėmis bendrovėse, kurių akcijos įtrauktos į prekybą reguliuojamoje rinkoje. OL 2007 L 184, p. 1.
9. 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/102/EB, bendrovių teisės srityje dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės bendrovių. OJ L 258, p. 20.

10. 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/34/ES dėl tam tikrų rūšių įmonių metinių finansinių ataskaitų, konsoliduotųjų finansinių ataskaitų ir susijusių pranešimų, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/43/EB ir panaikinamos Tarybos direktyvos 78/660/EEB ir 83/349/EEB. . OJ L 182, p. 19.
11. 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/59/ES, kuria nustatoma kredito įstaigų ir investicinių įmonių gaivinimo ir pertvarkymo sistema ir iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 82/891/EEB, direktyvos 2001/24/EB, 2002/47/EB, 2004/25/EB, 2005/56/EB, 2007/36/EB, 2011/35/ES, 2012/30/ES bei 2013/36/ES ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) Nr. 1093/2010 bei (ES) Nr. 648/2012. OJ L 173, p. 190.
12. 2017 m. gegužės 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/828, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2007/36/EB nuostatos, susijusios su akcininkų ilgalaikio dalyvavimo skatinimu. OJ L 173, p. 1.
13. 2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų. OJ L 169, p. 46.

Nacionaliniai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas (1997), *Valstybės žinios*, Nr. 64-1502.
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2000), *Valstybės žinios*, 64-1914.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000), *Valstybės žinios*, 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas (2001), *Valstybės žinios*, 99-3516.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002), *Valstybės žinios*, 36-1340.
6. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (2007), *Valstybės žinios*, 2007, nr. 17-626.
7. Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymas (2009), *Valstybės žinios*, 93-3985.
8. Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymas (2015), *Teisės aktų registras*, 8119.

Europos Sąjungos valstybių narių teisės aktai

1. Čekijos bendrovių ir kooperatyvų įstatymas (2012) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Business-Corporations-Act.pdf> [žiūrėta 2020 m. liepos 17 d.].
2. Danijos bendrovių įstatymas (2010) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://danishbusinessauthority.dk/sites/default/files/danish_companies_act.pdf [žiūrėta 2019 m. liepos 17 d.].
3. Nyderlandų civilinis kodeksas (1992) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
4. <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodegeneral.htm> [žiūrėta 2020 m. liepos 17 d.].
5. Prancūzijos komercinis kodeksas (1804) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=180801 [žiūrėta 2020 m. kovo 18 d.].
6. Suomijos bendrovių įstatymas (2006) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2006/en20060624.pdf> [žiūrėta 2020 m. kovo 18 d.].
7. Švedijos bendrovių įstatymas (2005) [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
8. <https://studylib.net/doc/8708592/swedish-companies-act> [žiūrėta 2020 m. kovo 18 d.].
9. Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas (1965) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aktg/englisch_aktg.pdf [žiūrėta 2020 m. rugsėjo 18 d.].
10. Vokietijos uždarojo tipo bendrovių įstatymas (2008) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/> [žiūrėta 2020 m. liepos 18 d.].
11. Vengrijos bendrovių įstatymas (2006) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://gss.unicreditgroup.eu/sites/default/files/markets/documents/Act%20on%20Business%20Associations.pdf> [žiūrėta 2020 m. liepos 18 d.].

Specialioji literatūra

1. Alexandre, J. (2008). Groupe de sociétés and operations de fusions [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

<http://a.joannes.free.fr/Divers/Cours/DSCG/Droit%20-%20UE1/Affaire/Groupe/Chapitre%201%20%20Groupe%20de%20soci%20E9t%E9.pdf> [Žiūrėta: 2021 m. gegužės 28 d.].

2. Antunes, J. E. (1994). *Liability of Corporate Groups. Autonomy and Control in Parent-Subsidiary Relationships in US, German and EU Law. An International and Comparative Perspective*. Denver: Kluwer Law and Taxation Publishers.
3. Andenas, M. and Wooldridge, F. (2010). *European Comparative Company Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Armour, J. (2000). Share capital and creditor protection: efficient rules for a modern company law. *The Modern Law Review*, 63(3), 355-378 [online]. Available at: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1468-2230.00268?casa_token=8NotndRihcAAAAA:MtR7HXuGpiQ689H0cgv_yd4VC8toqZTqOXF0T9O1ax8NWuFGE_1XpLpNKtbnIQmUtg1lnYjxFpLL5w [Accessed 10 October 2020].
5. Avgitidis, D. K. (1996). *Groups of Companies: The Liability of the Parent Company for the Debts of Its Subsidiary*. Ant. N. Sakkoulas Publishers.
6. Bartkus, G. et al. (2002). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia.
7. Bartman, S. M. (2016). Dutch Supreme Court at a Loss over Groups. *European Company Law*, 13(4), p. 123-128.
8. Bakanauskas, E. (2020). Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 5 straipsnyje pateiktos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos analizė. *Teisė*, 115, 70-85.
9. Belenzon, S., Pataconi, A. (2019). The architecture of attention: Group structure and subsidiary autonomy. *Strategic Management Journal*, 40(10), 1610-1643
10. Berman, A. and Picard, E. (2008). *Introduction to French Law*. New York: Kluwer Law International.
11. Bilecova, Z. (2018). Nové české koncernové právo - francúzsky koncept Rozenblum, nemecké Konzernrecht, alebo tretia cesta? *Diplomová práca* [online]. Available at: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/105525> [Accessed 10 October 2020].
12. Birkmose, S (ed.) (2017). *Shareholders' Duties*. Kluwer Law International.
13. Bainbridge, S. M. (2017). Corporate Directors in the United Kingdom. *William & Mary Law Review Online*, 59, p. 65-84 [online]. Available at:

- https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/willmaon59&div=4&g_sent=1&casa_token=OG6x8gCMb7wAAAAA:YxZHq0L4W5F3hG65sLCL3zZhPMm2RF03SsKmrHe8AUH2DMxI3s9_8qxYzzibGIKVahsEeU-kg&collection=journals [Accessed 10 October 2020].
14. Boudierhem, R (2021). Groups of Companies in European Comparative Law. *European Business Law Review*, 32(2), p. 177-206.
 15. Bohlhoff, K., Budde, J. (1984). Company Groups--The EEC Proposal for a Ninth Directive in the Light of the Legal Situation in the Federal Republic of Germany. *Journal of Comparative Business and Capital Market Law*, 6, p. 163-197 [online]. Available at: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/upjje16&div=14&id=&page=> [Accessed 10 October 2021].
 16. Blumberg, P. I. (1986). Limited Liability and Corporate Groups. *Journal of Corporation Law*, 4, p. 573-632 [online]. Available at: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jcor111&id=583&collection=journals&index=> [Accessed 10 October 2021].
 17. Casabona, P. A. and Ashwal, A. (2005). The Concept of Control in Consolidated Financial Statements: Convergence of US and International Accounting Rules. *Review of Business*, 26(2), p. 36-41 [online]. Available at: <https://web.p.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=0&sid=2922788b-9ba1-466a-acef4e37fb3d859b%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtOGl2ZQ%3d%3d#AN=17211314&db=bsu> [Accessed 10 October 2021].
 18. Gordon, J. N. and W. G. Ringe, (eds.) (2018). *The Oxford handbook of corporate law and governance*. Oxford University Press.
 19. Greičius, R. (2007). *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras.
 20. Grundmann, S. and Glasow, F. (2012). *European Company Law*, Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia.
 21. Gerner-Beuerle, C. and Schiling (2019). *Comparative Company Law*. Oxford: Oxford Univ. Press.
 22. Gelter, M. (2012). Why Do Shareholder Derivative Suits Remain Rare in Continental Europe. *Brooklyn Journal of International Law*, 37(3), p. 843-892.
 23. Gillooly, M. (1993). *The Law Relating to Corporate Groups*. The Federation Press.
 24. Guyon, Y. et al. (2008). *Introduction to French Law*. New York: Kluwer Law International.

25. Gluzová, T. (2015). The adoption of IFRS 10 and its impact on the scope of consolidation. *Acta Academica Karviniensia*, 4, 18-27 [online]. Available at: <https://aak.slu.cz/pdfs/aak/2015/04/02.pdf>.
26. Campbell, D. (ed.) (1996). *Protecting Minority Shareholders*. London: Kluwer Law International.
27. Cahn, A. and Donald, D. (2018). *Comparative Company Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
28. Cariello, V. (2006). The “Compensation” of Damages with Advantages Deriving from Management and Co-ordination Activity (Direzione e Coordinamento) of the Parent Company (article 2497, paragraph 1, Italian Civil Code). *European Company and Financial Law Review*, 3(3), 330-340.
29. Callegari, M (2019). Corporate Groups Under Italian Law: A Comparative Approach and the Brand-New „Crisis Code“. *Frontiers of Law in China*, 14(4) 533-559.
30. Conaglen, M. (2010). *Fiduciary Loyalty*. Oxford: Hart Publishing.
31. Conac, P. H. (2013). Director's Duties in Groups of Companies – Legalizing the Interest of the Group at the European Level. *European Company and Financial Law Review*, 10(2), 194-226.
32. Conac, P. H. (2016). The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA). *European Company and Financial Law Review*, 13(2), 301–321.
33. Conac, P. H. and Enriques, L. and Gelter, M. (2007). Constraining Dominant Shareholders’ Self-Dealing: The Legal Framework in France, Germany, and Italy. *European Company and Financial Law Review*, 4 (4), 491-528.
34. Černa, S. and Tomašek, P. (2020). Group instructions regarding business management: the Czech and European perspectives. *CEJSH*, 10 (3), 245-259.
35. Deakin, S., Koziol, H. Riss, O. (2018). *Directors & officers’ (D&O) liability*. Berlin: De Gruyter.
36. Didžiulis, L. (2014). Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija, *Teisė*, 91, p. 83-99.
37. Doorman, A. and Timmerman, L. (2002). *Rights of minority shareholders in the Netherlands*. Rijksuniversiteit Groningen.
38. Edwards, V. (2002). Europos Sąjungos bendrovių teisė. Vertė A. Paksas. Vilnius: Eugrimas.
39. Eichlerova, K. (2016) Group Interest in Czech Republic. *Acta Univ. Sapientiae: Legal Studies*, 5(1), 5-14.

40. Fasciani, P. (2007). Groups of Companies: The Italian Approach. *European Company and Financial Law Review* 4(2), 195-231.
41. Fleischer, G. et al. (2021). *Family Firms and Closed Companies in Germany and Spain*. Heidelberg: Mohr Siebeck Verlag.
42. Fleischer, G. and Kanda, H. (eds) (2016). *German and Asian Perspectives on Company Law*. Heidelberg: Mohr Siebeck Verlag.
43. Fleischer, H, et al. (2015) *German and Nordic Perspectives on Company Law and Capital Markets Law*. Tubingen: Mohr Siebeck.
44. Gold, A. and Miller, P. (2014). *Philosophical foundations of fiduciary law*. Oxford: Oxford Univ. Press.
45. Greičius, R. (2007). *Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras.
46. Giaccherio, G. (2011). Shareholders Informational Rights in an Italian Limited Liability Company (S.R.L.), *Opinion Juris in Comparatione*, 2 (1), 1-17.
47. Gutiérrez, M. and Lacave, M. S. (2017). Strong shareholders, weak outside investors. *Journal of Corporate Law Studies* 18.2, p. 277-309 [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3091729 [Accessed 15 October 2022].
48. Hague, C. M. (1998). Directors: De Jure, De Facto, or Shadow. *Hong Kong Law Journal*, 28(3), p. 304-314 [online]. Available at: https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/honkon28&div=36&g_sent=1&casa_token=bBj_UDPvTGAAAAAA:RELpIyTtKdsF3CEuQlW236k5R1edVov7-Yi2KOAXZN_CJmGzYT21hbRy4kS9Vg6ROR61gfM4FQ&collection=journals# [Accessed 10 October 2021].
49. Havel, et al. (2020). *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck.
50. Havel, B. (2015) Czech Corporate Law on its Way. *European Company and Financial Law Review*, 12(1), p. 19-44.
51. Hopt, K. J. (2015). Groups of Companies A Comparative Study on the Economics, Law and Regulation of Corporate Groups, *Law Working Paper*, 286, 1–34.
52. Hommelhoff, P. and Lutter, M. and Teichmann, C. (2017). *Corporate Governance im grenzüberschreitenden Konzern*. De Gruyter.
53. Hu, X (2014). Le Groupe de Societes en droit Francais et en droit chinois [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00967978/document> [Žiūrėta: 2021 m. gegužės 21 d.].

54. Jakuntavičiūtė, G. (2012). *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S). Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
55. Jager, R. P. (2019). *De concern (genoten) enquête: Naar huidig en wenselijk recht*. Doctoral dissertation, social science, law, Leiden University [online]. Available at: <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/handle/1887/83253> [Accessed 10 October 2020].
56. Jabeen, M., Shah, A. (2011). A review on family ownership and information asymmetry. *African Journal of Business Management* 3(35), 13550-13558 [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1983438 [Accessed 10 October 2021].
57. Joffe, V. *et al.* (2018) *Minority Shareholders*. Oxford University Press.
58. Tzankova, I., Van Maanen, M., Rijnhart, M. (2014). A Dutch view on discovery: short and sweet. *Defense Counsel Journal* 81(3), p. 229-237 [online]. Available at: https://heinonline.org/HOL/Page?collection=journals&handle=hein.journals/defcon81&id=229&men_tab=srchresults [Accessed 10 October 2021].
59. Kasolowsky, B. (2003). *Fiduciary Duties in Company Law*, Baden: Verlagsgesellschaft.
60. Ketsela, B. (2012). Evaluating the concept if minority in corporate group context:
61. specific look at minority shareholders of the subsidiary company. *Bahir Dar University Journal of Law*, 2(2), 223-262 [online]. Available at: https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/bahirdj12&div=15&g_sent=1&casa_token=6jM6sfAMBaoAAAAA:hi6gde7920FjBR7FzZUG1GnHtldQMtZX_ONT5xhFDIe3ZyvK14cP2U71fecoYrtstcHIUpwtVQ&collection=journals [Accessed 10 October 2021].
62. Kiršienė, J. ir Tikniūtė A. (2004). Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? *Jurisprudencija*, 47, p. 32-39.
63. Kluver, J. (2000). European and Australian proposals for Corporate Group Law: A comparative analysis. *European Business Organization Law Review*, 1(2), p. 287-315 [online]. Available at: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-business-organization-law-review-ebor/article/abs/european-and-australian-proposals-for-corporate-group-law-a-comparative->

analysis/32109CFCF532D891ADA61AC0D70D7FC4 [Accessed 10 October 2020].

64. Kraakman, R. et al. (2017). *The anatomy of corporate law: A comparative and functional approach*. Oxford University Press.
65. Jung, S. and Krebs, P. (2021). European Group Law Reconsidered. *European Business Law Review*, 32(4), 609-648 [online]. Available at:
<https://kluwerlawonline.com/JournalArticle/European+Business+Law+Review/32.4/EULR2021022> [Accessed 10 March 2022].
66. Kriauciūnas, D. (2001). Įmonių grupės: reglamentavimas Europos Bendrijos ir Lietuvos teisėje. *Teisė*, 38, 32–48.
67. Kousedghi, S. (2007). Protection of Minority Shareholders and Creditors in Italian Corporate Law, *European Company Law*, 4(5), 216-226 [online]. Available at:
<https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Company+Law/4.5/EUCL2007053> [Accessed 10 October 2020].
68. Koh, A. (2022) *Shareholder Protection in Close Corporations: Theory, Operation, and Application of Shareholder Withdrawal*. Cambridge University Press, 2022.
69. Sáez Lacave, M. I., Gutiérrez Urtiaga, M. (2021). Corporate Groups: Corporate Law, Private Contracting and Equal Ownership. *European Corporate Governance Institute-Law Working Paper*, (581) [online]. Available at:
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3826510 [Accessed 10 October 2021].
70. Sogaard, G. (2014). Introduction of a Group Definition in the New Accounting Directive: The Impact on Future Accounting Regulation. *European Company Law*, 11(5) [online]. Available at:
<https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Company+Law/11.5/EUCL2014047> [Accessed 14 May 2021].
71. Sopta, M., Mikić, M., Horvatinović, T. (2019). Dividend policies and business groups: The case of Croatia. *Zagreb International Review of Economics & Business*, 22, p. 25-36.
72. Lauraitytė, E. (2016). *Įmonių socialinė atsakomybė – bendrovių teisės aspektai*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
73. Lasak, J., Pokarna, J., Čap. Z., Doležil, T. (2014). *Zákon o obchodních korporacích: Komentář*. Wolters Kluwer.
74. La Porta, R. et al. (2000). Agency problems and dividend policies around the world. *The journal of finance*, p. 1-33. [online]. Available at:

- https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=52871 [Accessed 10 October 2020].
75. Lekvall, P. et al. (2014). *The Nordic corporate governance model* [online], SNS Förlag. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2534331 [Accessed 10 October 2020].
76. Manovil, R. M. (ed.) (2020). *Groups of Companies: A Comparative Law Overview* [online], Springer. Available at: <https://www.springer.com/gp/book/9783030366964> [Accessed 10 October 2020].
77. Mantysaari, P. (2010). *The law of corporate finance: general principles and EU law*, Berlin: Springer Berlin Heidelberg, 2010, p. 145-158
78. Mascheroni, D. M. (2017). Report from Switzerland: Restrictions to Infra-Group Financial Arrangements and Cash Pooling Under Swiss Law, *European Company Law*, 14(3), 132-137 [online]. Available at: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Company+Law/14.3/EUCL2017021> [Accessed 10 October 2020].
79. Maury, C. B., Pajuste, A. (2002). Controlling Shareholders, Agency Problems, and Dividend Policy in Finland, *LTA*, 1(02) 15-45 [online]. Available at: http://lta.lib.aalto.fi/2002/1/lta_2002_01_a1.pdf [Accessed 10 October 2020].
80. Masniak, D. (2016) Group Interest in Poland. *Acta Univ. Sapientiae: Legal Studies*, 5(1), 15-25.
81. Marino, A. (2014). *L'effettività della nuova disciplina dei gruppi di società alla luce delle pronunce giurisprudenziali*. Tesi in Diritto Commerciale Progredito, Dipartimento di Giurisprudenza.
82. Mačerinskas, J., Morkūnas, M. (2012). Verslo grupių formavimosi prielaidos atskirose šalyse. *Business Systems & Economics*, 2(2), p. 66-81.
83. Morkūnas, M. (2016). *Lietuvos verslo grupių formavimosi veiksmų vertinimas*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
84. Mikalonienė, L. et al. (2017). *Įmonių teisinių formų konvergencija ir divergencija: ar Lietuvos teisinis reglamentavimas yra patrauklus tarptautiniame kontekste?* Vilniaus universiteto leidykla.
85. Mikalonienė, L. (2016). *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams: monografija*. Vilnius: Justitia.
86. Mikalonienė, L. (2015). *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: VĮ Registrų centras.

87. Mikalonienė, L. (2012). Bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų negaliojimas. *Teisė*, 83, p. 82-97.
88. Mikalonienė, L. (2011). *Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
89. Mikelėnas, V. ir Abramavičius, A. (1998). *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: VĮ teisinės informacijos centras.
90. Mikelėnas, V. (2002). *Prievolių teisė. Pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia.
91. Mikelėnas, V. (2004). Privatinės teisės vienodinimas Europos Sąjungoje: laimėjimai ir perspektyvos. *Justitia*, 2004, 6, p. 2-12.
92. Moll, D. K. (2003). Shareholder Oppression and Dividend Policy in the Close Corporation, *Washington and Lee Law Review*, 60(3), p. 841-926 [online]. Available at: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/waslee60&div=25&id=&page=> [Accessed 10 October 2020].
93. Narayanaswamy, R. (2014). *Financial Accounting: A Managerial Perspective*. Delhi: PHI Learning Pvt.
94. Nguyen, D. and Bahr, W. (2019). *Handbog til selskabsret*. København: Books on Demand.
95. Opalski, A. (2010). *Europejskie prawo spółek: zasady prawa europejskiego i ich wpływ na polskie prawo spółek*. LexisNexis Polska.
96. Papijanc, V. (2008). *Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
97. Papijanc, V. (2008). Piercing the corporate veil institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievolės Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija*, 10(112), p. 95-102.
98. Papijanc, V. (2007). Įmonių grupės teisinio reguliavimo aspektai: samprata ir požymiai. *Jurisprudencija*, 94(4), 81-88.
99. Pariente, M. (2007). The Evolution of the Concept of „Corporate Group“ in France, *European Company and Financial Law Review*, 4(3), p. 317-345.
100. Pernazza, F. (2012). *Corporations and partnerships in Italy*. The Hague: Kluwer Law International.
101. Rexova, M. (2017). Liability and Loss from a Comparative Perspective - The Question of
102. Groups of Companies. *Common Law Review*, 14, 55-58.

103. Romashchenko, I. (2020). *Related party transactions and corporate groups: when Eastern Europe meets the West*. Kluwer Law International.
104. Sahli, M. O. (2014). *La responsabilité de la soci'et'e m'ere du fait de ses filiales* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/46811371.pdf> [Žiūrėta: 2021 m. gegužės 21 d.].
105. Seley, L. S. (1962). Fiduciary relationships, *The Cambridge Law Journal*, 20(1), p. 69-81.
106. Scheuch, A. (2016). An Overview of the German Regulation of Corporate Groups and Resulting Liability Issues, *European Company Law*, 13 (5), 191-198 [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2881180 [Accessed 10 October 2020].
107. Siems, M. (2008). *Convergence in Shareholder Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
108. Siems, M., Cabrelli, D. (eds.) (2018). *Comparative company law: a case-based approach*. Bloomsbury Publishing.
109. Szabo, D. G. and Sorensen, K. E. (2018). Corporate Governance Codes and Groups of Companies: In Search of Best Practices for Group Governance. *European Company and Financial Law Review*, 15(4), 697-731.
110. Sorensen, K. E. (2020). Recognising the Interests of the Group – Another Attempt to Harmonise the Rules Regulating Groups of Companies in the EU, *Nordic and European Company Law Working Paper* 20(2), p. 1-19 [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3560123 [Accessed 10 October 2020].
111. Schroder-Frerkes, A. and Gohring, A. (2020). *The limited liability company under German law (the GmbH)*. Woking: Surrey: Globe Law and Business.
112. Schulz, M. and Wasmeier, P. (2012). *The Law of Business Organizations. A Concise Overview of German Corporate Law*. Londond: Springer.
113. Špačková, M. (2017). Právo sell-out z pohledu teorie a praxe, *Časopis pro právní vědu a praxi* 25(1) [online]. Available at: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/viewFile/6655/6037> [Accessed 10 October 2020].
114. Teichmann, C. (2017). Europäisches Konzernrecht: Vom Schutzrecht zum Enabling Law. *Juris*, AG 2013, p. 184-197.

115. Timmerman, L. and Doorman, A. (2002). Rights of minority shareholders in the Netherlands. *Electronic Journal of Comparative Law*, 6(4).
116. Tröger, T. H. (2018). Germany's Reluctance to Regulate Related Party Transactions. ECGI Law Working Paper (388) [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3127533 [Accessed 10 October 2020].
117. Truffi, R. Straneo S. (2004) Groups of Companies Under the New Italian Company Law. *Jones Day Commentaries* [online]. Available at: <https://www.mondaq.com/unitedstates/directors-and-officers/25115/groups-of-companies-under-the-new-italian-company-law> [Accessed 10 October 2020].
118. Van Gerven, D. (2014). *Capital directive in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
119. Velasco, J. (2006). The Fundamental Rights of the Shareholder. *U.C. Davis Law Review*, 40(2), p. 407-468 [online]. Available at: https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/davl40&div=17&g_sent=1&casa_token=IWUvw1hvQ7AAAAAA:0VZoEoYvC4b7IQg5tz7oUuBYJuA6Ji3lhLdw3nA-ctpoj6OcA8kQYiNh9V17t9I8WsHscx2uRQ&collection=journals# [Accessed 10 October 2020].
120. Vicari, A. and Schall, A (2020). *Company laws of the EU*. Munich: CH Beck.
121. Vicari, A. (2021). *European Company Law*. Berlin: De Gruyter.
122. Vutt, A. and Vutt, M. (2015). Shareholders' Individual Information Right. *Juridica International* 23, p. 60-69 [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2779416 [Accessed 5 October 2020].
124. Wallace, C. D. (2002). *The multinational enterprise and legal control*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
125. Weber-Rey, D. (1995) Insolvency of a German Limited Liability Company: De Facto Shareholders, Group Liability for Individual Shareholders, *Pace International Law Review* 5(1), p. 85-96 [online]. Available at: <https://digitalcommons.pace.edu/pilr/vol7/iss2/8/> [Accessed 9 October 2020].
126. Windbichler, C. (2000). Corporate Group Law for Europe: Comments on the Forum Europaeum's Principles and Proposals for a European Corporate Group Law. *European Business Organization Law Review*, 1 (2), 265-286.

127. Windbichler, C. (2019). The Many Facets of “Group Law”. *Católica Law Review*, 3(2), 11-29.
128. Wirth, G. et al. (2016) *Corporate law in Germany*. CH Beck Verlag.
129. Willems, M (2017) *Shareholders’ Rights and Obligations*. Globe Law and Business.
130. Wooldridge, F. (2010). German law governing private companies in a group. *Amicus Curiae*, (81), 21-24 [online]. Available at: https://sas-space.sas.ac.uk/2904/1/Amicus81_FrankWooldridge.pdf [Accessed 10 October 2020].
131. Wymeersch, E. Groups of Companies (1993). *Groups of Companies in the ECC: A Survey Report to the European Commission on the Law relating to Corporate Groups in various Member States* [online], De Gruyter. Available at: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110869651.fm/pdf> [Accessed 10 October 2020].
132. Winner, M. (2016). Group Interest in European Company Law: an Overview. *Acta Univ. Sapientiae: Legal Studies*, 5(1), 85-96.

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-37-378/2022.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-300-313/2021.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-823/2021.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-243-943/2021
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-133-1075/2021.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-30-969/2021.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-133-1075/2021.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-235-421/2020.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-168-378/2020.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-393-916/2019.

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-309-403/2019.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-202-915/2019.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-236-969/2019.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-187-969/2019.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-163-219/2019.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-439-421/2018.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-359-701/2019.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-320-916/2019.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4-313/2018.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-177-701/2017.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-249-686/2017.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-375-611/2017.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-108-611/2016.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-220-916/2015.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-210-611/2015.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-152-686/2015.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-336/2014)
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389/2014.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-283/2014.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014.

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-654/2013.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-427/2013.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-234/2013.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-546/2012.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-511/2011.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-17/2011.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-534/2007.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006.
41. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-351-1120/2022.
42. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-570-553/2021.
43. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 4 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-500-370/2021.
44. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-375-407/2020.
45. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-281/2014.
46. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. birželio 15 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-67/2007.
47. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1816-910/2021.
48. Klaipėdos apygardos teismo 2021 m. rugpjūčio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-720-889/2021.
49. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-394-392/2021.
50. Kauno apygardos teismo 2019 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1736-924/2019.

51. Kauno apygardos teismo 2016 m. kovo 7 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1038-259/2016.

Užsienio valstybių teismų praktika

1. Prancūzijos Aukščiausiojo Teismo 1985 m. vasario 4 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 84-91.581.
2. Romos teismo 2021 m. vasario 18 d. nutarimas civilinėje byloje Nr. 24939.

Kiti šaltiniai

1. Commission of the European Communities (1990). Proposal for a Council Directive amending Directive 77/91EEC on the formation of public limited liability companies and the maintenance and alternation of their capital [online]. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51990PC0631&from=EN> [Accessed 5 December 2019].
2. Bartkus, G. *et al.* (2012). Įmonių grupės atsakomybės už kiekvienos įmonės – grupės narės – finansinę padėtį (mokumą) nustatymo teisinės galimybės ir taikymo efektyvumas tyčinių bankrotų prevencijos kontekste. *Taikomasis mokslinis tyrimo darbas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_i_moniu_grupes_atsakomybe.pdf [žiūrėta 2019 m. lapkričio 1 d.].
3. Club des Juristes (2015). *Towards Recognition the Group Interest in the European Union?* [online]. Available at: https://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/28103/1/CDJ_Rapports_Group-interest_UK_June-2015_web.pdf [Accessed 15 November 2020].
4. Draft Ninth Council Directive concerning groups of companies (1984) [online]. Available at: http://www.mhc.i.e/uploads/9th_proposal.pdf [Accessed 15 November 2021].
5. Důvodová zpráva k zákonu č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (2012) [online]. Available at: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-k-ZOK.pdf>.
6. ECGI (2021). Corporate Groups: Corporate Law, Private Contracting and Equal Ownership, *Law Working Paper*, 581/2021 [online]. Available at: <https://ecgi.global/working-paper/corporate-groups->

- corporate-law-private-contracting-and-equal-ownership [Accessed 15 November 2022].
7. ECGI (2022). The Case Against a Special Regime for Intragroup Transactions, *Law Working Paper*, 641/2022 [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4101546 [Accessed 15 November 2022].
 8. ECLE (2017). *A Proposal for Reforming Group Law in the European Union – Comparative Observations on the Way Forward* [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2849865 [Accessed 12 November 2022].
 9. ECLE (2012). *Response to the European Commission's consultation on the future of European company law* [online]. Available at: <https://europeancompanylawexperts.wordpress.com/publications/the-future-of-european-company-law-response-to-the-european-commissions-consultation-2012/> [Accessed 12 November 2020].
 10. Ernst and Young (2020). *Study on directors' duties and sustainable corporate governance* [online]. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e47928a2-d20b-11ea-adf7-01aa75ed71a1/language-en> [Accessed 16 November 2020].
 11. Ernst and Young LLP (2013). *International GAAP 2013: Generally Accepted Accounting Principles under International Financial Reporting Standards*, Hoboken: John Wiley & Sons.
 12. European Model Companies Act (2017) [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348## [Accessed 11 December 2019].
 13. European Banking Authority (2015). *Guidelines, specifying the conditions for group financial support under Article 23 of Directive 2014/59/EU* [online]. Available at: <https://eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/1137032/0128c4da-a718-4fb1-81c0-7361da691f40/EBA-GL-2015-17%20Guidelines%20on%20group%20financial%20support.pdf?retry=1> [Accessed 16 November 2020].
 14. European Commission (2012). *Summary of the Responses to the Public Consultation on the Future of European Company Law* [online]. Available at: <https://meusac.gov.mt/wp-content/uploads/2018/03/Feedback-Statement-1.pdf> [Accessed 16 November 2020].
 15. Europos Komisija (2020). *2021 m. Komisijos darbo programa. Gyvybinga Sąjunga pažėidžiamame pasaulyje* [interaktyvus]. Prieiga per internetą:

- https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:91ce5c0f-12b6-11eb-9a54-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF [žiūrėta 2020 m. lapkričio 23 d.].
16. Europos Komisija (2018). *Priedas prie 2018 m. Komisijos darbo programos. Vieningesnės, stipresnės ir demokratiškesnės Sąjungos darbotvarkė* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/cwp_2018_annex_iv_lt.pdf [žiūrėta 2020 m. lapkričio 23 d.].
 17. European Commission (2003). *Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union - A Plan to Move Forward* [online]. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0284:FIN:EN:PDF> [Accessed 11 May 2020].
 18. Forum Europaeum (2000). *Corporate Group Law for Europe* [online]. Available at: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-business-organization-law-review-ebor/article/abs/corporate-group-law-for-europe-forum-europaeum-corporate-group-law/1732C349A7C6045A59F060606A080C87> [Accessed 11 December 2019].
 19. ICLEG (2016a). *Report on the recognition of the interest of the group* [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2888863 [Accessed 11 December 2019].
 20. ICLEG (2016b). *Report on digitalization in company law* [online]. Available at: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:H5P_0ZwfJQAJ:https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/icleg-report-on-digitalisation-24-march-2016_en.pdf+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt&client=firefox-b-ab [Accessed 11 December 2019].
 21. ICLEG (2016c). *Report on information on Groups* [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2888863 [Accessed 10 December 2019].
 22. ICLEG (2021). *Minutes of the meeting, 23 June 2021 - 9.30 – 15.30* [online]. Available at: <https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/expert-groups/consult?do=groupDetail.groupDetail&groupID=3036&NewSearch=1&NewSearch=1> [Accessed 10 December 2021].
 23. KPMG (2015). *Zpráva o vztazích – konečně efektivní nástroj kontroly?* [online]. Available at: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zprava-o->

- [vztazich-konecne-efektivni-nastroj-kontroly-97049.html](#) [Accessed 21 December 2019].
24. TGS Baltic (2018). *Study on Minority Shareholders Protection* [online]. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1893f7b8-93a4-11e8-8bc1-01aa75ed71a1/language-en> [Accessed 11 December 2019].
25. The Reflection Group (2011). *On the Future of EU Company Law* [online]. Available at: https://www.ilf-frankfurt.de/fileadmin/migrated/content/uploads/ILF_WP_126.pdf [Accessed 11 December 2019].
26. OECD (2020). *Duties and Responsibilities of Boards in Company Groups* [online]. Available at: <http://www.oecd.org/daf/ca/duties-and-responsibilities-of-boards-in-company-groups-859ec8fe-en.htm> [Accessed 18 October 2020].
27. OECD (2021). *The governance of company groups* [online]. Available at: <https://www.oecd.org/corporate/the-governance-of-company-groups-6302f79a-en.htm> Accessed 18 October 2022].
28. OECD (2022). *Good Policies and Practices for Corporate Governance of Company Groups in Asia*. [online]. Available at <https://www.oecd.org/corporate/good-policies-practices-for-corporate-governance-company-groups-in-asia.htm> [Accessed 18 October 2022].
29. AB Amber Grid (2020). Įstatai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.ambergrid.lt/uploads/documents/2020-06-17%20Amber%20Grid%20%C4%AFstatai.pdf>.
30. UAB EPSO-G (2018). Įstatai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.epsog.lt/uploads/documents/images/korporatyvinis-valdymas/EPSO-G_UAB_istatai_2018-08-01.pdf
31. UAB GET Baltic (2019). Įstatai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.getbaltic.com/wp-content/uploads/2020/10/UAB-GET-Baltic-%C4%AFstatai.pdf> [Žiūrėta 2022 m. kovo 9 d.].
32. UAB Tetas (2020). Įstatai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://tetas.lt/wp-content/uploads/2020/03/Tetas-istatai_2020.pdf [Žiūrėta 2022 m. kovo 9 d.].
33. UAB Energy cells (2021). Įstatai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.epsog.lt/uploads/documents/files/2021-12-28%20Energy%20Cells%20istatai.pdf> [Žiūrėta 2022 m. kovo 9 d.].
34. Valstybinė mokesčių inspekcija (2022). Daugiausiai į VMI sąskaitą sumokantys mokesčių mokėtojai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vmi.lt/evmi/daugiausiai-i-vmi-saskaita-sumokantys-mokesciu-moketojai> [Žiūrėta 2022 m. spalio 9 d.].

35. Verslo žinios (2022). Didžiausios Lietuvos bendrovės pagal 2021 m. pajamas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/reitingai> [Žiūrėta 2022 m. spalio 9 d.].
36. Verslo žinios (2018). Didžiausių Lietuvos darbdavių 20-tuke – trys naujokai [interaktyvus].
37. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/vadyba/personalo-valdymas/2018/01/14/didziausiu-lietuvos-darbdaviu-20-tuke-trys-naujokai> [Žiūrėta 2022 m. spalio 9 d.].
38. Zukas, R. (2020). Grupės valdysena: patirtys ir perspektyvos [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://governance.lt/wp-content/uploads/2020/05/Rolando-Zuko-pranesimas.pdf> [Žiūrėta 2022 m. kovo 9 d.].
39. Winter Group (2002). *Final Report of the Group on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe* [online]. Available at: <https://ecgi.global/content/winter-group-2002> [Accessed 14 October 2029].
40. 27-asis tarptautinis apskaitos standartas (2008). Konsoliduotos ir atskiros finansinės ataskaitos [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32009R0494> [Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 9 d.].

SUMMARY

Relevance and problem of research. Increasing attention in company law is being paid to the regulation of groups of companies. In 2016 alone, the Informal Company Law Expert Group (hereinafter referred to as ICLEG) produced 3 reports (ICLEG, 2016a; ICLEG, 2016b; ICLEG, 2016c) which set out various initiatives in the context of the regulation of the company groups activities. Meanwhile, European Company Law Experts Group (hereinafter referred to as ECLE) prepared a proposal for reform of the regulation of groups of companies in the EU in 2016 (ECLE, 2016). In September 2017, after more than 9 years of drafting, the European Model Company Act (hereinafter referred to as the EMCA), which seeks to harmonise company law in Europe, was introduced. Provisions of Chapter 15 of said Act are intended to regulate company groups. The research *European Group Law Reconsidered* carried out by P. Krebs and S. Jung was published in 2021 (Krebs, Jung, 2021). European Corporate Governance Institute (hereinafter referred to as ECGI) report *Corporate Groups: Corporate Law, Private Contracting and Equal Ownership* (ECGI, 2021) was introduced, 2022 ECGI report on intra-group transactions was published (ECGI, 2022). The Organisation for Economic Co-operation and Development (hereinafter referred to as OECD) researches on the topic of company groups, the most recent of which are: *Duties and Responsibilities of Boards in Company Groups* (OECD, 2020), *The governance of company groups* (OECD, 2021). *Good Policies and Practices for Corporate Governance of Company Groups in Asia* (OECD, 2022). A systematic analysis of the above initiatives, reports and reforms shows that the main focus is on protecting the interests of minority shareholders and creditors of group companies and on improving group governance, of which the recognition of the group's interest is one of the main legal instruments.

In Lithuania, although some aspects of group regulation have been examined, this has been done for quite a long time and the main focus has been on protection of the interests of the subsidiary's creditors and the analysis of group insolvency issues. Meanwhile, neither the rights of minority shareholders of a subsidiary nor the recognition of the group interest have been examined in detail, although such an analysis is particularly relevant. First of all, because of the importance of groups for the Lithuanian economy. In Lithuania, the first groups emerged after the regaining of independence and the transition from a planned to a market economy (Mačerinskis, Mokūnas, 2012, pp. 74-76). Nowadays groups are an integral part of the Lithuanian economy, and it is the group companies that lead in Lithuania in terms of

various economic indicators: revenues, number of employees, amount of paid taxes and other contributions. The economic success of the country is determined not only by its human or natural resources, but also by the business legal regulation, the quality of which determines economic progress of Lithuania (Mikalonienė *et al.*, 2017, p. 13). In company law, the legal regulation of group activities has traditionally sought both to ensure sufficient protection of the rights of minority shareholders of the subsidiary and to provide legal tools to facilitate the governance of companies of the group (Manovil, 2020, p. 3; OECD, 2020, p. 7), one of the main – being the recognition of the group interest (Sorensen, 2020, p. 1; Szabo and Sorensen, 2018, p. 728). Accordingly, it is important to assess whether the existing Lithuanian corporate legal regulation provides sufficient protection of the rights of minority shareholders of a subsidiary and analysis of the recognition of group interest is relevant in the context of improving group governance. Secondly, the lack of a systematic and comprehensive regulation of group activities at EU level, which results in the fact that such fundamental issues of group regulation as the protection of the rights of minority shareholders of a subsidiary and the recognition of the group interest have been left to the discretion of the EU Member States. Accordingly, some EU Member States' company law recognises the group interest (e.g., France); while the positive company law of some other EU Member States (e.g., Germany, Italy, Czech Republic) regulates both aspects of group governance and protection of the rights of minority shareholders in the subsidiary quite in detail. However, the fact that the company law of these foreign countries pays considerably more attention to these aspects of group regulation than in Lithuania does not mean by itself that protection of the rights of minority shareholders of a subsidiary in Lithuania is inadequate, or that the interest of the group must be recognised. As V. Mikelėnas has correctly pointed out, the history of legal thought and the development of the law teach us that the law must correspond to the economic, social, and cultural realities of the relevant state (Mikelėnas, 2004, p. 6). Similarly, the protection minority shareholders' rights of a subsidiary company and the recognition of the group interest in the Law on companies of Lithuania must be justified, based on an assessment of the necessity of these changes and their compatibility with the existing legal regulation of Lithuanian companies, the case law, and the legal doctrine. Thirdly, analysis of the rights of minority shareholders of the subsidiary and the recognition of the group interest is also relevant in the following respects: first, in the development of legal doctrine on the protection of minority shareholders' rights of a subsidiary and the recognition of a group interest; secondly, the analysis will be an aid to the courts in resolving cases relating to the protection

of minority shareholders' rights of a subsidiary and the recognition of a group interest; and, thirdly, for the legislator in assessing whether there is a need to change the existing legal framework relating to the protection of minority shareholders' rights of a subsidiary and recognition of the group interest.

In the doctrine of company law, the issue of groups as a phenomenon is commonly associated with the mismatch between the group as an economic unit and the group as a legal unit (Bouderhem, 2021, p. 1-2; Manovil, 2020, p. 87; Romashchenko, 2020, p. 127-129; Windbichler, 2019, p. 12-13; Conac, 2013, p. 195; Avgitidis, 1996, p. 1; Conac, 2013 p. 195). Already at the beginning of the 20th century, Flechtheim emphasized that the phenomenon of groups leads to a discrepancy between "*norm and reality*", "*legal form and economic reality*", "*corporation law and corporate reality*" (Antunes, 1994 p. 64). The classical model of company law suggests that each company is an autonomous, independent entity of civil legal relations (Mucciarelli, 2021, p. 3; Troger, 2014, p. 2; Antunes, 1994, p. 50). However, the application of this principle becomes complicated when the company belongs to a group, since in this case the group companies are not in fact autonomous, independent and form a single economic unit, and the application of this principle to group companies creates a discrepancy between the law and the economic reality (Vicari and Schall, 2020, p. 382). The problem of the company of the group as an independent entity is also reflected in the existing national company law, since, on the one hand, on the basis of the principle of separateness, companies of the group are considered to be independent, autonomous entities which are themselves liable for their own obligations²⁴⁶, and, on the other hand, Article 5 of the Law on Companies of the Republic of Lithuania (hereafter referred to as the "LC") specifies the cases when a subsidiary company is deemed to be controlled by its parent company (Law on Companies of the Republic of Lithuania, 2000). Thus, a certain legal inconsistency and uncertainty arises, as the subsidiary is considered to be independent, but at the same time dependent, i.e., controlled by the parent company (Article 5 of the LC).

The mismatch between the group as an economic entity and the group as a legal entity creates uncertainty and ambiguity for the manager and the members of the board (hereinafter referred to as the management bodies) of the subsidiary as to their ability to act in the interests of the group. From an economic point of view, it is reasonable and self-evident for the management bodies of the subsidiary to act in the interests of the group, given the de facto unity of the group companies (Conac, 2013 p. 195). Meanwhile, according to

²⁴⁶ Article 2.50(1) of the Civil Code of the Republic of Lithuania (hereinafter referred to as the "CC").

the principle of separation, each company is an independent and autonomous entity of civil legal relations, and its management bodies can only act in the interests of that company (the members of the management bodies have a duty to be loyal to the subsidiary company). Accordingly, the interests of the subsidiary may be different or even contrary to the interests of the group, in which case the subsidiary's management bodies are faced with the dilemma which interests shall be prioritised. On the one hand, from a formal point of view, it could be argued that since the members of the management bodies of the subsidiary have a duty to be loyal to the subsidiary (Article 2.87(2) of the CC), the management bodies of the subsidiary should therefore only act in the interests of the subsidiary. On the other hand, given the economic entity of the companies in the group, it could be argued that acting in the interests of the group should be a priority. Or should the subsidiary's management bodies act in the interests of the subsidiary in certain cases, while at the same time not ignoring the interests of the group? The answer to this question is relevant, firstly, from a theoretical point of view, first of all for the clarity, i.e., what the interests of the group are, secondly, what the relationship between the interests of the group and the interests of the subsidiary are, and, secondly, from a practical point of view, namely, in order to achieve greater legal clarity and predictability to the subsidiary's management bodies in relation to the exercise of their powers in the interests of the group.

The issue of the subsidiary's management bodies acting in the interests of the group is also relevant from the point of view of protecting the rights and interests of the subsidiary's minority shareholders. The interests of the minority shareholders of a subsidiary are not related to the interests of the group as a whole and in some cases are even contrary to them (Manovil, 2020, p. 41; Antunes, 1994, p. 86). The objective of a minority shareholder in a subsidiary, like that of a single shareholder in a company, is to improve the performance of the company where he/she is a shareholder, in order to satisfy the shareholder's main interest, i.e., to preserve the investment and to benefit from it (Mikalonienė, 2015, p. 50). In other words, the interests of the minority shareholders of a subsidiary are usually different from those of the group and are not identical to those of the group, which is why the interests of the minority shareholders of a subsidiary are also referred to in the legal doctrine as "*outside interests*", emphasizing the distinctness of their interests from those of the other shareholders of the subsidiary and the group as a whole (Manovil, 2020, p. 41). Accordingly, acting in the interests of the group does not automatically imply acting in the interests of the subsidiary's minority shareholders. And given that the subsidiary is controlled by a parent company which has an interest in the interests of the group as a whole, there is a risk

that the interests of the subsidiary's minority shareholders will simply not be considered in the management of the subsidiary, and this may result in affecting the interests of the subsidiary's minority shareholders.

The disparity between the group as an economic entity and the group as a legal entity also gives a rise to certain legal issues relating to the protection of the rights of minority shareholders of a subsidiary. Under the existing national Law on companies, a subsidiary and its minority shareholders are bound by an obligatory legal relationship (Article 2.45 of the CC). One of the essential features of the binding legal relations is that a creditor always has a right of claim against a particular debtor and the debtor always has to answer to a particular creditor (Mikelénas, 2002, p. 41). Accordingly, the nature of the binding relations between the minority shareholder of a subsidiary and the subsidiary means that the shareholder of the subsidiary can exercise its rights in respect to the subsidiary. However, in economic sense, companies of the group form a single economic entity and act in the interests of the group by entering into transactions with each other, sharing information and investing in joint business projects. Thus, given the economic entity of the companies of the group, two questions naturally arise, firstly, as to the sufficiency of the scope of the rights of the minority shareholder of the subsidiary under the existing national regulation and, secondly, as to the ability of the minority shareholder of the subsidiary to exercise its rights in respect to the other companies (other than the subsidiary) of the group.

The answer to the first question is particularly relevant in the context of the shareholder's right to information, as it is one of the most important shareholder's rights, and only if a shareholder is well informed about the company and its activities can he/she effectively exercise and protect his/her rights (Mikalonienė, 2015, p. 152). In the context of this shareholder's right, it is therefore relevant to assess whether the existing national Law on companies ensures sufficient group transparency, i.e., do the minority shareholders of a subsidiary have a right to receive information on the structure of the group, the emergence and termination of control over the subsidiary, and the management of the group.

A shareholder has a right to information about the company and its activities under a special procedure, which is implemented by conducting an investigation regarding activities of the company (Mikalonienė, 2015, p. 152). Given that the subsidiary belongs to a group and the group constitutes a single economic entity, it is relevant to assess whether the existing national Law on companies, according to which a shareholder of a subsidiary has a right to apply to court only for an investigation regarding the activities of the company of which he is a shareholder, is sufficient to protect the interests of minority

shareholders of the subsidiary. In other words, it has to be assessed whether, in order to protect the interests of the minority shareholders of the subsidiary, it would be appropriate to provide for the right of a minority shareholder of the subsidiary to apply to the court for the initiation of an investigation regarding the activities of other companies in the group, including the parent company.

One of the core rights of a shareholder of a company is a right to receive a share of the company profit, i.e., dividends (Mikalonienė, 2015, p. 54). When analysing this right in the context of the right of minority shareholders of a subsidiary, it is relevant to assess whether the existing national Law on companies provides sufficient protection of the interest of a minority shareholder of a subsidiary to receive a share of the company profit (dividends).

Finally, under the current Lithuanian Law on companies, minority shareholders of a subsidiary may withdraw from the subsidiary either by exercising the right to sell-out (Article 46¹ (2) of the LC) or by exercising the right to compulsory sale of shares due to inability to properly exercise their rights (Article 2.123 of the CC). Given that a parent company may control a subsidiary not only as a shareholder of the subsidiary but also indirectly, i.e., through other companies of the group, it is appropriate to assess whether the current regulation is not too limited to the extent that first of all the right to compulsory redemption of shares is not linked to the emergence of control over the subsidiary and, secondly, only a shareholder of the subsidiary other than a minority shareholder of the subsidiary is obliged to buy the shares of the minority shareholder of the subsidiary in the cases provided for by the legislation and the no such obligation has been provided for to the parent company.

Research object. The limits of this research object are defined by the title of the topic, the aim, and objectives of the thesis. Accordingly, the research object is the problematic aspects of the recognition of the group interest and protection of the rights of minority shareholders of the subsidiary of private limited liability company (the right to information, the right to apply to the court for the initiation of an investigation into the activities of the subsidiary, the right to receive a share of the company profit (dividends), the right to withdraw from the subsidiary). This research focuses only on *ex lege* measures to ensure protection of the rights of minority shareholders of a subsidiary. In other words, protection of the rights of minority shareholders of a subsidiary by contractual arrangements (e.g. a shareholders' agreement) is not the subject of this research. It should also be noted that this research is carried out in the context of the Law on companies and focuses on the analysis

of these rights in the context of the minority shareholders of a subsidiary, and therefore does not analyse the problematic aspects of these rights which are also common in single companies.

This research focuses on an analysis of the regulation of some EU Member States (Germany, Italy, Czech Republic, Netherlands, and France) and EMCA. The choice of these countries was not accidental. In particular, Germany was chosen because it is one of the EU countries with comprehensive group regulation (EMCA, 2017, p. 371). Moreover, Germany was the first EU country to introduce comprehensive group regulation in 1965 (German Stock Corporation Act, *Aktiengesetz*, AktG) and a number of EU countries have subsequently adopted the German model of group regulation (Portugal in 1986, Croatia in 1993, Slovenia in 1993, Czech Republic in 1991-2012 (EMCA, 2017, p. 371). The Czech Republic was chosen because, firstly, it is one of the countries with comprehensive group regulation (EMCA, 2017, p. 371), and secondly, the Czech Republic, following the 2012 reform of Business Corporations Act (hereinafter – BCA) of Czech Republic, has abandoned most of the features of German group regulation and most of the provisions of the new Law on BCA designed to regulate group activities were created by the Czech legislator (Černa, Tomašek, 2020, p. 250). Thirdly, Italy was chosen because it is classified as one of the EU countries with partial group regulation (EMCA, 2017, p. 371). Fourthly, the Netherlands was chosen because, among other things, this thesis deals with the Lithuanian corporate law, which provides for the shareholder' right of a subsidiary to apply to court for an investigation²⁴⁷ of the subsidiary's activities and for the right to compulsory sale of shares due to the inability to properly exercise their rights²⁴⁸, and the regulation of these rights has been taken over by Lithuania from the Netherlands (Mikalonienė, 2015, p. 228; Bartkus et al, 2002, p. 236, 247), where the exercise of these rights in the context of groups is characterised by certain peculiarities (Manovil, 2020, p. 448). Fifthly, France was chosen because its company law recognises the group interest, and on the basis of the French model of recognition of the group interest, a number of EU Member States have also started to recognise the group interest in their company law (Manovil, 2020, p. 88). Finally, EMCA was chosen for this research because it not only analyses the issues of group regulation relevant to this research, but also provides a specific model company act, the provisions of Chapter 15 regulate both group governance, including the recognition of

²⁴⁷ Legal provisions of Chapter X, Part 2, Book 2 of the CC.

²⁴⁸ Legal provisions of Chapter IX, Part 2, Book 2 of the CC.

group interest, and certain aspects of protection of the rights of minority shareholders of a subsidiary.

The task of the research is to assess whether the existing Lithuanian company law, including the case law interpreting it, is reasonable, in the sense that it does not recognise the interest of the group, and whether it is sufficient to ensure protection of the rights of the minority shareholders of the subsidiary private limited liability company (the right to information, the right to apply to the court to initiate an investigation into the subsidiary's activities, the right to (dividends) and the right to withdraw from the subsidiary).

Objectives of the research. In order to achieve the above-mentioned task of the research, the following objectives are set and implemented in the relevant parts of the thesis:

1. To identify and define the approaches to the group regulation at EU level and in the EU Member States relevant for this research.

2. To analyse the concept of a parent company and a subsidiary.

2.1. To carry out a historical analysis of the concept of a parent company and a subsidiary as set out in Article 5 of the LC and assess whether the definitions of a parent company and subsidiary set out in Article 5 of the LC can be broadened (or narrowed) and to assess whether the concept of parent company and a subsidiary set out in Article 5 of the LC should be improved.

3. To analyse functioning of the subsidiary's management bodies in the interests of the group at the national level in the EU and in the EU Member States relevant for this research, and in the context of EMCA, and to assess whether there is a need to change the existing legal regulation of the Lithuanian companies:

3.1. Providing for the right of the subsidiary's management bodies to act in the interests of the group in certain cases.

3.2. Giving the parent company a right to issue instructions in the interests of the group to the subsidiary's management bodies and their obligation to implement them.

4. To analyse the minority shareholder's right to information in the subsidiary and assess whether sufficient group transparency is ensured, namely, whether the minority shareholders of the subsidiary have a right to receive information on the group's structure, on the emergence and end of control over the subsidiary, and on the management of the group under the current legal regulation of the companies.

5. To carry out a review of the right of a minority shareholder of a subsidiary to apply to the court for initiation of an investigation of the activities of the subsidiary and to assess whether it is reasonable under national legal regulation of companies for a shareholder of a subsidiary to have a right

to apply to the court for the initiation of an investigation of the activities of the subsidiary only, but not for the initiation of an investigation of the activities of the parent company or of the other companies of the group.

6. To analyse the right of a minority shareholder of a subsidiary to a share in the profit (dividends) and determine whether the existing national legal regulation of companies provides sufficient protection of the minority shareholder's interest in a share in the profit (dividends) of the subsidiary (dividends).

7. To analyse the minority shareholder's right to withdraw from the subsidiary.

8. To analyse the right to sell-out of a minority shareholder of a subsidiary and the right to compulsory sale of shares due to inability to properly exercise their rights and assess whether the existing national regulation is too narrow in this regard, firstly, the right to compulsory redemption of shares is not linked to acquisition of control over the subsidiary, secondly, that only a shareholder of the subsidiary other than the minority shareholder of the subsidiary is obliged to redeem the shares of the minority shareholder of the subsidiary in the cases provided for by legislation and that there is no such obligation provided for on the parent company.

Statements to be defended.

1. At EU level, only certain aspects of group activities are regulated, while most issues, including protection of the minority shareholders' rights in the subsidiary private limited liability company and the recognition of group interest, are left to the competence of EU Member States. Approaches of the EU Member States to the regulation of groups in company law are not identical. Lithuania does not have a structured and codified group regulation and the existing group regulation is mainly based on implemented EU Directives.

2. Under the existing legal regulation of the Lithuanian companies (Article 5 of the LC), the definitions of parent company and subsidiary are based on the concept of control, and broadening or narrowing of these definitions is possible in certain cases, i.e., they should be in line with EU legislation.

3. Legal regulation of the Lithuanian companies should provide for an exception to the positive aspect of the fiduciary duty of loyalty of the members of the management bodies of a subsidiary, which would give the management bodies of the subsidiary the right to act in the interests of the group.

4. The parent company should be entitled to issue instructions to the subsidiary's management bodies, which should be obliged to implement them if the instructions are lawful.

5. The current national legal regulation of companies does not ensure sufficient group transparency and should be improved.

6. The current legal regulation of the Lithuanian companies, according to which a minority shareholder of a subsidiary has the right to apply to the court only for the initiation of an investigation of the activities of the subsidiary, but not for the initiation of an investigation of the activities of the parent company or of the other companies of the group, is reasonable, however it is appropriate to broaden the scope of the investigation of a subsidiary.

7. The existing national legal regulation of the companies does not sufficiently protect the minority shareholder's interest in receiving a share of the company's profit (dividends), and therefore the existing legal framework needs to be improved.

8. The existing legal regulation of the companies, which requires that, in order for a minority shareholder of a subsidiary to be able to require the parent company to buy its shares, the parent company must, *inter alia*, be a shareholder of the subsidiary is too narrow and should be improved.

Research methods. The method of document (literature) content analysis is used to analyse EU, Lithuanian and foreign legal acts, legal doctrine, court law and the soft law source EMCA. Historical method is used to analyse how the definitions of a parent company and a subsidiary under the LC have evolved, what has led to the wording of the current Article 5 of the LC; the historical method was also used to analyse the conditions of the "Rozenblum" test and the reasons for their creation. A comparative method is used to analyse the versions of the LC, the criteria for defining the parent company and the subsidiary provided for in Article 5 of the LC and to compare them with the criteria for defining the parent company and the subsidiary in the law of foreign countries, and a comparative method is used to examine the understanding of the group's interest in the national company law of some EU Member States and under EMCA, and to examine the exercise and protection of the rights of the minor shareholders of the subsidiary. The systemic approach is used when analysing the rights of minority shareholders of a subsidiary in the context of the law of obligations (Art.2.45 of the CC), when analysing the right of the subsidiary's management bodies to act in the interests of the group in the context of the duty of loyalty (Art.2.87(2) of the CC), and when analysing the specificities of the group law in foreign countries (e.g., in the case of Germany, the relationship between the provisions in Part 1, Book 1 of the AktG and the provisions in Book 3 of the Act was analysed) as well as the correlation of the provisions in EMCA (e.g., the provisions of Chapter 9, Article 4 of EMCA and Chapter 15, Article 16(1) of EMCA). The teleological method is used to reveal the objectives of foreign law (e.g., the

German AktG provisions on the specificities of group activities, the Italian Civil Code (hereinafter "ICC") provisions on the specificities of group activities) and the objectives of the EMCA provisions (e.g., in drafting of the objectives of the provisions of Chapter 15 of EMCA). The logical method is used to analyse the criteria for the definitions of a parent company and a subsidiary in Article 5 of the LC and to assess whether the concept of a parent company and a subsidiary in Article 5 of the LC needs to be improved by the right and/or duty of the subsidiary's management bodies to act in the interests of the group in certain cases, the assessment of whether the existing legal regulation of the Lithuanian companies should be amended to recognise the interest of the group, the rights of the subsidiary's minority shareholders, and the preparation of the conclusions of this thesis.

Scientific novelty, sources of the research. In the Lithuanian legal doctrine a detailed analysis of the protection of the rights of minority shareholders of the subsidiary private limited liability company and the recognition of the group's interest (the right and/or obligation of the subsidiary's management bodies to act in the interests of the group in certain cases) has not yet been carried out. Certain aspects of group regulation have already been examined in the Lithuanian legal doctrine. In general terms and for quite a long time, the concept of a group, the issues of protection of minority shareholders and creditors have been discussed in the article "Groups of Companies: Legal Regulation in the European Community and Lithuania" by D. Kriauciūnas in 2001 (Kriauciūnas, 2001, pp. 32-48). The concept of the group was discussed in V. Papijanc article: "*Legal Regulation Aspects of the Corporate Group: Conception and Features*" in 2006 (Papijanc, 2006, pp. 81-88). The author also carried out a study on the civil liability of the parent company for the obligations of the subsidiary, which resulted in an article by V. Papijanc in 2008 "*Legal Regulation Aspects of the Corporate Group: Conception and Features*" (Papijanc, 2008, pp. 95-102), and in a dissertation by V. Papijanc in 2008 "*Liability of the Parent Company Against the Creditors of Subsidiary*" (Papijanc, 2008). Certain issues of civil liability of the parent company were also addressed in L. Mikalonienė's dissertation "*Main Legal Forms of Commercial Cooperation with Personal Characteristic*" (Mikalonienė, 2011, pp. 313-340), and in the monograph of the aforementioned author "*Civil Liability of a Shareholder of a Private Limited Liability Company Towards the Company's Creditors, the Company and Other Shareholders*" (Mikalonienė, 2016, pp. 30-31). In 2012, a workgroup headed by G. Bartkus carried out applied scientific research on the insolvency of groups of companies (Bartkus, 2012). In 2012, G. Jakuntavičiūtė in her dissertation "*Civil Liability of the Members of Management Bodies of the*

Legal Entities" addressed the issue of the recognition of a parent company as a *de facto* manager of a subsidiary company (Jakuntavičiūtė, 2012, pp. 56-57).

Foreign legal doctrine has devoted considerable attention to group issues. In particular, there are groups of company law scholars (committees) that deal with various group issues and make recommendations and proposals. In 1998, the Committee Forum European produced a recommendation on Corporate Group Law for Europe, in 2002 the Winter Group produced the final report of the group on a modern regulatory framework for company law in Europe (Winter Group, 2002, p. 94), and in 2011 the European Commission's Reflection Group produced the report "*The Future of EU Company Law*", which included Section 4 on groups (The Reflection Group, 2011). In 2016, ICLEG produced the above 3 reports (ICLEG, 2016a; ICLEG, 2016b, ICLEG, 2016c), which set out various initiatives in the context of the regulation of groups. In 2017, ECLE produced a proposal for the reform of group law in Europe (ECLE, 2017). ECGI reports: "*Corporate Groups: Corporate Law, Private Contracting and Equal Ownership*" (ECGI, 2021) and "*The Case Against a Special Regime for Intragroup Transactions*" (ECGI, 2022). OECD studies on the topic of company groups, most recently "*Duties and Responsibilities of Boards in Company Groups*" (OECD, 2020), "*The Governance of Company Groups*" (OECD, 2021), "*Good Policies and Practices for Corporate Governance of Company Groups in Asia*" (OECD, 2022).

Second, research conducted by individual researchers on the topic of groups. In particular, thesis dealing with the national regulation of groups, such as the collection of articles "*Groups of Companies: A Comparative Law Overview*" by R.M. Manovil (Manovil, 2020), the monograph "*European Company Law*", Chapter 7 called "*Groups*" by A. Vicari (Vicari, 2021), the book *Company Laws of the EU* compiled and edited by A. Vicari and A. Schall, 2020, the book "*Company Laws of the EU*" by M. Willems, *Shareholders' Rights and Obligations* (Willems, 2017), an article by R. Boudershem (Boudershem, 2021), an article by S. Černa and P. Tomašek on Czech group regulation (Černa and Tomašek, 2020), and an article by M. Callegari, on Italian group regulation (Callegari, 2019). Secondly, thesis dealing with the regulation of groups at EU level, such as the 2021 research "*European Group Law Reconsidered*" by P. Krebs and S. Jung, which provides a rather detailed analysis of the recognition of group interest at EU level (Krebs, Jung, 2021), the 2021 article by Boudershem, E. Soransen's researches: firstly, on the role of the parent company in group governance (Soransen, 2021), secondly, on recognition of the group interest at the EU level (Soransen, 2020), as well as the research "*Corporate Governance Codes*

and Groups of Companies: In Search of Best Practices for Group Governance" by D. Szabo and E. Sorensen (Szabo, Sorensen, 2018, p. 728).

The main sources of the research. First of all, *regulatory acts*. Firstly, EU law. For example, Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings, amending Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC. Secondly, *national legislation*: different versions of the LC from different periods (Republic of Lithuania Law on Companies, 2000; Republic of Lithuania Law on Companies, 1990; Republic of Lithuania Law on Companies, 1994), Civil Code of the Republic of Lithuania, Law on Consolidated Accounts of Groups of Undertakings. Thirdly, *foreign regulatory acts*. The German AktG and the German law on private limited liability companies have been used to consider the concept of a group, acting in the interests of the group and protection of the rights of minority shareholders of a subsidiary. The provisions of the Civil Code of the Netherlands have been analysed in relation to the concepts of group, parent company and subsidiary (Articles 24a and 24b of Book 2 of the Netherlands Civil Code), as well as in relation to certain aspects of the protection of the rights of minority shareholders in a subsidiary (e.g. in the context of the analysis of the right of a minority shareholder of a subsidiary to bring legal proceedings against the subsidiary and other group companies, the provisions of the Dutch Civil Code (CCP), Book 2, Part 2, Articles 344 - 359, the ICC and in particular the provisions of Chapter 9 of the ICC, entitled "Corporate Governance and Coordination of the Company", which are aimed at the regulation of the operation of groups were examined. Also, the provisions of the French Civil Code (The French Commercial Code (version of 20 March 2006), 1804), dealing with the "Rozenblum" doctrine (Article L. 242-6 of the French Commercial Code). In the case of the Czech Republic, the provisions of Chapter 9 of the Czech Law on business groups were examined. Fourthly, the *EMCA*, the provisions of Chapter 15 are designed to regulate the activities of groups.

Secondly, *case law*. First of all, the case law has been examined in the context of the recognition of group interest, i.e., the right of subsidiary's management bodies to act in the interests of the group, and secondly, the case law was examined to ascertain whether the rights of minority shareholders of a subsidiary, which are the subject of this study, are sufficiently protected.

Thirdly, *specialised literature*. First of all, the analysis of the above-mentioned groups/committees of company law scholars, recommendations,

proposals (e.g. Winter Group, 2002, The Reflection Group, 2011, ICLEG, 2016a; ICLEG, 2016b; ICLEG, 2016c, OECD, 2021, OECD, 2022)²⁴⁹. Second, the works of corporate law scholars: first, the monograph by J.G. Antunes (Antunes, 1994), which discusses the specificity of the group as a legal phenomenon, examines the differences between a group and a single company, and discusses the special role of shareholders and creditors in a company of the group (Antunes, 1994, pp. 87-96), second, the monograph by K. Hopt's comparative research of corporate groups, in which the author examines the phenomenon of corporate groups in the context of law and economics (Hopt, 2015), thirdly, the articles by P. H. Conac, which deal with various aspects of corporate groups, including protection of minority shareholders' rights (Conac, 2016, Conac, 2013), the articles by Sorensen (Sorensen, 2020, Szabo, Sorensen, 2018, p. 728). In the context of novelty, we should mention the collection of articles compiled by R.M. Manovil, which, among others, deals with protection of minority shareholders' rights in a subsidiary company (Manovil, 2020), the monograph by A. Vicari (Vicari, 2021), a monograph by A. Koh (Koh, 2022), an article by R. Boudierhem (Boudierhem, 2021), and an article by P. Krebs and S. Jung (Krebs and Jung, 2021).

Dissertation structure. The dissertation consists of an introduction, a four-part presentation section, and conclusions. The introduction of the dissertation defines the relevance of the research, the problem, the object, the aim, the objectives, the tasks, the defensible statements, the novelty of the research, the overview of the research groups, the methods used in the research, the most important references of the research are discussed. The first part of the dissertation discusses, firstly, how the current approach to the regulation of groups at the EU level has evolved and what the current approach is, and secondly, what the main approaches to the regulation of groups at the EU level and at the national level of the Member States are, as well as in the framework of EMCA. The analysis in the first part of the dissertation is relevant to the extent that there is no comprehensive group regulation at EU level in the context of company law, and the approaches to group regulation are not uniform across EU Member States, so it is appropriate to distinguish and discuss the main approaches to group regulation before proceeding to the concepts of a parent company and a subsidiary, the recognition of the group's interest, and protection of the rights of the minority shareholders of the

²⁴⁹ For more information on research teams/committees, see the introduction part called "*novelty, overview of the conducted researches by the research teams*".

subsidiary. The second part of the dissertation analyses the concept of a parent company and a subsidiary and assesses whether the concept of a parent company and a subsidiary provided for in Article 5 of the LC should be improved. The third part of the dissertation deals with the recognition of the group interest at EU level, secondly, the French company law framework under which the group interest is recognised and, thirdly, the German company law framework, which provides for the right of the parent company to give instructions to the subsidiary's management bodies, fourthly, the considered Italian legal regulation of companies, which recognises a group interest, and fifthly, legal regulation of the Czech companies, which, in addition to recognising a group interest, also provides for the right of the parent company to give instructions to the subsidiary's management bodies, sixthly, the legal regulation provided for by EMCA is examined, under which the recognition of a group interest is linked to the right of the parent company to give instructions to the subsidiary's management bodies, seventhly, the question of the recognition of a group interest is examined in the context of Lithuanian company law, and it is assessed whether the existing legal regulation of Lithuanian companies should be modified, first of all, by providing for the right of the subsidiary's management bodies to act in the group's interests, and, secondly, by providing for the obligation for the subsidiary's management bodies to act in the group's interest in case they have legitimate instruction of the parent company. The fourth part of the dissertation deals, firstly, with the concept of the minority shareholder of a subsidiary and its peculiarities in comparison with the concept of the minority shareholder of a single company, secondly, it analyses the rights of a shareholder of a subsidiary in relation to information and, thirdly, it deals with the right to apply to a court for initiating an investigation of the activities of the subsidiary company, fourthly, the rights of a minority shareholder of a subsidiary to a share in the profit (dividends) are analysed; fifthly, the right to withdraw from the subsidiary (Article 461 (2) of the LC and Article 2.123 of the Civil Code is analysed).

Summaries of the results and conclusions.

1. The approach to the regulation of groups at EU level has evolved from the original approach of regulating groups in detail (the Ninth Directive was drafted) to regulating only certain aspects of group activities at EU level, leaving most issues, including protection of the rights of minority shareholders in a subsidiary private limited liability company and the recognition of the group's interest, to be dealt with by the EU Member States. The approaches of the EU Member States examined in this research to the regulation of groups in company law are not identical. Firstly, in Germany, Italy and the Czech

Republic, the regulation of group activities is codified and structured; secondly, in France, Netherlands and Lithuania, the regulation of group activities is not codified and structured, but EU directives regulating certain aspects of group activities have been implemented and there is some case law that has an impact on group activities (e.g. recognition of a group interest in the case of France), or the national legislator has regulated certain aspects of group activities (e.g., Book 2, Article 351(2) of the Dutch Civil Code, Article 2.128(2) of the Lithuanian Civil Code).

2. A company is deemed to be a parent and the another as a subsidiary if the companies have a certain relationship, which may be based on the concept of control (legal criterion) and/or on the concept of unified management (economic criterion). At EU level, the concept of parent-subsidiary relationship is generally based on the concept of control, but where appropriate, the concept of unified management is allowed as an additional option for EU Member States. Meanwhile, the EU Member States analysed in this research do not have the same views on the concept on which the parent company and a subsidiary relationship should be based. First of all, in Germany, the parent company and subsidiary relationship is based on both the concept of control and the concept of unified management. Secondly, in the Czech Republic, where the group is formed on the basis of Article 74 of the BCA, the parent-subsidiary relationship is based on the concept of control, whereas in the Czech Republic, where the group is formed on the basis of Article 79 of the Law on PC, the parent company and subsidiary relationship is based on the concept of the unified management. Thirdly, in the Netherlands, Italy and France, the relationship between a parent company and subsidiary is based on the concept of control. In EMCA, the relationship between the parent company and the subsidiary is also based on the concept of control.

2.1. The definitions of a parent company and subsidiary in the current Article 5 of the LC are formulated in accordance with the criteria set out in Article 1 of the 92/101/EEC Directive, which have been prepared for application in a rather narrow context (only in order to fulfil the purpose of Article 1 of the 92/101/EEC Directive). The definitions of a parent company and subsidiary set out in Article 5 of the LC are based on the concept of control and their (definition) extension (or narrowing) is possible within the framework of the provisions of the 92/101/EEC Directive and would not be contrary to the purpose of Article 1 of the Directive, as long as the LC retains all four criteria set out in Article 1(1) of the 92/101/EEC Directive, plus the criterion of the direct possibility of exercising a decisive influence over the other company, and will further include the cases set out in Article 1(3)(a) of

the 92/101/ECC Directive. National legal regulation of companies should provide for the possibility for the parent company to rebut the presumption of *de jure* control (Article 5(2) and (3) of the LC), but this rebuttal should only be possible in exceptional circumstances where it can be clearly demonstrated that such ownership does not constitute control. On the other hand, national company law should not provide for a case of *de facto* control, where the parent company has the right to exercise a *de facto* majority of votes in the general meeting of shareholders or its equivalent body and therefore *de facto* controls the activities of another company, because of the intermittent (single case) nature of such a case of control. In accordance with the current legal regulation of the Lithuanian companies the contractual control has not been provided for. Whereas, firstly, the establishment of contractual control is considerably more complex and less practical than *de jure* and *de facto* control and, secondly, the lack of legal certainty of contractual control, the existing legal regulation of companies, which only provides for *de facto* and *de jure* control, is justified in this respect and should not be changed.

3. The current Lithuanian regulation of companies, under which the members of a subsidiary's management bodies are obliged to act only in the interests of the subsidiary and are not entitled to act in the interests of the group, is tailored to the members of the management bodies of single companies and does not consider the needs of the business and is not focused on facilitating group governance. The unconditional application of Article 2.87(2) of the CC and Article 19(8) of the LC to the members of the management bodies of a subsidiary makes their position more difficult and increases probability of conflicts between the members of the management bodies of a subsidiary and the parent company. The existing legal regulation of Lithuanian companies should be amended as follows:

3.1. By recognising the interest of the group, but this in no way implies that the members of the subsidiary's management bodies would generally no longer have fiduciary duties towards the subsidiary. In particular, the recognition of a group interest would only provide for an exception to the positive aspect of the duty of loyalty of the members of the subsidiary management bodies, i.e., to act solely in the interests of the company, i.e., the right, and in certain cases (subject to legitimate instructions of the parent company) the obligation to act in the interests of the group, while the negative aspects of the duty of loyalty would remain applicable to the members of the subsidiary management bodies. Meanwhile, the members of the subsidiary management bodies, even when acting in the interests of the group, would continue to be subject to the fiduciary duty of care, i.e. they would have to assess, before acting in the interests of the group, all the relevant

circumstances of the subsidiary's acting in the interests of the group, to consider the economic benefit to the subsidiary of such action and whether such action would not endanger the solvency of the subsidiary. The management bodies of the subsidiary should be entitled to act in the best interests of the group and the members of the management bodies of the subsidiary should not be considered to have breached their fiduciary duties towards the subsidiary as a result of such action, subject to a set of three conditions. First, the decision of the management bodies should be in the interest of the group. Second, the management bodies of the subsidiary should, before deciding to act in the best interests of the group, on the basis of information which has been or ought to have been assessed in the proper discharge of their duties, make a reasonable assumption that the damage caused to the subsidiary will be offset by a benefit to the subsidiary within a reasonable period. The assessment by the subsidiary's management bodies of acting in the best interests of the group should be based on the rule of business judgment rule established by the Supreme Court of Lithuania, and the subsidiary should be indemnified by the group company that has benefited from acting in the best interests of the group (implementation of the quid pro quo principle). Third, damage caused to a subsidiary as a result of acting in the interests of the group should not jeopardise the solvency of the subsidiary.

3.2. The parent company should be entitled to give instructions to the management bodies of the subsidiary and the subsidiary should be obliged to implement them, provided that the instructions are legitimate, i.e., comply with the three conditions for acting in the interests of the group mentioned above. In that case, the members of the subsidiary's management bodies should not be considered to have breached their fiduciary duties towards the subsidiary. If, on the other hand, the instructions do not comply with the three conditions for acting in the interests of the group, the instructions would be considered illegitimate, and the management bodies of the subsidiary would be prohibited from implementing them. If the subsidiary suffers damage as a result of the implementation of the illegitimate instructions, the members of the subsidiary's management bodies could have a liability in tort on the basis of Article 2.87(7) of the CC. Meanwhile, the parent company could be subject to liability in tort towards the subsidiary on the basis of Article 2.263 of the Civil Code as a result of giving illegitimate instructions to the management bodies of the subsidiary.

4. The current legal regulation of the Lithuanian companies does not ensure sufficient group transparency. The minority shareholders of a subsidiary have limited access to information, firstly, on the structure of the group, secondly, the emergence and end of control over the subsidiary and,

thirdly, the group governance. Accordingly, limited access (or no access at all) to this information of the above nature may lead to minority shareholders of the subsidiary simply not being aware that the subsidiary is part of the group and is controlled by the parent company, which will make it difficult for minority shareholders of the subsidiary to assess their own position in the subsidiary and to effectively exercise and defend their other rights, as the subsidiary will be perceived as being a single company and thus outside the group. Accordingly, the existing legal regulation of companies needs to be improved to ensure greater group transparency. In particular, by giving the minority shareholder of a subsidiary the right to obtain information on the group structure and the minority shareholder of a subsidiary should be given access to information on the emergence of control over the subsidiary. Disclosure of the emergence or disappearance of control should take place in two steps: first, the parent company should inform the subsidiary as soon as control is established or disappears and, second, the subsidiary should inform the shareholders of the subsidiary, including the minority shareholders, of the emergence or disappearance of control, when the subsidiary receives this information from the parent company. Secondly, in order to ensure greater transparency of the group of companies in Lithuania, the right of the minority shareholder of the subsidiary to information relating to the management of the group should be extended. The minority shareholders of a subsidiary should have a right to deliver in advance questions to the subsidiary relating to other companies in the group, provided that these questions are relevant to the agenda of the forthcoming general meeting of shareholders. The minority shareholders of the subsidiary should also have the right to know about the subsidiary's transactions with other group companies. Access to such information is of particular importance for the minority shareholders of the subsidiary in order to enable them to assess whether the subsidiary's management bodies have complied with the abovementioned set of conditions for acting in the best interests of the group and to assess whether the subsidiary has been compensated within a reasonable period of time for the damage caused to the subsidiary by acting in the interests of the group. Besides, in order to enable the minority shareholders of the subsidiary, in the event of damage to the subsidiary's interests, to assess what further legal steps they should take (e.g., bringing an action before a court to invalidate a transaction entered into by a subsidiary, bringing a derivative action against members of the subsidiary's management bodies, bringing an action before a court to investigate the subsidiary's activities, etc).

5. In accordance with the current Lithuanian regulation of the activities' investigations, a minority shareholder of a subsidiary has a right to apply to

the court only for the initiation of an investigation of the activities of the subsidiary he/she is a shareholder of. Accordingly, the purpose of the investigation of the subsidiary's activities is to assess the appropriateness of the company governance, but in view of the provisions of Article 2.128(2) of the Civil Code, the scope of the activities' investigation may be broader, i.e., it may also include an analysis of the documents of the other companies in the group, and the questioning of the current and former shareholders, members of the bodies of the group, and the employees. The broader scope of the investigation of the subsidiary does not change the purpose of the investigation of the subsidiary, i.e., it is limited to the appropriateness of the governance of the subsidiary and the court may apply one of the measures referred to in Article 2.131 of the CC only in respect of the subsidiary (not the other companies in the group). This legal regulation of the Lithuanian companies, according to which a minority shareholder of a subsidiary has a right to apply to the court only for the initiation of an investigation of the subsidiary activities, is not too narrow and should not be changed to give the shareholder of a subsidiary the right to apply to the court for the initiation of an investigation of the activities of the parent company or of the other companies of the group. First of all, the possibility to carry out a wider investigation of the subsidiary's activities, i.e. the right of the investigator to examine the documents of other companies in the group, to question the shareholders, members of the management bodies of the other companies in the group and the employees of the other companies in the group, and to question persons who were shareholders, members of the management bodies of the companies of the group during the investigation period, is a sufficient means of ensuring that the interests of the minor shareholders of the subsidiary are protected. On the other hand, the existing legal regulation of the Lithuanian companies should be improved by providing for the right to the expert investigating the activities of a subsidiary to inspect the assets of other companies in the group, subject to a court permission, which could help to identify cases where assets of the subsidiary are unlawfully managed or used by other companies in the group. Secondly, the low level of interest of the minority shareholders of the subsidiary in the proper governance of the companies of the group. Thirdly, the right of a minority shareholder of a subsidiary to apply to a court for initiation of an investigation of the activities of the parent company or other companies in the group would be disproportionate and not adequate to the number of shares held.

6. The existing legal regulation of the Lithuanian companies should be improved by providing for the right to a shareholder of a subsidiary, including a minority shareholder, to request a minimum dividend, ensuring the

implementation of the principle of equal treatment of shareholders. The parent company, as the controlling shareholder of a subsidiary, may have an interest in transferring the profits of the subsidiary to other group companies in which the minority shareholders of the subsidiary are not shareholders, in order to pay hidden dividends to itself (the parent company). The parent company will violate the principle of equal treatment of shareholders as it will illegally benefit from the use of other companies of the group, while the minority shareholders of the subsidiary will not benefit as they have no rights over other companies of the group.

7. The regulation of the mandatory right of buy-out provided for in Article 46¹ of the LC is too narrow, as the right of a minority shareholder of a subsidiary to mandatory buy-out of its shares is linked to only one case of *de jure* control, although the parent company may control the subsidiary by other forms of control, which may also significantly limit the ability of a minority shareholder of the subsidiary to take part in the governance of the subsidiary. Accordingly, the right of a minority shareholder of a subsidiary to mandatory buy-out of shares should also arise in the event that the subsidiary comes under the control of the parent company. The current regulation of Article 2.123 of the CC, according to which, in order for a shareholder of a subsidiary to be able to require the parent company to buy-out his/her shares from him/her, the parent company must, inter alia, be a shareholder in the subsidiary, is too narrow, since the ability of the parent company to indirectly control the subsidiary may also lead to the interests of the subsidiary's minority shareholders being violated. Accordingly, the existing regulation should be improved by providing for an obligation on the part of the parent company, in accordance with the provisions of Article 2.123 of the CC, to buy-out the shares of a minority shareholder in the subsidiary, irrespective of whether the parent company directly or indirectly controls the subsidiary.

PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

Straipsniai:

1. Bakanauskas, E. (2021). Dukterinės bendrovės vadovo, valdybos narių galimybė veikti bendrovių grupės interesais. *Teisė*, 119, p. 89-104. DOI: <https://doi.org/10.15388/Teise.2021.119.5>
2. Bakanauskas, E. (2020). Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 5 straipsnyje pateiktospatronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos analizė. *Teisė*, 115, 70-85. DOI: <https://doi.org/10.15388/Teise.2020.115.5>
3. Bakanauskas, E. (2020). Protection of Minority Shareholders' Rights in Group of Companies: Lithuania and EU Company Law Perspectives. *Vilnius University Open Series*, p. 7-17. DOI: <https://doi.org/10.15388/OS.LAW.2020.1>

UŽRAŠAMS

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
bookshop.vu.lt, journals.vu.lt
Tiražas 20 egz.